DR. A. KUYPER

Uit het Woord

LIBRARY OF PRINCETON
MAR - 3 2010
THEOLOGICAL SEMINARY

KUYPER BS492 .K892 1884

Kuyper, Abraham, 1837-1920.
Uit het Woord. stichtelijke
Bijbelstudien /

EX LIBRIS

COURAGE AND LOYALTY

DR.G.PUCHINGER

G. Puchinger
Homeruslaan 6
Z e i s t

UIT HET WOORD.

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

http://www.archive.org/details/uithetwoor03kuyp

UIT HET WOORD.

STICHTELIJKE BIJBELSTUDIEN

DOOR

DR. A. KUYPER.

TWEEDE SERIE. — DERDE BUNDEL.

Practijk der Godzaligheid.

LIBRARY OF PRINCETON
MAR - 3 2010
THEOLOGICAL SEMINARY

AMSTERDAM. — J. H. KRUYT.
1886.

Gedrukt bij G. J. Thieme, Arnhem.

INHOUD.

PRACTIJK DER GODZALIGHEID.

DEEL EEN.

PRACTIJK IN DE BEDIENING.

		Bladz.
I.	Ons richtsnoer	3
II.	De Zending	13
III.	De saâmvergadering der geloovigen	23
IV.	Rome of Reformatie	32
V.	Evangelisatie en Separatie	43
VI.	Bediening des Woords	53
VII.	Bediening der Sacramenten	62
VIII.	Mysticisme	71
IX.	Het zwaard des Woords	81
X.	De voortgaande verlichting van den Heiligen Geest	90
XI.	Formulieren van eenigheid	98
XII.	Eenparige voet van onderwijzing	109

DEEL TWEE.

PRACTIJK IN DEN STRIJD.

		Bladz.
I.	Geen niets-doen, *maar practijk*	123
II.	Bijzondere last geen practicale regel	133
III.	Verweerplicht	143
IV.	Practijk tegenover Satan	153
V.	Worsteling der natuur	163
VI.	Gereformeerd, *niet* Doopersch	175
VII.	De practijk der vaderen	188
VIII.	Handhaving van het gezag	198
IX.	Valsche Ireniek, naar Trigland	208
X.	Vervolg	222
XI.	Vervolg	232
XII.	De droomers en de nuchteren	239
XIII.	Den strijd des Heeren strijden	251
XIV.	Reformatie van zich zelven	260
XV.	Gehoorzamen	270
XVI.	Weerstand	279
XVII.	Doorzieken	287
XVIII.	De eere onzer Hervormers	297
XIX.	Onze Landshistorie	306
XX.	Ook hier de wortel der zonde	314

DEEL DRIE.

PRACTIJK IN HET LIJDEN.

		Bladz.
I.	Geen lijdelijkheid	325
II.	Uit liefde voor God	334
III.	Een zielskracht in Gods kinderen	343

Bladz.

IV. Zachtmoedigheid 352
V. De Man van smarten 361
VI. Maranatha 370
VII. Ons dragen van het kruis 378

DEEL VIER.

PRACTIJK IN DE OEFENING.

Bladz.

I. Het vasten in onbruik 389
II. Het vasten naar de Schrift 397
III. De leer onzer vaderen 406
IV. De practijk der godzaligheid 419
V. Niet bij brood alleen 429
VI. „De stok en staf des broods" 438
VII. Een huis 447

PRACTIJK DER GODZALIGHEID.

DEEL EEN.

PRACTIJK IN DE BEDIENING.

Gedrukt bij G. J. THIEME, te Arnhem.

PRACTIJK DER GODZALIGHEID.

DEEL EEN.

PRACTIJK IN DE BEDIENING.

I.

ONS RICHTSNOER.

> Aan de gemeente Gods, ... den geheiligden in Christus Jezus, den geroepen heiligen. 1 Cor. 1 : 2.

Er wordt in de gemeente van Christus op aarde dag aan dag gehandeld, iets gesproken, iets gedaan, 'tzij door de leden in het algemeen, 'tzij door hen die bekleed zijn met ambtelijk gezag en dies met ambtelijke verantwoordelijkheid. Nu is de vraag: Hoe gaat het bij dat handelen toe? Hoe maakt men uit, op wat wijs men zich bij dat handelen heeft te gedragen? Wat is de maatstaf, die hierbij wordt aangelegd? Aan welk beginsel onderwerpt men zich in deze? Wat beslist of er zóó moet worden gehandeld of anders?

Komt men met die zwaarwichtige vraag tot den feite-

lijken toestand, dan is het om bij te schreien. Dan toch ontwaart men, dat leek en ambtsdrager sinds lang bij dit gemeentelijk handelen alle spoor bijster wierden; dat er noch bij den leek noch bij den voorganger van een richtsnoer, een maatstaf, een beginsel ook maar in de verte sprake is, en dat (prijselijke uitzonderingen nu daargelaten) een iegelijk in de gemeente »alleenlick doet 'tgeen goet is in syne ooghen."

Schromelijk is dan ook de verwarring die heerscht.

Het is een tijd als Israël in de dagen zijner richteren beleefde. Ieder gaat zijns eigen weegs. Zooveel stammen Israëls zooveel Israëlletjes zijn er. Een inval wordt uitgangspunt van een levenslijn en vereenigingspunt voor een groep zielen zonder stuur of koers. En gebruik makend van die ergerende bandeloosheid, valt Askalon uit het Zuiden aan en Hamath uit het Noorden. De wilde bergroovers dalen af in de vlakten onzer heiligheden. Zoo is er cijnsplichtigheid en slavernij, waar vrije eer en fierheid moest wezen. En het droeve einde is, dat 's Heeren lieve volk, dat zijn Naam moest groot maken, zelf saploos en dor ineenzinkt en oorzaak wordt dat die groote en heerlijke Naam wordt gesmaad.

Er zijn geen *beginselen* meer, waarvan men te merken komt, dat ze als *richtsnoer* van doen en laten in de gemeente gelden.

Men doet of laat iets; doet het zus of doet het zoo; niet omdat men beseft en inziet: »*Zoo moet het* krachtens den onverbiddelijken eisch van dit en dat *beginsel!*" maar, bij ontstentenis van alle beginsel, uit allerlei willekeurige oorzaak.

De eene maal is het: »Zoo doet hij, en dat beviel me

wel, daarom doe ik ook zoo." Een ander maal: »Dit maakte vanmorgen een echt stichtelijken indruk, derhalve zal ik ook in het vervolg zoo doen." Weer een anderen keer heeft men een handboek opgeslagen, en het daar zoo aanbevolen gevonden. »De menschen hebben het zóó gaarne!" zegt een ander weer op zijn beurt. »Dominee, het is hier altijd zoo geweest!" duwt men van ouderlingswege den prediker toe. Daargelaten nu nog die tal en tallooze gevallen, waarin men zich leiden laat door de nog veel lagere beweegredenen: »dat het zóó ons meest in den smaak valt", »dat het ons zóó inviel", of »dat het zóó de minste moeite kost!" Ja zelfs zijn de gevallen lang niet zeldzaam, waarin men het zelfs tot dit allerlaagste in het geven van rekenschap niet bracht, en waarin men kort en goed »zonder na te denken", zonder te vragen »waarom dit wel en waarom dat niet?" zich onbewust geheel op den tast af had laten leiden, om, het eenmaal zoo gedaan hebbende, nu zijn leven lang in die eens aangenomen sleur voort te gaan.

Zal men hiervan aan de leeken en voorgangers een *verwijt* maken?

Indien wel, dan zij het althans een *zeer zacht* verwijt. Immers naar de ordinantiën Gods is het volstrekt niet een ieders roeping, verstand te hebben van *de wortels* waarop de boomen groeien. Voor verreweg de overgroote meerderheid is het al wel, indien ze weten, hoe ze een opgegroeiden boom snoeien, bemesten en besproeien moeten om te zijner tijd de rijpe vrucht te plukken van zijn takken.

Zich in te beelden dat het wél een iegelijks roeping is, om tot den wortel der dingen door te dringen, is het grondbeginsel der revolutie, der ongoddelijke, in haar hoovaardij zich opblazende wereld, maar hoort niet thuis en mag niet geduld op het erf van Jezus' gemeente.

Het zich zoo voor te stellen, dat ieder persoon bestemd was, om tot volle bewustheid van zijn doen en laten te komen, het voor en tegen van alle dingen te wikken en te wegen, en nu als resultaat van eigen onderzoek, *dit* als waarheid te kiezen en *dat* als leugen van zich af te stooten, is een illusie die satan ons in de ziel indroeg. Vloek van dit streven is, dat men in steê van meer veel minder dan vroeger gaat begrijpen; dat onrust en gejaagdheid de vroegere harmonie vervangt; en alles chaotisch om ons heen komt te liggen. Dat streven gaat tegen den aard van ons wezen in, kant zich aan tegen Gods bestemmingen over ons menschelijk bestaan, en straft daarom zich zelf met erger dan onvruchtbaarheid, dat is te zeggen met een ontstemdheid der ziel, die in den grond een krankzinnigheid, een razernij is.

Naar 's Heeren schoon bestel zijn er twee machten die onzen gang en onzen loop regelen moeten: de ééne de macht der historie, en de andere de macht der leidende organen.

Eerst noemden we *de macht der historie.* Wat wil dit zeggen? Dit, dat de gemeente van Christus niet nu pas begint te leven, maar reeds eeuwen oud is, en dat dus in dat lange leven dat achter haar ligt het wezen zelf der gemeente, onder de bezieling des Heiligen Geestes, allengs een vasten gang verkregen heeft. Dat

het derhalve verwaand en ongerijmd zou wezen, indien de nu levende, zeer slappe en geestelijk armbloedige deelen dier gemeente, zich het recht gingen aanmatigen, om alle ding eens vannieuws te beginnen. En dat uit dien hoofde in de gemeente zelve, door haar verleden, die vaste, geijkte vormen, instellingen en gewoonten behooren te bestaan, zoo voor de gedraging der leeken, als voor het bedrijf der voorgangeren, dat een iegelijk van hen zich veilig en getroost langs de spoorregels van die kerkelijke levensmanier kan voortbewegen.

Het doen der kerk is dan ook steeds geweest, om van lieverleê een vaste gewoonte voor elke handeling en elke gedraging te laten rijpen, en was ze eenmaal gerijpt, ze dan liturgisch of kerkrechtelijk vast te stellen. Ook onze Hervormers wâren er daarom van stonde aan bij, om voor de kerken die ze reformeerden, zóóveel uit de vroegere en zuiverste kerktraditie vast te stellen, als hun voor het welwezen der gemeente, naar eisch van Gods Woord, geboden scheen.

Zulke instellingen, vormen en gewoonten kwamen dan ook niet willekeurig of door toeval tot stand, maar op geheel natuurlijke wijs. Te weten, naarmate de gemeente uitgroeide, of misbruiken zich voordeden, of in zekeren tijd de aandacht der vromen zich op een bepaald punt richtte, hield de kerk zich een tijdlang in den breede met zulk een bijzondere vraag bezig. Men beproefde dan alle denkbare oplossingen. Bezag meer van nabij de werking van elk dezer. En zocht langs dien weg van lieverleê tot zekerheid te geraken omtrent hetgeen stellig onprofijtelijk bleek, impracticabel was en dus moest vallen. Zoo bleven er van

de tien, twaalf oplossingen', die zich eerst aanmeldden, ten slotte meest hoogstens twee of drie over. Voor elk dier twee of drie koos dan een der strijdende groepen partij. Dit leidde nogmaals tot de meest nauwkeurige toetsing; tot een wegen op de goudschaal van al het voor en tegen; en als dan eindelijk deze twee of drie usantiën vasten voet begonnen te verkrijgen, moest de beslissing intusschen aan den tijd worden overgelaten. D. w. z. er moest nu blijken aan de zijde van welke groep zich op den langen duur *het volk van God* zou scharen. Zoodra dit was uitgemaakt, werd dan het tegenovergestelde gevoelen al kettersch verworpen; en aldus na rijpen berade en krachtens de werking des Heiligen Geestes in de gemeente, ten slotte uit de vele oplossingen die zich aanboden, ééne enkele gekozen.

Dat is de rechtmatige macht der historie! En indien nu van achteren een onnadenkend persoon, die schier niets van deze vroegere worstelingen der gemeente afweet, weer klakkeloos weg één dier vroeger ook reeds bepleite maar geheel onjuist en onhoudbaar bevonden oplossingen, als nieuwe vondst der waarheid komt opdisschen, dan dient zulk een ingebeelde drijver in naam van het historisch leven der gemeente op zijn plaats te worden gezet. Hij, kleine geest, wil wijzer wezen dan de wijzen van alle eeuwen der gemeente saâm. En dat is zijn oordeel.

De tweede macht, waarop men zich moet kunnen verlaten, is die *der leidende organen.*

De gemeente van Christus is een levend organisch wezen. Er zijn dus organen aan. Dat wil zeggen, gelijk er aan ons lichaam organen zijn om te tasten, om spijs te nemen, en zoo ook organen om ons lichaam

rechtop te houden, zich te laten bewegen en te leiden, zoo ook zijn er aan de gemeente van Christus organen, om haar in gang te houden en te sturen.

Deze leidende organen moeten organen van den Heiligen Geest zijn. Die Geest toch is de Bezieler van het leven der gemeente, en elk orgaan dat niet aan dien Geest onderworpen is, *verstoort* in plaats van te sturen.

Roeping nu dier leidende organen is, om te doen wat de gewoonte of traditie niet kan, om namelijk de zuiverheid van den aangenomen vorm te toetsen aan den eenigen en onfeilbaren regel van allen gang en allen wandel, d. i. aan de Heilige Schriftuur. Niet door een tekst aan te halen, en te zeggen: »Hiermeê uit!" Dat kan niet, omdat de gemeente geen opgezet kaartenhuis, maar een »levend gebouw" is. Neen, maar om uit die Heilige Schriftuur de leidende beginselen te trekken, en naar die leidende beginselen de bestaande instellingen te keuren.

Dat deden de Hervormers met de kerkgewoonten van hun tijd, en vonden oorzaak om er heel wat uit weg te nemen. Edoch uit weg te nemen, niet op den tast of op de gis af, gelijk de beeldstormers en de wilde hoop; dat waren meest de revolutionairen uit die dagen; maar overeenkomstig die vaste beginselen, die ze vonden in de Schrift, en naar de ontwikkeling dier beginselen, die ze waarnamen in de eerste gemeenteontwikkeling, toen haar leven nog zuiver was.

Die twee machten: die *der historie* en der *leidende organen*, moeten dus gestadiglijk zuiverend op elkaâr inwerken; en doen ze dit in goede harmonie, dan ontstaat er vanzelf in de gemeente en in het gemeentelijk

ambt die vastheid van usantie en die zekerheid van tred en die eenparigheid van schouder, dat al het stuitende wegvalt, het ééne deel op het andere past, en die gemakkelijkheid van beweging geboren wordt, waarin 's Heeren volk de schoonheid van Gods huis, de harmonie der Godsvereering en het zalige van Sions tempel bewondert.

In die schoon geordende, vast loopende, harmonische vormen groeit elk gemeentelid dan van der deugd af aan in, en elk voorganger wordt er bij zijn studiën op voorbereid en er geestelijk aan gebonden. Dit maakt dan dat de zalving afdruipt, van den schedel tot den kleederzoom, en dat in heel den dienst en bij al den arbeid der gemeente dat plechtige, heilige, aangrijpende schittert, waar het geestelijk schoonheidsgevoel door wordt aangetrokken, en dat zoo niets, niets dan den naam gemeen heeft, met die valsche, nagebootste en opgeplakte gezalfdheid, waarmeê zoo menigeen het gemis der ware, schoone, harmonische zalving zoekt te vergoeden.

Nu daarentegen ontbreekt dit alles te eenen male. Een kind merkt bij zijn opgroeien niets van die macht der historie en stuit in heel het gemeenteleven schier op niets dan onharmonische, door niets gemotiveerde, eindeloos afwisselende willekeurigheden. En evenmin merkt hij iets van de macht der *leidende organen*, want de grenzenlooze willekeur om in alles op gril en inval, op toeval en goed geluk af te gaan, is bij de leiders der gemeente schier nog stuitender dan bij de gemeente zelve.

Is het dan te verwonderen, behoeft men er zich over te verbazen, dat in zulk een toestand een gewoon gemeentelid eigenlijk geen heg of steg meer weet, en een makkelijke buit wordt voor elken geest, goed of niet goed, die in zijn omgeving begint te drijven? En is het niet even natuurlijk en volkomen begrijpelijk, dat jonge, pas aankomende predikanten, plotseling in het ambt gezet, waarlijk niet weten, waar ze zich aan houden zullen? Ja evengoed verklaarbaar, dat oudere predikanten, die, ze weten zelf niet hoe, eenmaal zekere routine van gedraging zich hebben eigen gemaakt, nu maar liefst bij die aangenomen routine blijven; vooreerst omdat elke afwijking weer vreemde oogen zou doen opzetten; en ten andere overmits de leek dan zoo licht denken gaat: »Deed dominee het dan vroeger niet goed?"

Uit dien hoofde maken we van die betreurenswaardige spraakverwarring en grenzenlooze willekeur, waaronder het gemeenteleven thans allerwegen kwijnt, liefst aan niemand een verwijt.

Vooral in deze hebben *allen* gezondigd. Supranaturalisten en groningers, de ethischen met de gereformeerden, leek en voorganger beî! En zoo is het gegeschied, dat we door aller gemeenschappelijke schuld in een chaotische ellende vervielen, die heel het gemeenteleven in een ordeloos, bandeloos woelen heeft omgezet; aan onze samenkomsten in Gods huis alle schoonheid en doeltreffendheid ontnam; en de welsprekendheid op onze kansels deels tot een laagte deed dalen als schier nooit in de gemeente gekend is; en deels, erger nog, in een hol klankengedreun en bloemrijke gezwollenheid deed ontaarden, waar 's Heeren

volk het niet bij kan uithouden, waar het zeeziek van wordt, en waar het geen kanseltaal meer in herkent.

Dien toestand, dien diep schreienden toestand, plotseling te verhelpen staat in niemands macht.

Gods groote gunste en erbarmende genade alleen kan dien beteren.

Beteren door het hart der kinderen weer tot de vaderen te bekeeren, en weer te doen zoeken naar de oude paden, waarop 's Heeren volk eertijds in vrede wandelde, jubelende in de eeuwige goedertierenheden zijns Gods.

Beteren door de bandelooze willekeur van het hoovaardig ik weer te binden en te buigen onder de macht der gemeente.

Beteren vooral door uit genade en als verbeurde gunste aan de gemeente weer mannen te schenken, die Gods Woord weer op den voorgrond stellend en menschelijke redeneering weer stelselmatig bannend, persoonlijk tot de beginselen bekeerd worden, uit wier kiem het betere weer moet opschieten.

In afwachting van welke genade Gods we een iegelijk onzer gehouden achten, om inmiddels met alle macht weer naar de historie van Gods volk en naar de beginselen des Woords zélf terug te gaan en anderen terug te dringen. En het is dan ook alleen in dien zin, dat we aan het slot van onze beschouwing over *particuliere genade* en *verbondsleer* toegekomen, nog vluchtig de practicale gevolgen bespreken willen, die voortvloeien uit de belijdenis van beide in heur onderling verband.

II.

DE ZENDING.

> Gij hebt ons Gode gekocht met uw bloed, uit alle geslacht, en taal, en volk en natie. Openb. 5 : 9.

Ter afsnijding van veel misverstand, bespreken we eerst het werk der *Zending*.

Uitgangspunt en grondgedachte is daarbij en moet daarbij zijn: *Christus voor heel het menschelijk geslacht.* Niet in den door Schrift en ervaring om strijd gewraakten zin, alsof Christus voor elk menschelijk individu zou bestemd zijn. Dit toch is een door en door onware gedachte, waartegen de historie der oude volken, de tegenwoordige toestand van verreweg het grooter deel der bevolking van onzen aardbol, en niet minder de meeste menschen, die in ons eigen vaderland, en dat nog wel onder den heiligen Doop wonen, om het zeerst getuigenis indienen. Neen, Christus voor heel het menschelijk geslacht, beteekent, dat de akker waarop de engelen eens de schoven voor den eeuwigen oogst zullen saamlezen, *niet* is eenig volk, *niet* is eenig werelddeel, maar is *heel de wereld*, op die wereld *heel*

het menschelijk geslacht, en in dat menschelijk geslacht *alle natie en alle volk.*

Tot aan de einden der aarde moet het Godsrijk komen. Van zee tot zee zal Hij regeeren. Zijn heerschappij is over de gansche aarde. En eens voor den troon des Lams zal aan dat heilig Godslam glorie in hallels worden toegezongen door een schare uit alle geslachten en alle talen en alle natiën en alle volk.

Hij, de Christus, is het licht niet van een enkele natie, maar van *de wereld.* Niet een enkel volk, maar *de wereld* heeft God alzoo liefgehad, dat Hij voor *die wereld* zijn eeniggeboren Zoon gaf, opdat *een iegelijk* die gelooft, niet verloren ga, maar het eeuwige leven hebbe.

Eens stond er een muur der afscheiding; maar door het kruis van Christus is die muur der afscheiding gevallen; en nu, nu de eertijds gescheiden deelen weer één gemaakt zijn in Hem, nu is er ook geen onderscheid meer, zoomin tusschen man en vrouw, als tusschen slaaf en vrije, en dus ook niet meer tusschen Jood en heiden, tusschen Griek en barbaar.

Over het kruis keert de Godsgedachte dus naar de oorspronkelijke eenheid der Schepping terug. Niet eenige natie, maar *de mensch* is geschapen naar den beelde en naar de gelijkenisse Gods. De scheuring en deeling der oorspronkelijke menschheid, bij Kaïn en bij Babels torenbouw, is heilloos gevolg en tevens noodzakelijk correctief der zonde. En evenzoo is het stichten door Isaäks wondere geboorte van een nieuw, eigen, uitverkoren volk, dat van alle andere volken streng afgescheiden en onderscheiden zou zijn, slechts een voorbijgaande phase in de ontwikkeling der openbaring.

Voorbijgaande in dien beslisten zin, dat de Messias niet in zijn glorie kan ingaan, of de grenslijn die Israël van de volken scheidde moet uitgewischt, en op den Pinksterdag in het wonder der velerlei en menigerlei talen de spraakverwarring van Babylon feitelijk, zij het ook nog pas in profetischen zin, opgelost in heilige eenheid en harmonie.

Het voetstuk, waarop de Christus met zijn werk staat, is dus de geheele, de gansche, de ongedeelde *wereld*, en op die wereld is het de *menschheid*, die door God als eenheid uit éénen bloede geschapen wierd, waaraan de zegen des heils geschonken is.

Hieruit vloeit voor de gemeente van Christus de eisch voort, dat ze zich steeds als incompleet heeft te gevoelen; heeft te belijden, dat haar een stuk van haar eigen lichaam ontbreekt; en dat ze om zich zelve te worden, dat ontbrekende deel van haar eigen wezen heeft te zoeken.

Van de *uitverkiezing* weet ze, wat de enkele personen aangaat, *niets*. Maar wel weet ze dat de uitverkiezing de voorwerpen van Gods welbehagen onder alle volk, in heel de menschheid, over gansch de wereld nam. Zelve, krachtens uitverkiezing bestaande, heeft ze alzoo door gestadige prediking der uitverkiezing in al haar lengte en breedte, in het hart der gemeente den drang, de drift, de zucht op te wekken, om die nog schuilende, nog niet gevonden deelen van het pleroom der uitverkiezing te zoeken.

Ze belijdt dat God Drieëenig het aanbiddelijk werk der uitverkiezing, met het einddoel dat in dit verkiezingswerk gesteld is, doorzet niet enkel door onmiddellijke werkingen, maar door een werking die

deels ja, onmiddellijk en rechtstreeksch, maar ook deels middellijk en zijdelingsch is.

De uitgang van het verkiezingsmysterie uit Godes innerlijk Wezen naar buiten, gaat haar dus door en in het *Verbond.* Van dat Verbond voelt en tast ze de zichtbare naarbuitentreding in de kerk. En aan die kerk is de last door Christus gegeven: »Predikt het Evangelie aan alle creaturen! Gaat heen, onderwijst alle volken, ze doopende!"

Waar ze dus *eerst* door den natuurlijken trek om haar wezen als gemeente vol te maken, en in de *tweede* plaats door den drang der uitverkiezing, wordt uitgedreven om de volken te zoeken, daar komt ten slotte en in de *derde* plaats nu nog de eisch der gehoorzaamheid tot haar, dat ze in het werk der Zending den Christus naar den eisch zijns Woords zal dienen.

Christus *zegt:* »Predikt het Evangelie!" en diensvolgens *heeft* zij het te prediken; niet bij wijze van proefneming, of het resultaten zal opleveren, maar in den weg van volstrekte onderwerping en blinde gehoorzaamheid. Het doet er niet toe, wat er van komt. Dat kunnen wij niet beoordeelen. Het kan zelfs zijn, dat onze prediking een schriklijk oordeel aanbrengt. Daar is de Christus vrijmachtig in. Dat staat aan Hem, niet aan ons te beoordeelen. Wij weten dit ééne, dat Hij, onze Heer en Koning, een aanbiddelijk, goddelijk, majestueus werk werkt, en dat Hij in en bij en over dat majestueuze werk, o. a. ook verordend heeft en geboden, de prediking der gemeente aan het nog niet tot die gemeente behoorend creatuur. En dat nu wetend, heeft de gemeente op haren Heer te zien, gelijk het oog der dienstmaagd op de hand harer vrouwe is, en

stil, zonder omzien en dus ook zonder uitzien naar het resultaat, kalm en gelaten, in overtuigde geloofsgehoorzaamheid, die prediking aan het creatuur te volbrengen.

Dit standpunt alleen geeft aan de Zending haar *rustig* karakter.

Beeldt men zich eenmaal in, glijk o, zoo vele Christenen thans, dat als men vandaag nog in Tomboktu tien, twaalf menschen wou gaan bekeeren, diezelfde menschen dan nog voor eeuwig zalig zouden worden, die nu door onze achteloosheid voor eeuwig verloren gaan, dan vat men niet, hoe deze Christenen één oogenblik rust in hun leven hebben; hoe ze het uit kunnen houden, om niet terstond in persoon naar Afrika toe te gaan, en te redden wat er nog te redden is. En ook, bijaldien men, verplet onder de onmogelijkheid waartoe deze valsche opvatting voert, dan toch doen wil wat gedaan kan worden, dan drukt dit onware standpunt toch zulk een cachet van gejaagdheid op heel den Zendingsarbeid, dat er de ernst en de waardigheid bij verliest. De sentimentaliteit sluipt dan binnen. Het wordt dan »die *arme* Javaan!" en »die *ongelukkige* Madurees!" tot er een klein nagemaakt negertje op een busje komt, en de kleine kinderen er in worden getrokken, om toch geen snaar onbespeeld te laten van het sentimenteele in den mensch.

En evenzeer is hiermeê geoordeeld het troosteloos teleurstellende standpunt van hen, die, geheel anders weer, zich inbeelden, dat van lieverleê heel de wereld wel een Christelijke wereld zal worden. Nu is men al zóó ver. Morgen weer wat verder. Van jaar tot jaar wordt een stam geannexeerd, een eiland voor Jezus

veroverd. Als het nu maar eeuw aan eeuw zoo door blijft gaan, dan komt men er wel. Ten minste indien het heidendom niet nog sneller vorderingen maakt onder de gedoopte volken, dan het Christendom onder de heidenen. Dan toch verliest men natuurlijk in steê van te winnen, en verkrijgt men het droeve resultaat, waar we dan ook metterdaad in die lijn van gedachten naar toe gaan, dat de ontwikkelde, hoog-geïnstrumenteerde volken aan het Kruis weer den rug gaan toekeeren, en dat alleen de lager-geïnstrumenteerde voor de eere Christi overblijven.

Zoowel dat »zielreddings-systeem" dat we eerst bespraken, als dit »systeem van kerstening der gansche wereld" is uit dien hoofde als uitgangspunt voor den Zendingsarbeid dan ook alleszins verwerpelijk, en het kan niet anders of Zending, krachtens de inspiratie van zulk een beginsel gedreven, *moet* uitloopen op bittere teleurstelling, *moet* ons hoe langer hoe verder van de wijs afbrengen, en *moet* ten gevolge hebben, dat de Christelijk gemeente, hierin erger dan een ongeloovige geworden, haar eigen huishouden verwaarloost, om haar kracht te verspillen in een doelloos ploegen en eggen buitenaf.

Belijdt men daarentegen, dat ook bij de wederkomst des Heeren Jezus de schare der geloovigen zeer klein en die der ongeloovigen zeer groot zal zijn; gelooft en erkent men, dat geen enkele ziel naar de hel gaat, die wij hadden kunnen redden; en vat men de Zending aan uit het drievoudig motief, 1°. dat de gemeente het ontbrekende deel van haar organisme zoekt, en dus groeien wil als de plant; 2°. dat de uitverkorenen de uitverkorenen zoeken en dus de gemeenschap der

heiligen bedoelen; en 3°. dat de gemeente des Heeren de bestelling van het genadeverbond in stille gehoorzaamheid uitoefent, zie dan komt er *rust*, dan komt er *innerlijke* gloed voor het vuurwerk in plaats, en ligt de arbeid der Zending aangebonden aan de diepstliggende levenszenuwen der gemeente Gods.

En is zoo reeds dit eerste resultaat belangrijk en van verre strekking te achten, niet minder opmerkelijk is het tweede gevolg van dit standpunt. Berust de kerkelijke vorm enkel op convenientie; is het hoogstens een profijtelijke manier om alle dingen met orde te laten geschieden; maar kan men het, bij minder vrees voor wanorde, evengoed zonder kerk doen, dan is een toestand zonder kerk ook het eigenlijke ideaal. Een ideaal door de Darbisten en Kwakers reeds openlijk beleden, en in den onkerkelijken zin der zonen van het reveil dezer eeuw op den bodem hunner gedachten liggend. Een zienswijze, waarbij het dan hoort, waarin het dan past, dat de kerk van de Zending afblijve en »de Christenen" dit doen.

Belijdt men daarentegen 1°. het diepe wondere mysterie van Gods *uitverkiezing;* 2°. als instrument ter realiseering van deze uitverkiezing *het Verbond*; en 3°. als naarbuitentreding van dit Verbond in het zichtbare »de *kerk* der gedoopten", — dan, natuurlijk, wordt ook dit alles heel anders. Dan toch is het: »Predikt het Evangelie aan alle creaturen" als Zendingslast niet zoo maar aan elk belijder, maar zeer bepaaldelijk aan de Apostelen en aan de Apostelen alleen gegeven, en is het: »Onderwijst alle volken, ze doopende in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes" niet gezegd tot den eersten den besten Christen, maar tot

het apostolaat en in dat apostolaat tot de gemeente. Zij hebben dan heen te gaan en te onderwijzen, die ook tevens *doopen* kunnen, en overmits nu noch de enkele belijder noch de leeraar op zichzelf een brevet om te doopen heeft, maar alleen de gemeente, de Verbondskring, de kerk, daartoe volmacht bezit, zoo volgt hieruit dat de Zending moet gedreven worden niet door een particulier noch ook door een vereeniging van particulieren, maar door de kerk.

Dit wil natuurlijk *niet* zeggen, dat daarom al de arbeid van particuliere vereenigingen te veroordeelen zij. Waar de vader en moeder hun plicht tegenover hun kind verwaarloozen, treedt een man, buiten hun bloed, als curator op. Zoo kan dus ook, waar de kerk haar plicht verwaarloost, de particuliere vereeniging tijdelijk in haar plaats treden. Dat doet volstrekt geen kwaad; heeft alle eeuwen door als regel gegolden; en is met name ook door onze gereformeerde vaderen uitdrukkelijk goedgekeurd en geëerd.

Maar wel is het de vraag: »Hoe beschouwt ge die particuliere vereenigingen? Als de eigenlijk daartoe bestemde corporaties, of wel als tijdelijk hulpmiddel en dus als een te dulden ongeregeldheid?

En voor die vraag staande, dan mag zonder vrees voor tegenspraak geconstateerd: 1°. dat verreweg de meeste Zendingsvrienden bijna nooit over die vraag nadachten; 2°. dat ze het drijven van Zending door particuliere vereenigingen aanzien voor iets dat zoo hoort; en 3°. dat ze elk pogen om de Zending kerkelijk te maken, beschouwen als een clericalistisch, eigenlijk ongeoorloofd streven.

En dat nu mag niet.

Om deze drie redenen niet:

Vooreerst: Wie anderen volken het Evangelie zal prediken, moet weten wat men hun brengen zal. Een belijdenis is dus voor elken Zendingsarbeid noodig. En het vaststellen van een belijdenis komt niet aan eenig particulier persoon toe, maar alleen aan de kerk.

Ten tweede: Doel der Zending moet zijn, niet enkele zielen te redden, maar den Verbondskring, d. i. de gemeente, tot haar ruimste grenzen te doen uitgroeien, of gelijk de ouden het noemden, de kerk te planten. En ook dit kan niet de particulier, maar alleen de kerk.

En *ten derde:* Zending eischt personen die het ambt dragen, die ambtelijk het Woord bedienen en de sacramenten uitreiken kunnen; en zulke personen nu kan geen particuliere vereeniging scheppen, maar ze kunnen alleen geordend worden door de kerk.

Weet men dit nu; erkent men dit; ziet men dit in, dan doet het er niet toe, of men tijdelijk, door den nood gedrongen, een anderen weg inslaat. Maar ziet men dit voorbij en aanvaardt men dus een ongeregelde wijze van doen als normaal en naar behooren, dan wordt het begrip der Zending gansch vervalscht.

En nu is hiermeê natuurlijk nog op verre na geen volledige beschouwing over de Zending gegeven. Dit zou hier niet hooren. Alleen het uitgangspunt voor den Christelijken Zendingsarbeid moest vastgesteld. Later wellicht biedt zich de gelegenheid aan, dezen belangrijken tak van het gemeenteleven meer van nabij te bespreken.

Thans alleen dit nog.

Indien we zeggen: »Niet de particuliere corporatie, maar de kerk!" dan is hiermeê volstrekt niet beweerd, dat alles daarom van de Synode moet uitgaan.

De Synode is volstrekt de kerk niet.

Naar gereformeerd beginsel is elke plaatselijke gemeente, in haar classicaal en synodaal verband, een »*kercke Christi.*"

Vooral de classis kan in dezen uitnemend optreden.

En evenmin is bedoeld, dat de kerkeraad door een commissie de Zending moet drijven. Wie te veel aan één pin ophangt, maakt dat de pin breekt en het goed voor den grond valt.

Zeer goed kan men dus ook voor de Zending een eigen orgaan scheppen.

Hoe rijker het gemeenteleven zich ontwikkelt, des te heerlijker.

Slechts sta elke levensuiting met de gemeente zelve in organisch verband.

III.

DE SAAMVERGADERING DER GELOOVIGEN.

> Laat ons tot de volmaaktheid voortvaren; niet wederom leggende het fondament.... En dat zullen wij ook doen, indien het God toelaat. Hebr. 6 : 1 en 3.

Is de kerk nu eenmaal geplant, dan ontstaat in de tweede plaats de vraag, hoe het nu verder toe moet gaan en als hoedanig men die geplante kerk heeft te beschouwen.

Daarop nu antwoordt de gemeente: »De kerk is de vergadering der ware Christ-geloovigen", en dit antwoord is ook uitnemend; en we hebben er niets aan toe te voegen, mits, en hier leggen we bijzonderen nadruk op, mits men het woord »vergadering" hierbij in zijn vollen zin neme. Van een herder, wiens kudde verstrooid werd, en die zijn schapen weer bijeen poogt te brengen, kan ik zeggen: «Hij houdt zich onledig met het bijeenzoeken, met het saâmvergaderen, met de *vergadering* zijner lammeren." »Vergadering" doelt dan op de daad van het »vergaderen", duidt een werkdadige bezigheid, een werk aan, waaraan men zijn krachten wijdt. Te zeggen dat de kerk »de vergade-

ring is der ware Christ-geloovigen", versta men dus ook wel terdege in dezen zin: de kerk is de van Christus ingestelde stichting, wier taak en roeping het is, om de uitverkorenen bijeen te vergaderen. De kerk wordt dan als een levende, actieve, handelend optredende kerk genomen, en heel haar bezigheid en bedrijf vertolkt in dat ééne woord: al wat ze doet en bedoelt en drijft, is de bijeenvergadering van de kinderen Gods.

Die actieve bijeenvergadering van de kinderen Gods is haar levensroeping, het doel van haar bestaan. Niet, om, zijn ze vergaderd, ze nu stil op een hoop bijeen te houden, maar om ze te doen ingaan in de »vergadering der volmaakt rechtvaardigen", boven, in den hemel, bij onzen God. Zoo is ze door dit denkbeeld van »vergadering" rechtstreeks vastgelegd in het eeuwige; gebonden aan het hemelsch Jeruzalem; aangeduid, als hebbende haar bestaansdoel niet op aarde noch in zichzelve, maar in den hooge, bij onzen God.

Ze vergadert, ze gadert bijeen; anders niet; ze creëert dus de kinderen Gods niet; ze maakt de zondaars niet tot geloovigen; ze kiest ze niet uit; ze heeft er geen eere noch roem van als ze toe worden gebracht. Immers dat alles gaat aan haar doen vooraf en buiten haar om. De uitverkiezing is af, eer zij er komt; het is alles gereed, eer zij haar werkzaamheid aanvangt; al wat zij doet, is, het eeuwig gereed liggende realiseeren in de werkelijkheid, het opgewassen koren tot schoven saâmbinden, zij *vergadert.*

Haar roeping ligt dus met name ook in het werk der liefde. De kinderen Gods, de ware Christ-geloovigen of uitverkorenen, passen niet terstond bijeen. Er zijn hoeken en kanten aan hen, die niet ineensluiten.

En nu moeten ze vergaderd worden, om één lichaam, één harmonie, één organisch geheel te vormen. Daar zijn ze in hun voor-verordineering ook op aangelegd. Het zit er in. En nu is het de roeping der kerk om door de gemeenschap der heiligen die harde kanten af te slijpen, die enkele zielen in heur organischen samenhang openbaar te maken. Ze brengt niet dán bijeen, als ze de geloovigen in één boek inschrijft, maar dán eerst, als ze de geloovigen inwendig geestelijk vereenigt. Dat nu geschiedt door het wondere mysterie der heilige liefde. En ook in dat liefdebetoon blijft het bij de kerk van Christus altijd weer dat eene: *ze vergadert.*

Stel nu voor een oogenblik, dat deze taak volbracht is, d. w. z. dat er eindelijk, laat het na twee, drie eeuwen zijn, een oogenblik komt, waarin men zeggen kan: »Nu is het getal der uitverkorenen vol en de laatste der uit God geborenen toegebracht", dan zou op dat zelfde oogenblik natuurlijk het bijeenvergaderen ophouden; er zou met den besten wil niets meer te vergaderen zijn; alles wat voor bijeenvergadering vatbaar ware, zou dan bijeenvergaderd zijn.

Waar?

Bijna geheel daar boven, voor den troon van het Lam, en hoogstens nog voor een betrekkelijk zeer klein deel op de aarde. En overmits nu de kerk, hetgeen ze in haar schoot bijeenvergadert, niet weer loslaat, maar ook bewaart, zou men op de vraag: waar in dat oogenblik de bijeenvergaderden waren? kunnen antwoorden: Ze zijn allen in de kerk! In die kerk, die met haar breede afmetingen zich uitstrekt in den hemel der hemelen, en slechts met een klein voorportaal nog uitspringt op deze wereld.

Ook dan zou men dus kunnen zeggen: »De kerk *is* de vergadering der uitverkorenen"; edoch alsdan in geheel gewijzigden zin. Niet meer in dien zin, dat zij het is die de uitverkorenen bijeenvergaderende is, maar zoo dat zij uit de »bijeenvergaderde geloovigen" bestaat.

Zoo komt dus »vergadering der ware Christ-geloovigen" in tweeërlei zin te staan. Eensdeels als aanduidende de daad van het bijeenvergaderen; en dan als aanduidende hetgeen alsnu door dat bijeenvergaderen ontstaan is: een vergadering.

»Vergadering" alzoo eerst in den actieven zin van saâm te brengen wat verspreid en verstrooid ligt. De *actie*.

En daarna, er uit voortvloeiende, »vergadering" in den collectieven zin van: het saâmgebrachte dat alsnu bijeenblijft. Niet meer de actie, maar het door die actie gewonnen *resultaat*.

Walaeus drukt dit zóó uit: »De zichtbare kerk is geen andere kerk dan de onzichtbare, maar geheel dezelfde, slechts anders in bestaanswijs, in zooverre gene nog altijd *wordt* en deze er *is*, gelijk een huis óf gebouwd wordt óf gebouwd is. Want in de zichtbare kerk wordt die onzichtbare hemelsche *vergaderd* en *saâmgebracht* (*Syn. pur Theol.* Disp. XL. c. 34).

Nu kan men intusschen die twee niet zoo scherp uiteenhouden, alsof er pas in dat uiterste laatste oogenblik zulk een resultaat ontstaan zou.

Volkomen, volledig zal dat resultaat er zeer zeker dan pas zijn. Zoolang het getal der uitverkorenen nog niet vol is, is ook de kerk nog niet af.

Maar dit neemt niet weg, dat er, in afwachting van dit volledige en volkomene, dat dan pas kan komen, nu reeds, een voorloopig, een aanvankelijk resultaat

wel terdege bestaat. Deels in den hemel, in de schare der gezaligden; en deels ook op aarde, in den kring van hen, die nog voor een wijle als pelgrims hier moeten verkeeren, in afwachting van het zalig, heerlijk oogenblik, waarop ook zij overschuiven naar de schare voor den Troon.

En hoewel nu dat kleine stukje der kerk, dat alsnu op aarde vertoeft, uiterst onbeduidend is, in vergelijking met de heele kerk die er in de hemelen achter ligt; hoogstens een voorportaal van het huis; zoo maakt nochtans onze beperktheid en onze kortzichtigheid, dat we in de wandeling dat kleine voorportaaltje meest heel het huis noemen, en dat kleine brokstukje van de groote kerk *de* kerk. Iets wat wel zoo moet, en hoe onjuist ook, toch geen schade kan, mits men maar steeds indachtig blijve, dat de top van mijn vinger alleen zoo lang mijn lichaam blijft, als ik hem niet van hand, arm en romp afsnijd.

Gevaarlijker echter wordt dit reeds, indien men het eeuwig bedoelde met het voorbijgaande verwarrend, nu ook op aarde voor dat deeltje der kerk gestrenge eenheid eischt, en denkt: de kerk is één, dus moet ook al wat de kerk is, zich op aarde reeds als één openbaren. Romes illusie; de droom der Irvingianen; en het koortsachtig nagejaagde phantasiebeeld van de dwepers met wat men noemde »de Johannes-kerk." Rome was dan de *Petrus*-kerk; de Reformatie stichtte de *Paulus*-kerk; maar zij, veel hooger staande zielen, zouden door nieuwe evolutie nu de *Johannes*-kerk, de kerk der volzalige, vrije, geestelijke eenheid, stichten.

Dit nu kan niet en berust op verwarring. Wie zoo spreekt, plaatst de eenheid der kerk op aarde, terwijl

die toch kennelijk daar boven is; waant dat de hoofdgevel der kerk op aarde uitkomt, terwijl die toch gewisselijk in het nieuwe Jeruzalem prijkt; en stelt zich erger nog aan, alsof de kerk alleèn een vergadering in den zin van een convent ware, en niet op aarde veel meer de actieve beteekenis had van »vergaderend instrument."

Zie, gelijk de grootvorst van Europa's stroomen, naar Borger den Rijn noemde, wel waarlijk en wezenlijk één machtige, één majestueuze rivier is, maar nochtans in allerlei beekjes en riviertjes gedeeld en gesplitst van der Alpen top afdaalt, om eerst in haar verder verloop haar eenheid te openbaren, zoo ook is het met de kerk van onzen Heer. Ze is één; één machtige, majestueuze geestelijke schepping; doch die eenheid vindt ze eerst als ze in haar eigene, hemelsche bedding instroomt. Hier daarentegen op aarde, waar ze uit druppelen straaltjes, uit straaltjes beekjes, uit beekjes stroompjes en zoo eerst rivieren vormt, moet ze wel uit verschillende hoeken, hier langs deze, ginds langs gene helling, komen aanhuppelen, om eerst bij haar ingang in het eeuwige en onzienlijke die machtige armen te vormen, die straks zich ineenstrengelen tot het ééne en prachtige, goddelijke geheel.

Laat u dus door die opgeschroefde éénheidsidealen nooit van de wijs brengen. Op aarde moet er onderscheid en verschil zijn, naarmate het Gode belieft aan de eene groep meer licht dan aan de andere te schenken, naar gelang de ééne groep er meer dan de andere op aan is gelegd, om deze of gene zijde van de waarheid in zich op te nemen en te weerkaatsen; en niet minder naar dat eindeloos verschil

van mensch en mensch, hetwelk God de Heere in rassen, en volken, en natiën, door klimaat en historisch verleden en aanleg geschapen heeft.

Zorg gij maar dat uw kerk op aarde zuiver blijft, d. i. trouw aan haar hemelsche roeping; maak lucht, waar het dompig om te stikken zou worden, door alles sâam te houden; en prent het u diep in, dat niets in Jezus' schatting gevloekter is, dan hypocrisie en geestelijke valschheid.

Spreekt het nu vanzelf, dat elk jagen naar valsche eenheid op niets anders ooit uitliep en op niets anders ooit uitloopen kan, dan op een zich plooien naar wat men *niet* meent en een verzwijgen van wat men *wel* meent, zie dan ook in, dat »eenheid op aarde" gelijk staat met een stelselmatig voeden van onoprechtheid en schijnheiligheid, en vraag u zelven af, of ooit een kerkbegrip waarachtig en door God gewild kan zijn, dat in steê van het heilige te dienen, dienstbaar wordt aan het rijk van Satan.

Voor deze bedeeling sta dus de actieve kant van het bijeenvergaderen wel terdege op den voorgrond, de »vergadering" is daar boven, en wat hier reeds op aarde van die vergadering gezien wordt is hoogstens voorbeeldend en in kiem.

Toch versta men ook dien *actieven* kant van het bijeenvergaderen niet verkeerd. Er zijn ook te allen tijde ernstige Christenen geweest, die het bijeenvergaderen opvatten in den zin van den schelpzoeker, die schoone schelpen bijeenleest in zijn korf. Hen bedoelen we, die bijna uitsluitend vragen: hoe krijg ik iemand die er nog buiten staat er in? maar is hij er eenmaal in, zich dan ook voorts niet verder om hem bekom-

meren; kortom de menschen die op bekeeren uitgaan. Want van den éénen kant hebben we voor dezulken zeer zeker lof en waardeering. Een man als Wesley is, bij al zijn onmiskenbare dwaling, vergeleken bij de zelfgenoegzame tabberddragers der toenmalige Engelsche Staatkerk, een prinselijke gestalte in het Godsrijk. En tegenover hen, die de ontfermingen slapen laten en droomen dat hun kerkje het Godsrijk is, zullen deze energieke doortasters te allen tijde waardij en beteekenis behouden.

Slechts passe men op één ding, men fatsoeneere die hoodzakelijke *eenzijdigheid* niet in een *standpunt* om. Dan toch gaat men glad mis. Het »vergaderen" der kerk toch wordt dan ook bij het strengste begrip van uitverkiezing, mechanisch opgevat als een saâmlezen van schelpen in de korf, en zijn ze in die korf eenmaal in, dan bekreunt men zich er voorts niet meer over.

In tweeërlei vorm komt dit uitwendige, oppervlakkige wezen voor. Grof en fijn.

Grof, bij de hoogkerkelijke lieden, die hun kerkje voor het Godsrijk aanziende, zich inbeelden, dat de hoofdzaak is, om de menschen te bewegen, dat ze toch maar tot hun kerk overkomen. Zijn ze daar maar eenmaal in, dan zijn ze er. Voorts komt het er minder op aan. De zonde zoowel van groote Staatskerken als van kleine sekteachtige kerken. In sommige doldriftige ijveraars soms gedreven tot een bedenkelijken hittegraad.

En *fijn*, bij de onkerkelijke lieden, die, wel inziende dat de kerk in massa niet het Godsrijk is, nu in die kerk tusschen de geloovigen en niet geloovigen onderscheiden, en al het »vergaderen" nu daarin be-

staan laten, dat men naar de door hen gestelde kenmerken een »veranderd" mensch worde. Voorts gaan ze der kerke dan niet meer aan.

Welnu, én tegen die grove én tegen die fijne veruitwendiging van de kerk op aarde komen we met nadruk op. Het vergaderen, hetwelk aan de kerk tot taak gesteld is, bestaat volstrekt niet alleen in het saâmbrengen onder één dak, en is in geenen deele nog afgeloopen, als de menschen met een halven voet over de grens zijn gekomen. Veeleer gaat dat vergaderen aldoor, rusteloos door tot aan den einde. Het is in zijn diepste wezen een geestelijk zoeken van den mensch, al dieper, tot in het diepst van zijn wezen. Nooit om er iets bij of aan toe te brengen, maar altoos en nooit anders dan een bijeenvergaderen van wat God Drieëenig in de Uitverkiezing gesticht heeft en nu door het instrument der kerk uitbrengt krachtens het Verbond.

IV.

ROME OF REFORMATIE.

> Doch gij hebt de zalving van den Heilige en gij weet alle dingen. 1 Joh. 2 : 20.

Om op het stuk der kerk tot doorzichtige helderheid te geraken, houde men dus wel deze *drie* stukken vast.

Ten eerste: de kerk van Christus is er *van alle eeuwigheid af;* in het raadsbesluit Gods; met name door de uitverkiezing. En wel ze is er zóó aanwezig, dat in dit raadsbesluit voor Gods oog niet slechts de *personen* der uitverkorenen staan; maar even stellig de *banden* en *betrekkingen* die deze personen tot één geheel en dus tot één kerk verbinden; en niet minder de *middelen* in den wijdsten omvang, die voor deze kerk van Christus besteld zijn. Niet dus eerst een roeping van uitverkorenen, en daarna de bestelling van een Middelaar, om hen te zaligen. Neen, maar »uitverkorenen in Christus". Doel en middel tegelijk in één besluit. En deze kerk, volledig in aantal van personen, rijk uitgewerkt in al haar verbindingen en toegerust met alle noodige middelen, bestond dus in Gods wil en bestel reeds vóór de grondlegging der wereld, nog eer God

iets schiep. Zoo kon derhalve al wat Hij schiep op die kerk worden berekend, naar die kerk worden gesticht, op die kerk worden aangelegd, om aldus het uitbrengen van die kerk in de werkelijkheid volledig en ontwijfelbaar te verzekeren. Weet ik dus, dat ik zelf, persoonlijk, van die kerk een bestanddeel, een levend lidmaat ben, dan lig ik in den schoot van die kerk reeds van alle eeuwigheden; leef ik nu reeds zalig in die kerk in, zooals ze eens eeuwig triomfeert daar boven, en is alles wat daar tusschen ligt, mijn geboren worden, mijn vreugd, mijn leed, mijn wedergeboorte en heiliging, niets dan een doorvlieten door het gegraven kanaal, hetwelk begint in het goddelijk decreet en uitloopt in de voleinding. Zorge voor ondergang van de kerk is dan tevens ondenkbaar. Immers al liep het kanaal ook tijdelijk onder den grond, zoodat ik er niets van zag, dat doet er niet toe. De kerk wordt, komt, ontstaat niet pas, maar *is* er van eeuwig, en loopt door ons tijdelijk aanzijn slechts heen naar de eeuwige voleinding. Daarom kúnnen de poorten der hel die kerk dan ook niet overweldigen. Om dát te kunnen, zouden ze God zelf eerst moeten overweldigen en te niet doen, zoowel zijn decreet, als zijn scheppende en uitbrengende macht.

Maar nu *ten tweede.* Waar het nu aan het uitbrengen van die kerk uit Gods besluit in de werkelijkheid toe komt, is voor die kerk *aarde en hemel één.* In zich zelven liggen aarde en hemel door de zonde tijdelijk gescheiden. Maar de kerk is juist de opheffing van die scheiding. Rechtstreeks doelende op die nieuwe aarde en dien nieuwen hemel, die wederom volkomen één zullen zijn. Niemand zegge dus: »Op aarde leefde hij

in de kerk, maar toen stierf hij en ging naar den hemel." Zulks te zeggen is ongerijmd. Neen, de kerk kent geen grens tusschen aarde en hemel. Of liever nog, zij is hemelsch, louter hemelsch, en kan daarom op aarde nooit dan pelgrim zijn. Ze heeft daarom haar huis boven en op aarde niets dan een tabernakel. Dat huis, haar huis, heet het »Vaderhuis met zijn vele woningen", terwijl Abraham met al zijn geestelijk zaad vreemdeling op aarde blijft en woont in tabernakelen.

Toch kan men voor het opkomen van die kerk de aarde volstrekt niet wegdenken, want zonder die aarde zou de hemel zijn kerk niet krijgen. De hemel moet veeleer heel zijn kerk uit en van die aarde naar zich toe zien komen. Was er geen aarde, dan bleef het Vaderhuis eeuwig ledig. De aarde met haar menschelijk geslacht en al wat er, omdat God het er in schiep, in dat geslacht schuilt, is de akker, waarop de schoven voor de kerk rijpen. De kerk groeit op dien akker der wereld, en eerst zoo rijpt ze naar boven. Niet zoo, natuurlijk, alsof ze *uit* die aarde kwam en was, want we weten nu, dat ze in die wereld niet zou kunnen komen, indien ze niet *uit* het Besluit *in* die wereld werd ingedragen. Maar in volgorde van tijd komen we dan toch tot dezen regel: De kerk is eerst in het *Besluit*; daarna daalt ze uit het Besluit in de *wereld*, en zoo klimt ze uit die wereld in den *hemel* op. Duurde dit nu slechts één oogenblik, dan kon men dat zoo scherp af- en onderscheiden. Maar zie, dit duurt eeuwen. En daar vandaan komt het nu, dat die kerk van Christus voor een zeer groot deel reeds boven, in het Vaderhuis, ontloken is en schittert in haar pracht, terwijl inmiddels de goudstroom nog aldoor

uit de wereld naar den hemel uitvloeit, en evenzoo God Drieëenig nog aldoor voortgaat goud uit onedel metaal te gieten of, wilt ge, goddeloozen te rechtvaardigen.

Voor ons, die onmogelijk dit groot-geheel blijvend omvatten kunnen, ontstaat er derhalve *tweeërlei* gelaat, gedaante, verschijning van die kerk: de *ééne* die we op aarde om ons hebben, en de *andere* die we belijden dat boven reeds zalig is. De zalige kerk, veel grooter en rijker en heerlijker, met alle profeten en apostelen en martelaren er in en alle vromen die ons voorgingen; de aardsche kerk daarentegen, veel kleiner, doffer, droever van gelaat, waarin wij en onze broeders nog voorttobben met hun zonden en de duizend nooden van hun hart; toch beide één, het huis boven, het voorportaal hier; één kerk, uit het Besluit gekomen, door de wereld reeds doorgegaan of nog doorgaande, en reeds aangekomen daar boven of naar boven op weg.

Overmits nu echter dat deel der kerk dat op aarde nog doorvliet, door zonde, duivel en hel benepen en benard wordt, zou die kerk geen leven hebben en God niet kunnen verheerlijken, indien ze niet in vaste leidzeelen kon wandelen. Vandaar dat we in het *Verbond der genade* haar die leidzeelen van Gods trouw en van zijn onveranderlijk Woord dan ook onder de armen zien binden. In den hemel vallen die natuurlijk weg, maar op aarde kunnen die niet gemist worden, en zoo vloeide er uit het decreet voor de nog strijdende kerk op aarde dan het onmisbare *Verbond van Gods trouw*. Zoo weten, zoo belijden we dus, dat de kerk van Christus deels er reeds *is* in den hemel, deels nog *wordt* op aarde, en deels nog staat te komen uit het Besluit.

Denk ik aan die kerk, dan heb ik dus *achteruit te denken* aan het Besluit, waaruit de levensstroom dier kerk nog altijd voortwelt; dan heb ik *om mij heen te zien* op de wereld, waarin een doorvloeiend deel van dien levensstroom ook op dit oogenblik, gezien of ongezien, aanwezig is; en heb ik eindelijk *op te zien naar boven*, waar nu reeds eeuwen achtereen die stroom is uitgevloeid in een oceaan van eeuwige glorie. En terwijl nu mijn zielsoog bij dat *achteruitzien* rust in *Gods raad*, en bij dat *opzien* naar boven ruste vindt in de *Voleinding*, rust het bij dat *omzien* in de wereld in het *Verbond.*

Waarbij dan in de *derde* of laatste plaats dit komt: Dat deel van den goudstroom der kerk, dat van eeuw tot eeuw, in de bedding van het Verbond, door de wereld heenvliet, is *vermengd.* »Nog niet" vermengd, maar zuiver is de kerk in het Raadsbesluit; en evenzoo »niet meer" vermengd, maar gezuiverd is de kerk in den hemel; maar wél vermengd, en dus nog *on*zuiver is de kerk op aarde. In het Raadsbesluit is de slinger nog niet losgelaten, in den hemel is de slinger weer op rust gekomen, maar op aarde gaat de slinger nog rusteloos op en neer. Maar ook te midden van die vermenging, onder die onzuiverheden door, in weerwil van dat rusteloos op- en neergaan van den slinger, is en blijft het de wezenlijke, uit het Besluit komende; en op den hemel doelende kerk van Christus, waarmeê we te rekenen hebben. Niet een nabootsing van die kerk; niet een bloot instrument om die kerk er te doen komen; neen, maar die wezenlijke, goddelijke, eeuwige kerk zelve, het mystieke lichaam des Heeren. Die kerk is er, omdat het Verbond er is; omdat de genade-

middelen er zijn; omdat er uitverkorenen zijn; en omdat er krachtens dat Verbond en door die genademiddelen krachten en werkingen van God Drieeenig op die uitverkorenen (reeds of nog niet toegebracht) uitgaan.

Er kan noch mag dus sprake zijn van één kerk op aarde. Het vermengd zijn, de onzuiverheid, het op- en neergaan van den slinger sluit dat uit. Wie desniettemin die eenheid toch wil knutselen, kan dit dan ook niet doen, dan door het vermengde voor onvermengd, het onzuivere voor zuiver, het slingerende voor in ruste aan te zien. En erger nog, wie dat doet, wie daar behoefte aan gevoelt, gelooft blijkbaar niet aan de wezenlijke eenheid die in het Besluit wortelt, er onmerkbaar dus is, en bestemd wierd om niet hier, maar *daar boven* te schitteren. De kerk van Christus mag derhalve nooit voorgesteld als haar eenheid *zoekende*. Integendeel ze *heeft* die. Ze *kan* die geen oogenblik verliezen. En ze derft die volstrekt niet, al komt die in de openbaring naar buiten tijdelijk niet uit. Immers die kerk openbaart zich naar buiten, in het zichtbare, nooit in haar geheel, maar altoos deelsgewijs. Wáár ook het Verbond zich toont, de middelen der genade hoe gebrekkig ook werken, en God volk verzamelt, daar komt de kerk door het scherm der zichtbare dingen te voorschijn, daar komt ze voor den dag, daar toont ze zich, daar wordt ze openbaar. Nu kan dit schelen. De eene maal zal ze geheel doorzichtig door het scherm zich toonen; een ander maal zal dat scherm haar trekken half verduisteren; en een ander maal weer zal ze achter dat scherm bijna geheel onmerkbaar worden. Maar dat alles doet er niet toe. De kerk is er, niet omdat ze door het scherm heen voor ons merk-

baar wordt, maar ze wordt nu duidelijker, dan minder duidelijk merkbaar, omdat ze achter dat scherm er is, aanwezig is en bestaat.

En daaraan nu juist heeft men te allen tijde de echte clericalen van de gezuiverden ofte gereformeerden kunnen onderscheiden, dat de clericalen altijd den grootsten nadruk leggen op het *verband* van het uitwendige der kerk, terwijl de zuiver gereformeerden zich aan het *Verbond* van het inwendige der kerk vastklemmen en steeds volkomener ruste vinden in die wezenlijke kerk, die er, uitstroomend uit het Raadsbesluit en naar den hemel doorgaande, duidelijk of minder duidelijk merkbaar, aldoor *is*.

Nooit, nooit mag of kan dus het wezen der kerk van eenig uiterlijk verband met andere kerken, van kerkgewoonten, of instellingen, afhankelijk worden gemaakt. Die verbanden, gewoonten en instellingen kunnen allerprachtigst zijn, zonder dat er iets in of achter zit, d. w. z. zonder dat er een stippeltje van de kerk van Christus in aanwezig wordt bevonden; een mummie in een praalgraf. En omgekeerd, het kan gebeuren, dat al die verbanden stuk liggen, al die gewoonten zoek zijn en al die instellingen inzonken, en dat toch die kerk wel terdege ritselt en tintelt en ruischt en haar leven stroomen laat om ons heen. Denk aan de kerken onder het kruis, of ook aan de kerk der Waldenzen. Ter verduidelijking hiervan geven we dit beeld: Als de zon aan den hemel staat is haar schijnsel, is het licht er, onverschillig of ik mijn ramen openschuif om het rechtstreeks op te vangen, een gordijn laat vallen om het te temperen, of ook de luiken sluit om het uit te

bannen. En omgekeerd, als de zon onder is, dan wordt haar schijnsel *niet* gevonden, ook al toover ik door electrische lichtbollen een den dag schier evenarenden glans om mij heen. En zoo nu ook is het met de kerk. De kerk op aarde is nooit een met eigen hand door ons ontstoken licht, maar steeds het schijnsel, de uitstraling van *die* kerk, die in Gods Raadsbesluit ligt. Of nu de loop der gebeurtenissen, de historie der volken, Satans listen en de zonde van Gods volk al maken, dat die uitstraling niet helder door het opgeworpen stof of ook door de hangende nevels door kan breken, doet er niet toe, het schijnsel *is* er dan toch en de uitstraling grijpt plaats. Terwijl omgekeerd de kunstigste nabootsing, ook al is er geen windje of neveltje aan de lucht, nooit en nimmer de kerk er *maken* kan, waar de uitstraling van het Raadsbesluit ontbreekt. Zoo diep wortelt het zuivere, zalige, troostende kerkbegrip in het hart van de Verkiezing en van de Verbonden. Zoo beslist en doortastend bant de gereformeerde kerk, op dien wortel bloeiend, meêdoogenloos en zonder sparen, allen clericalistischen zuurdeesem uit. Want wel schept het Verbond de genademiddelen en instituëert het die door instellingen, maar altoos zoo, dat nooit die genademiddelen uit de instellingen voortkomen, maar het altoos die uit God komende genademiddelen zijn, waaraan die instellingen heur ontstaan, heur kracht, heur werking danken. Verbanden, inrichtingen, instellingen ontstaan vanzelf zoodra de kerk zich met eenige gedurigheid openbaren mag; maar scheuren even spoedig los, vermolmen en vallen uiteen, indien die wezenlijke kerk terug wordt gedrongen.

Doch dat deert en dat hindert niet, want evengoed

als de kerk van Christus ze vroeger als gebladerte aan haar takken liet groeien, bezit zij nog ook nu het pit, het mergsap, de levenskracht, om ze ten tweeden, ten derden en ten vierden male uit zich voort te brengen; desnoods dán zelfs, al ging, gelijk in meer dan één stad en één land in de dagen der Reformatie, voor ons oog *alle merkbare continuïteit* volstrekt teloor. Daadwerkelijk is dan ook geheel de Reformatie, geheel het werk van Luther, Zwingli en Calvijn niets dan kerkverwoesting, brutale revolutie en vermetele onderstebovenkeering van de bestaande orde van zaken geweest, zoodra men iets minder diep dan in het Raadsbesluit en in het Genadeverbond de kerk haar wortelen schieten laat. Roomsch in hart en nieren wordt een iegelijk, die weer, echt clericaal, zijn eigen electrisch licht durft uitgeven voor de uitstraling van het licht der zon. Niets dan inconsequentie is het, om semi-pelagiaansch in de leer te worden en dan niettemin in de practijk antipapist en lofredenaar van Luther te blijven. En het einde van dit valsche standpunt is dan ook, dat men, in zijn betweten, den levensdraad afsnijdende, die, gelijk voor alle ding, zoo ook voor de kerk van Christus, alleen uit Gods *eeuwig Raadsbesluit* kan worden voortgesponnen, wel eindigen moet met, gelijk de legitimisten in Engeland er nu reeds aan toe zijn, het werk der Hervormers als *zonde* te veroordeelen en te brandmerken als *revolutionair bedrijf.*

Dribbelen op het koord kan men niet tot in het oneindige.

Ten slotte *moet* er gekozen.

En dan komt de keus zóó te staan: óf de Hervormers deden hun *plicht;* óf wel ze deden *zonde.*

Indien *zonde*, keer dan met boete en berouw naar Rome weder.

Maar indien hun *plicht*, Christenvolk ook in deze landen, volg dan in belijdenis en kerkbedrijf manmoedig en zonder aarzelen, hen na!

V.

EVANGELISATIE EN SEPARATIE.

> Die ooren heeft om te hooren, die hoore wat de Geest tot de gemeenten zegt. Openb. 3 : 6.

Er zijn dus niet *twee* kerken, de ééne inwendig, onzichtbaar en heilig, en de andere uitwendig, zichtbaar en bevlekt. Neen, er is maar *één* kerk, de wezenlijke, de echte, de heilige, het ware lichaam van den Christus, de uitverkorene saâmvergadering, organisme van het Genadeverbond; en wat men nu gewoonlijk als twee kerken uiteenhoudt zijn niets dan de twee zijden, de twee kanten, de twee bestaanswijzen van dat ééne lichaam; naarmate ge het de ééne maal neemt gelijk God de Heere het van binnen ziet en beziet, en de andere maal gelijk het zich gebrekkig en door nevelen heen in onzichtbare omtrekken vertoont aan het oog der menschen. De oorzaak, dat die kerk er van binnen en van Gods zij bezien anders uitziet dan van buiten en voor ons oog, ligt dus niet aan die kerk zelve, maar uitsluitend aan de sluiers, de gordijnen, de schermen, die onze zonde en die der wereld

zonde er voor schuift, aldus makend dat men haar niet zuiver zien kán.

Een bergstroom is in zich zelf wit als sneeuw en blank als zilverschuim, maar nauwelijks daalt hij af naar omlaag en vloeit hij langs de helling der velden, of dat blank is grauw en groezel, is soms zwart en gansch donker geworden, omdat het zich met het slib en het vuil van den bodem heeft vermengd. Maar zijn er nu daarom twee stroomen, één blanke en één groezele stroom? Immers neen, omhoog op de helling en omlaag in de velden is het al één stroom gebleven. bleef het hetzelfde bergwater en bleef dat water in zich zelf even zuiver; en dat grauwe, dat modderige, dat slikkerige dat ge zaagt, kwam alleen door tijdelijke vermenging van een vreemd element. Want zie maar, nauwelijks is die bergstroom in het gansch vlakke veld weer tot rust gekomen, of dat zelfde water is weer helder als de lucht, is weer doorzichtig als glas geworden. Geen enkele slikkorrel smolt met den waterdrop tot een soort nieuw iets inéén. Het bleef blank water én vettig slib, zóó dat dit slib op een gegeven punt in het blanke water inkwam, er zijn vasten tijd meê vermengd bleef en daarna het water weer losliet en zonk.

Nu is natuurlijk elk beeld onjuist. Het heilige spiegelt zich in het aarsche nooit volkomen. Maar onder dat voorbehoud, mag dan toch gezegd: Die bergstroom is de kerk van Christus, die zuiver als de lelie en als sneeuw zoo blank uit de wolken van het Besluit neerdaalt; op aarde in zijn loop zich vermengt met het slib in en om ons, en daardoor troebel, groezel, grauw en modderig wordt, en zulks, in meerdere of mindere

mate, blijft en moet blijven, tot hij weer uitvloeit in de vlakke velden der eeuwigheid, om alsdan die vermenging weer uit zich los te maken, tengevolge waarvan de stroom der kerk dan weer zuiver blank voor God vloeit en het slib achterblijft op aarde of in den afgrond des verderfs verzinkt.

Nooit mag dus gezegd: »De kerk is een inrichting die wij menschen in elkaâr zetten, ordenen en besturen, om dusdoende menschen te bekeeren en ze, bekeerd zijnde, af te leveren aan wat God *zijn* kerk noemt in den hemel." Neen, maar de zichtbare kerk op aarde ontstaat eerst en kan eerst ontstaan, als God de Heere zijn wezenlijke kerk op aarde inbrengt, en op wat manier dan ook, zoo zuiver of zoo onzuiver mogelijk, toont, openbaart en zien laat. En als God de Heere dat nu doet, dan moet de mensch er niet weer bijkomen, om nu voorts een uitwendig kerkje te maken of te knutselen. Neen, maar dan groeit die uitwendige vorm er vanzelf aan, gelijk uw huid om uw vleesch. *Gij* behoeft geen band te vlechten, de band *is* er, want in het Besluit was ook het Genadeverbond begrepen, en het is uit dit Genadeverbond, dat vanzelf de eenig noodzakelijke en geoorloofde verbinding van kerken op aarde ontstaat. Preek dat Verbond weg, en natuurlijk dan kunt gij aan het leggen van een eigen verband gaan. Verzwak dat Verbond, en natuurlijk dan moet gij er met een hulpverband bijkomen. Maar ook laat dat Verbond in zijn heerlijke kracht doorwerken, en uw windselen en doeken worden belachelijk. De man, wiens slappe spieren weer opsteven, werpt met een kreet der vreugde de smadelijke krukken weg.

Rechtstreeks berust dus ook voor de zichtbare kerk

op aarde alle hoog gezag bij den Christus. Hij beslist, Hij alleen. Op Hem rust het gebouw. Hij is en blijft er de hoeksteen van. En Hij doet dat door zijn Woord, bezwangerd door dien Geest, die in en door de instrumentaliteit der menschen dat Woord zijn kracht en werking laat doen.

Niet 's lands overheid is dus heer in de kerk, maar Christus (geen territoriaal-systeem). Niet een soort clerus, hetzij dan bisschoppen genaamd, of er, onder den domineesnaam, den bisschop in spelend, heeft te zeggen hoe het zijn moet (geen episcopaal-systeem). Noch ook de stemmenmeerderheid der uitverkorenen (geen independenten-systeem) 1) of van een soort genootschap (geen collegiaal-systeem) maakt uit wat recht zal wezen en wat onrecht. Maar Jezus Christus, de Koning van en in zijn kerk, is het, die ons (dat zijn niet enkele personen, neen maar al zijn uitverkorenen in het Verbondsverband en dus) in het organisme van zijn gemeente, regeert en bestiert.

Vat dit eenmaal goed, en ge kunt over *de eenheid* der kerk nooit meer in de war raken.

Immers dan is en blijft het altijd de zeven gouden kandelaren (niet één kandelaar met zeven armen, maar zeven kandelaren en in het midden de Zoon des menschen), en daarop stralend zeven sterren, en die zeven sterren saâmgevat in de hand van den Christus; of, zooals de Heer het zelf uitlegt: Zeven gemeenten of kerken, niet ééne kerk met zeven compartimenten.

1) Meestal bestrijdt men, en terecht, in de Independenten hun opzijzetting van het ambt en hun loochening van den plicht tot verbinding der kerken. Hier echter, waar het op den *grond van het gezag* aankwam, moest hun fout dieper opgevat en bestaat ze hierin, dat de Independenten aan de uitverkorenen geven wat alleen aan Christus zelf toekomt.

Neen, elke plaatselijke kerk een kerk voor zich, d. w. z. een zichtbaarwording van een deel der heilige, algemeene kerk, die het lichaam van Christus is; en de eenheid tusschen al deze kerken gelegen in den Koning der kerk, d. i. in haar Hoofd. Want zie, met die zeven gemeenten of kerken zijn *niet* bedoeld zeven onzichtbare, maar wel terdege zeven zichtbare kerken, van Ephese, Thyatire, Laodicea, enz., en het is tot deze gemeenten of kerken, dat de Geest spreekt. »Die hoore wat de Geest tot de gemeente*n* of kerk*en* zegt." Niet: wat de Geest tot de kerk (in het enkelvoud) zegt.

De grondfout van de Independenten lag dan ook niet daarin dat ze de oorspronkelijke zelfstandigheid der enkele kerken handhaafden, maar in de eerste plaats hierin, dat ze op de wijs der Mystieken, het gezag in de kerk bij de uitverkorenen in plaats van bij Jezus stelden. Want hoewel de wezenlijk uitverkorenen in den regel niet anders zullen willen dan hun Heer wil, moest dit stelsel, overmits de uitverkorenen niet zeker en vast zijn aan te wijzen, ongemerkt in het collegiaalsysteem verloopen, om door meerderheid van ledenstemmen alle ding oppermachtig te laten regelen. En daartegen nu kwamen onze vaderen zeer terecht en naar den eisch op: niet der leden woord dat leugenachtig is, maar Gods Woord dat alleen waarachtig is, beslist in de kerken. Men belijdt niet wat men wil of bij meerderheid goedstemt, maar men moet de waarheid belijden. En al wat menschen er, als regel van orde, bijmaken, is en blijft altoos derwijs sterk van Gods bestel en instelling onderscheiden, dat de menschelijke regelen de conscientie nooit of nimmer, Gods bestel in zijn Woord altoos en ieder oogenblik bindt.

Niet independent, maar dependent van Christus, die Koning, en zijn Woord, dat alleen regel is, aldus staan de solidaire Presbyteriaan en de individualistische Independent tegenover elkaâr.

Want ook uitwendig komt er dan door die solidariteit verband. Als door drie spleten of reten van een luik het licht in een zelfde kamer valt, bestaat er vanzelf verband tusschen die drie lichtstralen, omdat ze uit één lichtbron komen, één licht zijn en weer één licht willen vormen. Zoo dus ook met de kerk des Heeren. Waar die kerk op drie, vier of meer punten van achter den sluier der aardsche dingen in zuiverder of onzuiverder vorm openbaar wordt, zijn die drie of meer openbaringen in den grond één, omdat ze uit één voorwerp komen, van gelijken oorsprong en natuur zijn, en als kristalliseeringen van één zelfden stroom elkaâr zoeken.

Zoo treedt dus de kerk te A. met de kerk te B. in verbinding. Niet om eenheid met haar te zoeken, maar om de eenheid die ze met haar in het Lichaam Christi heeft en bezit te *belijden* en te *toonen*. En dat in verbinding treden gaat niet willekeurig, maar naar God de bedding leî. Een stroom kan niet loopen zooals hij wil, maar moet loopen naar de bodem helt en weer opbuigt. En zoo ook zijn het de aardsche banden van naast elkaâr wonen, van in één gewest wonen, van tot één natie behooren, die op deze banden overwegenden invloed oefenen. Zoo echter dat al deze verbindingen nooit hooger beteekenis erlangen dan een belijdenis en openbaring van een in den wortel bestaande eenheid; en alzoo nimmer in den zin alsof eerst of ook wezenlijk *door* deze verbindingen de eenheid zou ontstaan.

Samenkomen noemt een Griek, in zijn resultaat, een Synode. Komen dus deze kerken ter openbaring van heur eenheid saâm, hetzij en corps of door delegatie, dan ontstaat er een Synode of samenkomst; dan blijft die Synode voor zoolang de kerken saâm zijn; en valt ze weer weg, als die kerken weer elk aan heur eigen arbeid gaan.

Daar zijn sommige menschen, die allerlei politieke en wereldsche sociale idées op de kerk van Jezus overbrengen, nu doodelijk bang voor. Voor hen staat de plant met al haar stengels, en niet meer geloovende dat die stengels alle één zijn in den wortel, binden ze nu uitwendig die stengels met een biesje of draadje saâm. En zoo ook, niet meer geloovend, niet meer gevoelend, niet meer belijdend, dat alle plaatselijke kerken slechts openbaringen van de ééne kerk zijn, beelden ze zich in dat zij die gemeenten nu eens met reglementaire biesjes of bandjes of draadjes saâm moeten binden, en roepen alsof het Godsrijk in gevaar is, als de tuinman zulk een biesje eens verleggen wil of vernieuwen of wat ruimer maken, als ging de plant daar onder teloor.

Dat nu is door en door ongereformeerd, tegen de Schrift en tegen den aard en het wezen der kerk indruischend. Dat is kort en goed een overbrengen op de kerk van de valsche politieke, despotische theorieën van den meerderheidsdwang, waarin de zenuw van de Fransche revolutie school. Een onheilig bedrijf. Tegen de eere Christi ingaande. En waar niemand meer aan meê mag doen, die ook maar even het door en door onware, valsche en ongoddelijke van dit vreemde inkruipsel heeft ingezien.

Twee gewichtige dingen volgen hieruit, met het oog op wat ons omringt.

Vooreerst dat ons systeem van Evangelisatie, getoetst aan den eisch van het gereformeerde beginsel der Schrift, onhoudbaar is. Evangelisatie op het terrein, binnen het erf der kerk, is in weerspraak met zich zelf. Alleen *buiten* het terrein der kerk vindt de Evangelisatie (indien althans de Evangelisten permanent zijn) het veld voor haar arbeid. Op de vraag wat te doen, waar binnen het rasterwerk der kerken van eenig land, óf bij de bedienende macht alleen, óf bij die macht en de leden, ongeloof insloop, mag noch kan dus geantwoord: »Richt een Evangelisatie op!" Want een kring van particuliere personen heeft geen recht van ordening; kan geen Woord, kan geen sacrament bedienen, en mist het karakter dat Evangelisatie tot Evangelisatie maakt. Er zou dus op die vraag heel anders en wel tweezijdig moeten geantwoord worden. En dat wel in dezer voege: 1°. Is er in zekere kerk te A. of te B. een onzuivere toestand ontstaan, en is er in die kerk een deel der gemeente, dat dit voelt, en oordeelt er niet onder te mogen berusten, dan moet dit deel der gemeente, na elken anderen weg doelloos en vruchteloos te hebben bevonden, met de bij haar gaande predikanten, ouderlingen en diakenen, zich opnieuw en zelfstandig als de kerk dier plaats openbaren. Niet door er uit te gaan, maar er in blijvend, en in die kerk zelf tegen het valsche een waar wezen overstellend. Gaan geen predikanten, ouderlingen en diakenen mede, dan zoeke men een getrouwen kerkeraad in de nabuurschap, die tijdelijk de leiding op zich neemt, om alzoo tot de instelling van een goeden kerkeraad en

aldus tot het beroepen van getrouwe predikers te geraken. En die positie handhave men, in correspondentie met de getrouwe kerk, of ook met de doleerende deelen van de afgewekene kerk, zoolang tot één van beide gebeurt, óf dat het valsche wezen geheel van den Heere verlaten blijkt en sterft, tot ontbinding overgaat en wegrot, óf wel totdat het zich bekeere van zijn zondigen, leugenachtigen weg en weer met het volk des Heeren inéénsmelte. Alzoo geraakt men uit alle moeielijkheid. Er komt niet Evangelieverkondiging, maar *bediening des Woords*. Niet enkel bediening des Woords, maar ook *der sacramenten*. De *tucht* keert weer. De *correspondentie* blijft zuiver. En wel verre van zijn kerk uit te loopen, bouwt men haar *van binnen uit*.

Zijn er daarentegen 2°. gemeenten, die geheel doleeren, waar én de bediening én de leden slap wierden, zoodat er van die kerk zelve geen levensteeken meer uitgaat, dan rust de plicht om er op te treden op den dichtst nabij zijnden geloovigen kerkeraad, die dan zulk een kerk als vacant heeft te beschouwen, en naar vermogen ze onder zijn hoede combineert.

En doet nu zulk een kerkeraad dat niet, doet niemand het, en zijn er dan particuliere personen of vereenigingen die meer ontferming hebben dan de officieele lichamen, welnu, dan blijven we nóg volhouden, dat het buiten den regel gaat, maar met een buiten den regel gaan, waarvan we de schuld dan niet werpen op de ontfermende liefde, maar wel op de koele, zondige onverschilligheid der geroepenen tot handelen, die van hun niet-handelen rekenschap zullen geven aan den Heere.

Maar ook in de *tweede plaats* volgt hier iets uit met opzicht tot de vrije kerken, zoo hier te lande, als elders, wat we niet dan met schroom, uit vreeze van zeer te doen, en toch met vaste overtuiging neerschrijven. Te weten, de meeste dezer vrije kerken belijden een uitnemend beginsel: het beginsel dat niet 's lands overheid, maar Koning Jezus koning in zijn kerk is, en dat dus ook geldelijk de kerken liefst vrij moeten blijven. Maar, en hier schuilt een fout, ze hadden dit beginsel moeten belijden niet door het uittreden uit de bestaande kerk (waardoor onbedoeld het valsche collegiale systeem erkend werd), om voorts een *nieuwe soort van genootschap* te stichten, maar in die kerken zelve dit moeten realiseeren. Zoo met name hier te lande, keuren we niet dit af, dat de broeders die bevonden dat de bedienaars niet meer Gods Woord, maar eens menschen woord brachten, weigerden hierin lijdelijk te berusten, en geërgerd werden door de zoo invalsche exegese, die het legitimisme van het »niet door kracht en geweld, maar door 's Heeren Geest" gaf; ook niet dat ze niet weken met onderwerping, maar weerstonden; noch ook dat ze ouderlingen verkozen en betere predikers beriepen, en alzoo weer tot de bediening van Woord en sacrament en de uitoefening van de tucht zochten te geraken. In dit alles prijzen we hen veleer. Dit was rechtmatig en plichtmatig. Maar hetgeen waarin ze misgingen was, dat ze uittraden, dat ze niet *in de kerk* zich openbaarden, maar naast de kerk *een nieuwe kerk* stichtten, en vooral dat ze deze nieuwe kerkjes opnieuw collegiaal op de basis der wet als *genootschap* aanéénregen. Hiertoe zou het recht dán eerst ontstaan zijn, indien er voor zoover niet in

het kerkgenootschap, dit is een onding, neen maar in elke plaatselijke kerk de hand des Heeren geheel teruggehouden en de ontbinding openbaar was. Zoo hadden ze dan als *bediening* in de kerk zich behooren te openbaren, en als zoodanig correspondentie moeten onderhouden met de evengelijk ontstane *bedieningen* in andere kerken, en ook, en daar vooral leggen we nadruk op, met de kerken die nog goed waren, of weer goed wierden.

We twijfelen dan ook geen oogenblik, of, naarmate deze kerken den collegialen zuurdeesem, die haar nog aankleeft, uitzuiveren, en het volk des Heeren in deze landen weer dieper in het zuiver gereformeerde kerkwezen en in Jezus' souverein koningschap over haar indringt, zal het onnoodige en zelfs ongeradene van die meening van lieverleê ongedwongen beseft worden, en alzoo de toekomst aanbreken, waarin men, tenzij gedwongen, oordeelt, niet van elkaâr te kunnen scheiden en veel minder van elkaâr gescheiden te kunnen blijven, omdat het de ééne en ondeelbare kerk des Heeren is, die zich in deze zichtbare kerken vertoont.

VI.

BEDIENING DES WOORDS.

> Zoo is dan het geloof uit het gehoor,
> en het gehoor door het Woord Gods.
> Rom. 10 : 17.

De kerk van Jezus Christus, voor zoover ze op aarde toeft en uitkomt, heeft een roeping. Ze *is* een vergadering, maar ze *moet* ook vergaderen. Want wel is de Heere Jezus Christus zelf de van God den Vader bestelde, door wien de uitverkorenen bijeenvergaderd worden, maar de Christus doet dit door zijn Woord, en dat Woord laat Hij prediken door daartoe bestelde en in het ambt gezette personen. Alzoo is *Hij* de vergaderaar, maar Hij neemt bij dat vergaderen het kerkelijk ambt zelf in zijn dienst, gebruikt het als *instrument*, en roept alzoo de kerk op, om zelve actief te vergaderen voor en met Hem. Het was in dien zin dat de Heere zelf tot de Farizeën zeide: » *Wie met mij niet vergadert*, die verstrooit"; hiermeê kennelijk aanduidende, dat het »*met Hem vergaderen*" roeping was van de ware kerk, die niet wilde schuldig staan aan de zonde der valsche kerk, t. w. aan de zonde van te *verstrooien*. Wat Calvijn noemde: »De kerk is de moeder die uit haar moederschoot ons baart!"

Waarop doelt nu dat »vergaderen?"

Natuurlijk in de eerste plaats hierop, dat de kerk in en bij alles zich steeds bewust heeft te blijven van de onomstootelijke waarheid, dat zij nooit zelfstandig en op zich zelve werkt, maar dat degene die in en door haar werkt, altoos is en blijft de hoogste Leeraar, die tevens haar eenige Hoogepriester en haar eeuwige Koning is. Iets te willen doen, waarbij zij ook maar iets anders dan *zijn instrument* zou zijn, ware ontrouw, opstand, afval. Christus is de persoon die in de kerk spreekt, handelt, oordeelt. Slechts voor zoover de kerk dien Christus bij dat spreken, handelen en oordeelen tot orgaan en instrument strekt, loopt ze zuiver. Met ook maar in het kleinste te denken: »Dat kan ik wel buiten Christus om", is ze weg. Zelfs haar diaconie wordt onzin en zelfgenoegzame werkheiligheid, indien ze zelve teert op eenig ander kapitaal dan de liefde die Christus in de zielen werkt, of ook de arme ooit vergeet dat de gave niet komt van den uitreiker, maar dat de uitdeeler is *Christus*.

Aan het streng en onverbiddelijk in het oog houden van deze grondwaarheid hangt de welstand der gereformeerde kerken. Christus alle dag en alle nacht er bij. Christus in elke samenkomst der gemeente sprekende en getuigende door zijn Woord. Christus in elk sacrament het zegel leggend. Christus in elken kerkeraad of Synode oordeelend. Christus elke aalmoes uitdeelend. En zoo ook de Christus de uitverkorenen, ziel voor ziel, leidend als de Opperste Herder der schapen! Aldus hebben het onze vaderen beleden, en aldus belijden wij het door zijn gunste nog!

Maar bij die algedurige, nooit ophoudende inwerking

van Christus in zijn Verbond, doet die kerk nu *instrumenteelen* dienst. D. w. z. ze wordt door Hem als *gereedschap* gebruikt.

De Christus heerscht door zijn Woord en Geest. »Waar het Woord des Konings is, daar is macht." Maar dat Woord blijft niet als een boek daar liggen, tot iemand goed vindt er eens in te gaan bladeren. Neen, maar dat Woord is een wigge, die er in wordt gedreven door een macht van 's Heeren wege besteld, en die macht zoo van het ambt als van de ordenende gewoonte gaat uit van de kerk. Niet van de kerk als dood instituut, maar van de wezenlijke, levende kerk, die bezield is door den Geest, die in Hem als het Hoofd en in ons als zijn lidmaten werkt. Van den mensch, hij zij dan leek of ambtsdrager, is in zijn menschelijke nietigheid hier nimmer sprake. De truffel bouwt niet zoolang hij daar ligt, maar bouwt dan alleen als de hand van den bouwmeester hem met cement over de steenen doet glijden. En zoo ook is de ambtspersoon in het kerkelijk instrument niets zoolang hij liggen blijft, maar belieft het den Koning der kerk in zijn beleid en gunste, om zulk een persoon in de hand te nemen en er de gemeente meê te verbinden aan haar wonden of meê te striemen in haar zonden, dan is die werking krachtig, doorgaande, nooit ijdel in den Heere.

Zulk een *macht der gewoonte* oefent Koning Jezus nu door zijn Woord in de kerk uit, als Hij in die kerk de usantie inbrengt, dat ieder dagelijks persoonlijk in de eenzaamheid in dat Woord lezen zal; de ordening vaststelt dat in elk huisgezin een of meermalen daags het getuigenis van dat Woord op zal

treden; en den regel vaststelt, dat openlijk in de samenkomst der gemeente dit zijn Woord zal worden gepredikt.

Hij verordent daartoe 1°. bij de eenzame lezing den levenden persoon zelf; 2°. voor het huisgezin den vader als priester des gezins; en 3°. in de samenkomsten der gemeente de herders of leerende oudsten.

Maar én deze regelende macht der door Hem ingebrachte gewoonte én deze getuigende macht van de door Hem ingestelde ambten, is weer niets, zoo ge buiten Hem rekent. Wie de Schrift leest, zonder zich *door Hem te hooren toespreken*, gaat dor te bed. Wie in het huisgezin bij het lezen des Woords aanzit, *zonder de stemme des Heeren te hooren*, gaat zielloos aan den arbeid. En zoo ook, wie in de gemeente nederzit, zonder te ervaren: *Hij sprak tot mij*, dien is het onnut; zoo niet erger.

Bezien we nu dat laatste, het prediken van Gods Woord in de gemeente, wat van dichter bij, dan spreekt het vanzelf dat de Heilige Geest daarbij van *twee* kanten werken moet: vooreerst in de harten der uitverkorenen, en ten andere in het woord van den prediker; en dat slechts dan de volle zegen wordt ingedronken, indien deze *beide* getuigenissen van den Heiligen Geest elkander een Amen geven, en én prediker én hoorder samen in het niet gaan, om uit dat niet saâm weg te smelten voor de wondere, goddelijke overreding van den Geest.

Is die werking aan den kant van den prediker, of aan de zijde van de gemeente gebrekkig, dan is de

vrucht ook kommerlijk. En hield aan één van die beide zijden, de werking van den Heiligen Geest volkomen op, dan ware het heerlijk schoon van een prediking in het midden der gemeente eigenlijk teloor.

Hieruit volgt tevens, dat de prediking geen Evangelieverkondiging, maar *bediening* moet zijn. In den prediker treedt een ambassadeur van Christus den Koning op. De sleutelen des Koninkrijks worden in de bediening des Woords vernomen. De prediking is oefening van tucht; is, den goddelooze zijn oordeel aanzeggen en troosten de gebrokenen van hart!

Evangelieverkondiging is een uitgaan in de heggen, naar wat buiten de kerk ligt. Maar bediening des Woords is prediking in naam van Jezus in den boezem der kerk.

Nu bestaat die kerk niet uit heidenen én gedoopten, naar *enkel uit gedoopten*, én de doop is het zegel van het levend lidmaatschap Christi. Geheel afgescheiden van de vraag, of er ook hypocrieten in haar midden zijn, of ook dezulken van wie van achteren blijken zal, dat ze ten onrechte voor geloovigen doorgingen, staat het dus vast en mag het nooit anders beschouwd worden, dan dat *alle zielen in de kerk van Christus, stokoud of pasgeboren, als lidmaten van Christus gelden.* De doop is een zegel niet van wat komt, maar van wat er is. En zeer terecht aarzelden onze vaderen geen oogenblik te belijden, dat hoezeer de bekeering eerst later tot stand komt, desniettemin de wedergeboorte in den regel *ab utero* plaats grijpt, d. w. z. reeds vóór den doop (Cf. Voetius, *disp. select.* Tom. II. c. de regeneratione).

Op den kansel staande doet de prediker dus heel

iets anders dan de Evangelist doet in een lokaal of de Zendeling op het verre strand. En zeer gewisselijk bezondigt zich aan de gemeente een iegelijk prediker, die de verzamelde schare aanziet voor een hoop hoorders, die uit den wilde saâmkwamen, en onder wie misschien enkele »leden Christi" schuilen, maar wien hij het nu overigens eens zeggen zal hoe het is.

Neen, die verzameling is de gemeente; oud of jong, dat doet er niet toe. Daarom zijn kinderkerken ook zoo af te keuren. Niet om te vitten op hen, die in den algemeenen nood den kinderen liever *iets* gaven dan *niets*. Maar af te keuren in beginsel. Een gedoopt kind is gedoopt als lid der gemeente, als lidmaat van Christus, en hoort dus dáár waar de gemeente vergadert. »Of ge niet belijdt dat onze kinderen in zonden ontvangen en geboren zijn, maar in Christus geheiligd, en dat ze daarom als zijn lidmaten behooren gedoopt te wezen."

De gemeente moet dus aangesproken als: »Geliefde broeders en zusters in onzen Heere Jezus Chrustus!"; niet enkelen in haar midden, maar de gemeente. Niet om te zeggen: hoofd voor hoofd erken ik u voor zoo-, danig. Daar weet de dienaar des Woords niets van af. Maar om te getuigen: »Ge werdt het reeds door wedergeboorte, zonder het te weten, of ook gij voert valschelijk dien eeretitel; maar hoe het ook met u sta, dát en dát is de hoedanigheid, waaronder ge hier nederzit, en als zoodanig heb ik u te behandelen."

Wel wordt hierbij toegestemd, dat door zondig verloop van den kerkstaat de spanning van dit ideaal met de droeve werkelijkheid, zeer schrikkelijk kan wezen. Maar hoe verminkt de gemeente ook zij, ja, ook al lag ze gansch van zichzelve en ingeslapen, ze *blijft*

toch de gemeente en moet als *zoodanig* behandeld. Wie dat hooge standpunt prijs geeft, ondermijnt haar leven!

Gelijk nu echter in een huisgezin een wicht van drie maanden anders wordt behandeld dan een volwassene; een volgzaam kind anders dan een weerspannige jongen; en een zieke weer anders dan een gezonde; zóó ook moet het in de gemeente Gods zijn.

Hoe klein ook dat wicht is, hoe ondeugend ook die jongen, hoever die kranke ook heen, toch behandelt men ze als *menschen* en *leden van het gezin*, maar ieder overeenkomstig *zijn toestand*. En zoo ook zou men een zeer slecht uitdeeler des Woords zijn, indien men alleen rekende op de gezonde, volwassene en volgzame gezinsleden, en niet ook melk bereidde voor de kleine, of een druif voor de brandende lippen van den kranke aanbracht, of ook het droog brood als straf voor den weerbarstige vergat.

Het moet voor ieder *naar zijn aard* zijn, maar voor een ieder *spijze;* voedende spijze; spijze die er bij hem in kan. De bedienaar is op den kansel niet leeraar eerst, maar vóór alle dingen *herder*. Een herder die weide voor zijn *schapen* en weer andere weide voor zijn *lammeren* opzoekt, en saâm ze leidt aan *zeer stille wateren;* ook, als het moet, ze met den staf raakt, of door den hond in de wol laat bijten; maar die hoe en onder wat vorm ook, voor ze leeft, er is om hunnentwil en, moet het wezen, zijn leven stelt voor hen.

Dat vergaderen der kerk voor de »vergadering der volmaakt rechtvaardigen daar boven" bestaat dus niet in een naar binnen halen van wat buiten stond, maar in een *geestelijk* vergaderen, zooals een mensch zijn eigen ziel *in zich vergadert;* een voeden en sterken;

een verbinden en betten; een kastijden en tuchtigen; een troosten en bemoedigen; en onder en door dat alles een heerlijk maken van den Heere in de zijnen. En dat alles steeds met het beding en onveranderlijk onder de voorwaarde, dat Hij het is die daarbij den dienaar slechts als instrument gebruikt, en die, als alleen de zijnen kennend, kan wat wij niet kunnen, t. w. zeggen: »Dat is een bok, en dat is een schaap."

En o, dan wordt de prediking zoo heel anders. Dan neemt men niet een beurt waar, maar dient in den dienst zijns Heeren. Dan spreekt men niet uit de hoogte tot zeer laag staanden, maar treedt meer als één der broederen op, om aan Jezus zelf in zijn gemeente het woord te geven. Dan slaat men op geen dood hout, om er groen aan te laten uitbotten, maar werkt al op uit het Verbond, uit het genadewerk dat er reeds is, en toont hoe diep men aan zijn eere is ontzonken. Dat een uitvaagsel zich in het slijk wentelt is zoo wonderlijk niet. En daarom als ge den mensch aanzegt wat uitvaagsel hij is, dan verbaast het hem ook niet meer, dat hij zoo slecht is. Maar als een prins van koninklijken bloede zich vergooit, dan is er beroep op eerbesef, om den wille zijns vaders. En zoo ook als ge koningskinderen voor u hebt of althans dezulken die pretendeeren het te wezen, en ge vindt u dan in den hoek der boeven, dan is er voor kracht van taal oorzaak, dan is er schaamte in te brengen, dan krijgt ge den berouwhebbende meê.

En daarom zóó als de apostelen in hun schriftelijke predicatiën, die men Zendbrieven noemt, de gemeente toespreken en met de gemeente handelen, zóó moet en moest de predicatie van de bedienaren des Woords zijn.

Niet Paulus op den Areopagus, maar Paulus tot de *gemeente* van Corinthe, van Rome, enz. sprekende, is het model.

En naarmate een »bedienaar des Woords" van God wijsheid begeert, om op dat heerlijk model een oog te krijgen, en naar dat model door den Geest gevormd te worden, naar die mate zal hij in kracht toenemen; in de zaligheid des Geestes staan; en waarlijk de gemeente van binnenuit bouwen.

Althans indien voorts bij die prediking des Woords bijkomt, wat er van 's Heeren wege bij besteld is, t. w. *bediening van het Sacrament*, evenals de bediening van het Woord te schragen door de uitoefening van *de tucht*, bei over leer en leven.

Immers predicatie zonder tucht kan leiden tot een predicatie, die vlak tegen het Woord ingaat, en Sacramentsbediening zonder tucht kan strekken om onzekerheid te verhoogen, waar juist bezegeling doel moet zijn.

En daarom, wees voorzichtig!

Zeg nooit: Als er maar predicatie is! Want naast de predicatie van het Woord een predicatie die het Woord bestrijdt, dat ware een huis dat tegen zichzelf verdeeld is, en alzoo een huis dat niet kan bestaan.

Vandaar dat onze vaderen altoos zeer krachtig hen weerstonden, die riepen: Als wij maar het Woord prediken, hoeft er verder niets gedaan! Want immers, wie het Woord predikt, heeft allereerst zich zelven aan dit woord uit het Woord te onderwerpen: »Verwerp eenen ketterschen mensch na de eerste en tweede vermaning," Tit. 3 : 16, en ook: »Indien iemand tot u komt en deze leer niet brengt, ontvang hem niet in huis en zegt tot hem niet: zijt gegroet!"

VII.

BEDIENING DER SACRAMENTEN.

Dit is mijn Verbond, dat gijlieden houden zult tusschen Mij en tusschen u.
Gen. 17 : 10.

De »bediening des Woords" is verzelschapt van de »bediening der Sacramenten."

Er is geen »bediening van het Sacrament" apart. *Tegen* het beginsel is dus de nieuwigheid voor een zeven jaar door den Amsterdamschen kerkeraad ingevoerd, om aparte Doopbeurten te hebben. Men kwam er toe, door de moeielijkheid om in volle beurten soms vijftig en zestig kinderen achter elkaâr te laten doopen. Men vond, dat ging niet, en verzon er toen op, om aparte beurten te maken, opzettelijk voor de bediening van den heiligen Doop. Al de personen, die bij de doopelingen hooren, ouders, bakers, familie, vrienden, enz. zitten dan om twee uur in het ruim midden in de kerk, en blijven daar tot den einde toe. Plechtig zou men zeggen. Maar neen, het heeft niets plechtigs, en verbaast u alleen door de kortzichtigheid van zoo vele vroede mannen, die niet inzagen, waarop zulk een ondoordacht plan uitloopen moest. Want zie, nu

blijft, de gemeente eenvoudig thuis, en ge vindt er de doopfamilie zoogoed als alleen. Dit boort de Catechismusprediking in den grond en berooft alzoo de gemeente van kennis. En meer nog, het voedt de valsche opvatting, alsof die kinderen, als individuën, en niet als leden der gemeente gedoopt werden. Zoo ondermijnt men practisch alle gemeentelijk geloof en belijden. Waar nu nog bij komt, dat die kleine wichtjes zich maar zelden met hun vijftigen twee uren lang stil kunnen houden, zoodat er meestal een onstichtelijk gewoel en heen en weer geloop en gegil is, dat al het plechtige er afneemt. Zoo straft het zich vanzelf, indien men het pad van de ordinantiën verlaat. Eisch is: het Sacrament *bij* het Woord, in het *midden* der gemeente. Door daarvan af te gaan liep men spaak.

Al even zonderling is wat men nog steeds in sommige kerken vindt, als het aan het Formulier toekomt. Drieërlei merken we op.

Vooreerst het afraffelen van een paar pagina's ouden druk, op stuitend oneerbiedige wijs. Dat mag niet. Dat is niet ernstig. Dat is den »man Gods" onwaardig. Zulke prachtige, plechtige lapidairstijl wil plechtig gelezen zijn. Voor een Kamergriffier gaat zulk een binnensmonds aframmelen van een paar zijden schrifts, maar een Sacramentsbedienaar, die het zegel zijns Konings gaat zetten op de gemeente des levenden Gods, mag zich door geen griffiersmisbruik onteeren. Ten *andere* bestrijden we het fatale gebruik van anderen, om zoo op eigen handje het Doopsformulier te verminken. Er worden stukken uit weggelaten; er worden stukken in veranderd; er wordt hier en daar iets ingelascht. Nu, dat gaat niet. Een formulier wil zeggen:

Nu gaat niet de *persoon* N. N. of ook niet de *bedienaar* N. N. spreken, maar nu belijdt de *kerk* haar belijdenis. Men heeft het dus te nemen of te laten liggen. Maar willekeur is buitengesloten. Daargelaten nog, dat elk stuk onzin wordt, waar men op zulk een onbeholpen wijs meê omspringt. Eenigszins anders staat het met de gebeden in het Formulier. Gebeden blijven vrij. Het is dus geen vergrijp, als men die vrij bidt. Slechts komen we tegen twee misbruiken op. Er tegen op namelijk, dat men uit het voorgebed voor den Doop de heilige afschaduwing van den Doop in den Zondvloed en in Israëls doortocht door de wateren van de zee weglaat. Ook zulk een gebed toch is immers één stuk, dat genomen moet worden zooals het daar ligt; terwijl weglating aanduidt: »Ik geloof aan die afschaduwing niet"; alzoo een wraken van het Woord. Maar ook komen we er tegen op, dat men het dankgebed weglaat, omdat dit niet te bidden zou zijn. Merk maar eens op, hoe juist ons Formulier »onze kinderen" en »deze kinderen" uiteenhoudt.

»Onze kinderen", dat is *het zaad der gemeente, zijn* wedergeboren, *zijn* kinderen Gods, daar *dankt* men voor; maar *deze* kinderen, die wel in die qualiteit opkomen, maar omtrent wie niemand hoofd voor hoofd zekerheid heeft, daar *bidt* men voor. Wie nu denkt te danken voor individuën voor wie men nog eerst bidt, die kan, ja, niet danken. Edoch niet wijl het dankgebed niet deugt, maar omdat hij zelf nog doolt in de leer derDoopen. Zooals Voetius het uitdrukt: »De onderstelling bij den Doop is, dat het geloofsvermogen door wedergeboorte aan het wicht reeds *is* ingeplant." Waar die onderstelling faalt verzegelt de Doop óf ganschelijk niets of een geanticipeerd geloof.

Onze *derde* grief is tegen predikanten, die den heiligen Doop weigeren, indien de ouders kerkelijk niet gaaf en zuiver staan. De moeder van een onecht kind, of ouders van een echt kind, die tegen de Doopvragen opzien; of ouders die een ergerlijk leven leiden; of ook denzulken die om andere redenen met de kerkregeerders in gemoei komen, weigert deze en gene predikant soms den Doop. Hiertegen nu geldt: 1°. dat een predikant nooit den Doop mag weigeren. De Doop is een schat der gemeente, waarover de *kerkeraad*, niet de *prediker* beschikt. Maar ook 2°. dat de regel der kerk is: »Doopen al wat het doophuis inkomt!" Doop mag eigenlijk *nooit*, dan in zeer bijzondere gevallen, geweigerd. De gemeente stoot niet af, maar trekt aan. Ze verstrooit niet, maar vergadert. Stel dus het ergste, stel dat er een kind ten Doop wordt aangeboden uit heidenen, Turken of Joden geboren, dan moet het toch gedoopt, indien eenig lid der gemeente er gebiedenis over heeft, er voor op wil treden of ook de kerkeraad (d. i. de gemeente geconcentreerd) er macht over krijgt. En wat nu de andere gevallen aangaat, van openbare zonde, ketterij of ergerlijk leven bij de ouders of één van de ouders, dan vergete men nooit, 1°. dat zulk een zonde van ketterij of ergerlijk leven óf zóó is dat er kerkelijk meê gerekend dient, óf niet. Indien *wel*, dan moet de kerk niet wachten tot men om den Doop komt, maar vooraf tot boete en bekeering manen en voorts handelen naar tucht en orde. Komt het dan aan den Doop toe, dan spreekt het vanzelf, dat onboetvaardige personen die onder tucht staan, *niet* als getuigen optreden. Maar desweegs *mag het kind niet ongedoopt blijven*. Het worde dan gedoopt op den band

van andere getuigen of ook van den kerkeraad zelven. Zelfs *slavinnen*-kinderen werden door onze vaderen gedoopt.

Minder belangrijke quaestiën, maar die toch bij den heiligen Doop ter sprake komen, zijn: 1°. *de toespraak*; die, hoe uitnemend ook, toch nooit hoofdzaak mag worden. De Doop is het eigenlijke, het wezenlijke. Alle menschenvermaan is hier ondergeschikt, bijzaak, des noods misbaar. 2°. *De tijd van den Doop.* Er sterven in massa ongedoopte kinderen. Dat komt van het lange wachten. Soms twee, drie maanden. Mag dat? Of is er geen hope, dat onze vroeg gestorven kinderen uitverkoren zijn, die God de Heere daar boven volmaakt? En indien ja, moeten ze dan hun Doop niet hebben? Niet om ze te zaligen, maar om de ordening Gods? Wat dan weer saâmhangt 3°. met de vraag: *Vader of moeder?* — *Thans* werd het bijna algemeen: »Desnoods zonder den vader kan er gedoopt, maar in geen geval zonder de moeder." Eertijds bij onze vaderen was het: De vader stellig er bij, de moeder bij uitzondering. Zie nog maar in ons Formulier. Niet: »waarvan gij vader, [*moeder*] of getuige zijt!"; dat is er ingevoegd. Neen, maar »waarvan gij vader of getuige zijt!" En natuurlijk; want de vader is priester van zijn huis, hoofd des gezins, *hij* brengt het kind voor God. Zoo wierd tevens het lange wachten op de nog niet herstelde moeder afgesneden. De Doop werkte minder op gevoel en zenuwen. Maar ook, er sprak meer ernst, meer de toon van het Woord, meer de macht Godes in.

Van het sacrament des heiligen *Avondmaals* kunnen we korter handelen.

Ongerijmd is de scheiding der gemeente in »zielen"

en »lidmaten." In uw lichaam is elk deel een lidmaat, en die eenvoudigste aller waarheden nu gaat ook bij het lichaam van de kerk door. Men is er in of er uit. Indien er uit, dan heeft men er ook niets meê te maken. Maar zoo er in, dan is men ook lidmaat. Niet eerst door het »doen van belijdenis" *wordt* men lidmaat; men *is* het reeds bij den Doop; en ook, men wordt het niet eerst door en in en bij den Doop; maar men is het, *eer* men gedoopt wordt; alleen omdat men lidmaat *is*, krijgt men den Doop. Want immers, hoe zult ge bezegelen, *wat er niet is?*

Geheel deze reeks van dwaze en onhoudbare voorstellingen moet dus uitgeroeid en uit de voeten geholpen. De kerk heeft niet anders dan lidmaten. Wie in suspicie komt, van er zich voor uit te geven, maar het niet te zijn, die raakt onder vermoeden van een ingedrongen hypocriet te wezen. Met zulk een moet dan teeder gehandeld. Teeder, niet omdat hij een hypocriet is. Want wist men stellig en vast: die man is een hypocriet! — dan ware het zaak hem zeer hard aan te tasten en onverbiddelijk uit te stooten. Maar dat weet men *nooit* zeker. Uitverkorenen, die wel wedergeboren zijn door ingeplant geloofs*vermogen*, maar nog niet tot *bewust* geloof en dus tot bekeering kwamen, kunnen geheel en al den indruk van hypocrieten maken. Ook zijn er onwedergeboren uitverkorenen, die de Heere eerst later bewerken zal met zijn Geest. En ook zijn er uitverkoren die wel reeds bekeerd zijn, maar weer doodig wierden en vielen. En overmits nu de kerk nooit gevaar mag loopen van een uitverkorene als een hypocriet te behandelen, behoort ze uiterst omzichtig te zijn. Kerkelijke tucht is een diep ernstige,

teedere, heilige taak. Met wat geschreeuw over uitvaagsel en drijvende modernen, volstrekt niet ten einde gebracht.

Doch hoe zich de macht van de tucht ook ontwikkele, de bediening van het Sacrament bindt er zich aan. Gelijk gezegd is, bij een kind nooit om den Doop te weigeren, maar bij den Doop alleen door het wraken van onbevoegde getuigen. Maar wel bij het heilige Avondmaal, door van dat Avondmaal te weren een iegelijk die onder verdenking staat van valschelijk zich als levend lidmaat voor te doen.

Een kind aan het heilig Avondmaal is dus volstrekt niets verkeerds. Slechts wordt zóóveel vereischt, dat zulk een kind tot zijn verstand gekomen zij, en ten genoegen van de gemeente onderzocht zij.

Wat wij »doen van belijdenis" noemen, was oorspronkelijk volstrekt niet, en behoort ook niet te zijn een soort examen afleggen in Bijbelsche en kerkelijke geschiedenis, in geloofs- en zedeleer; vooral niet waar dit bestaat in een naspreken van wat de predikant er op zijn catechisatie van zei; neen, maar een openlijk, in het midden der gemeente opstaan, om te belijden: »o, Kerk van Christus, kerk der profeten en der apostelen, kerk der Hervormers en der martelaren, *uw* geloof is *mijn* geloof!" Vandaar dat deze belijdenis vroeger was: »een onderzoek van degenen die tot het heilig Avondmaal wenschen toe te gaan!" Iemand afhouden van het heilig Avondmaal, omdat hij te weinig Bijbelsche of kerkelijke geschiedenis weet, is een aanslag tegen het Heilige. Dat is de dwaze hoovaardij van hen, die zich inbeelden dat ze »*lidmaten maken.*" Neen, waarlijk, gij, presbyteriale bisschoppen, »lidmaten maken" dat kunt

gij niet. Dat is het heilig privilegie van den Heere uwen God.

Te zeggen: »Naar het Avondmaal ga alleen de verzekerde van zijn heil", gaat evenmin op. Dat men bij het wegvallen van de tucht, vooral in grootere gemeenten, en bij de algemeene uitgieting van goddeloosheid tot zoo iets kwam, begrijpt zich. Daar spreekt eerbied, beving voor het Heilige in.

Toch gaat het fout. Het komen tot het Avondmaal mag nooit zijn het saâmkomen van een clubje, dat denkt: »Wij zijn nu de eigenlijke menschen, die er hooren". Dan immers komt er de hoogheid, en... de zegen is weg. Wat er komen moet, zijn »arme, in zichzelven verloren zondaars, die bekennen geen leven in zichzelf buiten hunnen Heer te hebben".

Er mag dus niet afgelaten van den regel, dat een lidmaat van de gemeente des levenden Gods, die tot zijn jaren is gekomen, aan het heilig Avondmaal hoort, en de opzieners der gemeente zijn gehouden, de lidmaten der gemeente daartoe te vermanen.

Slechts één ding mag en moet gebeuren.

De sleutelen worden gehanteerd, niet enkel in de tucht van schorsing en uitbanning, maar in de persoonlijke tucht die door het Woord ook over ieders hart en leven gaat.

Ik kan in een zonde liggen, waar de opzieners der gemeente niets van weten, en die toch scheiding tusschen mij en mijn God maakt.

Welnu, die zonde moet ook getuchtigd, al is ze verborgen.

Die tuchtiging dient het Woord toe.

Vandaar het zelfonderzoek; vandaar het vermaan in

het Formulier, aan »allen die in deze voornoemde lasteren blijven, zoolang ze daarin zijn, zich van deze tafel te onthouden"; vandaar eindelijk de drang des Geestes in de gemeente, om te schiften bij de Heiligheden des Heeren, wat geen kerkeraad, wat geen menschenoordeel, wat vooral geen prediker, schiften kan.

VIII.

MYSTICISME.

> Opdat het navolgende geslacht die weten zou, de kinderen, die geboren zouden worden; en zouden opstaan en vertellen ze hunnen kinderen. Psalm 78 : 6.

Nu volgt ter behandeling een onderwerp van hoog gewicht; het best uit te drukken in deze woorden: *de personen sterven*, *maar de kerk blijft.*

Er kan namelijk niet sterk genoeg op gedrukt, hoe ongerijmd en gedachteloos het is, om met Gods heilige waarheid om te springen als gold het alleen een quaestie voor ons zelven persoonlijk, voor onze individueele ziel.

»Moordteelt" van een land of akker noemt men het wanbedrijf, om een akkerveld derwijs uit te putten, dat men er van haalt wat er van te halen is, en het dan als een waardelooze lap gronds achterlaat. In beschaafde landen mag dat niet. En dat wel, overmits men beseft, weet en inziet: »Die akker *is* niet van ons, maar hoort slechts tijdelijk aan ons, om na onzen dood een ander geslacht te voeden." Uit die overweging volgt dan weer de les, om dien akker zóó te gebruiken

dat er voor een volgend geslacht pit en merg in overblijft. En juist dit leidt er toe, om met den ons toebetrouwden akker op zulk een manier om te gaan, dat we den beploegden akker, dien we in goeden, gevoeden staat uit de handen onzer ouders erfden, even behoorlijk onderhouden, gevoed en van onkruid gevrijwaard, aan onze kinderen, met den last en de les van levenswijsheid overleveren, dat zij dien op hun beurt in even deugdelijken staat weer af zullen geven aan de kinderen, die daarna zullen geboren worden.

Zoo handelt men met bosschen; zoo doet men met mijnen; zoo gaat men om met gewassen; zelfs voor het wild van het jachtveld zorgt men.

Zelfzucht, baatzucht, schraapzucht zou zeggen: »Laat mij er maar van halen wat ik er van halen kan; mijn leeftijd zal het licht uithouden; ik ben immers meester van mijn goed, om er meê om te springen zooals ik goedvind; en kom ik te sterven, welnu, dan is het nog alles goedheid wat mijn erven toevalt. Ze mogen dan zien, wat ze er meê doen!"

Maar dit booze, zondige zeggen wordt dan door de overheid berispt en gestraft.

Neen, zegt men dan tot u, dat is *niet* waar, wat ge daar zegt: die akker is *niet* van u. Die akker hoort aan *God* en is door God bestemd om aldoor de inwoners van dit dorp te voeden. Niet alleen de inwoners van *nu*, maar ook de inwoners die *daarna* zullen komen. En bovendien, die akker is u niet in wilden, maar in ploegbaren staat overgegeven, door de moeite en den arbeid van *uw voorouders* daartoe bereid. Zoomin dus als een woestijnreiziger een put verderven mag, denkende: »Ik kom hier toch nooit weer!", en zoo-

min een Alpenreiziger een brug over den woudstroom in brand mag steken, denkende: »Ik heb er toch geen dienst meer van," — evenmin mag een landeigenaar den akker verwaarloozen of uitputten, denkende: »Als ik er maar van leef!"

De baatzucht wordt hier dus onder den toom van een hooger beginsel gebracht. En dat hooger beginsel, die hoogere gedachte is, dat zulke goederen als een akker, een bosch, een mijn, een put, een brug, enz. *gemeenschappelijk bezit* van de menschheid, d. i. *van de elkaâr opvolgende geslachten*, en niet het particulier, privaat bezit van den eenling of den *enkelen mensch* zijn, die er naar willekeur meê zou kunnen handelen.

Vat men dit nu eenmaal goed, dan zal men, zonder veel inspanning, ook op *den akker der Waarheid*, en de manier waarop de kerk *dien akker der Waarheid* te verzorgen heeft, een juist oog krijgen.

Ook van de Waarheid toch getuigt de Heilige Geest in Psalm 78 in geheel gelijken zin: »*Ik zal verborgenheden overvloedig uitstorten van oudsher, die wij gehoord hebben en weten en onze vaderen ons verteld hebben. Wij zullen het niet verbergen voor hunne kinderen, voor het navolgende geslacht, ... op dat het navolgende geslacht die weten zou, de kinderen, die geboren zouden worden, en zouden opstaan en vertellen ze hunnen kinderen, en dat zij hunne hoop op God zouden stellen.*"

Ook die Waarheid is dus een schat, een mijn, een kostelijk akkerveld. Een akkerveld met voedende bestanddeelen er in. Voedende bestanddeelen die er onder goede bebouwing aldoor uit op kunnen groeien. En die, behoorlijk vermalen en toebereid, de zielen van Gods uitverkorenen van den honger bewaren, en nog

iets overlaten voor de omdolende wereld, die wel honger heeft, maar zonder haar honger te kennen.

En, zóó beschouwd, dat voelt ieder, dan wordt *Gods Woord*, waarin die akker der waarheid voor ons ligt, een schat van gansch uitnemende waardij. Dan is het die Schrift waar de zielen van leven. De zielen zijn ook assimileerend. D. w. z. ze zijn niet dood als een steen, die, wat hij eens heeft, houdt, schier zonder stof te wisselen. Neen, maar een ziel leeft, ze is er op aangelegd om in zich op te nemen. Zij vraagt om spijs. Haar hongert en haar dorst.

Wat zal nu die zielen der menschen voedende spijs aanbrengen? Op wat akkerveld groeit het koren, rijpen de halmen, van waar aan die zielen der menschen het brood zal toekomen?

En op die vraag luidt het antwoord: *Schijn*voeding kan aan die zielen der menschen van allerlei akker toekomen. Versnaperingen krijgen ze ook metterdaad van heel den akker des *menschelijken* levens. Maar brood, voedend brood, *brood waarbij te leven valt*, brood dat nooit te veel wordt, en brood waar het innerlijk leven gezond en bloeiend bij gedijen kan, dat haalt ge maar van één enkelen akker, en die akker is *Gods Woord*, of om alle zwevende misverstand te voorkomen: *de Heilige Schriftuur.*

Niet uit den hemel, niet van den Geest, maar uit dat Woord komt het Brood.

Iets wat we niet bedoelen, alsof dat Woord ooit zielebrood kon opleveren zonder dat Vorst Messias van den troon door den Heiligen Geest er bij inwerkte. Waar, waar toch zou ooit de akker zijn, die halmen rijzen en airen rijpen deed, indien God Almachtig van

den troon geen groei en de wolken geen regen en de zon geen koestering van boven gaf? Zoo iets maar te denken ware de ongerijmdheid zelve. Zonder God en zijn zon en zijn regen is de akker dood en komt er niets uit.

Maar omdat dit nu zoo is, spant ge daarom een doek uit, om het neêrvallend koren *uit den hemel* op te vangen, of zendt ge de maaiers uit om den sikkel te slaan in den *op het veld* staanden oogst?

Ge onderscheidt dus. Manna dat niet groeit, maar neêrvalt, vangt ge op en daar zegt ge van: Het komt *uit den hemel.* Maar koren dat groet *op het land*, ook al groeit het alleen door Gods kracht, daar zegt ge van: Het komt *van den akker.*

Welnu, spreek zoo dan ook bij den oogst der waarheid. Er is een rechtstreeksch neêrdalen van waarheid uit den hemel geweest in de dagen vanouds, eer de Schrift er was. Maar nu, nu dat Woord er is, nu groeit er wel niets op zijn akker, of het moet van boven nat gemaakt en door de Zonne der gerechtigheid gekoesterd en door den Heiligen Geest bedauwd worden, maar met dat al voelen we toch opperbest, dat dit *niet* meer een rechtstreeksch neêrdalen uit den hemel is, maar dat het ons toekomt van *den akker des Woords.*

Wel terdege hebben we ons dus aan dien akker der Heilige Schrift te binden.

God *kan* zeer zeker, als ge, in steê van den akker te bouwen, op uw dak gaat zitten, aan u zeer goed, voor zooveel zijn almacht aangaat, nu nog, evenals aan Israël in de woestijn Sin, *manna* rechtstreeks uit den hemel schenken; maar God *wil* dit niet; en nu Hij u een gebod gaf om den akker te bouwen, zou dat gaan

bidden op uw dak om manna, volstrekt geen vroomheid, maar een *verzoeken* van zijn eer zijn.

En daarom nu voegt het ons dan ook, er volstrekt geen vroomheid in te zien, indien sommige overgeestelijke menschen ook nu nog aan het Schriftwoord zijn eer ontnemen, om te wachten op »verborgen manna." Dat is eenvoudig *ongehoorzaamheid.* Een valsch godsdienstig wezen, dat den zegen weg heeft.

Het »Schriftwoord" *is* nu eenmaal de ons aangewezen akker, waar tot op den jongsten dag de zielen der menschen hun zielsbrood uit hebben te halen. En daarom even roekeloos, schandelijk, onmenschlievend en godvergeten slecht als het zijn zou een put in de woestijn, waar het leven van een nomade aan hing, te gaan vergiftigen, schenden of toestoppen, even onbarmhartig en hemeltergend is het, als er in onze dagen telkens spotters en geleerden, zelfs onder de geloovige theologen, opstaan, die dien *akker van de Heilige Schriftuur* schenden, te na komen en bederven.

Maar gelijk nu in de tweede plaats een akker niet maar als woeste grond over moet gegeven aan het geslacht, dat daarna komt, maar moet overgeleverd in dien toebereiden staat, waarin hij allengs gebracht wierd, zoo ook zijn we er niet van af, met aan onze nakomelingen eenvoudig den Bijbel na te laten, maar rust evenzoo de verplichting op ons, om den akker der waarheid, die in dat Woord voor ons ligt, over te leveren *in zijn gevorderden staat van toebereiding.*

Gelijk toch aan elken akker op het land, zoo is er ook aan den akker des Woords *nu vele jaren gearbeid.*

Een akker vindt men eerst meest beplant met dik en dicht struikgewas; onafgepaald; zonder omgegraven greppels; den bodem niet uitgesteend; den grond niet omgeploegd; geen voedende bemesting aangebracht; zonder de werktuigen die voor zijne bearbeiding noodig zijn; zonder de kennis van de bepaalde producten die er het best op elk zijner deelen groeien; zelfs zonder kennis van de tijden des jaars die voor de onderscheiden deelen van den arbeid het geschiktst zijn; zonder kennis van de schade die overmatige regen of te sterke warmte of te harde vorst aanbrengt; ook zonder kennis van de insecten of kruipdieren die bodem of gewas plegen te verderven; of eindelijk ook van de middelen, die daartegen hulpe leveren.

Een akker aan het nageslacht afleveren bestaat dus niet maar dáárin, dat ik zekere *ruimte* overlever, maar onderstelt wel terdege, dat ik den akker afgeef met zijn grenssteen, omgravingen, ingravingen, voedende bemesting en bijbehoorend zaaikoren. En onderstelt eveneens, dat met dien akker op het volgend geslacht overga de kennis van werktuigen en gereedschappen, van de grondboring, die den aard des akkers in zijn deelen leert kennen; en ook de kennis van de getijden en gelegenheden, van de gevaren en schaden, en wat dies meer zij, voor zoover al deze dingen den schat van den akker verhoogen of verminderen.

Dit alles is immers goud waard. Dit alles is een schat van kennis, met groote inspanning, schade en opoffering allengs *door de ervaring van vroegere geslachten* verworven. En het is dus van het hoogste aanbelang, dat men die *bijbehoorende kennis* niet van den akker afscheide. Eerst door die bijbehoorende, en door erva-

ring allengs verworvene nadere kennis van dien akker is die akker tot zijn hooge waardij gekomen. Neem die bijbehoorende kennis weg, en alles moet weer van voren af aan beginnen, en een goed deel van *de waardij* van den akker is weg.

En datzelfde nu geldt ook van den akker des Woords, gelijk die in de Heilige Schriftuur voor ons ligt. Die akker blijft die akker, alle eeuwen door zich zelf gelijk. Maar ook bij dien akker hoort kennis. Ook de grond van dien akker moest gebouwd, om de onderscheiden geaardheid van zijn deelen te leeren kennen. Er moest beproefd en onderzocht op wat wijs de vruchtbaarmaking van dien akker door groeikracht en regen en zonneschijn het best gelukte. Wat de getijden en gelegenheden waren, bepaald voor de werking zijner deelen. Ook wat vlieten en greppels en indeelingen daarin waren uit te graven. En zeker niet het minst, aan wat schade, nadeel en ontijden deze heerlijke akker bloot stond.

Om dat te weten te komen is eeuwenlang geleden gearbeid, gestreden. En de vrucht van dat lijden, dat worstelen en strijden der gemeente van Christus al die eeuwen door, is, dat men, bij Geestesglans en hooger Licht, eindelijk, eindelijk, langs den weg der teleurstelling en der ervaring achter dit alles is achter gekomen. En de toestand is dus nu deze, niet dat er maar enkel de akker des Woords in de Heilige Schriftuur aanwezig is; maar dat men ook de werktuigen en gereedschappen gereed heeft, om dien akker te bewerken; dat men nauwkeurige kennis van zijn bodem en de daarop groeiende gewassen bezit; dat men weet op wat wijs die gewassen moeten behandeld, om het weligst

en gezondst te tieren; en dat men, door schade en schande wijs geworden, allengs de middelen heeft leeren kennen, waardoor de vossen uit den wijngaard zijn uit te houden, en de wortelknagende veldmuis en bladvretende sprinkhaan van den akker kan. worden geweerd.

Dit nu legt op de kerk van Christus de dure en hoogernstige verplichting, om zich als voor God verantwoordelijk te gevoelen voor de zuivere en ongeschonden overlevering van dit alles aan het geslacht, dat nu gedoopt wordt en, na ons versterven, de kerk op aarde vormen zal.

Een verplichting helder en duidelijk in twee zeer onderscheidene deelen uiteenvallend.

De ééne, dat ze een ieder en een iegelijk toeroepe: »*Blijf van het Woord af!* Schend den akker der Heilige Schrifture niet!"

Op dat punt moet ze *onverbiddelijk* zijn, en wie ooit in de kerk des Heeren, onder wat godvruchtig bedoelen ook en hoe ook door zijn gemoed geperst, om voor te stellen, dat men dien akker der Heilige Schrifture er, al was het ook voor nog zoo weinig, aan wagen zou, die moet *weêrstaan!*

Gemeente des Heeren! die Heilige Schriftuur is de akker Gods, waaruit de zielen der menschen hun brood voor alle eeuwen moeten trekken. Gij zult er straf om lijden en zegen om derven, indien ge duldt, gedoogt of toelaat, dat men dien heiligen akker van den Heere der heirscharen schendt!

Maar ook, al betracht ge dien plicht met onwankelbare

trouw en zonder aanzien des persoons, daarmeê zijt ge er nog niet.

Er rust op de kerk nog een *tweede*, niet minder heilige verplichting.

De verplichting namelijk om ook, en even zoo ongeschonden, zoo mogelijk zelfs nog verrijkt, aan het nageslacht over te leveren: de kennis der ingravingen en omgravingen en grondboringen; de kennis der gereedschappen en werktuigen; de kennis der zaden en gewassen; de kennis der tijden en gelegenheden; en niet minder de kennis der schadelijke gewassen, gedierten en landplagen, die de vrucht van dezen akker bederven kunnen.

Die *kennis* hoort bij den *akker*.

Zonder die kennis kan die akker niet *half* zijn vrucht dragen. En door derhalve die kennis óf zelf te laten glippen, óf voor het nageslacht verloren te doen gaan, berooft ge u zelf van een schoone vrucht, die u geworden kon, en staat ge roekeloos schuldig aan tenietdoening, door schandelijk plichtverzuim, van wat een schat had behooren te blijven, teederlijk bewaard voor uw geestelijke erven.

IX.

HET ZWAARD DES WOORDS.

> Doch gij spreek hetgeen der gezonde leer betaamt.
>
> Titus 2 : 1.

Niet alleen de akker dus, neen, maar met dien akker ook de bij dien akker hoorende, door de geestelijke ervaring van de kerk aller eeuwen verkregen kennis er van, moet van geslacht op geslacht overgaan, en derhalve ook door hen die thans de gereformeerde kerken dier landen uitmaken worden overgeleverd aan hen, die, als wij dood zijn, de kerk dezer landen zullen vormen.

Dit brengt tot de vraag: *hoe de kerk zich van deze gewichtige taak heeft te kwijten?* Een vraag waarop ons volgend artikel het antwoord geve; nadat we eerst onderzocht hebben wat ten deze het oordeel is der Heilige Schrift.

En dan beginnen we aanstonds met er op te wijzen, dat de heilige apostelen van onzen Heere Jezus Christus er reeds de eerste gemeente, en de dienaren des Woords, die in haar midden arbeidden, zeer scherp, met nadruk, telkens en opzettelijk op wezen, dat leer en leer twee waren.

Allen, daarover bestond geen verschil, bogen destijds voor het goddelijk, ongekreukt en onbetwist gezag van de Heilige Schriftuur, voor zoover die toentertijd gereed was, d. i. voor de Schriftuur des Ouden Verbonds.

Sporen, dat in die dagen reeds, gelijk thans, de ingeving ontkend of in haar tegendeel omgezet, de waarheid der Schrift betwijfeld, haar echtheid verdacht of haar beslissend gezag ontkend zou zijn geworden, kwamen niet voor. In haar belijdenis omtrent de Heilige Schrift waren én de Joden én de apostelen én de kerkleden het destijds eens.

Maar uit den Openbaringsinhoud ontstond nu ook een *leer* in de kerken der apostelen. Dat de waarheid uit de Openbaring moest geput, stemde ieder toe; maar niet ieder putte er hetzelfde uit. Dit kwam aan den dag, zoodra men in eigen woorden weergaf, wat men beweerde als *waarheid* uit de Heilige Schrift te hebben opgevangen. Dan toch moest het ééne stuk met het andere in verband gezet, en zoo ontstond van lieverleê een samenstel van waarheden, of wil men een *leer*, die uiteraard, óf vervalscht kon zijn óf zuiver.

Het breedst wijst de apostel ons op dit reeds destijds bestaan van een leer in Hebr. 6 : 1 v.v. waar hij schrijft: »Laat ons dan nalaten het *beginsel der leer* van Christus, en laat ons tot de volmaaktheid voortvaren", en alsnu als de eerste deelen van de leer van Christus opnoemt: *a.* het fundament van de bekeering van doode werken; *b.* het geloof in God; *c.* de leer der doopen; *d.* de oplegging der handen; *e.* de opstanding der dooden; en *f.* het eeuwig oordeel; terwijl dan tegenover deze eerste zes stukken die in de *leer van Christus* voorop gaan, de *vastere spijs der olmaakeln*

wordt gesteld, niet als *trap van hooger geestelijk leven*, maar als dieper indringende kennis in den persoon en het werk van den Messias, zooals die niet uit phantasie of ideeën, maar gelijk die uit de symboliek en historie der Heilige Schriftuur wordt gekend.

In gelijken zin wordt in Rom. 16: 17 gesproken van het *voorbeeld der leer;* wat wij zouden noemen: den grondtrek, het beginsel, de leidende gedachte, de type der leer. Type toch is het woord dat hier in het Grieksch voor *voorbeeld* gebruikt is. Van de oudste gemeente lezen we: »dat ze volhardende was in *de leer* der apostelen" (Hand. 2 : 42). Den apostelen wordt verweten: »Gij hebt met deze *uwe leer* Jeruzalem vervuld" (Hand. 5 : 32). Die het Evangelie hooren »zijn verslagen over *de leer des Heeren*" (dus over vorm en inhoud der prediking) (Hand. 13 : 12). Op den Areopagus vraagt men: »Mogen we ook weten welke *deze nieuwe leer* zij" (Hand. 17 : 19)? Jezus zelf had »*zijne leer*" gesteld tegenover »den zuurdeesem van *de leer der Farizeën*" (Matth. 16 : 12). »De schare ontzette zich over *zijne leer*" (naar vorm en inhoud) (Mark. 11 : 18). Ze vroegen: »Wat *nieuwe leer* is deze" (Mark. 1 : 2)? Pilatus ondervroeg Jezus »van zijn discipelen en van *zijne leer*" (Joh. 18 : 19). En Jezus aarzelde zelf niet geheel zijn prediking als *leer* te bestempelen, toen hij zeî: »*Mijne leer* is de mijne niet, maar Desgenen die mij gezonden heeft" (Joh. 7 : 16).

Reeds dit toont, hoe verkeerd en ongerijmd het is, steeds tegen het denkbeeld van *een leer* te velde te trekken, en zich te verliezen in de nevelachtige, zwevende ideeën van een »Christelijke atmosfeer", een »geestelijken

invloed", een »onmerkbaar uitgaande kracht", en wat dies meer zij.

Neen, ook de Schrift, ook Jezus, ook de apostelen, ook de eerste gemeente, kent wel terdege een uitspreken van de waarheid, die eerst uit de Schrift in het persoonlijk bewustzijn der kerk is opgenomen; wil wel terdege, dat dit in orde en samenhang zal geschieden; en bestempelt wel terdege met den naam van *leer* het samenstel van voorstellingen en gedachten die aldus in onzen denkenden geest worden afgedrukt en ingeprent.

Tegen een *leer* mag dan ook door wie op Schriftkennis staat, alleen dán geprotesteerd, als men die leer *aftrekt* van het leven Gods en dus afgetrokken maakt. In de Schrift toch zijn die beide steeds onlosmakelijk verbonden. Het leven Gods is de inhoud die in *de leer* door Schrift en Geest wordt afgespiegeld, en alzoo tot ons bewijstzijn komt, en dus ook eischt dat *de leer van Christus* in rechtstreeksch verband van uitwerking sta op ons leven, door zondebetooming, breideling van hartstochten en dooding van het eigen ik. Roeping is »dat we de *leer van God*, *onzen Zaligmaker* in alles mogen versieren" (Tit. 2 : 10). Het is »*een leer* die naar de godzaligheid is" (1 Tim. 6 : 3). In de vreeze Gods te leven is eisch »opdat de naam van God *en de leer* niet gelasterd worde" (1 Tim. 6 : 1). Kort saâmgevat: »Die leer moet *betoond* worden in onvervalschtheid" (Titus 2 : 7).

Maar (en hiermeê komen we terug op ons onderwerp) tegen die *leer van Christus* kan nu overstaan en staat helaas over, een *leer*, die men niet zoeken, maar vlied en zal.

Dit bleek ons reeds uit de tegenstelling tusschen de »leer van Christus" en »de leer van de Farizeën,"

maar komt veel krasser nog uit als Paulus de kerk van Rome vermaant: »Ik bid u, broeders, neemt toch acht op degenen, die tweedracht en ergernissen aanrichten *tegen de leer*, *die gij van ons gehoord hebt*, en wijkt af van dezelve" (Rom. 16 : 17).

Immers hieruit blijkt drieërlei: 1⁰. dat er naast en tegenover *de leer van Christus* een *onechte* leer pleegt op te komen; 2⁰. dat het opkomen van deze onechte leer altijd *twist en tweedracht* in de kerken veroorzaakt: 3⁰. dat men zich tegen die onechte nieuw opkomende leer alleen waarborgen kan, door terug te gaan tot wat men *van een vroeger geslacht* gehoord heeft; en 4⁰. dat men *af moet wijken* van hen die zulk een onechte leer drijven.

Stond nu deze verklaring van den heiligen apostel Paulus nog alleen en op zich zelf, licht ware te denken aan een bijzonder voorval in Rome. Maar omgekeerd, wordt dan ook deze apostolische vermaning tot een *algemeene* onderwijzing verheven, indien we er op letten, hoe in de apostolische brieven aldoor die scherpe tegenstelling tusschen de *ware* en de *valsche* leer uitkomt.

Het meest gewone is daarbij, dat de ware leer als de *gezonde* gesteld worde tegenover de *kranke* dwaalleeraars; een echt geestelijke onderscheiding. Zoo in Tit. 1 : 9 : Een ouderling moet zulk een zijn, die »vasthoudt aan het *getrouwe* woord, dat *naar de leer* is, opdat hij machtig zij, beide te vermanen door de *gezonde leer* en om de *tegensprekers* te wederleggen." In Tit. 2 : 1 : »Doch gij, spreek hetgeen *der gezonde leer* betaamt." In 2 Tim. 4 : 3 : »Er zal een tijd zijn, dat zij *de gezonde leer* niet zullen verdragen, maar

ketelachtig zijnde van gehoor, zullen zij *zich zelven leeraars opgaderen* naar hunne eigene begeerlijkheden." En elders.

Ook wel wordt die *gezonde* leer genaamd »de *goede leer*." Zoo in 1 Tim. 4 : 6: »Als gij deze dingen den broederen voorstelt, zoo zult gij een goed dienaar zijn van Jezus Christus, opgevoed in de woorden des geloofs en *der goede leer*." Dan weder »*deze leer*", met terugslag op der apostelen eigen getuigenis: »Indien iemand tot ulieden komt en *deze leer* niet brengt, ontvangt hem niet in uw huis en zegt tot hem niet: wees gegroet" (2 Joh. : 10). Of ook »*de leer naar de godzaligheid*" (1 Tim. 3 : 6); de »*leer van Christus*" (2 Joh. : 9); de »*leer van God*" (Tit. 2 : 10).

Terwijl de verspreiders van de daar tegenoverstaande leer gebrandmerkt worden als »*valsche leeraars*" (2 Petr. 2 : 1), zaaiers van allerlei »*wind van leeringen*" (Ef. 4 : 14), »*wolven in schaapkleederen*," »*valsche profeten*", »*valsche Christussen*," de »*antichrist*", enz.

Het is dus onwaar, wat men vooral in onze dagen aan de kerken Gods vertelt en zoekt diets te maken, alsof dat »staan op de leer", dat »ijveren voor de leer," dat »bestrijden van dwaalleeraars" een uitvinding van »scholastieke spitsvondigheid" zou zijn; om dan voorts, na aldus aan den band en den teugel der gezonde leer ontkomen te zijn, eigen phantasieën en philosophische ideeën voor de leer die naar de waarheid is, in plaats te schuiven; onder dien dekmantel voorgevende dat het minder op die leer aankomt, maar meer op deugdbetoon en eerlijken wandel.

Onwaar, overmits de Heilige Schrift ons het tegendeel allerklaarst en duidelijk toont. Toont, dat het

Evangelie zijn loop niet kan hebben zonder in *woorden*, onder den vorm eener *leer* gebracht te zijn. Toont, dat die leer niet maar afhangt van ieders goedvinden, maar buiten ons om vast en onwrikbaar ligt als het ingewand der bergen. Toont, dat de zonde de tegenstanders telkens aandrijft om tegen deze goddelijke leer *een leer van eigen verzinning* over te stellen. Toont, dat de tegenstelling tusschen deze goddelijke en die door de menschen verzonnen leer scherp moet opgevat als een tegenstelling tusschen hetgeen *gezond* en hetgeen *krank* is, hetgeen *goed* en *slecht*, hetgeen *waar* is en *vervalscht*. En toont niet minder eindelijk aan, dat op de kerke en *ambtsdragers* in de kerke Gods evenzeer als *op de leeken* wel terdege de plicht rust, om voor de prediking en verspreiding der ware leer zorg te dragen en de kranke, valsche, verzonnen leugenleer krachtdadig tegen te staan.

Tusschensoorten kent de Schrift daarbij niet. Ze spreekt *niet* van: »gezonde, half krukkende, nog even meêgaande en voorts kranke leer." Haar leer is gezond of niet. Waar of vervalscht. Van Christus of van den antichrist.

En wel verre dat het ons nu ten plicht zou gesteld zijn, om afwachtend en oogluikend, met inschikkelijkheid en toegeeflijkheid, de verspreiding der valsche en de bestrijding der ware leer aan te hooren, toe te laten en oogluikend te gedoogen, wordt ons dit zelfs zoo weinig vergund, dat de heilige apostelen van onzen Heere Jezus Christus ons zelfs ten ernstigste en ten dringendste vermanen: om aan de verspreiders van de vervalschte leer »*den mond te stoppen*" (Tit. 1 : 11); om »de tegensprekers te wederleggen" (Tit. 1 : 9);

»om in de leer onvervalschtheid, deftigheid, oprechtheid te betoonen, het woord gezond en onverwerpelijk, *opdat degenen die tegenstaan beschaamd mogen worden*" (Tit. 2 : 8); om hun »dwaze vragen te *wederstaan*" (Tit. 3 : 9); om een »ketterschen mensch na de eerste en tweede vermaning *te verwerpen*" (Tit. 3 : 10); om »een ketterschen leeraar zelfs *niet in huis te ontvangen*" (2 Joh. : 10); en dat alles omdat de ongezonde leer, eenmaal ingeslopen, »*voorteet als een kanker*" (2 Tim. 2 : 17).

Heel iets anders dus dan de onverschilligheidstheorie, die maar alles toe-, alles doorlaat, en maar aldoor roept, dat in den strijd der geesten het kwade vanzelf van het goede verwonnen wordt.

Neen, zegt de Schrift, eer integendeel zal het *als een kanker* voortvreten; en dan eerst hebt gij goede hope, dat het van de waarheid zal verwonnen worden, indien gij, als bedienaren des Woords, als opzichters, en als leden der kerk van Christus de gave opwekt die in u is, om de gezonde leer in betoon van kracht te verkondigen; maar ook tegelijk doet naar den last des Heeren, om de dwaalleer te weerstaan en tegen te spreken. Altoos de truffel, waarmeê gij de kerke bouwt, in de ééne hand, maar ook in de andere het zwaard des Woords, om de ijdelsprekers te verhouwen.

En dit komt er in de Schrift niet maar zoo bij, maar is in het apostolisch getuigenis zoo klaar, kras en kloek uiteengezet, ingeprent en aangedrongen, dat men bij het lezen voelt: »Daar haugt den apostelen alles aan?"

Wat er dan aan hangt?

Dit, er hangt aan, of de uitgieting van goddeloosheid over de wereld weer voort zal gaan, of wel dat edeler

zin en hooger bedoelen de kerke Gods bezielen zal. Er hangt aan, of Gods heiligheden in vleeschesdienst zullen geteisterd worden, dan wel of de eere van Gods naam in zijn kerke hoog zal staan.

Zie maar eens, hoe de apostelen van Jezus altoos en onverbiddelijk de dwaalleer in verband brengen met vleeschesdienst, zinnenlust en goddelooze uitgieting van onheiligen zin.

Iets wat natuurlijk volstrekt niet bedoeld is, alsof door elk afwijken van de zuivere leer, elk prediker van dwaalleer zelf persoonlijk goddeloos zou zijn. Zeer zeker is zijn ziel in gevaar. Maar zoo weinig werkt dit onmiddellijk, dat er goddelooze predikers van de waarheid kunnen staan tegenover edele, fijn gevoelende predikers van de leugen. Meer dan eens is dit tusschen modernen en orthodoxen zoo gezien. In alle eeuwen. In elk land.

Neen, de bedoeling is, dat de dwaalleer voortvreet als een kanker, en dat dus de leugen al voortsluipende, inkruipt in het hart, insluipt in de maatschappelijke verhoudingen en eindigt met alle zedelijke orde los te maken.

Een profetie ontzettend, schrikkelijk en op bange wijs juist in onze eeuw vervuld.

X.

DE VOORTGAANDE VERLICHTING VAN DEN HEILIGEN GEEST.

> Dezelve dingen aan u te schrijven is mij niet lastig en u is het zeker.
>
> Filipp. 3 : 1.

Hoe, op wat wijs moeten nu de kerken der onderscheidene steden en dorpen het aanleggen, om mét den akker d. i. den Bijbel zelven, ook *de kennis* van dien akker van het voorgeslacht over te nemen en, zuiver, zoo mogelijk zelfs nóg gezuiverd en verrijkt, aan het nakomende geslacht over te leveren?

Den Bijbel te verspreiden is daartoe niet voldoende. Want, doet men niet meer, dan begint elk geslacht weer van voren af aan den Bijbel te onderzoeken; dan stuit elk geslacht weer op dezelfde moeilijkheden waar het voorgeslacht met veel inspanning doorheen kwam; dan staat men weer bloot aan hetzelfde misverstand, aan dezelfde gevaren en verleidingen waar velen eertijds voor bezweken zijn; dan komt men nooit verder; en blijft men altoos de oude knecht.

Eenvoudig uit den Bijbel prediken gaat evenmin. Dit toch is puur zelfbedrog. Dat doet niemand en dat

kan niemand. Zoodra men toch eenig deel der Heilige Schrift begint te verklaren, geeft men niet meer den inhoud van den Bijbel, *maar zijn particuliere opinie omtrent den Bijbel.* Nu weet ieder, dat er bijna omtrent elk vers van de Heilige Schrift *onderscheidene* opiniën, van elkaâr *afwijkende*, tegen elkander *overstaande* opiniën te boek zijn gesteld. Een predikant of catecheet of oefenaar, die u den Bijbel uitlegt, doet dit dus óf geheel oppervlakkig, zoo op gevoel en goed geluk af, óf wel hij doet het met behoorlijke kennis van zaken. Doet hij het op den tast af, dan is er natuurlijk minstens evenveel kans dat hij mis als dat hij wis tast. En doet hij het *met* kennis van zaken, dan is hij begonnen met kennis te nemen van de tegenover elkander staande opiniën die over dit of dat vers loopen, om voorts daaruit *een keus* te doen. Nu kan die keus *goed*, maar ze kan ook glad *verkeerd* zijn. En als een predikant of catecheet of oefenaar optreedt om in het Woord te onderwijzen, heeft men dus wel in het oog te houden, dat hetgeen hij daar zegt, volstrekt niet Gods Woord zelf, maar louter *zijn opinie over* het Woord van God is.

Vooral in onze dagen dient hierop scherp gelet, nu het verfoeilijk mottoprediken zelfs onder rechtzinnige predikers hand over hand toeneemt. Dit nu is in den grond niets minder dan een opzijzetten van Gods Woord, om eigen ideeën uit te stallen, en die eigen ideeën dan nog kwanswijs met de vlag van het goddelijk Woord te dekken. Dat modernen dit doen, het zij zoo; dat groningers dit aldoor doen, het is te verklaren; maar dat mannen die zeggen voor God en zijn Woord te beven, aan dit spelen met het heilig Woord zich kunnen schuldig maken, is óf zelfbedriegende oppervlakkigheid

óf schandelijk gemis aan eerbied voor den Heere onzen God.

Maar ook al nemen we nu het beste, en al onderstellen we, dat de prediking werkelijk *ontvouwing van het Woord is*, niet een prediken *over het Woord* heen, maar een prediken *uit* het Woord, dan nog staan we altijd voor de vraag: »Hetgeen gij, o, prediker, alsnu *uit* en *over* het Woord zegt, is dat nu de ware, goede, echte, vertrouwbare uitlegging van het Woord, of wel is dat nu een andere, van de waarheid afwijkende opinie?"

Rome heeft, aan deze uiterst moeilijke quaestie toegekomen, den knoop eenvoudig doorgehakt, en verklaard: »Die in dezen beslist is de paus!" Want wel zegt ze de kerk; maar *de kerk* uit zich volgens haar in de hoogheid der conciliën, en deze hangen weer aan de afkondiging des pausen, *als rechtstreeksch orgaan van den Heiligen Geest.*

Hierin nu bestrijden we *niet* het standpunt, het denkbeeld, maar alleen de uitwerking er van.

Ook wij zeggen: Tusschen de valsche en de echte meeningen omtrent het Woord beslist uitsluitend God de Heilige Geest en niemand anders. Ieder is de verklaarder van zijn eigen woord. De Heilige Geest nu is de schrijver van de Heilige Schrift. Alzoo komt ook alleen aan den Heiligen Geest het recht toe, om de Heilige Schrift te verklaren.

Beweert nu Rome daarentegen: »Die Heilige Geest koos daartoe als orgaan den bisschop van Rome, dan wordt dit ten stelligste door ons ontkend, en daarentegen vastgehouden, dat de Heilige Geest ons deze verklaring van de Schrift kennen leert door den arbeid

dien Hij eeuw na eeuw aan de kerk op aarde besteedt. Een zienswijze die ongetwijfeld niet de legale preciesheid van Rome ter onze beschikking stelt, maar daarentegen de levende inwerking van den Heiligen Geest in de kerk tot haar recht doet komen, en voor eenen Bijbelprediker of Bijbeluitlegger *de nabijheid van den Heiligen Geest* tot eisch stelt.

Alleen wanneer de prediker of Bijbeluitlegger of catecheet in zijn spreken door den Heiligen Geest voorgelicht, geleid en bezield wordt, loopt de waarheid recht. Wat niet uitsluit, dat desnoods ook een volstrekt ongeloovige, ja, een spotter een waarheid na kan praten, en dat ook die nageprate waarheid kracht kan oefenen. Maar waar sprake is van toebrenging van het Woord aan de gemeente, ben ik dan eerst gevrijwaard tegen het gevaar dat mij een private opinie in plaats van het Woord Gods wordt opgedrongen, indien die eigenlijke uitlegger van het Woord *de Heilige Geest* en *niet* de daar sprekende zondaar is.

Nu vatten velen dit zoo op, alsof ze, om goed te prediken, eenvoudig in hun binnenkamer hadden te gaan, in ernste het aangezicht Gods hadden te zoeken, en nu voorts zich eenvoudig op den kansel hadden te plaatsen, om woorden te spreken als de woorden Gods.

Dit is alle eeuwen door het uitgangspunt van alle sektarissen geweest. Persoonlijke vroomheid werd als regel voorgehouden van de waarheid die men predikte. Een des te gevaarlijker verwarring van begrippen, omdat het fanatisme, dat alzoo den spreker bezielt, aanstekelijk is, zich voortplant op zijn hoorders, en voor de soms belachelijke opinie van den vromen beuzelaar

een autoriteit doet gelden als sprak hij » woorden Gods."

Neen, de weg des Heiligen Geestes in dezen is anders.

De Heilige Geest werkt zeer zeker ook op en in het hart van den enkelen prediker of spreker, indien deze persoonlijk God vreest, zijn kind is, en zijn nabijheid zoekt in den gebede, maar daaraan vooraf gaat en daarnaast loopt nog een andere werking van den Heiligen Geest in de kerk aller eeuwen.

De Heilige Geest is namelijk van de eerste wording der Christelijke kerk af een grootsch en machtig werk begonnen, dat wij het liefst bestempelen als *het kunstig borduren op het stramien van het kerkelijk bewustzijn van het keurig beeld der waarheid.* Dit prachtig werk heeft de Heilige Geest opgezet in de dagen der apostolische vaders. Hij heeft er de fijne draden voor gespannen door de handen der Kerkvaders, en sinds is Hij voortgegaan, om van eeuw tot eeuw telkens weer een trek van het beeld met frisscher kleuren in dit keurig stramien te borduren.

Dit werk heet de *voortgaande verlichting van den Heiligen Geest*, een werk waarvan elke voorgaande eeuw slechts een stukske zag, maar dat bestemd is, om aansluitend aan het werk der daarna komende eeuwen, allengs een geheel te vormen, dat aan de kerk die daarna opkomt als kostbaar erfstuk zal worden achtergelaten.

De bloemen op dat stramien zijn geen doode bloemen, maar ze leven en ze geuren u heerlijk tegen; want uit die bloemen riekt u toe de gezonde, krachtige, opwekkende levensgeest der waarheid, gemengd met den wierook en de gebeden der heiligen, ja, met de reuke

des bloeds, dat door Gods lieve martelaren werd vergoten.

De Heilige Geest werkt dus opvoedend, verlichtend, verrijkend. Hij weet dat elke volgende eeuw weer zwaarder strijd zal hebben door te staan en schenkt haar daarom heerlijker schat en weelderiger genadegaven. De kerk van nu leeft van het profijt der kerk van vroeger eeuwen. Al haar kennis, al haar geestelijke ervaring, al het profijt van haar worstelingen en gebeden staat ons ten dienste. We wandelen niet meer in de duisternis, en tasten niet meer naar den wand, maar verblijden ons in het gezuiverd licht dat de Heilige Geest in vroeger eeuwen ontstak, en bij dat licht allereerst moet elk dienaar des Woords het Woord des Heeren bezien, wil hij waardig geacht worden gezant des Heeren en herder van Jezus' kudde te zijn.

De Heilige Geest verlicht met een licht, waar eeuw na eeuw telkens meer duistere stippen uit weggaan en gedurig klaarder fonkeling in opvlamt. Dus een *voortgaande* ontwikkeling. Maar nu niet zoo, alsof de Heilige Geest het vroeger geschonken licht later dan weer eens uitbluschte als *verkeerd* licht, om er dusgenaamd beter licht voor in plaats te geven. Dat is het geliefkoosd, maar zoo onheilig beweren van nieuwigheidsdrijvers, die meenen dat God in de Hervormingseeuw, om een beeld te gebruiken, wel kaarslicht aan zijn kerk schonk, maar nu dat kaarslicht weer onder den domper brengt om er het schitterend electrisch licht, dat ze zich inbeelden dat van hun eigen geest uitstraalt, voor in plaats te stellen.

Maar alzoo is het in den heiligen tempel der waarheid niet.

Daar brandt altoos één zelfde licht. Een *eeuwig* licht. Een licht dat door den Heiligen Geest op den Pinksterdag ontstoken, sinds nog nimmer uitging, maar gestadig gevoed en onderhouden wierd, en telkens door toebrenging van nieuwe en zuivering van reeds geschonken stralen, al helderder gloort.

Een »bedienaar des Woords" mag dus niet zoo maar aan komen loopen, alsof het gisteren pas Pinksterdag ware geweest, en alsof de Heilige Geest nog nooit iets uitgewerkt had. Dat is de hoovaardij der persoonlijkheden. Dat is de hoogmoedige ongehoorzaamheid der zelfgenoegzamen. Neen, wat den »dienaren" betaamt is, om stil zich te onderwerpen, zelf te zwijgen en den Heiligen Geest te beluisteren; eerst in wat Hij *voormaals*, en dan in wat Hij *nu* spreekt. In wat Hij voormaals sprak en besliste en uitwees, niet door den mond van een *enkel* prediker. Dat kweekt wederom *sekte*geest; en niets is bedenkelijker dan het vormen in de kerk van Jezus van scholen van A. en scholen van B., alsof Christus gedeeld ware, en men zeggen mocht: »Ik ben van Apollos" en »gij van Cephas."

Dat is ook één van de ellenden der persoonlijkheden, een ellende die maakt dat ieder persoonlijk in zijn spreken wordt, door de inbeelding die hij van eigen en anderer persoonlijkheid met zich omdraagt. Neen, alzoo zal het in de kerk van Christus *niet* zijn. Zoo *mag* het niet zijn. Alleen naar de stem des Heiligen Geestes *in het groot geheel der kerk* hebben we te hooren. Naar die stem, die van uit de eerste eeuwen, door de eeuwen der Kerkvaders en Hervormers heen, wettiglijk in de kerk des Heeren, ook van deze landen, in verstaanbaren klank overging. Doet men dat, dan vallen

vanzelf de partijschappen, dan zijn er geen *-anen* en *-isten* meer, en buigt een iegelijk zich diep eerbiedig voor wat de Geest des Heeren spreekt. Geen onwaarder aanklacht dan ook, dan alsof het streven van ons blad er op uitging, om onze kerk in *-anen* en *-isten* in te deelen. Onze droeve klacht was en is juist, dat ze uit zooveel partijschappen en groepen bestond, en al ons pogen ging er op en doelt er nog onveranderlijk op, om voor al die ellendige partijschappen en kringetjes en scholen van menschen, den *éénen grooten kring* weer in de plaats te zetten *van de kerk zelve*, die schole des Levenden Gods. De *-anen* en *-isten* waren er dus, maar ze hielden zich schuil. Daarom heeft ons blad hun het masker afgerukt en ze openbaar gemaakt. Getoond dat ze er waren. En alsnu den hoogen eisch gesteld, dat al deze groepen van persoonlijkheden die om persoonlijkheden saâmschoolden, hun eigenwaan en aangematigde eere zouden afleggen, om al te zaâm weer *zonen der kerk* te worden en te buigen voor de stem van dien Heiligen Geest, die uit *de voorgeslachten aller eeuwen* tot ons komt.

Wij zijn er dan ook met het diepst onzer ziel fel en onverbiddelijk op tegen, dat men naast de bestaande, om menschen geconcentreerde, groepen van alle *-anen* en *-isten* in den lande, ons als nieuwe groep plaatst. Beter dat onze naam voor altijd verga en onderga en er niemand zij, die onzer gedenke, dan dat ons blad oorzaak zou worden, om weder een nieuwe »menschelijke persoonlijkheid" als »hoofd eener nieuwe school" op het schild te dragen. Dat ware *een diep onheilig bestaan*, dat we niet toejuichen, maar *verfoeien* zouden. En juist dáárom, om aan dat heilloos gevaar te ontkomen, daarom juist is het van meet af onze bede,

ons roepen, ons manen geweest: »Laat toch af van dat menschen bewierooken, en menschen de slipjes achterna te dragen: wat ons vereenigt is *de kerk van Christus!*"

En heeft nu de bedienaar des Woords zich in dien zin verootmoedigd en vernederd, dat hij weer zijn eigen hooge stem zwijgen laat, om *de stem van den Heiligen Geest* in den arbeid *der kerk* van alle voorafgaande eeuwen te willen beluisteren, en heeft hij zich aldus door dien heerlijken, zalvenden, godzaligen invloed laten con*for*meeren naar des Geestes *eisch* en laten con*fir*meeren in des Geestes *vastheid*, dan ja, moet en zal daar uit den aard der zaak ook het intiemere, ook het innigere, ook het persoonlijke bijkomen, door invloeden van den Heiligen Geest *op zijn eigen hart.*

Of om een beeld te gebruiken. Een bedienaar van het Woord, die wel om persoonlijken invloed van den Heiligen Geest roept en smeekt en dien ontvangt, maar niet loopen wil in het spoor dat de Heilige Geest in den loop der eeuwen teekende, is hij niet aan een machinist gelijk, die zijn locomotief sterk stoom laat maken, maar vergat ze *in de rails te brengen*, en daardoor, in plaats van verder vooruit te komen, zich steeds dieper inboort in het zand?

Terwijl omgekeerd een prediker, die wel aan het woord der kerk hangt, maar zonder eigen bezieling des Geestes voortbazelt, immers het beeld van de locomotief u toont, die wel te goeder ure op de rails gezet is, maar er dof en onbeweeglijk staan blijft, omdat het *gebluschte* vuur niet ontstoken wierd *in het fornuis.*

XI.

FORMULIEREN VAN EENIGHEID.

> Die zich afzondert tracht naar wat begeerlijks; hij vermengt zich in alle *bestendige wijsheid*. De zot heeft geenen lust in verstandigheid, maar daarin *dat zijn hart zich ontdekt*. Spr. 18 : 1 en 2.

Practisch komt dus ten slotte de vraag hierop neer: »Hoe zal nu de kerk waken, dat de Heilige Schrift als Gods Woord in eere blijve en voortga met haar schat de geroepenen des Heeren te verrijken?" En op *die* vraag nu is geen ander antwoord, dan dat de kerk van Christus den zin heeft vast te stellen, opdat niet moedwil en willekeur allerlei invallen en dwalende meeningen voor Schriftwaarheid uitvente en met de vlag der Schrift dekke.

Vlak verkeerd en onnadenkend is het dus, te zeggen: »Door de kerkbelijdenis te handhaven, schuift ge de Heilige Schrift op den achtergrond!" want juist de kerkbelijdenis is de godvruchtige waakster, die *u*, afgewekene, beletten wil de Heilige Schrift *te ondermijnen*. Wat gij poogt, wat gij bedoelt, is om uw *particuliere denkbeelden* over de Schrift voor den wezenlijken inhoud

en de eigenlijke bedoeling der Schrift in de plaats te zetten. En dat nu moet u worden *belet*. Daarin dient gij tegengestaan. De Schrift *mag* niet anders uitgelegd dan naar haar innerlijk bestand en overeenkomstig haar door den Heiligen Geest gegeven inhoud. Indien nu A bv. zegt: »De Schrift leert de particuliere genade!" en B wil daar niet aan, en poogt nu, met de vlag der Schrift zijn valsche opinie van algemeene genade te dekken, dan moet dit niet uitgemaakt door een duel tusschen A en B; want A en B zijn maar twee kortzichtige, voorbijgaande persoontjes, die geen van beiden 'tzij genoeg taalkennis, 'tzij genoeg exegetisch talent, 'tzij genoegzame bevatting der waarheid hebben, om zulk een, heel den inhoud der Schrift, rakend vraagstuk persoonlijk te beslissen. En daarom is er dan een *belijdenis*. Een belijdenis, die de geestelijke vrucht toont, die dank zij den arbeid des Heiligen Geestes in de gemeente der eeuwen, van lieverleê in haar bewustzijn en in haar overtuiging gerijpt is. En zoo dikwijls er nu een revolutionaire geest opstaat, die vlak tegen deze overtuiging der eeuwen, het juist andersom belijden wil, dan treedt de kerkbelijdenis dezen overmoedigen mensch in den weg en voegt hem toe: »Neen, niet alzoo. Gij zult den zin der Schrift niet derwijs verderven!"

Hiermeê is dan natuurlijk niet in volstrekten zin uitgemaakt, dat er in de tegenspraak van dien revolutionairen denker niet ook wel iets goeds, ook wel zeker bestanddeel van waarheid kan schuilen. Waarom niet? Met die pretentie trad de kerkelijke belijdenis dan ook ganschelijk niet op. Slechts zooveel beweert ze, en beweert ze terecht. Vooreerst, dat de hoofdlijnen vast liggen en nooit of nimmer meer verlegd kunnen worden,

zoodat bv. een ommezwaai van de particuliere naar de algemeene genade voor de kerk van Christus *onmogelijk* is. En ten tweede, dat deze overmoedige persoon, hij heete dan A of B, elk recht mist om zijn particuliere opinie op één lijn met, of zelfs *boven* de belijdenis te stellen, en dat niet *zijn particuliere opinie*, maar alleen de kerk wettig daartoe saâmgekomen, de uiting van de overtuiging der Christenkerk mag wijzigen in *vorm*, om ze te vaster en te passender uitdrukking te doen worden voor haar onvergankelijken en onveranderlijken inhoud.

Wie tegen de belijdenis ijvert, ijvert dus *voor* eigen particulier inzicht en *tegen* de Heilige Schrift. Terwijl juist een iegelijk die op de belijdenis de hand legt, daarmeê niets anders beoogt, wil noch bedoelt, dan *de waarheid der Heilige Schrift* tegenover de particuliere inzichten en revolutionaire geesten te verdedigen.

Let eens op het Schriftwoord, dat hierboven staat. Het zegt u, dat er »een *bestendige* wijsheid" is, d. i. een kennis, een wetenschap, een wijsheid, die niet wisselt en omgaat met den dag, maar een *blijvend* en *bestendig* karakter bezit, omdat ze uit de ervaring der eeuwen tot ons komt.

Wie nu met die *bestendige* wijsheid zich *vermengen* wil, moet zich eerst durven *afzonderen* van zijn omgeving en uittreden uit den waan van den dag.

Vandaar dat wie den moed heeft om zich voor zulk onderzoek af te zonderen, metterdaad zijn hand naar *iets begeerlijks* uitstrekt en zich met *bestendige* wijsheid vermengt.

Maar in deze *bestendige wijsheid* der eeuwen heeft nu de zot, zegt de Heilige Geest door Salomo, *geen* lust.

Zijn lust bestaat alleen daarin, dat hij *den inhoud van zijn eigen hart ontdekke* of uitstalle, of wat hetzelfde is, zijn invallen en particuliere opiniën tegen die *bestendige* wijsheid der eeuwen overstelle.

Kort saâmgevat komt het dus hierop neêr. *Beiderzijds* wordt erkend, dat wij al onze gedachten en overleggingen gevangen hebben te geven in de gehoorzaamheid aan Gods Woord. Maar om nu te weten te komen, wat Gods Woord dan *wel* en wat het *niet* wil, zegt onze wederpartijder: »o, Dat maak *ik zelf* uit, naar *ik* het er in lees!" — terwijl wij antwoorden: »Neen, niet alzoo, broeder, wat de Schrift des Heeres wil en wat ze niet wil, kan mij beter *de kerk aller eeuwen* zeggen, dan *mijn* gebrekkig inzicht, steunend op de wisselende opinie van den dag."

Toch wil de twijfelzucht het juist anders, en overmits twijfel nu ongeloof en dus zonde is, rust op de kerk van Christus de dure verplichting, om haar leden tegen dien verderflijken en verdervenden geest van den *Twijfel* te wapenen en te dekken.

Wel weten we, dat de twijfel door velen heden ten dage als een engel des lichts aan de gemeente wordt voorgesteld; en dat men telkens den »eerlijken twijfelaar" hemelhoog kan hooren verheffen, boven dien »napratenden geloovige", die in den grond weinig beter dan een schijnheilige en huichelaar is; maar we gaan voor dien geestelijken wansmaak allerminst uit den weg.

Zoo heeft de school van Dumas en Sue het ook wel aangedurfd, om een »interessante cocotte", zelfs zedelijk zeer verre te stellen boven de huisbakken, kleingeestige,

maar kuische vrouw. Om van te walgen! En toch, precies diezelfde walgelijkheid spreekt er nu uit, als predikers het zelfs op den kansel aandurven, om de *zonde* van den twijfel interessant voor te stellen, en het »onbewust" geloof te verachten.

»Gehoorzaamheid" is zulk een schitterende zedelijke kracht; zich te *onderwerpen* aan de waarheid, en stille te zijn, is zoo goddelijk heroiek en groot!

Al dat zelf iets willen zijn en dat pochen op zijn nietsbeduidende geleerdheid, staat zedelijk zoo laag en is zoo ontbloot van alle geestelijke waardij.

Jezus was er verrukt over, als hij van die eenvoudige, geloovige, stil aannemende lieden ontmoette, en walgde van die geleerde ingebeelde dwazen. Hij kon er zijn God voor danken, toen hij sprak: »Ik dank U, Vader, Heere des hemels en der aarde, dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt ze den kinderkens geopenbaard. Ja, Vader, want alzoo is het welbehagen voor U!"

o, Zulk een »kind" op den kansel, geeft zulk een heerlijke bediening des Woords. Die predikt vraagt onderwerping; nu dan, dat hij zelf eerst zich voor Gods Woord buige, en afblijve van de gemeente met zijn opgesmukte critiekgeleerdheid die tot niets nut.

Een dienaar des Woords die zich als *heer* over het Woord opwerpt, is een zoo dwaze figuur, een zoo onedel karakter. En dan eerst is op den kansel de *zonde* overwonnen en de *bediening* in den Geest geheiligd, als de man die daar spreekt innerlijk klein gemaakt en afgebroken is, al zijn geleerdheid en waanwijze inbeelding op dorst geven, en zich boog, diep boog, stil en kinderlijk boog, in gulle ongeveinsde onder-

werping onder dat onverminkte, onverzwakte en onvervalschte Woord van zijn God.

De kerk moet er dus op bedacht zijn, om én bij haar predikers én bij haar leeken, die *zonde* van den Twijfel te bestraffen; dat valsch individueele in onze opiniën te keer te gaan; tegen de invloeden van den onheiligen wereldgeest ons te sterken; en in het bewustzijn der gemeente stil te doen voortkabbelen den stroom van levende overtuiging, die langs de bedding der Christelijke kerk aller eeuwen tot ons kwam.

Dat nu het opkomend geslacht door zondigen twijfel de ziel verscheurd wordt, en dat de dienaren des Woords met hun eigen figuur verlegen worden, dat is de schuld der kerk die niet *gewaakt*, de schuld der gemeente die niet *gebeden* heeft, en de schuld van de ontaarde godgeleerdheid, die *menschenwijsheid* uit ging stallen in steê van te doen leven en aanbidden *de veelvuldige wijsheid Gods*.

Tegengif tegen die zonde van den *twijfel* nu ligt in *bestendigheid*, in *eenparigheid* en in *helderheid* van belijden.

De kerk van Christus heeft zorg te dragen, dat men niet langer zeeziek worde van die eindeloos wisselende »veelkleurige rokken", die thans als dienaren des Woords op den kansel, in de catechisatie en in geschrift tot de gemeente komen; van atheïsten tot antinomianen toe! Het *kan* niet langer zooals het nu toegaat. In dorp bij dorp wisselt de »dominee" om de twee jaar. Neem nu een kind van acht jaar. Het komt op de leer bij dominee A., die het inprent, om naar

dominee A's inzicht *dit* en *dat* zeggen van Jezus zóó en zóó te verstaan. Een jaar is het daarover doende. Het begint even bij hem te kleven. Maar, zie daar krijgt dominee A een beroep; hij gaat; en dominee B komt. Ongelukkigerwijs echter denkt dominee B er vlak anders over, voert andere catechisatieboekjes in, spreekt vlak tegen wat dominee A er in bracht, en het kind gaat vanzelf om. Zoo wordt het elf jaar. Ook dominee B krijgt een beroep; hij gaat ook; er komt een lange vacature; de consulent catechiseert; nu wordt het weer alles anders; zoo duurt het een jaar; daar komt weer een nieuwe dominee; hij heet dominee C; en deze nu valt weer meer in den trant van dominee A; maar bij het kind van twaalf jaar is de indruk van het kind van zeven jaar natuurlijk al lang weg; weer begint het lieve leven dus van voren af aan; nu te erger, nu het jonkske ook ter kerke gaat; en er iets meer van gaat begrijpen. En zoo gaat dat schandelijk spelen met overtuigingen en met kinder- en menschenzielen voort en voort, totdat de jongeling zoowat achttien à twintig jaar is, en . . . dan . . . wordt hij »aangenomen"; natuurlijk zonder iets anders dan als warhoofd een geheel in de war gebracht hart te laten spreken; en blijft hij nu in het dorp wonen, dan komt er tot aan zijn dood geen eind aan dat warrelen. Altijd nieuwe dominees, altijd een andere waarheid, aldoor anders de dingen voorstellen, tot er op het laatst niets vasts of bestendigs overbleef dan de bestendige walging wekkende wisseling.

Dit nu noemen we een grootelijks zondigen, een gruwelijk met de zielen spelen. Dat heet dan »om de dominees vrij te laten", maar wij zeggen, dat het

stelselmatig alle vastheid des geloofs uitroeit en het leven der gemeenten moordt.

Aan *dien* misstand dient dus allereerst een einde te komen. Als ik woon in welk dorp ook, moet de kerk mij waarborg bieden, dat mijn kinderen »in de leer" en ik zelf »in de kerk" aldoor één belijdenis, aldoor dezelfde waarheid, onveranderlijke het echte Evangelie hooren zal.

Maar juist om dit te verkrijgen, dient er *eenparigheid* te zijn. Dominees zijn verroepbaar en gemeenteleden verhuizen. Wat thans gebeurt, dat ik in dorp Q. jaren lang deze of die belijdenis hoorde, en nu ik naar dorp P. verhuisde, in een kerk (die nota bene met de kerk van Q. één heette) heel iets anders te beluisteren krijg, is de ongerijmdheid zelve. Van kerk tot kerk gaande, moet ik voor zooveel die kerken in correspondentie staan, en over en weer attestatiën afgeven en aannemen, ook weten, voelen en tasten dat het geestelijk *één kerk* is. En zoo ook, als dienaren des Woords verroepen worden, moet het wel een wisseling van personen zijn, maar de *dienst des Woords* moet één blijven. Kortom, er behoort *eenparigheid* te wezen onder alle kerken, we zeggen niet van één kerk*genootschap*, want zulk een onchristelijk onding als een »genootschap" kent Gods Woord niet en is met het wezen zelf der kerk in lijnrechten strijd; neen, maar onder alle locale kerken, die *met elkaâr in correspondentie staan*, zooals onze ouden zeiden. En zulk een eenparigheid nu, is zoomin te verkrijgen als te behouden, zoolang de Formulieren van eenigheid niet weer in eere komen, en de opleiding van predikanten en godsdienstonderwijzers niet weer op den grondslag van die Formulieren rust.

Dit sluit dan tevens dat beschimmelde mengelmoes van allerhande mogelijke en onmogelijke catechisatieboekjes uit; een verderfelijk soort litteratuur, dat ongemeen veel schade aan het geestelijk welzijn der kerk heeft aangebracht. Dat men ze toch uitroeide, ze afschafte en er volkomen meê brak. Oordeelen de kerken, dat wél een handleiding voor de bijbelsche geschiedenis noodig is, goed, laat de kerken er dan zelven één vaststellen en dat allerwegen invoeren. Voor de leer is dit onnoodig. Daar hebben we den Catechismus en het Kort Begrip reeds voor, boven en behalve onze Belijdenis en onze breedere verklaring van Art. 16, ook genaamd de Vijf artikelen van Dordt. Maar wat in geen geval mag, wat de geestelijke eenheid der kerken ondermijnt, en met alle vastheid den spot drijft om den zondigen twijfel vrij spel te laten, dat is de ongerijmde gewoonte die thans bestaat, dat ieder, die er kans op ziet, maar zulk een boekske samenknutselt en dat in onze dorpen de ééne dominee dit en de andere weer dát boekske uit dien berg van ondoordachte boekskens uitzoekt en ronddeelt.

En evenzoo is in de derde plaats *helderheid* noodig. Een ontleedkundige acht het niet beneden zich, om de vezels en vliesjes van een zeekwabbe microscopisch nauwkeurig te onderzoeken; hun onderling verband vast te stellen; ze in te deelen in klassen; en elk hunner een aparten naam te geven; maar onze tegenwoordige godgeleerden, dien naam dan ook nauwlijks waard, noemen het letterknabbelarij en schoolsche dorheid, indien men b. v. de rechtvaardigmaking van een zondaar voor den heiligen God nauwkeurig ontleedt in zijn onderscheidene relatiën en in juist verband zet

met de omliggende deelen van de waarheid onzes Gods. Zoo maar in den grove, in den ruwe van »rechtvaardigmaking" moet er gesproken. Altoos *bruto*, nooit *netto!* Meer hoeft niet. Al wat verder gaat is dor, is schoolsch, is femelarij!

Nu spreekt het vanzelf, dat iemand die niet leerde onderscheiden, *verward van geest is en blijft.* Iemand die verward van geest vooral in de heiligste en teederste waarheden is, moet wel allerlei, dat niet bijeenhoort, *dooreenhaspelen.* Zoo, zelf *verward*, kan hij niet anders dan *verwarring* in den geest en in het bewustzijn van zijn hoorders of catechisanten aanrichten. En het einde is, dat waar *helderheid*, *klaarheid en doorzichtigheid van juist verband* den geest sterken en aan het denken rust zou geven, er nu door onze catechisatiën en door onze prediking maar al te zeer *duisternis en verwarring* over de zielen komt, die den geest verslapt, ontzenuwt en ontmant.

Toen in de 16e eeuw de waarheid Gods in Calvijns heldere taal, in *vasten* vorm en op *eenparigen* voet hier in het land indrong, was de wondere uitwerking er van, dat er in dertig jaren tijds een geslacht opstond, dat in de leerkamer en onder den kansel tot helderheid van kop, vastheid van overtuiging en onwrikbaarheid van geloof was opgebracht.

Thans wordt die *zedelijke* kracht, die schat van geestelijke *sterkte* van ons volk *met opzet* afgehouden.

Toen dorst vaste hand met forsche verve koppen als van Rubbens boetseeren; nu legt men legkaarten in elkaâr of speelt met veelkleurig mozaiek!

XII.

EENPARIGE VOET VAN ONDERWIJZING.

Gij dan bidt aldus.
Matth. 6 : 9.

Om nu deze *eenparigheid* en *vastheid* van overtuiging en belijdenis bij alle kerken dezer landen, die in correspondentie staan te wekken, is het onmisbaar, dat er *eenheid zij in de onderwijzing*, die hetzij in de catechisatie, hetzij van den kansel, hetzij in geschrift aan de gemeente toekomt.

Stipte, strikte eenheid.

Altoos en overal zij de onderwijzing der kerk één en dezelfde.

Want wel is het ons geen geheim, hoe de hedendaagsche losbandigheid tegen zulk een »tucht der geesten" ingaat, maar wij voor ons houden ons liever aan het wijze, beproefde inzicht der vaderen, dan aan de geestelijke waaghalzerijen der hedendaagsche »frissche" menschen.

En mocht nu iemand daartegen opkomen met te zeggen: »Daar hebt ge nu den strakken geest van Calvijn weer. Neen, dan was *Luther* toch menschelijker Hervormer!" dan zullen we, om zulk een van ongelijk te overtuigen, hier eens uitschrijven, wat dan nu *Luther* van deze opvoedkundige en zielkundige quaestie dacht.

Och, ze kennen den uitnemenden Luther zoomin als den nóg uitnemender Calvijn, die Luther tegen ons pogen uit te spelen.

Luther dan schreef dit: »Vóór alle dingen zullen de predikanten zich wachten, dat ze niet nu eens op deze en dan weer op die manier de stukken van de Wet, het Gebed, de Geloofsartikelen of de Sacramenten voorstellen, maar dat ze toch onveranderlijk zich houden aan dezelfde manier om deze stukken aan de gemeente voor te stellen en uit te leggen. En dit stellige advies geef ik daarom, omdat ik weet dat gewone en vooral jongere menschen nooit verder komen, tenzij ge ze aan een zelfde manier van uitdrukking gewent. Want als ge zulke stukken nu eens zoo en dan weer zoo voordraagt, brengt ge de menschen in de war, en al uw moeite die ge aanwendt om ze verder te brengen, gaat te loor. Dit hebben de vaderen zeer goed ingezien, die er op stonden, dat al deze stukken in een vasten vorm en onder bepaalde woorden tot de gemeente zouden komen. Dit moeten wij in eere houden, en er ons op toeleggen, om aan de eenvoudige schare en de jongeren deze dingen zoo voor te dragen, dat ge er zelfs geen lettergreep in omzet, zoo dikwijls ge den Catechismus voor ze behandelt, maar dat uwe behandeling aldoor dezelfde zij. Ten tweede, als ze nu den Catechismus kennen, moet er hun ook een *verklaring* van gegeven. Maar evenals de Catechismus zelf aldoor met precies dezelfde woorden hun voor te dragen is, zoo moet ge hun ook aldoor precies dezelfde *verklaring* er van geven, zonder er zelfs ook maar ééne lettergreep in te veranderen" (*nequidem immutata unica syllaba*). Zie zijn voorrede op den *Kleinen Luth. Catechismus.*

Met achter Luther te willen schuilen vordert men dus geen stroospier. Luther was in het werk der kerkelijke opvoeding nog veel strenger letterknecht dan Calvijn. Zoo zelfs, dat we betwijfelen of Calvijn ooit zóó kras gesproken heeft, als Luther hier doet. Zelfs bij de Catechismus-verklaring nooit één enkele lettergreep veranderen!

Maar daargelaten nu dit op de spits drijven er van, dient Luthers grondgedachte desniettemin volmondig beaamd, en onzen nieuw-modischen paedagogen vooral, die voor de scholen, waar men de gedoopte jeugd onderwijst, alle heil van een »onderwijzers-*atmosfeer*" wachten, en zulk een schrik van scherp geformuleerde dogma's hebben, mag dit krasse woord van Luther de ziel wel eens in, ter bestraffing van hun oppervlakkigheid.

Opvoedkundig en zielkundig moet het zoo en mag het niet anders. Een spijker gaat den wand niet in met één klop. Keer op keer moet de hamer op den spijkerkop neerkomen, zal de spijker er in gaan. Een drop holt den steen uit, mits die gelijkmatige drop altoos neerkome op dezelfde plek. En zoo ook wie op menschen werken, menschen vormen, aan menschen vaste beginselen inprenten wil, die denke eer hij spreke, en blijve zich in zijn spreken aldoor gelijk.

Zoo dus ook de kerk.

De kerk is niet God. God komt van binnen bij een mensch in zijn hart. Dat kan de kerk *niet*. En daarmeê reeds is al dat pantheïstisch gekeuvel van een atmosfeer geoordeeld. De kerk kan den zondaar alleen door het *woord* bereiken (op den kansel, in de catechisatie, aan huis, door geschriften, in liederen, enz.) Het woord nu brengt ons op het terrein van het *bewuste*

leven, en van het onbewuste af. Om een *woord* te hebben, moet er een *gedachte* vooraf zijn gegaan, en die *gedachte* is vrucht van ons *bewustzijn*.

Dát is dus de brug waar de kerk over moet, om tot onze ziel te komen. Zal er dus geen gedurige tijdverspilling en geen eindelooze verwarring ontstaan, dan behoort de kerk een toestand in het leven te roepen, dat als een predikant op den preekstoel spreekt van *rechtvaardigmaking*, ieder hoorder daarbij 'tzelfde denke wat de prediker er meê bedoelt.

En dat nu wederom kan niet, tenzij het kerkelijk spraakgebruik er van eens voorgoed vaststa, en zóó de prediker als de gemeente precies hetzelfde er bij denke. Dan komt er helderheid. Dan kan een prediker vooruit. Dan komt er in de prediking diepte, vastheid, kalmte, kracht.

De taal der oogen, de indruk van iemands optreden en karakter, zijn voorbeeld en wijze van doen, werken ook wel. Maar om te kunnen werken, moeten al deze dingen toch weer in het bewustzijn zich afspiegelen, en dat nu juist *kunnen* ze niet, tenzij dat bewustzijn helder zij. En dat bewustzijn kan niet helder zijn, zonder *eenparigen* en *vasten* voet van onderwijzing.

De aanhouder wint.

De kracht ligt in het geduld om het repeteeren nooit moede te worden. Altijd maar weer de drop op den steen.

Predikanten die dit niet inzien, en aldoor zich uitputten om »frisch" te zijn en altoos weer met wat anders komen, gaan en komen dan ook in eene gemeente, zonder er blijvenden indruk achter te laten. Wie zijn gemeente vooruit wil helpen, putte zich minder uit

om te behagen door nieuwe vondsten, maar gebruike veel liever zijn tijd en legge er zich op toe, om volkomen helder de dingen voor zichzelf door te denken, en getrooste zich voorts de zelfopofferende taak, om altoos gelijkmatig datzelfde op gelijke wijze aan zijne gemeente in te prenten. Dan komt er wat in. Iets dat beklijft. Iets wat zoden aan den dijk zet. En wie zoo zijn gemeente vormt, oefent metterdaad vormende kracht.

Nog een andere reden noopt hiertoe.

Als de zondaar, dien ge toespreekt, den indruk ontvangt: »Wat die man zegt is de opinie van dien man, vandaag zoo, morgen zus!" dan bewerkt dat het hart van dien zondaar niet. Dan denkt hij: »Mijn opinie is zoo goed als de uwe!" Maar spreekt ge zóó, dat uit en door u en van uw lippen de kerke Christi aller eeuwen spreekt en in dat woord der kerke zich uitspreekt de toegepaste inhoud van het Woord Gods, dan dwingt dat eerbied af, dan boezemt dat ontzag in. Uw gelijkmatigheid wekt dan de overtuiging: »Neen, het is *niet* de opinie van dien man, maar een machtig woord der eeuwen dat van Godswege tot mij komt." De Heere *verandert* niet. En daarom moet wie de »woorden Gods" wil spreken iets bezitten van dat gelijkmatige dat er is in de onveranderlijkheid van den eeuwigen God.

Meer nog.

Zoo alleen voelt ge den band des Verbonds, het trekken des éénen lichaams Christi.

Des Heeren kerk is hier en ginds en overal. Ze was er voor eeuwen. Ze zal na ons zijn. Ze is daarboven. Dat alles saâm is *de* kerk. Al het andere is maar een

stuk, een deeltje er van. De kerk zelve niet. Leer aart ge dus, gelijk het volk zegt, op uw eigen houtje, dan heft ge de kerk op en zet er voor in plaats een nieuw kringetje, dat zijn reden van bestaan uitsluitend heeft in dominee A of B. Dat nu is fataal. Dat mag niet. Mag niet om den prediker, voor wien dat een aanleiding tot zelfverheffing door gevlei en bewierooking zou worden, waar zijn geestelijke wasdom bij inschoot. En mag evenmin om de gemeente, die geen personendienst kent. Dat is wel onbeschrijflijk verleidelijk voor het vleesch, voor het ik, voor de zondige neigingen, en o, het is zoo begrijpelijk, dat jonge predikanten, daardoor gestreeld en bedwelmd, in den strik komen. Maar toch, mannen van karakter, mannen des Woords des Heeren, mannen door den Geest van God gedreven, verafschuwen en verfoeien die kringetjes-aanbidding en vooral die dames-bewierooking van den dienstknecht des Heeren, als zijns en der kerke onwaardig.

En juist ook daarom nu is die *eenparige* en *vaste* voet van onderwijzing voor al de kerken die in correspondentie staan, zoo onmisbaar en noodzakelijk. Dan is het niet de dominee die 't »zoo mooi doet" (zelfs van »mooi bidden" hoort men soms bazelen), maar dan wordt het »het woord der kerke Gods", dat zoo plechtig klinkt, en het Woord van God zelf, dat zoo zieloverredend tot ons komt.

o, Handhaaft daarom toch ook gestrengelijk onze liturgische formulieren, van den heiligen Doop en het heilig Avondmaal, van de bevestiging in het ambt of in het huwelijk. Laat er niet uit en doe er niets aan toe.

Vooral bij deze plechtigheden heeft het voorwerpe-

lijke zulk een kracht. Vergeet ook de formuliergebeden niet. Voor zooveel wordt nu bijna nooit gebeden, waar het formuliergebed wel terdege om bad. Dan wil men die leemte weer met aparte gebeden, en uren voor gebed, aanvullen. Waarom? Ga in de kerk meer bezonnen, meer naar kerkenaard te werk, en vanzelf vallen die uitspruitsels weg.

Let met name ook op het formuliergebed voor de zittingen van den kerkeraad. Wat toch gebeurt nu? In onze kerkeraden staat het partij tegen partij. Een der dominees presideert. Zijn ziel is vol van bitterheid tegen een zaak die voorkomen zal. Nu moet hij bidden. En wat overkomt dan den ouden zondaar? Dit, dat hij (onbewust natuurlijk) zelfs het gebed misbruikt, om zijn tegenstanders te krenken. Schriklijke toestanden, waar we voorgoed van af zouden zijn, indien men dit schoone gebed bad:

Hemelsche Vader, eeuwige en barmhartige God! het heeft U beliefd, naar Uwe oneindige wijsheid en goedertierenheid, U uit alle menschen van den ganschen aardbodem eene gemeente, door de verkondiging van het heilig Euangelium, te verzamelen, en dezelve te regeeren door den dienst der menschen. Gij hebt ons ook tot zoodanig ambt genadiglijk geroepen, en bevolen goede acht te hebben op ons zelven en op de kudde, welke Christus met zijn dierbaar bloed verworven heeft. Dewijl wij nu dan hier in Uwen heiligen naam verzameld zijn, om naar het voorbeeld der Apostolische kerken van die dingen, welke ons vóórkomen zullen, aangaande den welstand en stichting Uwer kerke, volgens ons ambt te handelen; waartoe wij ons zelven belijden onnut en onbekwaam te wezen, als die van

nature niet vermogen iets goeds uit ons zelven te denken, veel min in het werk te stellen; zoo bidden wij U, o getrouwe God en Vader! dat gij, naar Uwe belofte, wezen wilt in het midden van onze tegenwoordige verzameling met Uwen Heiligen Geest, die ons in alle waarheid leide. Neem ook van ons weg alle misverstand en verkeerde bewegingen des vleesches, en geef, dat Uw heilig Woord de eenige regel en het richtsnoer zij van al onze raadslagen, opdat dezelve mogen strekken tot eer Uws naams, tot stichting Uwer gemeente, en tot ontlasting van onze eigene gewetens, door Christus Jezus Uwen Zoon, die met U en den Heiligen Geest, de eenige en waarachtige God, eeuwiglijk zij te loven en te prijzen. Amen.

Wat taal niet waar! Hoe verheft het een vergadering niet, waar men zóó aanvangt, terwijl immers dat bidden tegen elkaâr in, zooals nu vaak geschiedt, almeê de bitterste der bitterheden is, waarin een zondig schepsel kan komen te vallen.

Een laatste en niet minder afdoende reden eindelijk, waarom de kerken zorg behooren te dragen, dat er *eenparige en vaste voet van onderwijzing* binnen heel den kring van haar correspondentie besta, ligt in den strijd met de wereld.

Vergeet het toch niet: de wereld heeft ook *haar* Catechismus. De vragen en antwoorden van dien catechismus gaan niet, zooals die van den Heidelberger, tegen onze natuur in, maar passen er bij. Dat leert dus vanzelf. De taal van dien Wereld-catechismus komt tot het oor en onder de oogen van de kerkleden in een ganschen stortvloed van geschriften en bladen, in verre de meeste gesprekken, in handelingen en afdoe-

ningen van zaken, kortom in schier heel het leven van de wieg tot het graf.

Die Wereld-catechismus is een ontzettende macht; want door dien Wereld-catechismus ontvangt het bewustzijn van onze kinderen en dienstboden zijn ganschen inhoud. Ze verstaan er elk woord van. Alles spreekt er hun natuurlijke neiging in toe. Ze leeren er in en er door denken. En omdat nu een mensch een redelijk wezen is, d. w. z. in den regel niet handelt *dan als bewust wezen,* zoo is het die zondige Wereldgeest, die door de termen en voorschriften van dien Wereld-catechismus het doen en laten des menschen beheerscht. Want er zit in dien Wereld-catechismus een geheele levensbeschouwing. Er is een wortel, een stam, tak, blad en bloesem aan! Het is *één* geheel.

En tegen *die* macht moet de kerk nu in.

Ze moet tegenover de macht van de wereld nu inzetten de macht van het *Koninkrijk van God.* Tegenover de regels, wetten en voorschriften van die zondige wereld de regels, wetten en voorschriften van dat heilig Koninkrijk. Wat *waar* in die onware wereld heet, moet tot *leugen* worden door de waarheid van dat eeuwig Godsrijk. De banden met die wereld moeten losgeplozen, en aangeweven banden aan dat heerlijke onzes Gods.

En die ontzaglijke bewerking moeten zondige menschen ondergaan. Nu in de pit van het wezen kan de kerk daar niet aan doen. Dat is het goddelijk monopolie van den Heiligen Geest. Die is het, die zondaren inplant in Christus. Maar daar spreken we nu niet van. Er is nu sprake van wat de kerk daaraan en en daartoe en daaronder en daarbij te doen heeft, door de prediking des Woords. En dan ziet toch ieder

in dat de kerk tegenover die taal, die woorden, die gedachten, dat bewustzijn, ja tegenover die geheele levens- en wereldbeschouwing uit dien onheiligen Wereldcatechismus, een taal, woorden, gedachten, een bewustzijn, ja geheel een levens- en wereldbeschouwing die uit en naar God is, heeft over te stellen.

En waant ge nu waarlijk, dat ge hierin ooit slagen zoudt, met dat losse, vlinderachtige prediken en onderwijzen in altoos wisselenden vorm? Neen, zeggen we u, op grond van de ervaring aller eeuwen. Al dat vlinderachtige verstuift als stofgoud van de vleugels. Wat blijft, wat beklijft, wat een macht in het leven in zal zetten, kan niet bestaan zonder vastheid van begripsbepaling, en zonder eenparigheid van woordenkeus, en juist daarom zijn zij, die op de Formulieren der kerk teruggaan, zoo onoverwinlijk sterk.

Daarin vooral ligt het diep geheim hunner kracht!

En hiermede sluiten we ook déze artikelengroep over de »*Practicale gevolgen*", de laatste uit die breede reeks van artikelen, die geopend werd, toen de zielskreet: »*Dat de genade particulier is!*" weer door het land ging; en die we in onderscheidene groepen, tot nutoe, zonder onderlaten, met de goede hulpe onzes Gods, mochten doorzetten.

Ons hoofddoel hiermeê was, om het schriklijk gevaar te voorkomen, waarmeê de vermenging van goddelijk en menschelijk, van heilig en onheilig, van waarheid en verzinsel, van kerk en wereld, weer dreigde.

Er is een grenslijn tusschen het heilige en onheilige, en die grenslijn gaat er uit, zoodra ge den afgod van den vrijen wil weer opricht.

Dan trekt ge naar den *mensch* toe, wat van *God* afgaat.

Ge laat dan God geen *God* meer.

En of ge dan voorts al met de schoonste termen den gescheurden rok die zonder naad was, weer aaneen zoekt te weven, dat gelukt u nooit.

Er is, er bestaat, er werkt nu eenmaal een onverbiddelijke *tegenstelling* tusschen God den Heere en den gevallen mensch, en daarom ook tusschen het rijk van dien God en de wereld die de mensch zich maakt.

Die *tegenstelling* moet bloot liggen; dat ieder ze zie; ze *moete* zien.

Ze mag niet toegedekt. Ook niet ten deele. Zelfs met geen phrase der vroomheid.

En toch, dat nu geschiedt heden ten dage.

Men heft die *tegenstelling* op, én in wat men van de Heilige Schrift zegt, én in wat men van den Christus looft, én in wat men van de wonderen, én in wat men van de verlossing leert. En dat nu is de kanker die hedendaags aan den wortel der gemeente knaagt.

Uit dien hoofde hebben wij ons onderwonden, om onder opzien tot den Heere onzen God die *tegenstelling* weer scherp in het hart der kerk, dat is midden in het Werk der Genade te zetten, en vandaar onze zielskreet: Neen, niet alzoo, gij, bedriegers van den welstand der gemeente. Geen Christus *pro omnibus*, met aan u vrije wilskeus! *De genade is particulier!*

Maar particulier *in het Verbond* werkende, en door dat Verbond wegnemend, wat er bij misverstand, d. i. zonder dat Verbond, beleedigends voor Gods ontfermingen in zou schuilen.

De *Genade particulier* en het *Verbond* weer opgericht,

ziedaar dan de polen, waartusschen de geestesstroom van deze artikelenreeks zich voortbewoog.

En opdat nu blijken zou, dat we hiermeê metterdaad weer vasten grond onder de voeten, en weer koers in den gang van het scheepke hebben, besloten we onze breede reeks met een groep van artikelen over de *practicale gevolgen;* gevolgen bijna op elk terrein van kerkelijke werkzaamheid nawerkend; en die streng uit de waarheid van Verkiezing en Verbond, in hun particulier karakter afgeleid, toonen kunnen, hoe de mildheid, de ruimheid van blik, en evenzoo het rijker historisch en zuiverder paedagogisch inzicht, niet zijn op de hand der tegenstanders, maar aan onzen kant.

Zijn deze artikelen reeds nu op den ontwikkelingsgang der kerk niet zonder invloed gebleken, dan zij, voor zooverre die invloed een heilige, een vertroostende, een Godverheerlijkende was, ongestoorde, krachtdadige doorgang van dien invloed eerbiediglijk afgebeden van Hem, uit wien het al afvloeide, wat er in deze studiën *niet* onheilig was.

En voor zooveel de schrijver dit goede met zijnen zondigen aard bevlekte of bedierf, worde dit verzoend en krachteloos gemaakt door Hem, die weet wat maaksel we zijn, gedachtig zijnde dat we stof zijn. Heere der heirscharen is zijn Naam!

PRACTIJK DER GODZALIGHEID.

DEEL TWEE.

PRACTIJK IN DEN STRIJD.

I.

GEEN NIETSDOEN, *MAAR PRACTIJK.*

Daarom richt weder op de trage handen en de slappe knieën.
Hebr. 12 : 12

Misbruik dient tegengegaan. Dan vooral, indien het zich vergrijpt aan het *heilige;* en onwaar spel speelt met het Woord van God.

Van tweeën één: men erkent de geschrevene Schrift als Gods Woord, óf wel, men verwerpt haar als zoodanig.

Doet men in euvelen moede het laatste, dan kan de gemeente des Heeren met zulk een wijze dezer eeuw niet verder voort. Immers de Schrift, als het einde van alle tegenspraak, is dan opzij geworpen. En terwijl de Satan in de verzoeking van Christus het nog niet eenmaal aandorst, om te zeggen: »Men kan op hetgeen er geschreven staat, niet onvoorwaardelijk aan", is zulk een nieuwmodisch tegenspreker dan reeds zóó ver voortgeschreden, dat »geschreven of niet geschreven" er voor hem niet meer toe doet.

Te wraken op dat droeve standpunt, te wraken als onzedelijk en onoprecht, is het intusschen, indien b. v.

een prediker, die zoo spijtige gedachten over de Heilige Schrift koestert, dan toch zich nog in zijn prediking aanstelt, als viel er uit elk woordeke en uit elke zinsverbinding in den gekozen tekst, met bindend gezag te argumenteeren.

Dat toch gaat natuurlijk uitstekend op bij een prediker, die nog persoonlijk belijdt en gelooft, dat de inhoud van zijn tekst in *die* bewoordingen en in *dat* verband gewaarmerkt is door God den Heiligen Geest. Maar heeft slot noch zin voor een leeraar, die wel aanneemt, dat zulk een brief of profetie oorspronkelijk onder zekere heilige bezieling uit de pen kwam, maar het er tevens voor houdt, dat de teboekstelling elken buitengewonen waarborg van zekerheid mist.

Zegt b.v. de heilige apostel Petrus op den Pinksterdag: »Want u komt de belofte toe *en uwen kinderen*", dan valt uit die bijvoeging »en uwen kinderen" een onnoemlijke troost af te leiden, bijaldien ik weet, dat dit zeggen: »*en uwen kinderen*" van God herkomstig is; maar het is de schare en zichzelf misleiden, indien men eerst in zijn Schriftbeschouwing dien waarborg opheft, en dan toch er over preeken gaat, als stond op dat woord het goddelijk ijkmerk wel.

Maar nog erger wordt dit misbruik, indien de tegensprekers en verwerpers van het volstrekte Schriftgezag, ter staving van hun eigen tegenschriftuurlijk beweren zich op Schriftwoorden beroepen gaan, die, eenigszins van naderbij bezien, precies het *tegendeel* gelasten, van wat zij er op den klank af van maken.

Dan is het »misbruiken van de Schrift" op zijn ergst gekomen. Er is dan geen ernst meer in. Het wordt onzedelijk spel. Een onzedelijk spel niet ongelijk

aan het stuitend bedrijf der Communards en Socialisten, die zich op woorden van Jezus beroepen, om te staven hun diep-antichristelijk, heiligschennend systeem.

Op zulk een misbruik nu hebben we meer dan één bestrijder van het volstrekte Schriftgezag ook betrapt met opzicht tot hetgeen men leest in Zacharia 4 : 6, waar niet de profeet, maar de engel tot den profeet Zacharia, den zoon van Berechja, zegt: »Dit is het woord des Heeren tot Zerubbabel, zeggende: *Niet door kracht noch door geweld, maar door mijnen Geest zal het geschieden, zegt de Heere der heirscharen.*"

Immers, gelijk voor niemand een geheim is, hoort men die woorden: »*Niet door kracht noch door geweld, maar door mijnen Geest!*" onophoudelijk aanhalen, op den kansel en in geschrifte, zoo dikwijls er sprake is van het nemen van eenigen maatregel, het overgaan tot eenigen stap, het nemen van eenig besluit, het uitspreken van eenig vonnis of het doen van eenige daad, die strekken zou, om den misstand in de kerk van Christus te verminderen of de bresse der kerk van Christus toe te muren.

Dan toch wordt zulk een maatregel, zulk een stap, soortgelijk besluit, dergelijk vonnis of ook eenige daad van dien aard, vast en onveranderlijk gebrandmerkt als »kracht en geweld," terwijl het tegenhouden van zulk een maatregel, stap, besluit, vonnis of daad, alsdan even vast en onveranderlijk geloofd wordt als uiting van »den Geest des Heeren," om dan nu voorts met Zacharia 4 : 6, op Schriftgezag het uit te maken, dat de *ijveraars* tegen Gods wil ingaan en de *stilzittenden* echte dragers van zijn Geest zijn.

Hier nu stellen wij tegenover dat Zacharia 4 : 6, wel verre van het ijveren door maatregelen, stappen en daden voor den Heere der heirscharen tegen te gaan en te verbieden, die veleer goedkeurt, aanmoedigt en gelast, terwijl omgekeerd het moedeloos stilzitten in Zacharia 4 : 6 volstrekt niet wordt goedgekeurd of verheven, maar integendeel afgekeurd en bestraft.

We hebben hier alzoo in letterlijken zin te doen met een zeer schromelijk misbruik van de Heilige Schrift, doordien men, zelven aan geen letterlijk Schriftgezag meer geloovend, zich desniettemin op dat letterlijk Schriftgezag beroepen durft, maar dan *met vlak omgekeerde bedoeling*, als uit het aangehaalde Schriftwoord spreekt.

Diep gepeild alzoo een dubbele onoprechtheid.

Dit zeggen dient gestaafd.

Mogen we daarom onzen lezers verzoeken het vierde kapittel van Zacharia's godspraken te willen opslaan en de valschelijk aangehaalde en alzoo misbruikte woorden even in hun verband te willen nagaan.

Er is in dit hoofdstuk sprake van Zerubbabel, den vorstelijken prins, nu Juda's stedehouder, die *niet* stil zat, die het *niet* bij vermaan en betoog had gelaten, maar wel terdege had toegetast, de hand aan den ploeg had geslagen en tot *de daad* was overgegaan. Het huis Gods, centrum en symbool van Israëls kerk, lag voor den grond, en het kon er niet weer komen, of het moest *gebouwd* worden. Er moesten dus *maatregelen* genomen, er moest tot *besluiten* gekomen, er moesten *stappen* gedaan worden, en dat alles ondernam

Zerubbabel; hij had weer opgericht de slappe handen en de trage knieën bevestigd; want duidelijk staat er in vers 9: »De handen van Zerubbabel *hebben dit huis gegrondvest.*"

Nu is de vraag, wat komt nu in dezen stand van zaken de heilige godspraak: »Niet door kracht noch door geweld, maar door mijnen Geest zal het geschieden," doen?

Komt ze Zerubbabel bestraffen en hem zeggen: »Staak toch dat werk, en die besluiten, stappen en maatregelen!" gelijk onze tegensprekers dat ons gedurig toeroepen? Of wel strekt de godspraak juist, om Zerubbabel aan te moedigen, dat hij toch *niet* aflate, den moed *niet* late zakken, maar doorga en het begonnene *voleinde?*

Dit kan uitgemaakt.

Immers, er staat zeer duidelijk in vers 9: »De handen van Zerubbabel hebben dit huis gegrondvest, *zijne handen zullen het ook voleinden.*"

En hoe »voleinden"? Voleinden, als een vloek? Voleinden, zooals God de Heere soms een afdolend zondaar zijn pad laat afloopen, om hem zijn vreeselijke uitkomst zelf te laten vinden? Voleinden dus in een van God gedoemden zin?

o, Neen, volstrekt niet. Lees maar verder. Want, luister, er volgt onmiddellijk op: »Zerubbabels handen zullen het ook voleinden, *opdat gij weet, dat de Heere der heirscharen mij tot u lieden gezonden heeft.*" Een profetie nog scherper geteekend in het 7e vers, waar van Godswege gezegd werd door den engel: »Zerubbabel zal den hoofdsteen toebrengen, met toeroepingen: genade, genade zij denzelven!" Nu is met den hoofd-

steen, die sluitsteen van den gevel bedoeld, die er pas inkomt als het huis af en voltooid is. En vast staat alzoo, dat God de Heere, wel verre van tot Zerubbabel te zeggen: »Dat toetasten, dat doen, dat gebruiken van de handen deugt niet, laat daarvan af, Ik zal het met mijn Geest wel buiten uw maatregelen doen!" veeleer omgekeerd hem aanspoort en bemoedigt, om op den ingeslagen weg voort te gaan, en dat de Geest des Heeren zich juist daarin betoonen zal, dat *de handen* van Zerubbabel ijverig voortgaan in het *doen* om het aangevangen *werk* te brengen tot *voleinding*.

Maar, zoo zal men vragen, wat beteekent dan toch dat zeggen van »kracht en geweld?" Dat staat er dan toch maar! En die »kracht en dat geweld" worden dan toch maar aan den »Geest des Heeren" tegenovergesteld!

En dat is ook zoo. En heerlijk dat het zoo is!

Maar hoe?

Dat toont ons vers 7. Daar toch wordt ons gezegd, dat die kracht en het geweld aanwezig waren in dien »*grooten berg*", die tegen Zerubbabel overstond, zijn bouw bedreigde en al het aanzien had, alsof hij op den halfvoltooiden tempel neêr zou storten; om diens voleinding te beletten. Die »groote berg", waarvan het in vers 7 heet: »*Wie zijt gij, o, groote berg? Voor het aangezicht van Zerubbabel zult gij worden een vlak veld!*" beduidt naar tamelijk eenparig gevoelen der uitleggers: de vijandige wereldmacht der volkeren, die elk oogenblik Israëls volksbestaan met vernietiging bedreigde.

Het had er dus alles van, alsof Zerubbabels werk eigenlijk een onbezonnen werk was! Wat zou het

geven! Verspilling van geld en kracht! Anders niet. Want zie, de tijden waren zoo onzeker. Er was geen welgeordende staat! En zoo lag het immers voor de hand, dat Zerubbabel hoogstens halfweg met den bouw zou komen, tot weer uit het Noorden of Zuiden of Oosten een leger tegen Jeruzalem optrok en alles verwoestte met geweld en met kracht.

Deed dan Zerubbabel eigenlijk niet maar beter met het op te geven? Met van het grootsche werk af te zien? Met den bouw te staken? Zie, als die vijandelijke heirlegers aan kwamen rennen, zou hij immers toch geen »kracht en geweld" hebben om aan die kracht en dat geweld van den »grooten berg" tegenover te stellen!

En zie, dat roepen der moedeloozen en gelooflooozen had blijkbaar invloed op Zerubbabel gehad. Door dat voorspiegelen van geldverspilling en krachtverspilling was de moed onder het volk gezonken. En zie, nu komt de Heere God door zijn engel Zerubbabel bemoedigen, aansporen, troosten en in nieuwe geestdrift ontvonken, dat hij toch *niet* staken zou wat begonnen was, want dat hij, Zerubbabel zelf, nog de *voltooiing* van den bouw beleven zou en dat door zijn *eigen* handen!

En hoe bemoedigt de Heere hem daar nu toe? Op drieërlei wijs: *Vooreerst* door de goddelijke belofte, dat Zerubbabel zelf nog de voltooiing beleven zou; *ten tweede*, door hem in die tempelvoltooiïng een profetie van de voleinding van het Godsrijk te doen zien; maar ook *ten derde* door hem duidelijk de oorzaak op te geven, waarom hij voor dien »grooten berg" volstrekt niet bang behoefde te zijn.

En dat laatste dat is het nu, wat de Heere doet

door tot Zerubbabel door zijn engel te laten zeggen: »Zerubbabel, zoon van Sealthiël, laat u door het aanschouwen van dien grooten berg, door het aanzien van al de kracht en al het geweld, waarover de heidenen beschikken, niet ontmoedigen. Indien het door kracht en geweld in het eind beslist wierd, ja, zeer zeker, dan zoudt gij als de zwakkere beter doen, met maar stil neêr te zitten; maar dit is *niet* zoo; de uitkomst hangt *niet* af van de meerdere physieke kracht, maar van de bezieling, die deze kracht in beweging zet; en daarom vrees niet, o, mijn uitverkorene, want noch door kracht noch door geweld zal het geschieden, den doorslag geeft 's Heeren Geest!"

Een heerlijk troostwoord, nog verder in vers 10 aangedrongen door het schoone, heerlijke zeggen: »Want wie veracht den dag der kleine dingen?" D. i.: hoe klein nu uw begin ook zij, geef daarom den moed niet op, maar ga door en gij zult voleinden.

En eindelijk tot lofverheffing komend in de dan volgende woorden, die den band tusschen den Geest en 's menschen werk zoo heerlijk teekenen: »Dán zullen die zeven (dat zijn de zeven geesten of de Heilige Geest) zich verblijden, als zij het tinnen gewicht zullen zien in de handen van Zerubbabel; dát zijn de oogen des Heeren, die het gansche land doortrekken" (Cf. Zach. 3 : 9).

Was het nu zooals onze tegensprekers willen, dan zou de Heilige Geest moeten zeggen, dat Zerubbabel op staanden voet het paslood uit zijn hand liet vallen, ophield met bouwen, stil ging zitten, en alleen den Geest werken liet.

Maar neen, dat is zoo *niet*. Het is juist vlak

omgekeerd. De Heilige Geest zal zich *verblijden*, zegt de Heere, als Zerubbabel doorgaat, het paslood in zijn hand heeft en volijverig den bouw doorzet.

Zoo komen we dus tot de slotsom, dat deze zoo schandelijk misbruikte woorden: »Niet door kracht noch door geweld, maar door mijnen Geest zal het geschieden!" wel verre van het vermaan in te houden, dat men toch af zal laten van dat toemuren van de bressen en voortbouwen aan de verbetering der kerk, integendeel, vlak omgekeerd, de krachtigste aansporing aan alle ontmoedigden inhoudt, om *niet* af te laten, maar volijverig door te gaan, immers indien ze weten door den Geest des Heeren gedreven te zijn!

Het is dus met dezen tekst precies hetzelfde als met de woorden: »De mensch zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord dat uit den mond Gods uitgaat."

Ook dat woord misbruikt men slag op slag, om te zeggen: »Och, op het aardsche, op de lichamelijke voeding komt het minder aan, zorg maar liever voor uw ziele, lees den Bijbel, en leef bij het Woord van God!"

Nu weet thans daarentegen een ieder, dat er van dit alles niets in dat woord staat, en dat het eenvoudig zeggen wil: »Brood zonder de inwerkende kracht van Gods mogendheid kan u niet voeden, wat u eigenlijk voedt is niet het brood, maar de kracht van God, de zegen of het gedijen, dat in het brood werkt!" Van de ziel is hier ganschelijk geen sprake bij.

En zoo nu ook komt hier tot Zerubbabel het troostrijk zeggen: »De vijanden van Gods volk kunnen met al hun kracht en al hun geweld niets tegen u uitrichten,

maar zullen als een vlak veld voor u worden, want Zerubbabel, de physieke kracht en het lichamelijk geweld geeft den doorslag niet, eer hangt alles af van de innerlijke bezieling die dit geweld in beweging zet; en zij het ook met minder kracht, toch zult gij triomfeeren, *indien het maar mijn Geest is die u bezielt.*"

Nu hebben we voor jaren reeds dat ergerlijk misbruik van Mattheüs 4 : 4 gestuit. Wel niet zoo, of het sloop hier en daar nog in; maar toch in dien zin, dat ernstiger en degelijker predikers er van aflieten.

Thans is gelijke poging gewaagd, om het misbruik van Zacharia 4 : 6 te keer te gaan. Ruste daarop gelijke zegen!

II.

BIJZONDERE LAST GEEN PRACTICALE REGEL.

Zoudt gij dan stil zijn?
Richt. 18 : 9.

Met het pittige, aanvurende, moed instortend, geestdrift ontvonkend woord aan Zerubbabel: »Vrees niet voor dien grooten berg, want het gaat niet naar kracht of geweld; de Geest des Heeren zal den doorslag geven!" vorderen derhalve onze maners tot traaglijk nietsdoen en aandoenlijk stilzitten *niets*. Dat zielvertroostend zeggen: »Niet door kracht of geweld gaat het; maar door mijnen Geest", *steunt* hen niet, maar *straft* ze; spreekt ze niet vrij, maar schuldig. Niet stilzitten, maar doorzetten en doorwerken moest Zerubbabel met alle kracht. Niet de Geest *zonder* Zerubbabel en *buiten* Zerubbabel om, maar de Geest des Heeren *in*, *door* en *met* Zerubbabel zou Zions tempel herbouwen.

Achter dat misbruikte, in zijn tegendeel omgezette en tot leugen gemaakte Schriftwoord kunnen de »rustende schutters" zich dus niet meer verschuilen.

Die borstwering ontvalt hun.

Dies zien ze om naar een ander ravelijn.

En waar ze dat beter bolwerk dan wanen te vinden?

In niets minder dan in een gansche reeks van zeer stellige, onmisduidbare Schriftuitspraken, waarin op beslisten toon stilzitten *ge*boden en het zelf uitsteken van de hand *ver*boden wordt.

Zoo b. v. schuilt men dan achter Jesaia 30 : 15, waar staat: »Want alzoo zegt de Heere Heere, de Heilige Israëls: Door wederkeering en rust zoudt gij-lieden behouden worden; in stilheid en in vertrouwen zou uwe sterkte zijn; doch gij hebt niet gewild!"

Of ook men zoekt dekking en beschutting achter Jeremia 27 : 11 en 12, waar we lezen: »Brengt uwe halzen onder het juk des konings van Babel en dient hem en zijn volk en gij zult leven! Het volk, dat zijnen hals zal brengen onder het juk des konings van Babel en hem dienen, zal Ik in zijn land laten, spreekt de Heere!"

Ook wel zoekt men steun voor zijn afkeer van veerkrachtig ijveren in 2 Kronieken 20 : 15 v.v., waar het heet: »De strijd is niet uwe, maar Godes; gij zult zelven in dezen strijd niet te strijden hebben."

Of, biedt ook dat geen baat, dan zingt men met Psalm 35 van de »stillen in den lande," met Ps. 23 van de »zeer stille wateren;" klaagt met Jeremia in zijn klaaglied: »Het is goed dat men hope en stil zij!" of jubelt met Mozes bij Pihachirôth: »Vreest niet, staat vast en ziet het heil des Heeren, want de Heere zal voor u strijden en gij zult stil zijn!" (Ex. 14 : 14).

En, naar men ziet, is déze stelling ongemeen veel sterker dan de valsche, onhoudbare positie die men achter Zacharia 4 : 6 innam. Immers op deze duidelijke Schriftplaatsen valt tittel noch jota af te dingen. Die staan er zoo. Die zijn bedoeld zooals men ze uit-

legt. Die houden metterdaad verbod in van eigen optreden; gelasten dat men stil zal zitten; en komen neêr op de volstrekte tegenstelling: »Niet *gij*, maar *Hij* zal werken; Hij, de Heere, *zonder* u, buiten u om!"

Vraagt men nu intusschen, of het geschil hiermeê dan niet uit is? of dit den twist niet beslecht in den zin en geest van hen, die op blusschen van elk vuur, op smoring van elk vonkje en op demping van alle ijverbetoon uit zijn? — dan ontkennen we dit op het allerstelligst, en naar ons voorkomt op onwederlegbaren grond.

Vooreerst toch mist men elk recht om ooit ofte immer uit een bevel van Gods *verborgen* wil te besluiten tot hetgeen plicht *voor ons* is. De verborgene dingen zijn voor den Heere onzen God; de geopenbaarde voor de kinderen der menschen. Nu gelast die *geopenbaarde* wil: »Gij zult niet dooden;" dus ook: »Spaar tot zelfs in den oorlog wat spaarbaar is;" »vergiet nooit doelloos bloed van menschen." Maar de verborgen wil van God aan Israël was: »Roei de Kanaänietische volken uit, laat er oud noch jong van overblijven; zij het één doorgaand uit- en verdelgen!"

Dat nu lezende, missen wij uiteraard elk recht, om nu uit dezen stelligen last aan Israël voor ons zelf af te leiden, dat ook wij dus in onzen oorlog met Atjeh b. v. het recht en den plicht hebben om dat volk met wortel en tak uit te roeien. Eer integendeel, we *mogen* dit niet. Want regel voor *ons* doen *is* niet en *kan* niet zijn, wat God de Heere rechtstreeks, krachtens zijn verborgen raad, gelast heeft, maar is steeds en

kan alleen zijn, wat Hij in *zijn wet* ons gebood.

Maar zie, die strikt noodzakelijke onderscheiding verliezen de minnaars van dit stil-leven nu ganschelijk uit het oog.

Toen Israël zijn voet in de bedding der Roode Zee zette en met bange paniek schrok en sidderde voor den kling van Farao's achteropkomende ruiters, gelastte de Heere, krachtens zijn verborgen raad: »*Strijd niet*, Ik zal strijden *voor u!*"

En de Heere kon dit zeggen, omdat zijn uitgestrekte arm reeds was opgeheven en de golven van de zee wachtten op zijn machtwoord.

Het is dus een geval, dat geheel op zich zelf staat; waaruit niet de minste gevolgtrekking door Israël voor later te trekken was; en nog veel minder voor ons, of wien ook te trekken valt.

Voor ons is de *geopenbaarde wil* des Heeren. Op de nu en dan voorgekomen uitlating van zijn *verborgen* wil zich te beroepen, is onvroom; tegen Gods bestel ingaande; misbruik van de Schrift.

Ten tweede zij er op gewezen, dat zeer zeker ook ons door den Heere gelast zou kunnen worden: »Moord dit volk uit!"; of: »Ga weerloos tegen dit volk en ongewapend uit!" en dat wij het dan zeer stellig alzoo zouden te volbrengen hebben, hoe ook onze natuurlijke inborst er tegen opkwam. Maar hier staat tegenover, dat dit ondenkbaar is en niet kan voorkomen, tenzij de *bijzondere openbaring* terugkeere.

Herstel zoo gij kunt de »*Urim en Thummim*"; herstel het oude zienerschap van mannen die God voor

het volk ondervragen kunnen; of ook, geef een nieuw middel aan de hand, om in voorkomende gevallen, ons kennis te doen krijgen van Godes verborgen raad; en wees er overtuigd van dat we zonder aarzeling, voetstoots aan uw zij treden.

o, Zeer gewisselijk! Indien er b.v., eer men den strijd tegen valsche theologie en valsch kerkregiment aanbond, een openbaringsmiddel, een soort orakel, bestond, om tot in bijzonderheden den wil des Heeren te kennen, of Hij het wilde of verbood; — en wij, of wie ook, had alsdan, met voorbijgang van dit orakel, gehandeld op eigen aandrift af, wie zou dan nog aarzelen, om zulk een van verregaande lichtzinnigheid, schromelijke oneerbiedigheid en ergerende hoovaardij bij God en menschen aan te klagen? En immers dan zou die aanklacht onwraakbaar zijn!

Maar gelijk ieder weet, toestemt en niet ontkennen kan: *zulk een orakel ontbreekt!* De »urim en thummim" zijn verloren. Er is geen man Gods meer dat we hem ondervragen gaan over den wil des Heeren. De bedeeling der bijzondere openbaring hield op.

In voorkomende gevallen ontbreekt dus de gelegenheid, om kennis te krijgen van 's Heeren *verborgen wil;* en wij voor ons, zijn bij elke omstandigheid, waarin we geraken, aangewezen op den *geopenbaarden* wil des Heeren; eenvoudig wijl niemand, bij ontstentenis van *bijzondere openbaring*, een pad kent, om den *bijzonderen* wil des Heeren te kennen.

Waar dan *ten derde* nog dit bijkomt, dat onze »stillevers" met hun beroep op Jesaia 30 : 15 enz. zichzelf danig er inhelpen. Want zie eens, indien deze rustlievende zielen zich nu op deze vijf of zes plaatsen

beroepen, waar strijd met opgeheven hand verboden wordt, wat zullen we dan doen met die tweemaal twaalf en meer andere plaatsen, waar »strijd met eigen zwaard" juist gelast, geboden, bevolen en geëischt wordt?

Die plaatsen staan er toch ook. Staan er evengoed. Staan er in veel sterker aantal. Staan er als lastgeving inhoudend van denzelfden God. En staan er als gegeven aan hetzelfde volk.

Beriepen wij ons nu op zulke strijdlustige, schrikkelijke, bloeddruipende plaatsen, natuurlijk dan zouden we misgaan, en onze bedaarde, rustige, stilheidminnende tegenstanders, zouden ons zeer terecht toeroepen: »Dat gaat niet op. Zoo moogt ge niet redeneeren. Wat toen een bijzonder bevel aan Israël was, is daarom nog geen vrijbrief voor u!"

En natuurlijk, dat geven we grif en gaaf toe.

Maar eilieve, als wij ons dan niet mogen beroepen op heel een reeks van bijzondere gevallen, die het zwaard uit de scheê en den pijl van de pees jagen, wat recht hebt gij dan, om als regel voor uw doen en laten u te beroepen op die enkele plaatsen, die bij manier van exceptie, en onder geheel bijzondere omstandigheden, strijd *verboden*, waar *wel* strijden het natuurlijkst scheen, naar eisch van het gewoon gebod, geldende voor een ieder, tenzij de Gebieder zelf het stuite of tijdelijk schorse.

Maar ook zoo is het ondoordachte van zulk Schriftmisbruik nog niet tot op den bodem gepeild. Er steekt nog meer in. En daarvoor bovenal vragen we opmerkzaamheid.

Wat, wat was de diepste grond, waarom Israël aan

de Roode Zee ontslagen werd van bloedigen kamp, en met het zwaard op de heup, stil, zonder strijd, over den vloer van den afgrond mocht voorttrekken, zonder schrik voor Farao's macht?

Was het niet *dit*, dat de Heere op het punt stond een machtig, een ontzaglijk, een alle volk verbijsterend wonder te doen? Indien de Heere niet had voorgenomen bij zich zelf, de Roode Zee in tweeën te spouwen, en op den bodem der diepte Israël een vloer voor zijn voet en Farao een graf voor zijn heir te plaveien, zou Israël dan ook zonder strijd er zijn afgekomen? Natuurlijk niet, want alsdan had Farao's heirmacht naar alle menschelijke berekening onder Israël te Pihachirôth een schriklijke slachting aangericht en half het volk uitgemoord.

Aan het *wonder* hing het dus alles. Aan het *wonder* alleen. Het was om dat *wonder* in zijn majesteit te schooner te doen schitteren, dat het gebod om *niet* te strijden uitging. Zonder het *wonder* verviel het vanzelf. Denk u het *wonder* weg, en geen »stil doorloopen" had kunnen bestaan.

En dat ligt in den aard der zaak.

God de Heere werkt op tweeërlei wijs, 'tzij *door* menschen, 'tzij *zonder* menschen. Middellijk, of onmiddellijk. Gewoon of door het wonder.

Want als God *zonder* menschen, *buiten hen om*, een daad doet, dan komt er een *tegenstelling*. Dan is het: *niet* gij, *maar* God!" Dan staan God en mensch tegenover elkaâr, en eischt juist de toestand, dat de mensch geen hand verroere, opdat het te scherper uitkome: »Hier werkt God de Heere zelf, alleen, zonder eenig mensch als instrument te gebruiken."

Leefden we dus nog in die periode der openbaring van Gods onmiddellijke *wondermacht*; en hadden onze rustige stilheidminnaars een mededeeling uit den hemel aan te wijzen, dat de Heere op het punt stond, nogmaals zulk een wonder te werken; en dat uit dien hoofde ons gelast werd, er ons buiten te houden, stil te zitten en af te wachten *Zijn* doen, — natuurlijk dan zou het ganschelijk goddeloos, schennend en vermetel zijn, indien we dan desniettemin ook maar een vinger uitstaken.

Maar dit is *niet* zoo. Het tijdperk van de openbaring van Godes onmiddellijke wereldwonderen is voorbij. Wel zijn er nog *Voorzienigheids*wonderen, d. w. z. wonderlijke voorzieningen in onzen nood, maar die toch middellijk door menschen ons geworden. Wel zijn er nog *zielkundige* wonderen, in de macht die een geestelijke werking soms ter genezing van het lichaam heeft, maar die toch evenzeer middellijk, door menschen, gaan. En wel zijn er eindelijk nog *geestelijke* wonderen der wedergeboorte, maar die toch ook deels door het Woord gaan, deels in de verborgen scheppingsgeheimnissen vallen, en alzoo niets gemeen hebben met wonderen als eens aan Israël zijn verheerlijkt.

Zulke *onmiddellijke* wereldwonderen zijn er niet meer. We zeggen niet, dat God de Heere ze niet meer kan doen. Zijns is de Almacht en wie heeft ooit zijnen wil wederstaan? Alleen dit spreken we uit, dat het zijn bestel, zijn welbehagen *niet* is, nu, in ons midden, nog soortgelijke *onmiddellijke* wereldwonderen te doen. Ze zullen nog eens schitteren bij 's Heeren wederkomst op de wolken. Maar in den tusschentijd, dien wij beleven, zijn ze er *niet*.

Hierdoor nu zinkt geheel de grond, waarop onze minnaars van stilheid en trage ruste hadden post gevat, hun onder de voeten weg. Immers komen er geen *onmiddellijke* wonderen meer voor, of ontbreekt ons althans *alle* recht, om op zulke *onmiddellijke* daden Gods te rekenen; en staat het alzoo vast, dat al 's Heeren doen met zijn kerk in onze dagen *middellijk*, d. i. door het instrument van *menschen* gaat; dan ook is het helder als de dag, dat hiermeê elk denkbeeld van volstrekte tegenstelling tusschen God en menschen wegvalt, en het geen zin zou hebben, om nog te zeggen: Niet de *mensch*, maar *God* zal het doen!

Wel laat zich de tegenstelling denken: Niet de mensch *buiten God*, maar God *in* en *door* den mensch! En die tegenstelling aanvaarden we dan ook van heeler harte.

Een menschelijk streven, waarbij de Werker, de Bezieler, de Totstandbrenger die mensch zelf en niet de Heere onze God zou zijn, is ons verfoeilijk; goddeloos; dient tegengestaan.

Toch kunnen er menschen zijn, die het er zoo op toeleggen.

Er kunnen ook andere menschen zijn, die wel *wanen* in Gods naam te werken, maar het toch doen in eigen kracht.

Die beide gevallen zijn denkbaar, en het komt er dus terdege wel op aan, om te weten: Hoe komt een mensch er achter of hij instrument Gods dan wel werker van eigen ijdelheden is?

Op die vraag komen wé dan ook terug.

Maar afgesneden; onherroepelijk afgesneden is dan nu toch; en dat alleen bedoelde dit onderhavig artikel;

afgesneden elk beroep op dat een enkel maal voorkomend *gebod* om stil te zitten in Israël; en dat wel én omdat het inzicht in Gods *verborgen* wil, én omdat de openbaring door *onmiddellijke* woorden en wonderen ons ten eenemale ontbreekt.

III.

VERWEERPLICHT.

> Stel u tegen het ongoddelijk ijdel roepen. 2 Tim. 2 : 16.

Duidelijk bleek dus, dat Zacharia 4 : 6 niet de geestdrift bluscht, maar den ijver ontvonkt en prikkelt tot veerkracht. En evenzoo, dat het verbod tot toetasten, dat een enkel maal, als bij uitzondering, als openbaring van 's Heeren *verborgen* raad, tot Israël kwam, nooit vrijbrief is of kan zijn voor ons, die thans leven onder verbondenheid en staan onder gehoudenheid aan zijn *geopenbaarden* wil.

Toch kunnen we hier niet bij staan blijven.

Zal Gods Woord ons tot eenigen regel voor ons geloof en onzen wandel zijn, dan moet in dat woord ook een beslissing zijn te vinden voor de vraag: Hoe het volk van God zich door alle eeuwen heen, tegenover de brese die in Jeruzalems muur viel, heeft te gedragen.

Om dit in te zien neme men nu de zaak eerst eens zoo generaal mogelijk, en vrage zich af, hoe God de Heere wil, dat we ons gedragen en houden zullen tegenover de machten die ons drukken en bestrijden of, hoe ook, ingaan tegen onzen welstand.

Die machten kan men in drieën indeelen. Immers het is altijd óf de *natuur* die tegen ons ingaat; óf het zijn *menschen* die ons leed aandoen; óf het zijn de *kwade engelen* die ons bestreden, onder inspiratie van den duivel; hun hoofd en schrikkelijke bezieler.

De *natuur* gaat tegen ons in op bijna alle manieren. Ze is om der zonde wil onrustig geworden; uit haar stand gerukt; en ontdaan van haar innerlijke harmonie. Iets wat men ook eenvoudig zoo kan uitdrukken: Wat eertijds *paradijs* was is thans *wereld* geworden! Eden is weg! De Heere God heeft dit den mensch dan ook terstond na zijn val in zonde onder het oog gebracht. Het zou van nu voortaan niet meer het paradijs zijn; maar doornen en distelen zou de aarde voortbrengen. Voorts zou de vrucht der spijs niet langer maar zoo voor het plukken zijn, maar in het zweet des aanschijns aan den bodem moeten ontwoekerd worden. Met smart zou de vrouw kinderen baren. En ten leste zou de aarde toch overmogen, en de eens zoo prachtig door God gevormde mensch wederkeeren tot stof door ontbinding.

En zoo heeft de mensch het dan ook bij zijn omwandeling door de eeuwen gevonden, en bevinden wij het nog.

Schriklijk kunnen soms de elementen woeden op de wateren die den aardbol omgorden en op het land dat door die zeeën omsloten wordt. Telkens ronkelt de aarde van binnen, en beeft en trilt ze onder den vulkanischen bodem. De bliksem schiet vuur uit en doodt of ontsteekt brand. De stormen doen de wouden dreunen en ontwortelen de stammen. Plasregens storten vernielend neer. Hagelslag vernielt den oogst. IJskoude

vorst doet al wat vloeide of rul was verstijven als in den dood. Of ook de zon zengt en de bergen laten hun watervracht los en de stroomen zwellen en de dijken bezwijken en al het land wordt overstroomd.

En toch, zelfs met die ontzaglijke vernieling heeft de verbitterde natuur nog op verre na haar woede aan den zondaar niet gekoeld. Haast zijn die losbarstingen der elementen nog grootsch van karakter, gezien en vergeleken bij die andere verschrikking die ze over ons brengt, als ze het munt op mensch en dier zelf, niet op de plek waar hij woont of staan wil; neen maar op hem zelf, op zijn bestaan, op zijn leven, zijn lijf.

Dan toch komen die bittere plagen, die aan het leven zijn glans rooven; wanneer losgelaten wordt dat heir van verwoestende pestilentiën en giftige smetten, die in ziekte na ziekte, in krankheid na krankheid 'tzij gemeenlijk zich nestelen in de steden en dorpen, in de woningen en in de geslachten, ja, tot in ons eigen bloed en gestel, om er ten einde toe in te vernielen, 'tzij uit het hart van Azië nu en dan verwoestende invallen doen, om in den vorm van zwartedood, of pest of cholera, slechts voor een korte poos, maar dan ook te gruwzamer te woeden.

Daarbij komen dan de krankheden der dieren, die ons bezit vormden, waar onze zuivel van kwam en waar onze rijkdom in stak, 'tzij het verderf uitgaat onder schapen of rondwaart onder onze runderen. Voorts het verderf dat van de dieren zelf komt. Van het wilde roofdier nog altoos in Indië, waar de tijger alleen elk jaar nog duizenden menschenlevens verslindt. Maar ook van de kleine plaagdieren, 'tzij een veldmuis

u de halmen bij den wortel afknaagt, of de sprinkhaan en rups de takken kaal vreten, of ook het insect u zelf gif onder de huid spuwt, en allerlei gewemel en ongedierte opkomt als in Egypte.

Voeg daar nu bij dien weerstand der natuur als er een mensch geboren wordt, zich uitend in het dof gekreun der vrouw die baren moet; ook niet minder die neerdrukkende vermoeiing van den arbeid, waaronder de millioenen bij millioenen gebukt gaan, om den mond open te houden; en eindelijk die gewisse overmacht die de natuurkrachten eens in de ontbinding van ons lijk over elk menschenkind zullen verkrijgen; en dat alles saâm nemend, ja dan voelt ge eenigszins toch, niet waar? den ontzettenden omvang dier vernieling, waarmeê die o, zoo prachtig geurende natuur ons, arme zondaren, overkomt.

Een tweeden geheel anderen strijd hebben we weer *met de menschen*. Er werkt onder menschen liefde en haat, en om beide moet ge lijden. Want wel strooit de liefde ook rozen op het pad en druppelt den balsem in de wonde, maar ze breidt toch ook uw lijden tot anderer ziel, anderer lijden tot uw ziel uit. Vraag maar eens aan een moeder, hoe juist de teederste liefde voor haar kind haar om dat kind kan doen lijden. Toch komt, dat spreekt vanzelf, de eigenlijke vernieling die van menschen naar ons uitgaat, uit den wortel van *hun haat*. Uit hun haat, d. w. z. niet dat die menschen nu om u komen staan en uit puren haat u nu eens aanvallen om u te trappen en te vernietigen. Och, zoo gaat het maar zelden toe. Neen, maar *dit* is het

geval. Gij kunt, als menschen, niet elk uw eigen weegje gaan. Allerlei omstandigheden, verwikkelingen en belangen brengen u met andere menschen in aanraking; en die aanraking nu doet telkens twee mogelijkheden geboren worden: óf dat zij u achteruit zetten om er zelf bovenop te komen; óf dat gij hen er onder houdt om zelf de man te zijn, die den buit sleept. En dat nu is olie in het vuur van den haat. Daar brandt die haat telkens weer van op. En zoo ontstaat de nijd, de naijver, de hoogmoed, de ongehoorzaamheid, de achterdocht, de jaloerschheid, de kwade trouw, de leugen, kortom heel het heir van zielspestilentiën die ons arme menschenleven vergiftigen. en een wrang bezinksel in ons hart achterlaten, van verdriet indien we edel van natuur, of ook van wrok en murmureering indien we laag zijn van ziel.

En daarbij komt dan nu in de derde plaats nog de ergste en bangste aller vijanden, onze eigenlijke doodvijand, *de duivel;* daarom zoo gevaarlijk, omdat wij zelf, persoonlijk, in het verborgene van ons hart, dezes doodvijands bondgenoot zijn. Dat gaat schriklijk toe. Eerst jaren lang, dat we er niets van merken. Satan blijft dan schuil en verkneukt er zich achter de schermen in, dat het zoo ongemerkt met ons van onzen God af en naar de hel toe gaat. Dan groeit het giftig onkruid, maar het droeg nog geen vrucht. Doch dan gaat dat verder en verder. De een of andere trawant van Satan in menschengedaante komt dat giftig onkruidplantje begieten. Zelf krijgen we er lust aan zooals het groeit. Totdat de Heere Jezus dan met

de bijl komt en het er af wil houwen. En dan barst de worsteling uit. Dan komt Satan open voor den dag. Dan wringt het en perst het in de ziel dat onze keel wordt dichtgeknepen. Elken troost poogt zulk een worstelaar dan weg te slaan. Vreeselijke verzoekingen benauwen ons. Het komt tot aanvechting. Als het ware, zoo levend, zou Satan ons weg willen sleuren naar de hel!

Zoo, zoo staan de diepst levenden er aan toe.

Velen, zeer velen, die in de oppervlakte blijven, merken daar wel de helft niet van, en komen op tegen zoo sombere levensbeschouwing.

Zelfs vindt ge er hier en daar, die over de melancholie van hun hart heen lachen, en als vlinders omfladderen om het rozenbed en daarom van de verborgen doornen niets zien.

Maar wat doet dat af? Hoe dikwijls als een lieve moeder vroeg sterft, leest ge in de bladen van »jonge kinderen, nog te jong om hun verlies te beseffen!" Kinderen die boven op de kinderkamer spelen met een harlekijnpop, terwijl het lijk van moeder beneden staat. Welnu, zoo zijn die oppervlakkigen, zoo zijn die vlinderzielen ook.

Oordeel ze niet te hard, ze zijn nog te jong om hun wezenlijke ellende te beseffen.

Ze leefden nog zoo bijna nooit. Een spelen was heel hun aanzijn. Hoe wilt ge dan dat ze rijp en ontwikkeld genoeg zullen zijn, om uit dien kleinen wormsteek in het prachtig stuk ooft reeds nu tot innerlijk bederf en verrotting te besluiten.

Maar zoomin gij in zulk een sterfhuis, om te weten of er nu werkelijk met het sterven van die moeder een

slag over dat huis kwam, het argeloos wicht, maar wel den verpletterden man en vader zult ondervragen, zoo nu ook is het hier.

Om te weten, hoe het leven wezenlijk, hoe eens menschen bestaan in der daad en waarheid is, ondervraagt de kenner en de man die waarheid zoekt, niet die vlinderzielen, *maar wel de gerijpten in levenservaring.* En zij, ja, ze kunnen, door alle eeuw en onder alle volk, nooit een ander getuigenis dan dit ééne doen hooren: »De mensch heeft een strijd op aarde! En nu aangaande de jaren onzes levens, daarin zijn zeventig en, indien we zeer sterk zijn, tachtig jaren, maar het meeste van die is moeite en verdriet!"

Maar; en hierin komt nu eerst de rechte ernst des levens; al moeite en verdriet, maar *door God over ons gebracht;* door God den Heere *noodig voor ons gekeurd.*

Want wel terdege spreekt daarin ook *straf* zich uit, of wil men, een betooning en openbaring van de gerechtigheid en heiligheid des Heeren; maar overmits in God Drieëenig alle onderscheidene eigenschappen niets zijn dan anders gekleurde stralen van een zelfde Eeuwig goddelijk Wezen, zoo spreekt toch ook in die betooning der gerechtigheid zich tegelijk de beschikkende Voorzienigheid des Heeren uit. Zeer gewisselijk doet de Heere alle ding om zijns zelfs wil, en handhaaft Hij dan ook zijn gerechtigheid ter wille van zijn Wezen, omdat Hij *de* gerechtigheid is, maar juist overmits we *zijn* schepselen zijn, komt dat handhaven der eeuwige gerechtigheid dan toch ook weer aan ons als de schepselen van dien God ten goede.

Zooals de zondaar op aarde staat, staat hij er dus naar Gods bestel en ordinantie.

Een *zondaar* in een *paradijs* dat *kon* niet!

Dat zou geweest zijn, alsof ge een dief de sleutels van uw schatkist in handen gaaft. Het zou hem niet beschamen, maar prikkelen tot nog erger misdaad.

Bij een ruïne hoort een ruïne. Bij een *afgebroken* mensch een *ingezonken* wereld. De doornen en distels moeten onze hand schrijnen, omdat we met de doornen en distels van ons boos hart dag en nacht inschrijnen tegen de teedere heiligheden van den Heere onzen God.

In letterlijken zin heeft God de Heere dus die drie machten van de Doornen, van den Kaïn en van de oude Slang, of wilt ge, meer in ónze taal, van de *natuur*-, de *menschen*- en de *demonen*wereld tegen ons losgelaten. God de Heere heeft het zoo gewild.

We moesten door drie *aangevallen* worden.

Vijanden *moesten* we hebben, doodvijanden zelfs. Nu wij vijanden Gods waren geworden, *moest* er vijandschap ook tegen ons uitbreken. En alzoo is het nu beschikt, en alzoo is het nu verordineerd, dat wij hulpelooze, weerlooze, machtelooze schepselen, daar nu dag aan dag en nacht bij nacht voor het schot van den pijl zouden staan, om tegelijk van voren en van achter, zichtbaar en onzichtbaar door deze vijanden en doodvijanden te worden belaagd, bestookt, benauwd.

Want of die pijl nu in den vorm van een vuurschicht uit de donderwolk schiet; óf als vlijmend woord van bitse bitterheid u wondt van menschenlippen; óf schriklijker nog, van uit Satans verborgen diepte giftig in de ziel wordt geschoten; dat is, voor de vraag die thans ons bezig houdt, al om het even. Het is op u aangelegd. Gij zijt mikpunt. En . . . onder allerlei lieflijken vorm, gaat het ten leste toch om uw leven;

om het leven van uw ademtocht, tot ge stikt in uw doodstrijd, en om het leven uwer ziel, zoolang ge niet ontkwaamt naar de Vrijstad.

En dit nu alzoo zijnde, zoo ontstaat dan de vraag: Wat is alsnu bij het dreigen en over ons komen van deze gevaren, de wille Gods? Wil nu de Heere, dat we *zonder* ons te verweren, deze machten over ons zullen laten komen? Dan wel eischt Hij, dat we er ons tegen verweren *zullen?*

De vraag kan nooit zijn: *Mogen* we ons verweren? Dat toch zou leîden tot een laf en spierloos geloof. Dat zou weer wezen: God daarboven zeer verre van ons, en wij hier beneden naar eigen lust levend, en mits we nu maar niet al te ver gaan, ja, dan mag dat wel; dan zal God dat wel door de vingers zien; ga dan maar uw gang.

Neen, mannen broeders, zulk een God is de Heere ónze God niet.

Hij is »de Heere der heirscharen", zijns is de hemel en al zijn heir, en Hij doet ook op deze wereld met zijn menschenkinderen al wat Hem behaagt.

De machtige God der goden heeft een *wil*. Een wil voor élk bijzonder geval. Voor élke zaak. Over élken persoon. Een *afwachtende* houding is bij God ondenkbaar.

Vandaar, dat er ook hier moet gevraagd, *niet:* »Zou God, die eigenlijk liever wilde, dat we ons niet verweerden, het ons, als we er dan toch zoo op staan, niet uit gunst of goedigheid wel willen toestaan!" Dat is God den Heere om de eere zijns Naams brengen. Zulk een God ware geen God, bekleed met majesteit. Neen, maar

wel dient alzoo gevraagd: »Die God, die als straf voor en om der zonde wille deze drie machten van de Doornen, van Kaïn en van de oude Slang tegen ons losliet, liet die levende God deze drie vijanden tegen ons los, *opdat* we er ons tegen verweren zouden, of wel, *opdat* ze ons weerloos zouden nederwerpen!"

Wie God vreest, vraagt naar den geopenbaarden *wil* des Heeren gelijk die daadwerkelijk *wil*. Naar niets meer noch minder.

Zoo moet het dus ook hier zijn.

En *welke* nu die wil zij, moet opgemaakt niet uit inbeelding, niet naar gril of wilkeur. Er moet gevraagd, heeft God de Heere zijn wil geopenbaard in deze? En indien ja, welke is die dan?

IV.

PRACTIJK TEGENOVER SATAN.

> Wederstaat den duivel, en hij zal van u vlieden. Jak. 4 : 7.

Hoe wil God de Heere, dat we ons gedragen zullen tegenover de drie vijandelijke machten, die ons in deze wereld ten onder zoeken te brengen, t. w. den *duivel*, de *zondaren* en de *rampen*? anders gezegd: de gevallen *engelen*, de gevallen *menschen* en de gevallen *natuur*? Of gelijk we het symbolisch een vorig maal uitdrukten, ten *eerste* van de Doornen en distels; *dan* van de Kaïns, en *ten leste* of ten diepste van de oude Slang?

Het antwoord hierop is zeer ingewikkeld en eischt menige onderscheiding. Men hebbe daarom de goedheid, met eenige aandacht de nu komende uiteenzetting te volgen. Ze behoort tot die punten, waar nog weinig in samenhang over werd geoordeeld.

En dan beginnen we al aanstonds met het lichtste en doorzichtigste, d. i. met hetgeen we van den Satan geestelijk te lijden hebben.

Satan is een zeldzaam uitnemend schepsel van den Almachtigen God. Veilig zelfs mag gezegd, dat Satan

naar zijn aanleg het uitnemendste van al Godes schepselen is. Vrome Christenen hebben Satan wel den broeder van den Heere Jezus genoemd, en dit is niet zoo kwalijk gezegd. Immers in de Schrift wordt Satan als de machthebber in het rijk der boozen gesteld tegenover Christus als het Hoofd van 's Heeren heirmacht. Denken we ons dus, op het voetspoor en naar aanwijzing van de Schrift, het rijk des lichts en het rijk der duisternis als twee over en weêr met geesten bezielde machten, die elk haar Hoofd hebben, dan komt in zooverre Satan ook met den Messias op één lijn te staan. Hij is het Hoofd van het rijk der verderfenisse, gelijk Messias het Hoofd is van het rijk der genade. Noch onder de goede engelen noch onder de menschen is een Hoofd, dat naast of tegenover Messias kan staan. Alleen Satan, als Hoofd van het duivelenheir, heeft die ontzettende macht. En houdt men daarbij nu nog in het oog, dat Messias zijn sterke overmacht slechts bezit als »God geopenbaard in het vleesch", en dat Satan in zijn ontzettende sterkte niets dan een bloot schepsel is, dan kan men zich metterdaad niet aan de bewonderende gissing onttrekken, wat allerheerlijkst en allervoortreffelijkst wezen dit schepsel zou geworden zijn, indien het niet in opstand ware gekomen, maar staande ware gebleven en zijn eigen engelenbeginsel had bewaard. Wie nog zoo ontzaglijk is nu hij aan God muitend ontzonk, wat zou hij wel niet geworden zijn, indien hij verzonken ware in de aanbidding der eeuwige liefde! En welk een schriklijk, welk een vreeslijk wezen is die Satan nu niet, nu hij, met diepen, onuitroeibaren haat tegen God en zijn Gezalfde, tegen Messias en zijn volk, in

het giftig duivelsch hart, gruwzaam onheilig tegen den Heilige Israëls ingaat!

Over die macht van Satan denken we dan ook veel te weinig. We vermoeden van verre niet, wat verpletterende overmacht van schriklijke onheiligheid er elk oogenblik op ons aan wil vallen, om ons te verpletteren, en wat sterkte der genade en macht der ontferming er van oogenblik tot oogenblik werken moet om onze arme zielen en de zielen onzer kinderen tegen die gruwbare vernietiging en die afgrijslijke verderving te beschermen.

Hoe meer oog ge voor die ontzaglijke macht van Satan krijgt, hoe inniger ge tot uw God roept, hoe nauwer ge bij Hem schuilt, en hoe vuriger uw dank zal zijn, dat Jezus u tegen dat helsche monster behoedt.

Nu Satan weet, hoe niets zoozeer aan zijn doel in den weg staat, als dat de menschen hem recht kennen, heeft hij sluw en slim allerlei geesten als Balthasar Bekker uitgezonden, om den menschen diets te maken, dat hij niet bestaat; dat het gevaar om door hem verdorven te worden dus maar denkbeeldig is; en dat derhalve God en zijn Christus niets, niets voor ons doen, om ons tegen een *niet* bestaanden Satan te beschermen.

Nooit heeft Satan vrijer, ruimer spel; verpest hij meer harten; woelt hij schenniger in de gezinnen; vergiftigt hij vrijer de publieke opinie; en verderft hij meer driest en brutaalweg de volken en natiën, dan juist in die periode, waarin het voornaam heet en beschaafd, om eigenlijk aan *geen* Satan meer te gelooven.

En ook, niets geeft zulk een hope voor de toekomst, voor land en volk, voor huis en hart, dan als men ziet:

»Er wordt op Satan weer gelet; weer met Satan gerekend!"

Want immers, komt het daar weer aan toe, dan is men op zijn hoede; dan neemt men weer toevlucht tot Hem, die Satan den kop heeft vermorzeld; en sluit men tegen den insluipenden moordenaar de deur van zijn hart.

Overdenkt men eenmaal wel, wat het zeggen wil: Zulk een alleruitstekendst schepsel, toegerust en begaafd met zoo onmetelijke talenten en bekwaamheden; en — naar den aard van zijn engelennatuur, die hij verdierf, maar in haar grondtrek toch behield — in staat om op een manier die al ons begrip te boven gaat, invloed op personen te oefenen; en dan omstuwd en geholpen in zijn heilloos opzet door een onafzienbare heirschaar van eveneens gevallen engelen, ook duivels of demonen genoemd, die hem in het haten van God, en in het verderven van den mensch, met helschen, fanatieken ijver ter zijde staan; in ernst, is het dan niet om er bang voor te worden, en vat ge dan niet dat een kind van God, dit onbeschrijflijk gevaar inziende, roept om troost, en zich vragen laat: Wat is uw eenige troost in leven en in sterven? — om er ten antwoord op te krijgen: »Dit, dat ik Jezus eigen ben, *die mij uit alle geweld des duivels verlost heeft* en mij alzoo bewaart, dat zonder den wil mijns hemelschen Vaders geen haar van mijn hoofd kan gekrenkt worden!"

Hoeverre nu die macht van Satan over menschen zich uitstrekt, kan hier ter plaatse niet breed uiteengezet. In de dagen der hekserij is die macht stellig grooter gemaakt dan ze was, of althans overgeleid op verkeerd terrein. Maar even stellig mag verzekerd,

dat die macht in onze dagen weêr veel te beperkt wordt genomen. Althans de Heilige Schrift brengt met Satans macht wel terdege in verband, sommiger lijden naar het lichaam als van Job; velerlei duivelskunstenarij; berooving van zinnen; verleiding der volken; verzoeking van elken mensch; daden van bepaalde vijandschap tegen de kerk van Christus.

Ondervragen we nu met het oog op deze ontzaglijke machtsoefening de Heilige Schrift, dan doet zich de vraag voor: »Is wellicht door Jezus' komst op aarde de Satan ontwapend? En hebben we het ons misschien zóó voor te stellen, dat Satan wel macht had van de dagen van het paradijs tot op Golgotha, maar nu ná Golgotha die macht *verloor*?"

Velen beelden zich dit metterdaad in. In het paradijs is gezegd: »Die zal u den kop vermorzelen", en de apostel getuigt: »dat de Zoon van God gekomen is om de werken des Duivels te verbreken!" Alzoo, zegt men, is het dan nu ook uit met Satan. De brieschende leeuw, die moordziek rondsloop, ligt geveld ter neder en kan nu niets meer doen.

Maar deze inbeelding moet met het Woord in de hand als valsch, onwaar en onhoudbaar weerlegd. Zeer gewisselijk is op Golgotha's kruis in beginsel Satan, zijn macht en rijk, ten onder gebracht. Satan is overwonnen. Maar dit neemt niet weg, dat Satan naar de uitdrukkelijke openbaring des Heeren, eerst in het einde der dagen in den poel des vuurs gaat, en in nog schrikkelijker stuiptrekkingen tegen den Gezalfde en zijn volk zal brieschen; dat de Heere Jezus ons

aldoor leert bidden: »Verlos ons van den Booze;" dat de apostelen des Heeren ook na Golgotha ons nog gedurig tegen de geestelijke boosheden in de lucht waarschuwen; en dat de ervaring van alle godzaligen nu achttien eeuwen door steeds van een worsteling ook met den Booze wist. Denk maar aan Luther!

We hebben dus ook nu nog; ook nog in onze dagen; wel terdege met Satan van doen; van doen met zijn trawanten en zijn werktuigen; van doen ook met zijn giftig inspuwen van godslastering tot zelfs midden in ons gebed.

Moet nu, naar luid van Gods Woord, onze verhouding tegenover dien Satan, een *lijdelijke* zijn, dan wel een strijdende en *werkzame?* Wil de Schrift dat we de werken des Duivels zullen *tegenstaan*, of wel dat we ze in stille *lijdelijkheid* over ons zullen laten komen?

Haast godslasterlijke vraag, zult gij zeggen!

En toch, prent het u wel in, lezers, toch zijn er kringen, waarin die vraag wel wezenlijk bestaat en, het zij met ontzetting gezegd, in lijdelijken zin beantwoord wordt.

Menschen die voor den afgod van hun vrijen wil geknield liggen, vatten dat niet. Die beelden zich in dat Satan op zijn eigen gelegenheid tegen ons machineert. Stellen heel Satan dus buiten het Godsbestuur. En komen reeds dientengevolge nooit aan de vraag toe: »of we Satan moeten laten geworden?"

Maar dezulken staan dan ook buiten de Schrift. Die den vrijen wil aanbidt is een afgodendienaar. Die maakt van den levenden God een afhankelijk Wezen. Ver-

nietigt dus zijn godheid. En keert de orde van hemel en aarde om. Op het Schriftterrein, waarop ons blad zich door Gods genade plaatsen mocht, rekenen zulke »autexiousiasten", gelijk Owen ze noemde, derhalve niet eens meê.

En komt men nu daarentegen op dat Schriftterrein met ons plaats nemen, welnu, dan moet immers beleden: dat óók Satan een *creatuur* is, en dat, naar de schoone belijdenis van onzen Catechismus, dies ook het creatuur Satan, zonder Gods wil zich »*noch roeren noch bewegen kan.*"

Elke aanval die van Satan op ons loert of mikt, gaat dus onder Gods bestel; »geweld", d. i. rechtmatige opperheerschappij, heeft Satan niet meer over ons 1); en zonder den wil van onzen hemelschen Vader kan geen haar van ons hoofd gekrenkt worden.

De bede: »Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den Booze", houdt dan ook in, dat, hoewel God niemand verzoekt, toch desniettemin ook de verzoekingen niet buiten het bestel der Goddelijke Voorzienigheid vallen, en dat God de Heere machtig is »zijn kinderen te behoeden voor 's vijands macht en vreeslijk woeden, en hen beschermt in 't bangst gevaar."

En wordt dat nu eenmaal in ernstigen zin beleden; beleden, dat de prikkelingen van Satan tegen ons

---

1) De uitdrukking van den Catechismus: »En mij uit alle *geweld* des Duivels verlost heeft", beduidt volstrekt niet, dat de Satan geen macht meer *op* ons kan uitoefenen, maar uitsluitend, dat hij geen rechtsmacht meer *over* ons heeft. Een stad, een land „onder zijn geweld" hebben beteekende in de dagen van Datheen: Souverein over een stad of land zijn. In het Latijn staat dan ook niet *potentia*, maar *protestas*, namelijk aldus: et me ab omni *potestate* Diaboli liberavit".

Vroeger was de Duivel »overste dezer wereld". Nu heeft Jezus alle macht ontvangen in hemel en *op aarde*.

evengoed in het goddelijk voorzienig bestel zijn opgenomen, als oorlogen en pestilentiën of ook Jobs melaatschheid, dan springt het in het oog, dat het bij pestilentie of melaatschheid, bij menschenterging of satanische verzoeking, eigenlijk al één vraag is en blijft: »Indien dan God de Heere deze pestilentie of deze verleiding of deze duivelsverzoeking over u gehengt, is het dan zijn wil, dat gij er desniettemin tegen ingaat, dan wel, dat ge het over u laat komen, stille zit en inzuigt het u ingedropen en ingespuwd gif?

Zoo ziet men dus, dat de vraag der lijdelijkheid, eigenlijk dan eerst zuiver principieel te staan komt, als we haar vóór alle dingen toepassen op de Satanische inwerkingen op ons persoonlijk leven en het leven van ons volk.

En komen we met het oog daarop nu tot de Heilige Schrift, dan zal noch kan het ons moeilijk vallen, om een gereed, duidelijk en beslist antwoord te vinden.

Tot de Heilige Schrift namelijk in haar besliste uitspraken.

Zij toch die tegenover Satan zelfs »lijdelijkheid" prediken, wat doen die! Dit: Ze zeggen: Leert niet de Heilige Schrift, dat Satan door God tegen ons wordt losgelaten? En nadat hierop toestemmend geantwoord is, vragen ze ons: *of hier dan niet uit volgt*, dat wij er ons niet tegen verzetten mogen, want dat God toch iets niet over ons zou laten komen, als het niet over ons komen moest.

En zie daarin nu juist zit hun fout. Wat God bedoelt en voorheeft willen ze uit een redeneering opmaken.

Ze vernemen het feit: dat God Satan tegen ons loslaat, en uit dat feit besluiten zij nu door *eigen redeneering* dat dan ook God niet kan willen dat wij er iets tegen doen.

En tegen dat soort van redeneeren uit den Bijbel nu verzetten we ons met alle macht. Omtrent Gods bedoelen weten we niets, tenzij het God belieft het ons opzettelijk te openbaren. Of God dus bedoelt dat we tegen Satan strijden zullen of hem geworden laten, mag niet bij *gevolgtrekking* uitgemaakt, maar moet aan de stellige openbaring *der Schrift* gevraagd.

En wat vind ik nu in die Heilige Schrift? Drieërlei: 1°. het *feit* dat God Satan op ons in laat gaan; 2°. de *openbaring* dat God desniettemin wil dat we tegen Satan strijden zullen; en 3°. de *aanduiding* van wat ter oplossing van den schijnbaren strijd tusschen deze beide uitspraken, ons reeds kon worden meêgedeeld.

Een feit.

Het feit namelijk, dat Satan niets tegen ons vermag dan onder het goddelijk bestel. Dat toont de geschiedenis van Job. Paulus als hij in 2 Thim. 2 : 26 schrijft: »Of God hun te eeniger tijd bekeering gave tot erkentenis der waarheid en zij wederom ontwaken mochten *uit den strik des duivels, onder welken wij gevangen waren tot zijn wil.*" En voorts al wat de Schrift over God Almachtig als Heer en Gebieder over alle creaturen openbaart.

Een openbaring.

De openbaring van zijn wil namelijk, dat we desniettemin met alle macht en alle kracht Satan en zijn trawanten en dier werkingen te keer zullen gaan, wederstaan en bestrijden. »Geeft den duivel geene

plaats" (Ef. 4 : 27). »Doet aan de geheele wapenrusting Gods, opdat gij kunt *staan tegen* de listige omleidingen des duivels; want wij hebben *den strijd* niet tegen vleesch en bloed, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht. Daarom neemt aan de *geheele wapenrusting* Gods, opdat gij kunt *wederstaan* in den boozen dag, en alles verricht hebbende, staande blijven" (Ef. 6 : 11—13). »*Wederstaat* den duivel, en hij zal van u vlieden" (Jac. 4 : 7). »Uw tegenpartij de duivel gaat om als een brieschende leeuw, zoekende wien hij zou mogen verslinden, denwelken *wederstaat!*"

En eindelijk een *aanduiding.*

Te weten, dat dit schijnbaar strijdige: dat God den Satan tegen ons loslaat, en toch wil dat we hem wederstaan met alle macht, voor ons bewustzijn wordt opgelost door deze navolgende overwegingen: 1°. dat God Satan toelaat, om het goud des geloofs in ons te smelten, opdat het tot Gods eere blijke reëel, echt, zuiver goud te zijn. Denk aan Job; 2°. dat God de Heere ons door zoodanige prikkeling ons onze eigen geestelijke zwakheid wil ontdekken; 3°. dat God de Heere Satan gebruikt als een herder zijn hond om de schapen naar zich toe te laten jagen; en 4°. dat God over Satan triomfeeren moet, niet door hem alles te beletten, maar door hem juist eerst in al zijn kracht te laten uitkomen en dan met goddelijke overmacht terug te slaan.

V.

WORSTELING MET DE NATUUR.

In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten. Gen. 3 : 19.

Verzet, weerstand, strijd met alle macht is tegen de gevallen engelen en hun schriklijk hoofd, Satan, zoo bleek ons derhalve, niet slechts geoorloofd, maar geboden.

Komen we thans tot de reeds meer ingewikkelde vraag: Hoe we als zondaren ons te gedragen hebben tegenover het lijden, de moeite en de vernieling waarmeê ons *de natuur* overkomt en aanvalt, én in de gewone moeite des daags of de ordinaire gevaren des levens, én in die buitengewone plagen, die slag op slag den zondaar nazetten en verontrusten.

Wil God de Heere in zijn Woord, dat we tegenover die ons bedreigende, vervolgende, smart aandoende en vernieling over ons brengende *natuurmacht* lijdelijk stil zullen zitten, dan wel, is het zijn wil, dat we er in den naam onzes Gods tegen zullen strijden?

In deze ééne vraag zitten velerlei gewichtige vragen in. Laat ons daarom beginnen bij het eenvoudigste.

En dan sta ook hierbij de ootmoedige, Gode betamelijke belijdenis op den voorgrond, dat »*niets ons bij-*

geval, maar alle ding van zijn vaderlijke hand ons toekomt"; de belijdenis, dat God de Heere niet enkel in het buitengewone, maar evengoed in het gewone en ordinaire is; kortom de stellige en besliste erkenning dat de Heere onze God, die *alle* dingen draagt door het woord zijner kracht, ook geheel die *natuurmacht* alzoo in zijn hand houdt, dat ze als zijn schepsel, »*zonder of tegen zijn wil zich noch roeren noch verwegen kan.*"

God is God en blijve God. Wie God geen God laat is goddeloos. En alle godsvrucht, alle inniger vroomheid van ons gereformeerd, d. i. naar den Woorde Gods gezuiverd, belijden bestaat dáárin, dat de gereformeerde kerken alleen onder alle, dat absolute »God *God* laten" weer aan hebben gedurfd, of, laat ons liever zeggen, er weer toe zijn verwaardigd.

Hieruit volgt dus, dat alle scheiding ten deze, alsof het *gewone* lijden en de *gewone* moeite *buiten* God Almachtig omging, en alsof God de Heere ons alleen in bijzondere plagen ontmoette, voor de Schrift geooordeeld is, en in geen gereformeerde van ziel en zinnen kan bestaan.

We hebben dus al hetgeen uit de stof, uit de elementen, uit de natuur in al haar omvang ons bedreigt, moeite aandoet en slaat met smarten en met plagen, zonder eenig onderscheid en zonder de minste uitzondering te beschouwen, als *door God ons aangedaan*, voor ons beschikt en over ons *gebracht.*

Zie maar, na den val, hoe het toegaat.

God de Heere zegt het den mensch duidelijk aan, dat de natuur van nu aan een vreeselijke macht, een schriklijke vijandin, ja een doodvijandin voor den zondaar is geworden.

Na de schepping had God Adam een kroon opgezet en hem tot koning over al het geschapene, over heel de natuur, over gansch de aarde uitgeroepen. »Vervult de aarde en onderwerpt haar!" was het aanstellingsdecreet, waardoor de mensch tot heerschappijvoerder werd; tot overste der wereld.

Nu daarentegen, na den val, hoe is het nu omgekeerd! Nu wordt tot de aarde gezegd: »Breng voor dien mensch doornen en distelen voort! Wees hard en weiger hem uw vrucht! En als de afgetobde, moegesloofde mensch ten leste niet meer kan, maak hem dan stof, gelijk gij stof zijt, en overwin!" Dat toch lag beslist en duidelijk in dat zeggen tot Adam: »Het aardrijk zij vervloekt om uwentwil; met smart zult gij daarvan eten al de dagen uws levens; ook zal het u distelen en doornen voortbrengen, en in het zweet uws aanschijns zult gij brood eten, totdat gij tot de aarde wederkeert, dewijl gij daaruit genomen zijt; want gij zijt stof en gij zult tot stof wederkeeren." In nog dieper zin herhaald toen het tot Eva heette: »Ik zal zeer vermenigvuldigen uwe smart, namelijk uwer dracht; met smart zult gij kinderen baren en tot uwen man zal uwe begeerte zijn en hij zal over u heerschen."

Hierin nu ligt tweeërlei: *Vooreerst*, dat de mensch, zoomin man als vrouw, deze ordinantie des levens ontloopen kan; en dat elk pogen, om een wereld om ons te tooveren, waaruit die smart van de moeite des levens en de smart van de geboorte des levens, wegtrok, zondige zelfbegoocheling is en tegen den wil des Heeren ingaat. Maar ook *ten anderen* dat de mensch,

zoo man als vrouw, er niet door tot lijdelijkheid, maar ook al wordt de smart er eerst recht voelbaar door, eer tot hooger activiteit, ja, tot worsteling geroepen is.

Omdat de aarde hard is en doornen teelt, mag de mensch niet denken: »Eens ga ik toch onder den grond; die natuur zal toch overmogen; dus blijf ik maar zitten, zaai niet, en sterf den hongerdood!" Neen, maar hij moet werken; hard werken; worstelen tegen die natuur in; ontworstelen aan dien bodem het brood dat hij niet willig geven wil; en het leven redden en rekken, zoolang er adem in hem is. En ook de vrouw mag niet denken: »Er komt smart, dus ontwijk ik de smart, en wil geen kinderen meer baren!" maar ze heeft te worstelen tegen die persing en klemming der natuur in, om aan een moederschoot die geen leven wil doen opkomen, nochtans in haar doodsangsten het leven te ontwringen

Man en vrouw die aldus worstelen met de hardheid van den schoot der aarde en de geprangdheid van den moederschoot, leven gerust en wachten op Gods zegen, omdat ze tegen de smart en de moeite ingingen; terwijl omgekeerd de luiaard en de verweekelijkte vrouw, die het baren mijdt of de smart wegchloroformiseert, leeft zonder genieting en van den zegen afzwerft.

Geen er tegeninworstelen dus, alsof men de smart *verwijderen* kon uit het leven, maar een er tegeninworstelen met heiligen geloofsmoed, wetende dat de smart *niet* weg kan, dat de smart ons deel *moet* zijn, maar dat juist in en tegen die smart de heerlijke inwerking van de genade Gods op 's menschen zielskracht moet uitblinken.

Diezelfde gedachte vindt ge aldoor in de Schrift.

Er komt schaamtegevoel, de aanblik van het licht contrasteert met de donkerheid in 's menschen ziel. En zie, nu doet God de Heere twee dingen voor dien mensch, die er aldus aan toe is. Hij *laat* hem de schaamte, maar Hij reikt hem voor die schaamte een *bedekking*. Ook hier dus geen lijdelijk stilzitten. Maar beide tegelijk: én een diep gevoelen van het onontwijkbaar kwaad, én tegelijk een tempering er van door bestrijding, in het omhangen van de schapenvacht, »de rokken van vellen."

Op de natuur gaan we dus niet af. Onuitroeibaar schier zit in onze natuur een aandrift, om te zeggen: »Weg met alle smart", en het instinct zou ongeheiligd er op uitgaan, om te worstelen zoo lang en zoo bang, tot het lijden uit de wereld was.

Dat is de zondige drift van het onbekeerde hart. Dat voelt zich hoog en rein, en vindt het een beleediging, dat eenig kwaad het geluk van zoo goeden reinen mensch komt storen. Dan bidt men niet, maar toornt er tegen in. Dan stelt men macht tegen macht, en zegt: »Ik zal die natuur wel op een afstand houden, mij zal ze niet deren." Dan is men, o, zoo blij als er weer een middel komt om schijnbaar die illusie waar te maken. En als de dood dan toch niet is weg te *cijferen*, dan *poëtiseert* Victor Hugo ze weg, en roept in verrukking uit: »Nog één geluk wacht mij, die heerlijke Dood, en dan is het uit, dan is er niets meer!" En heel Parijs lacht en vindt dat zeggen van Victor Hugo prachtig, en vindt het duizendmaal heroïeker dan het jubelen van die enkele kinderen Gods in haar midden, die nog zingen: »Dood, waar is uw prikkel,

graf waar is uw overwinning!" en er een »Immanuël!" op volgen laten voor hun verrezen Heer.

Dat geeft dan dat morrend leven. Eerst tegen alles in. Zij zullen de wereld omzetten. En als de smart dan toch blijft, melancholie en pessimisme. Of er een over heen lachen in behagen aan de Weltschmerz. Smart heerlijk vinden. De »bleeke dood" om meê te dwepen.

IJslijke wrake van een heilig God over een creatuur dat mort en muit tegen Hem in.

Neen, daar weet het Woord niets van, en het is heerlijk dat onder het volk van God op aarde door den Heiligen Geest nog zulk een onverwinbare afkeer wordt in stand gehouden van dat hoovaardig bedenken en goddeloos bedoelen. Persoonlijk moge men er zelf telkens in vervallen. Wie zinkt niet soms? Maar de Heilige Geest getuigt er dan toch tegen in. Men voelt er weerzin tegen.

Neen, de smart gaat *niet* weg. Ze blijft. En de natuurmacht wordt niet daarin overwonnen, dat wij tunnels graven en dijken bouwen en den bliksem afleiden en een telegraafdraad spannen en kina van de boomen plukken, om alzoo te toonen *dat wij sterk zijn*. Och, even dreunt die aarde en beeft die bodem, en zie dan eens, o mensch, hoe sterk ge zijt! Zoo sterk, als een kind dat op den olifantsrug zich inbeeldt, dat die olifant nu niets kan doen. Neen, maar zóó moet die natuur overwonnen, dat, terwijl zij den moed, de energie, het heroïsme, de geestkracht in u breken wil, om u door smart af te matten, er onder te werken en onder haar stof te bedelven, God de Heilige Geest in u, tegen die vernieling in werkt, u den moed aanvuurt, de energie spant, het heroïsme prikkelt, en de geest-

kracht in u verdubbelt, om in en door de smart u te stalen in steê van af te matten, en het voor engelen en duivelen te toonen, dat een klein, nietig mensch *met 's Heeren Geest in zich werkende*, heel die natuur overmogen zal. »Geloof als een mosterdzaadje, en dan zinkt die berg op uw machtwoord in het hart der zee!"

Zoo wil dan God de Heere in zijn heilig Woord ook wel terdege, dat de mensch worstelen zal tegen de natuur met zijn arbeid en brood eten in het zweet zijns aanschijns; dat de vrouw worstelen zal tegen die natuur met de macht van haar moederhart; dat er geworsteld zal worden tegen de doornen en distelen om ze te verbranden; tegen de naaktheid door zich te kleeden; en tegen de doodsmacht door zijn leven te beveiligen van het stof des doods, tot God er zelf ons in legt.

Hoe breed zijn niet de geboden opgezet voor kleeding en reiniging onder Gods volk, terwijl toch de reiniging niets anders is dan een inworstelen met het water tegen de vuilheid en de smet van het stof dat er ons onder wil helpen en door vervuiling en huidziekte ons wil verderven.

Tegen den vloed die komt gelast de Heere Noach zelf een arke te bouwen ter ontkoming. En dat Noachs tijdgenooten niet bedacht waren op reddingsmiddelen wordt niet in hen *goed-*, maar *af*gekeurd, als bewijs van hun ongeloof.

Tegen de elementen van wind en storm spreekt de Heilige Schrift telkens van schuilplaatsen, van een verberging tegen den wind en van een hoog vertrek.

Beelden, die niet gewraakt, maar op den Heere zelf worden toegepast. Evenals tegen de hitte des daags en het zengen van de brandende zon het zoeken van bedekking, zelfs in het hutje van den komkommerhof, regel is.

Voorzorgsmaatregelen hooren daartoe evenzeer, als maatregelen op het oogenblik dat het gevaar dreigt. De leuning of omheining, die een Israëliet om zijn dak moest maken en bij zijn trap, was een voorzorgsmaatregel om gevaar voor anderer leven af te wenden. De vijvers op Zions hoogte om Jeruzalem voor watergebrek te bewaren, doelden op wijze voorzorg. En Jacobs zenden naar Egypte om tegen dat het koorn op was, koorn uit den vreemde te doen koopen, is zeer actief en vroed en bezonnen.

Nergens is dus een spoor van het bij de pakken neêrzitten, maar op alle manier een prikkelen en ontwikkelen van kracht en moed, om langs alle wegen de vernieling der natuur tegen te houden, het menschenleven te beschermen, te beveiligen en in stand te houden, en dus zelfs, waar gevaar zou kunnen naderen, reeds van te voren dat gevaar, zoo mogelijk, af te wenden. Wat rijke voorziening niet, met al dat vee en voeder, toen Noach in de ark ging; wat beleidvolle voorzichtigheid, toen duif en raaf werd uitgezonden. Wat heroieke worsteling van David niet, toen én leeuw én beer op hem aanvloog, en hij beide malen door te worstelen het roofdier overmocht!

En vragen we nu nog in bijzonderen zin naar ziekten, dan komen we ook te dien opzichte tot geen andere slotsom.

Een der vreeslijkste pestilentiën onder Israël was de

ontzettende ziekte der melaatschheid. En toch, wel verre van die schriklijke ziekte maar onder het volk te laten doorwroeten en doorkankeren, beveelt de de Heere tegen die ziekte de meest nauwkeurige voorzorgen; de gestrengste afzondering; de scherpste diagnose; de verbranding van alles wat de smet kon overbrengen; en zelfs de afbreking van heel een wand.

Reeds terwijl Israël nog in de woestijn omtrekt hooren we spreken van apothekers, die voor »het volk medicijnen bereidden"; van de apothekerszalven wordt gedurig gewag gemaakt; en in Jeruzalem vormden ze zelfs een godvruchtig gild, dat een afzonderlijk deel van de bresse toemuurde. Hiskia werd op goddelijke aanwijzing met een pleister van een klomp vijgen behandeld. Jezus' eigen zeggen: »Die ziek zijn hebben den medicijnmeester van noode", toont dat het geneeskundig afwenden van dreigend gevaar een gunste Gods is aan zijn menschenkinderen geoorloofd; en dat Lucas, een arts van professie, een van 's Heeren uitverkoren werktuigen was, wiens pen ons de diepste mysteriën juist van de geboorte des Heeren mede mocht deelen, heiligt op het Evangelieblad zelfs geheel den medischen stand.

Het staat dus vast, dat de kruiden, zelfs de vergiften, die God de Heere tegen de krankheden zoo wonderbaar groeien liet, wel terdege bestemd zijn om aangewend te worden. Dit sluit in zich, dat het inworstelen tegen krankheid en ziekte en doodsgevaar plichtmatig is. Wie in het water viel en zich maar zinken liet, zou schuldig staan aan zelfmoord. Wie zich niet in acht neemt voor de schadelijke invloeden die zijn gezondheid verwoesten, valt onder hetzelfde

oordeel. En er mag noch kan alzoo een ander getuigenis afgelegd, dan dat het de wil des Heeren onzes Gods is, dat, zoo dikwijls de natuurmacht op eenige wijze ons aanvalt en ons leven bedreigt, we daartegen in zullen worstelen met al den moed des geloofs en al de kracht, die op het vurig smeekgebed verleend wordt.

Pestilentiën of epidemische ziekten maken hierop geen uitzondering. Hongersnood is evengoed een plage Gods, die steeds met oorlog en met pestilentie op één lijn wordt genoemd, en toch moet Jacob voorziening tegen den hongersnood maken, is het Jozefs opkomen, dat hij, door den Heere zelf hierin geleid, koren optast voor de hongerige jaren; en is wapening tegen den oorlog de plicht van al Gods helden geweest. Ook de melaatschheid was een schriklijke epidemie, en hoe veelomvattend waren niet en hoe ontzettend de middelen, om 's volks welstand tegen deze vreeslijke plage te beschutten? Zelfs voorzorgsmaatregelen sluit de Heere hierbij niet *uit*, maar *in*.

Wel terdege mag en moet dus als algemeene regel uitgesproken, dat, gelijk op geestelijk gebied de plagen van Satan komen, met het doel »dat we door Gods genade altoos sterken wederstand mogen doen," dat zoo ook op stoffelijk terrein de plagen der natuur van alle zijden daarom tegen ons losbreken, opdat we door 's Heeren wijsheid voorgelicht er ons leven en het leven onzer dierbaren tegen zouden beschermen, ter opprikkeling van onzen moed, van onze energie, van ons heroïsme, en ter betooning van onzen alleruitnemendsten geloofsschat.

Maar even beslist en onomwonden als we dit neêrschrijven, zeggen we er bij, dat Gods Woord onvoorwaardelijk *afkeurt* een zoeken van den medicijnmeester, dat zich oplost in een *niet* zoeken van den Heere; dat *tegen* het Woord en de eere Gods is, elke bestrijding van de natuur, waarbij de mensch niet erkent, dat God alleen er hem de middelen toe bood, ze hem aanwees en er toe bekwaamde om ze aan te wenden; dat *gevloekt* is van den Heere der heirscharen elk inworstelen tegen de smart, dat niet in zijn geestelijke kern verootmoedigt en klein maakt en op de knieën werpt en uitdrijft tot smeeking en tot gebed; ja, dat de vloek van Eden er niet afgaat, maar dat er een *tweede* vloek overheen komt, indien de vermetele mensch in zijn waanzinnige hoovaardij, zich inbeeldt, dat hij, sterke, machtige, hoogwijze mensch, die natuur wel muilbanden zal en bedwingen.

Dát is het echt goddelooze! De Rabsakes-taal op Jeruzalems muren! Dát is hetgeen waar Gods vrome volk alle eeuwen door tegen inging en tegen in zal blijven gaan tot den einde. Want weet wel, dat de lijdelijkste nietsdoener, mits hij waarlijk om Gods wil het medicijn afslaat, bij al zijn misverstand en al zijn bekrompen zin, nochtans tienmaal wijzer, edeler en energieker is, dan de hoogst geleerde onder alle hooggeleerde natuurkundigen, die ook maar één enkele poeder inslikt, denkende: »Met die poeder ben ik de ziekte de baas!"

»Neen, gij zijt nooit iets meester, nooit iets de baas. Gij blijft creatuur, schepsel, diep afhankelijk en hulpbehoeftig wezen. Al wat ge doet, is zonde, tenzij er het geloof in wrocht.

Met het geloof en *door* het geloof plaats ik een bliksemafleider en vang den schicht van het weerlicht uit Gods donderwolken op, en dank Hem dat de mijnen het gevaar ontkomen zijn; maar *zonder* het geloof en *buiten* het geloof kan ik geen pontveer aan de rivier oversteken, of God kan de pont doen omslaan, dat ik jammerlijk met al mijn lievelingen verdrink.

VI.

GEREFORMEERD, *NIET* DOOPERSCH.

> Ik bid niet dat Gij hen wegneemt uit de wereld, maar dat Gij hen bewaart van den booze.
>
> Joh. 17 : 15.

We komen thans aan het derde punt toe, hetwelk handelt over de vraag: Wat te doen, indien *menschen* tegen u ingaan?

Eerst handelden we van de machten der *Natuur*, die soms zoo overweldigend in storm of onweer, in pestilentie of krankheid, in watervloed of zengend vuur ons en wat ons lief is bedreigen kunnen. En ook daarvan zagen we, dat het de wil des Heeren is, dat we voor het bedreigde leven van onze lievelingen, en dus ook voor ons eigen leven, het uiterste beproeven zullen, om met de middelen die Hij ons op de hand zet of onder ons bereik heeft gesteld, het gevaar dat van den kant der Natuur (doch altoos onder *zijn* aanbiddelijk bestel) dreigt, kloek en heldhaftig en met energie te weerstaan. Wie, als zijn kind in het water viel, het er niet uithielp, maar stil bleef toekijken, zou een onmensch zijn. En dat zelfde nu geldt bij schip-

breuk, bij brand, bij overstrooming, bij hongersnood, bij pestilentie en bij krankheden. Wie voor het leven van de zijnen niet doet wat God in zijn vermogen stelde, raakt onder schuld van doodslag. Wie zijn eigen leven verwaarloost of niet beschermt, waar God de Heere dit in zijn macht stelde, komt onder schuld van zelfmoord. Dus ook hier wel zeer zeker »wat uw hand vindt om te doen, doen met alle macht." En in geen geval stil zitten.

Toen spraken we van den tegenstand waarmeê *Satan* ons dwarsboomt en uitput, in verlokking, verleiding, verzoeking, bestrijding, aanvechting, en eindelijk in een grijpen bij de keel, of hij ons voor eeuwig van Jezus weg kon sleuren; en wat hem om de boosheid onzes harten ook, ja, waarlijk gelukken zou, indien *Hij* niet gebeden had dat ons geloof niet ophoude. Dat ijslijk gezift worden als de tarwe, maar ook dat verwonderlijk heerlijke: »Niemand kan ze rukken uit de hand mijns Vaders." En als een der middelen daartoe het stellig gebod: *Wederstaat den Booze!* Dus, zit *niet* stil!

En zoo komen we nu dan toe aan de vraag: Wat te doen tegen de krenking, die ons 'tzij in onzen persoon, 'tzij in onze heiligste belangen door *menschen* wordt aangedaan?

En dan beginnen we terstond met het schrikkelijkste en ontzettendste, t. w. *met den oorlog*, om daardoor tevens terstond te doen uitkomen, *wie* van oudsher de eigenlijke lieden der lijdelijkheid zijn, namelijk volstrekt niet de gereformeerden, maar juist de door alle

gereformeerden zoo beslist bestreden » Wederdoopers."

Van den aanvang der Reformatie af zat die doopersche *lijdelijkheid* een deel van ons Hollandsche volk in het bloed, evenals een ander deel door alle eeuwen in den antinomiaanschen gruwel van het *Hattemisme* vervalt. Ge kunt daartegen ijveren wat ge wilt, maar het baat u niets. Er bestaat eenmaal blijkbaar in onzen volksaard, althans in sommige deelen van ons land, zekere voorbeschiktheid om óf in » doopersche" lijdelijkheid óf in antinomiaansch Hattemisme te verloopen. Dat is niet nú pas zoo, nu de kerk krukt en krank is, maar dat greep evengoed plaats, toen in de dagen van Pontiaan van Hattem de kerk kloek en kras stond. Voor een tijd kunt ge die droeve verschijnselen onderdrukken, maar, als het een tijdje geduurd heeft komen ze toch weer boven. Ook in Engeland en Schotland (veel minder in Duitschland en Frankrijk) heeft zulk een ongezonde, kranke neiging steeds bestaan. Dat maakt de zonde. De zonde in dien bepaalden vorm waarin ze zich bij zulk een landaard uit. En wel juist dan uit, wanneer te midden van zulk een zondige praedispositie het ware, klare, volle Evangelie gepredikt wordt. Want wel is zulk een verschijnsel *algemeen* en had zelfs Paulus de heilige apostel des Heeren er reeds mede te kampen, maar toch zóó vastgezet, onder zoo onverwrikbare en onverzetbare gestarnten, als in Engeland en ten onzent, vertoonde het zich elders toch bijna nooit.

Bestrijding van dit » doopersch" en » antinomiaansch" dolen is alzoo plicht; maar te leur gesteld zult ge uitkomen, indien ge u inbeeldt het met een enkele predicatie er te zullen uitslaan. Daarvoor zit het veel te diep. *Het is de onkruidwortel, die geslingerd zit om*

den wortel van de volle genade. En nu zullen dáárom de meesten u beletten er dien onkruidwortel uit te rukken, omdat ze vreezen, dat ge tegelijk er ook den diepen genadewortel meê uit zoudt trekken. Alleen zeer voorzichtig beleid belooft hier dus baat. Merkt de verslingerde ziel, dat gij om den diepen genadewortel u niet bekreunt, dan kunt ge ganschelijk niets beginnen en slaat ze van zich af. En alleen dan, wanneer het gevoeld wordt, dat ge voor den diepsten genadewortel minstens evenveel voelt, kunt ge misschien een enkel maal door 's Heeren gunst zulk een ziel bevrijden.

Daar zitten dan ook de redenen in, waarom de halve orthodoxie, die steeds zoo bitter over »ziekelijke verschijnselen in de gemeente" klaagde, er nooit iets tegen vermocht heeft. En dat was natuurlijk. Want ook te midden van al heur onmiskenbare ziekelijkheden, beseft de kranke gemeente toch, dat ze de zake Gods *dieper* opvatte, dan deze niet-ziekelijke artsen. Hoe fijner de bewerktuiging, des te meer aanleg voor sleepende ziekten. Van tering hoort ge meer bij een mensch, dan bij een rund.

Slechts is dit hoog- en broodnoodig, dat men ten langen leste in den gereformeerden kring eens in ga zien, dat »gereformeerd" en »doopersch" niet *één*, maar *twee* zijn. De dwaling moet te boven gekomen, alsof het »doopersche" alleen maar in den Doop school. Men moet weer uit de historie leeren, dat de »dooperschen" en de »gereformeerden", hoewel in veel punten eenig, toch in geheel hun levensbeschouwing tegenover elkander

stonden. Hadden de »dooperschen" hier het terrein behouden, dan ware ons land nooit van Spanje verlost.

Veerkracht in den vrijheidsoorlog is er eerst met het optreden der Calvinisten gekomen. De leus der »dooperschen" was »met een boeksken in een hoeksken", die der Calvinisten: »Voor den Heere en Gideon!" al ware het met driehonderd man.

Dit komt het sterkst uit op het beslissende punt van allen weerstand, namelijk in beider denkwijze *over den oorlog*. Want wie het lijdelijke standpunt inneemt, moet *tegen* den oorlog zijn.

Niet in den zin waarin de Christen den oorlog verfoeien moet, als een om wraak schreiende slachting van menschenlevens; maar zoo, dat men den oorlog *als zoodanig* voor *ongeoorloofd* verklaart en dus schuldig stelt, wie dien onderneemt of er aan participeert.

Er is een stem in ons, die terugschrikt op het denkbeeld van ooit menschenbloed met eigen hand te vergieten. Maar er is ook een andere stem die zegt: »Mijn eer boven mijn leven!"

Uw lieve kind een arm te laten afzetten is iets allerontzettendst als ge het indenkt, en het kost wat, eer ge tot den heelmeester zegt: Ga uw gang! Maar soms kan het *moeten*. Dat het liefdeloos zou zijn, het tegen te houden. En zoo nu ook onder de volkeren. Het kan zijn dat een natie zich geestelijk om haar eere en haar roeping brengt, indien ze zich zonder moed tot verweer krenken en kwetsen laat.

Maar tegen dit alles in hielden de dooperschen vol: *Nooit oorlog!*

Zelfs nog in 1740, dus in kalmer tijden, leerden

ze in hun »Kort onderwijs des Christenlijken geloofs, uitgegeven volgens last der kerkvergadering van 12 Juni 1697", in een vijfden druk, dus in een boekje dat druk verkocht is:

»Maar is den booze met den swaarde te wederstaaan, en by gevolg *het oorlogen* niet noodzakelijk, volgens de wet der natuure, en gevolgelijk een werk waar toe ieder een by gelegentheid verplicht is?

»Neen: nadien de Heere Jesus, die Gods wetten zoo natuurlyke, die eewigduurend en onveranderlijk zijn, ten aanzien van alle menschen, als alle andere volmaaktelijk vervulde, echter na 't woord van Petrus: Als hy gescholden wierd niet weder en schold, en als hy leed niet en dreigde, maar gaf het over aan dien die rechtveerdiglyk oordeelt (1 Petr. 22: 3). Grondvestende wel duidelijk zijn allerheiligste Godsdienst op deze hooftwet, zoo lijnregt strijdig met den oorlog: Die myn Discipel zyn wil die verloochene hem zelve, en neme zyn kruis op, en volge my na."

En voorts:

»Maar stryd hier niet tegen dat de geloovigen des Ouden Testaments, als: Mozes, Jozua, David, en andere met den swaarde gestreden hebben?

»Neen: want God die na zijn alwijze huishoudinge een groot onderscheid maakte tusschen den staat der kerke des Ouden ende die des Nieuwen Testaments, tusschen Mozes wetten en het Euangelium, liet aan de eerste veel toe, dat hy de laatste heeft verboden; als by voorbeeld het verlaten van een vrouw om geringe oorzaken en 't trouwen met een andere, als mede het trouwen van de verlate vrouw aan een ander, zelfs by 't leven van haar eersten man, dat het Euangelium alte-

zamen overspel noemd, en wat dies meer is; en overzulks ten klemd niet de geloovigen des Ouden Testaments hebben geoorlogt, en daarom wy mogen ook oorlogen."

Lijdzaamheid is hierbij motief.

»Maar komt den oorlog met de Christelijke lydzaamheid niet overeen?

»Neen: want zoo zegt Paulus, Rom. 12; 17 en 19: Vergeld niemant quaad voor quaad; en wreekt u zelven niet, beminde, maar geeft de toorne plaats, want daar is geschreven, my komt de wraake toe, ik zal 't vergelden, zegt de Heere. Quaad voor quaad te vergelden, dat niet alleen geschied als men uit plaizier en enkelen bloeddorst ('t geen zelden geschied) iemant ter dood brengt, maar ook als men een ander tot zijn verderf quaad doet, om dat hy quaad gedaan heeft of zoude willen doen, nadien het oogmerk zoo wel quaad is als het werk zelve: word dan een Christen beide het regt en de magt benomen, om zijn naasten die hem quaad gedaan heeft, of zou willen doen, quaad te vergelden, zoo blijft er geen voorwendzel van den oorlog, wiens wezen hier in enkel bestaat, onder de Christenen over, en de Christelyke lydzaamheid sluitze voor eewig buiten."

Het standpunt wordt evenals nu dat der »lijdelijken" kwanswijs goedgemaakt met een beroep op Gods trouwe.

»Strijd den oorlog met het vast vertrouwen op Gods vaderlyke en goedertiere toezegginge van beschermingе?

»Ja: want nademaal God onder 't Nieuwe Verbond de beschermingе alleen op liefde en weldoen belooft heeft, en het ontwijffelbaar is na 't zeggen van Paulus, Rom. 8 : 28, 31, Dat den genen die God lief hebben

alle dingen (zelfs ook de wreedste vervolgingen en dood, als waar op den Apostel aldaar byzonder ziet) moeten medewerken ten goeden, en niemant tegen ons zyn kan wanneer God voor ons is. Zoo wantrouwt men waarlijk aan Gods belofte en magt, met zich van een middel als den oorlog te bedienen, die den Christenen niet vergunt wierd, nog van Christus, noch zyn H. Apostelen ooit is geoefend, die nogtans best wisten op wat wyze God de bescherminge over de zyne hadde op zig genomen."

Zelfs de oorlog tot *bloot verweer* tegen een vijand die u aanvalt en u of de uwen van uw leven wil berooven achtten de »dooperschen" nog in 1740 als verboden.

»Maar wanneer de booze menschen een Christen schade willen doen aan zijn tijdelijke goederen, wat zal hy dan best ter hand nemen?

»Zijn vyand zoo 't mogelijk is door verstand en vriendelykheid beter onderrigten, en God ernstig bidden, die meer doen kan tot onze verlossinge als wy bidden of denken konnen, onderwyle zijn ziele bezitten in een stille en zagtmoedige geest, die kostelyk en dierbaar is voor God, hem voor alle dingen wel wagtende zijn vyand, om het tydelijk goed, dat ligt is en voorbijgaande, aan zijn leven, en nog minder aan zijn ziel schade toe te brengen, na de les van Paulus, 1 Cor. 6 : 7 : Zo is'er dan nu gantschelyk gebrek onder u, dat gy met malkanderen regtzaken hebt: Waarom en lijdt gy niet liever ongelyk? Waarom en lydt gy niet liever schade?

»Maar indien de Vyanden hem van 't leven wilden beroven, wat zal hy dan verkiezen en in 't werk stellen?

»Hy zal vluchten van de eene stad in d'andere, na 't voorbeeld van den H. Paulus, die in een mand langs

de muuren van Damascus wierd neergelaten om het quaad te ontvlieden, en niet konnende, altijd God bidden om genade en sterkte, waar door men alles kan overwinnen om in opregte lydzaamheid 't Lam Gods Jezus Christus na te volgen; die als hy gescholden wierd niet weder en schold, en als hy leed niet en dreigde, maar het overgaf aan dien die regtveerdiglyk oordeeld, ons een exempel nalatende (zegt de Apostel) opdat gy zyn voetstappen zoudet navolgen (1 Petr. 2 : 21, 23)."

Een uitkomst waartoe ze, gelijk men ziet, kwamen, door ook *op de overheid* al die uitspraken des Heeren toe te passen, die ons als richtsnoer *voor het private leven* van burgers onder elkaâr zijn gegeven, en waartegen Guido de Brès in zijn snijdende taal schreef: »Hierom bewijzen de Wederdoopers wel, dat sy seer vermeten en oversnoode stoute menschen zijn, als sy de godzaligbe overheyt, om de bedieninghe haers ambts wille, voor *Moordenaers* schelden;" maar we voegen er bij, dan ook een belijdenis, die blijkens de feiten en opiniën, door alle gereformeerde kerken en landen kloek en luide weersproken is.

En dit hangt dat weer saâm met die andere vraag, of men weerstand bieden mag aan een overheid die tirannisch het volk vermoordt, in steê van het als »herder" in den naam des Heeren te weiden.

Ook op dit punt toch zeiden de dooperschen: »*Nooit!* Altoos lijdelijk!" Dies keurden ze dan ook den opstand tegen Spanje onvoorwaardelijk af. En toen Den Briel door de Geuzen was ingenomen, was er in Londen

onder de Hollandsche Kolonie heel wat over dit afkeuren van den opstand te doen.

Altoos hetzelfde dualisme. Niet de tegenstelling die ook ons met alle gereformeerden zoo van heeler harte uit de ziel perst: »Niet *ons*, o Heere, *uw* naam alleen geef eere!" Neen, maar de belijdenis, dat wij stil moeten zitten, niets doen, en dat God de Almachtige dan redt en helpt buiten ons om, zonder menschen, rechtstreeks, door de natuur, door engelen of door den Heiligen Geest.

Dit is zelfs de ondergang der dooperschen geweest.

Toen het nationaal besef eenmaal opwaakte en God de Heere zijn kerk hier een erve bereidde en den opstand tegen Spanje kroonde tot Spanje in zijn bloed wegkroop, toen kon geen opinie meer stand houden, die rechtstreeks het drijven Gods in zijn volk tegenstond.

Onze gereformeerden hebben daarom ook op dit punt steeds de dooperschen weersproken, en aldus geleerd:

Zeer gewisselijk is onderwerping aan de van God gestelde overheid plicht. Buiten allen twijfel staat het vast dat we aan onze overheid gehoorzaamheid schuldig zijn. »Weest dan alle machten die over u gesteld zijn onderdanig, want de machten die er zijn zijn van God."

Wat de overheid gebiedt, moet derhalve gedaan, ook al komt heel uw rechtsgevoel er tegen op, ook al krenkt het u. Zoolang de gehoorzaamheid geen ander offer vraagt dan van uw gemak, uw geld, uw lust, uw levensvreugd, hebt ge te gehoorzamen. Onvoorwaardelijk.

Daarentegen, indien de overheid iets gebiedt, dat ingaat tegen Gods gebod of Godes eer of Godes kerk, dan *moogt* ge niet gehoorzamen.

Dan *moogt* ge niet. De Heere God kroonde de overheid. Zij staat dus onder Hem. Haar macht en bevoegdheid eindigt derhalve, waar *zijn* gebod haar gebod ontkracht. Want wat ze daartegen doet of gelast, gelast ze niet meer als overheid, maar als *zelve rebel* tegen God.

Waar dit »rebel zijn van de overheid" begint, is pijnlijk te beslissen. Ieder sta en valle daarin zijn eigen Heer. Geen muitzucht kan ooit gedekt door vertoon van den naam des Heeren. Maar ook medeplichtig worden aan de rebellie van uw overheid tegen den Heere der heirscharen, maakt u zelf rebel tegen God.

In zulk een geval kome er dus »lijdelijk verzet." D. i. men gehoorzame *niet*. Wat de overheid gelast, late men desniettemin ongedaan. Wat ze verbiedt, doe men toch. Niet met vertoon, maar in stillen ernst. »Oordeelt zelf of het geoorloofd is u lieden meer te gehoorzamen dan God!"

En ontvlamt de overheid daarover dan in woede en straft ze u met boete of met kerker of met geeselslagen, dan hebt ge dat te dragen. Ja, zelfs al wil ze u deswege het hoofd afslaan, of »met den viere verbranden", dan hebt ge dat te laten geworden, en ziende op de kroon die u wacht, de eeuwigheid in te gaan.

Geenszins echter als ware élk gewapend verzet hiermeê in élk geval uitgesloten.

Veeleer hielden onze vaderen in hun glorierijke worsteling steeds déze vier staande:

Vooreerst, dat niet elke overheid absoluut gezag had; dat in vele landen en volken het gezag der overheid

gebonden was door eeden en getemperd door de nawerking van het verleden in vrijheden en privilegiën; en dat even deswege een overheid die deze vrijheden brak, deze privilegiën verscheurde en met deze eeden den spot dreef, zichzelve als overheid onttroonde en even deswege »*vreemd tiran*" werd.

Ten tweede, dat er, gelijk in andere landen, zoo ook hier rechtens *volkshoofden* waren aangewezen, om 's volks vrijheden tegen de overheid te verdedigen, en dat alsnu de trouwbreuk der overheid hen niet van dien plicht om voor dat volksrecht op te komen ontsloeg.

Ten derde, dat een volk, 'twelk ziet dat gehuurd volk van buiten het komt uitmoorden, tegen deze vreemde macht weerstand mag bieden.

En *ten vierde*, dat de barbaarsche wreedaardigheid onder een vrij volk zelfs zóó ver kan gaan, dat zelfs een deel van het land of ook een enkele door God wordt aangedreven, om zulk een tirannie te weerstaan. Vooral Herman Witsius, de zachtmoedige godgeleerde, leî dit ingewikkeld en teeder punt in zijn practicale godgeleerdheid zeer voorzichtig en principieel uit.

Let men dan ook op de houding der gereformeerden in Zwitserland, van de Hugenoten in Frankrijk, van de Covenanters in Schotland en van de Geuzen in Zuid- en Noord-Nederland, dan blijft er ook wel geen twijfel over, of ze zijn van oordeel geweest, dat God de Heere hen opriep, om met het zwaard in de hand tegen de vijanden Gods strijd te voeren, en niet één onzer staatslieden of godgeleerden van naam heeft dit ooit principieel afgekeurd.

Op dit punt zou het dus overbodig zijn nog nader de Schrift te toetsen. Wat anderen goed en degelijk

deden, doet een verstandige van zin niet nogmaals over. En zoo staat het dan voor ons vast, dat voor hetgeen aangaat de moeite die ons van menschen aankomt, alle lijdelijkheid, en alle stilzitten ten duidelijkste weersproken wordt, *zoowel* door wat de vaderen op grond der Schrift tegen de dooperschen over den oorlog leerden, *alsook* door wat die vroede, vrome vaderen zelven, met dat Woord in de hand, tegen Spanje deden, om een plaats op deze erve te bereiden voor de kerke Gods.

VII.

DE PRACTIJK DER VADEREN.

Zich zelven onbesmet bewaren van de wereld. Jac. 1 : 27.

Zoo is dan door geleidelijke ontwikkeling vanzelf de bron der valsche lijdelijkheid weer opengedekt, en gebleken, dat dit »lijdelijk bij de pakken blijven neêrzitten" volstrekt niet gereformeerd, maar *doopersch* is. De »dooperschen" nu, wel te verstaan, niet beoordeeld naar hun schrikkelijke buitensporigheden in de »naaktlooperij van Amsterdam" of in den gruwel van Munster. Dat toch zou het toppunt wezen van onbillijkheden. In die uitberstingen van wild fanatisme sprak het vleesch, en niettemin zijn toch ook de doopers wel terdege met den Geest begonnen. Hun uitgangspunt was stille schuchterheid voor den Heere hunnen God; maar eigendunkelijk opgevat. En het is dit eigendunkelijke en dies eenzijdige in hun eerst zoo kinderlijke en beminnlijke vroomheid, waaruit later, en bij wettig verloop, zoo vreeslijke uitspattingen zijn voortgekomen.

Voor ons doel stellen we dus die uitspattingen geheel en al uit onze gedachten en vestigen uitsluitend

de aandacht op dat stiller, naiever, schuchterder element in de oorspronkelijke dooperije, dat zich naderhand onder Menno Simons heeft afgescheiden van de woestelingen, en waarvan de liefelijke naflonkering nog in een enkele doopsgezinde gemeente onzer dagen wordt gezien. En daarvan nu zeggen we, dat deze doopersche kringen de eigenlijke kweekplaatsen der lijdelijkheid, van het stilzitten, van het altoos verbeiden waren, en dat de gereformeerden ten onzent, wel zeer verre van hiermeê meê te doen, eer integendeel er die valsche lijdelijkheid met hun forscher en bezielder tonen weer uit hebben gepreekt, en het tot God bekeerde volk vervuld hebben met geestdrift en heldenmoed, om ons bijna weggezonken vaderland nog met den sterken arm, van Spanje te bevrijden.

Zoover kwamen we een vorig maal; maar nu moeten we nog een stap verder doen, opdat de waarheid van dit vergeten feit toch duidelijk blijke.

En dan doelen we met name op de *politicophobie*, een vreemd voor het volk onverstaanbaar woord, dat zeggen wil: *Onverschilligheid voor 's lands zaken.*

Die ziekte is een kanker die men ook in onze dagen weer tamelijk diep in ons Christenvolk zag invreten. Allerwegen toch vindt men vrome, godvruchtige zielen, die van oordeel zijn, dat een Christenmensch beter doet met zich niet in te laten met de politiek. Een kind Gods, zoo zeggen ze, kan voor zijn ziel zorgen, voor zijn huisgezin en voor zijn beroep; maar zoomin in dat kerkelijk gekrakeel als in dat politiek geharrewar moet een kind van God zich mengen.

Ze vinden het op dien grond dan ook verkeerd, dat, op het voetspoor van Bilderdijk, Groen van Prinsterer

en Da Costa, ook de Christenen hier te lande weer 's lands zaken in overweging hebben genomen. Ze kunnen er maar niet overheen, dat de belijders van den Heere Jezus ook op politiek terrein een eigen groep vormden. Ze vinden het zonde en jammer dat zulke talentvolle mannen als Keuchenius en Lohman en wie niet al, niet liever op het evangeliseeren uitgaan. En zouden niets liever wenschen, dan dat men zich met geen stembus, met geen kamer, met geen regeeringsbemoeiing meer inliet.

Ze leven in het diep besef, dat het hier toch maar voor korte jaren is, en dat het vaderland »daarboven" toch al onze liefde moet hebben. Bovendien, met het historieblad in de hand, meenen ze te kunnen aantoonen, dat al dat wroeten en worstelen toch nooit tot iets duurzaams geleid heeft. En wat alles afdoet, er kleeft huns inziens aan de bemoeiing met 's lands zaken nu eenmaal een bezoedelende smet, en er is geen kind van God, dat ooit 's lands doolpaden inging of het werd door die smet verontreinigd en leed schade aan zijne ziel.

Voor zoover ons bekend is, komt hierop in hoofdzaak de overweging dezer »politiekschuwen" neer! »Men moest er zich buiten houden, en het overlaten aan de wereld!" Immers dit is »de zuivere en onbevlekte godsdienst voor God en den Vader, weezen en weduwen te bezoeken en zich zelven onbesmet te bewaren van de wereld."

Welnu, *dit* gevoelen, waarvan ge in elke onzer provinciën en onder alle rangen en standen ook nu weer voorstanders bij de vleet kunt aanwijzen, is in den grond niets anders dan de oude opinie der *dooperschen.*

Slechts zijn de tijden metterdaad zoo dánig verloopen, dat men thans onder de Doopsgezinden tal van mannen vindt, die warm zich in de politiek dompelen, terwijl omgekeerd midden op het erf der gereformeerde kerk, de oude doopersche lijdelijkheidstheorie in het niet meêdoen, maar »stil in den lande blijven zitten" weer door duizenden omhelsd en door gevierde namen bepleit wordt.

Dit nu moet natuurlijk in hun vrijheid gelaten. Wel dient er tegen *getuigd*, en wierd dan ook telkens en niet zonder kracht getuigd, om met den Woorde Gods deze dwalende opinie te weerstaan, doch indien de voorstanders dezer zienswijze desniettemin in hun »lijdelijkheidshoekje" blijven wegkruipen, dan blijft ons niets anders over dan hun persoonlijke vrijheid hierin te eerbiedigen en voorts zelf onzen plicht te doen. Maar wat niet mag en waar we dan ook met alle ernste én kracht én in naam der historie tegen opkomen is die onware voorstelling, alsof dit zich onthouden van alle politieke bemoeiing, en in het algemeen deze »lijdelijkheidstheorie" en dit systema van »stilzitten" het »echt gereformeerde" ware.

En toch zoo doet men het voorkomen.

Men poogt den indruk te vestigen, alsof het echte, rijpere, vromere gereformeerde leven, op de keper bezien, zich met dat actief optreden in 's lands zaken niet wel verdroeg; ja, alsof ook op geestelijk terrein *hij* het verst in het keuren van de zuiverste gereformeerde wateren ware gekomen, die nu niets meer deed, dan stil er bij neerzitten, in een hoekjen

met een boekjen, of eigenlijk ook dat »boekjen" niet meer, maar alles uit den Geest.

En dat nu is *niet* zoo.

Eer omgekeerd kan niet luide genoeg getuigd worden dat onze gereformeerde vaderen, niet pas sinds Calvijn maar reeds van de dagen van Zwingli af, dus van de allereerste dagen der Reformatie, zoo krachtig en beslist mogelijk tegen dat lijdelijkheidssysteem zich heb *verzet* en het door verdubbeling van energie en werkzaamheid hebben *bestreden*. Dat ze meê uit dien hoofde (lees maar de Belijdenis van De Brès met bijbehoorende stukken, enz.) alle gemeenschap met de dooperschen hebben afgesneden. En dat ze er met Gods hulp metterdaad in geslaagd zijn, om den werkelijken, ziekelijken levenstoon, alomme in Zwitserland, Nederland, Frankrijk en Schotland, door een levenstoon van manlijke kloekheid en Christenheldenmoed te vervangen.

Nooit, nooit hebben onze vaderen het zich laten aanleunen, dat de nationale belangen ons niet ter harte zouden gaan. Ze hadden een drievoudig snoer, »Oranje, Kerk en Nederland", en wilden er niet van hooren, dat zij nu staat en stadsbestuur maar aan de mannen der wereld moesten overlaten.

Tegenover de doopersche stelling, dat de overheidszaak buiten de bemoeiïng van den gereformeerden Christen lag, stelden zij kloek en kras en principieel hun beweren: dat zelfs dan eerst de meest gewenschte toestand zou intreden, als heel de overheid *in de kerk* was.

Dit laatste versta men niet verkeerd.

In onze dagen spreekt men gedurig en kan men

het zich haast niet anders meer voorstellen, dan dat er een land is, en over dat land een overheid, en dat er onder die overheid alsnu in dat land allerlei kerken zijn en zoo o. a. ook de kerk waartoe wij behooren. Maar onze vaders jaagden een geheel ander ideaal na. Zij zeiden: Er is eerst de kerk of liever de gemeente Christi in deze landen, en over deze ééne gemeente Christi is nu in de kerk tweeërlei soort van huishouding, de eene voor de geestelijke en de andere voor de zichtbare dingen. Een kerk dus, en in die kerk zoowel een *Ministerie* voor de bediening des Woords, als een *Magistraat* voor de zaken der overheid.

Wie dit niet goed inziet en scherp in het oog houdt kan nooit de vorige toestanden onzer republiek begrijpen. Van een overheid *naast* de kerk *in* het land of *in* den staat, wisten onze vaderen niets.

Zij namen hun uitgangspunt in den Christus. En gelijk aan Christus gegeven is alle macht in hemel en op aarde, zoo oordeelden ze dat ook een Christenland in zijn geheel een gemeente Christi was, en dat men ten behoeve van deze gemeente door twee wel te onderscheidene huishoudingen, de ééne geestelijk, de andere politiek, moest worden voorzien.

»Christelijke overheid" beduidde dus bij hen volstrekt niet, wat men er tegenwoordig van maakt: één of meerdere personen, die in hun privé en dan nog meest in naam leden van eenige kerk zijn; noch ook, dat er in de wetten van die overheid hier of daar nog enkele sporen over zijn, dat er aan God wordt geloofd. Dat alles beteekent niets. Neen, »Christelijke overheid" wilde zeggen: een overheid die *in* de kerk geplaatst was over de zichtbare en uitwendige huishouding der

gemeente; en alleen aan zulk een overheid kenden ze dan ook de bevoegdheid toe en droegen ze de verplichting op, om ook in het beleid der geestelijke huishouding van »de Gemeinte Christi" de geestelijke bediening te schragen.

Hun worsteling tegen Spanje heeft daarop het zegel gedrukt; evenals hun vernieuwde worsteling onder »Maurits zaliger", zooals ze plachten te zeggen, en niet minder de geheele historie van de Oranjemannen tot op Napoleons dwangbestuur. En zelfs toen nog bezat de gereformeerde groep in enkele harer overgebleven zuilen zulk een pit in het merg, dat een kloek en vurig predikant uit die dagen, ter verantwoording geroepen omdat hij weigerde voor Napoleon te bidden, te Overschie den maire tot bescheid gaf: »Al snijdt ge me den strot af, heer magistraat, dan zal u nog het Oranjebloed in het aangezicht spatten!"

Hetzelfde is in Zwitserland gezien in de dagen van Calvijn en Zwingli beiden. Politiek en kerkelijk belang was bij beide deze reformatoren zelfs geheel theocratisch dooreengevlochten.

Even hetzelfde zag men in Frankrijk, waar de gereformeerden steeds aanhielden op rechtstreekschen invloed in 's lands zaken; ten leste zelfs een soort staat in den staat oprechtten; en hun kerkeraden omzett'en in werfbureaux voor hun troepen die ze staan hadden in het veld.

Ja, ook op Schotland en de Covenanters, ook op Amerika en de pelgrimvaderen zouden we kunnen wijzen, om, des noodig, met overmacht van historisch bewijs, eens voorgoed de valsche stelling te ontwrichten, alsof de nu zoo hoog geloofde *politiekschuwheid* ooit

in de bedoeling onzer gereformeerde vaderen had gelegen.

Dat ook wij nu dit gevoelen omhelzen en dus tevens het daartegen overgestelde verwerpen, heeft intusschen zijn oorzaak niet daarin, dat we blindelings de vaderen volgen, maar komt integendeel voort uit de diep ingewortelde overtuiging, dat de vaderen te dezen opzichte naar den eisch van het Woord handelden; terwijl omgekeerd de »lijdelijkheidsdrijvers" den wil van dat Woord miskenden. Gelijk de uitkomst dan ook getoond heeft, dat in alle landen van Europa de dooperschen onder zijn gegaan, terwijl omgekeerd de gereformeerden met doorzettendheid en verbazingwekkende ontplooiing van veerkracht aan hun beginselen ingang schonken in het leven van gansche natiën en volkeren.

Immers dat de dooperschen allerwegen het aflegden mag volstrekt niet verklaard als een gevolg van hun ongelijk. Elk goed belijder van het Woord geeft minstens evenzeer en zelfs veel sterker ongelijk nog aan de Roomschen; en toch de Roomschen zijn alles behalve ondergegaan, maar wiessen weer op met nieuwe groeikracht. Zelfs de goddeloozen, die God en zijn Woord ganschelijk verwerpen, zijn uitgebroken in menigte en geworden tot een gansch machtig heir.

Het is dus volstrekt niet waar, dat zij die de waarheid op hun kant hebben, daarom altoos triomfeeren. Eer triomfeeren ze bijna nooit. Ze liggen telkens onder en de leugen komt boven op.

Omdat de dooperij derwijs schriklijk verliep, kon ze dus nog zeer wel de waarheid aan haar zij hebben ge-

had. Haar uittering is op zichzelf *geen* bewijs tegen haar. Maar dit, dit blijkt dan toch uit haar wegslinking, dat een groep of kring, welke ook, die, in lijdelijk niets-doen en stilzitten, zich onttrekt aan de algemeene levensbeweging, zich afscheurt van het nationale leven, en waant dat de Heere haar wel door een wonder van den hemel zal uitredden, bitterlijk in haar valsche verwachting wordt te leur gesteld.

Neen, zulke wonderen van den hemel, als toen de engel Sanheribs leger sloeg, hooren wel thuis in de dagen der Openbaring, maar niet in die van de Vervulling.

God de Heere *kon* dat wel doen, maar het belieft Hem niet.

Zijn onnaspeurlijk bestel, dat wij te volgen hebben, heeft het *anders* gewild.

's Heeren werkingen thans gaan in en door *menschen.* Daarom wordt elk Christen opgeroepen, niet om in de binnenkamer weg te schuilen, maar om als een goed krijgsknecht Jesu Christi den strijd des Heeren te strijden.

En .... vergeet het niet .... *ongehoorzaamheid* aan dit gebod des Heeren sleept den ondergang van kerken en landen na zich. Er zijn reeds zoo vele eens bloeiende kerken volkomen ondergegaan en spoorloos verdwenen.

Dezelfde verkeerde geestelijke neiging, die den *oorlog als zoodanig* afkeurt en veroordeelt en niet inziet dat ook in het leven der volkeren soms een schriklijke kunstbewerking ter redding van het leven noodig kan zijn; dezelfde geestesgesteldheid, die *elk verzet* verfoeit en dus ook eindigen moet met onzen opstand tegen Spanje een zonde voor God te noemen; diezelfde ziels-

dispositie leidde er voor drie eeuwen en leidt er ook nu nog toe, om »zich terug te trekken van", »niet in te laten met", en »niet te wagen op" het terrein van nationale en politieke belangen.

Dat »liefhebben van het stilzitten" is een trek, die zeer diep uit het hart komt en een scheur door *heel* het menschenleven trekt.

En daarom de vraag waar het nu altoos maar weer op aankomt is deze:

Werkt de Heere onze God in onze dagen in den regel middellijk of onmiddellijk?

Wie de lijdelijkheid voorspreekt, moet zeggen: »onmiddellijk!"

Maar ook wie weet dat God de Heere bijna niet anders dan *middellijk* in onze dagen werkt, voor dien heeft het dan ook met die valsche lijdelijkheid uit

VIII.

HANDHAVING VAN HET GEZAG.

Maar ik zeg u, dat gij den booze niet wederstaat; maar zoo wie u op de rechterwang slaat, keer hem ook de andere toe.
Matth. 5 : 39.

De verhoudingen onder menschen zijn velerlei. Naast de vraag, hoe wij tegenover land, overheid en vreemde volken (oorlog) staan, dringt zich dan ook met even sterke beslistheid de vraag naar den voorgrond: Hoe staat de overheid *tegenover ons*, en wij als burgers in den lande naast en *tegenover elkaâr ?*

Over beide volsta een kort woord.

»Lijdelijkheid", »stil zitten", »laten gaan zoo het gaat" is voor de overheid niet slechts niet *lofwaardig*, maar groote *zonde*. Ze mag dit niet. Ze schendt er haar plicht door. Ze hoont er de eere Gods meê.

We zeggen dit zoo kras, omdat het verre van ongewoon is, vooral onder teeder levende Christenen, desaangaande allerlei zonderlinge en bijsterlijk verwarde begrippen te vinden.

Jezus heeft gezegd: »Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordet", hoort men dan zoo zeggen, en

daarom past het ons als rechters om veel door de vingers te zien, en liever te pogen of we de overtreders met liefde en zachtmoedigheid kunnen winnen. Van hardheid warsch, voelen ze een afkeer van allen gestrengen toon. En gelijk Eli, die zijn nek brak, zijne zonen nauwelijks toornend had aangesproken, zoo zijn ook zij er meest voor, om zachte paden te bewandelen en recht te weeken wat krom was.

Hiertegen nu komt één alles afdoende bedenking op, deze namelijk, dat de lieve broederen die zóó redeneeren en dienovereenkomstig handelen, óf te veel, óf te weinig doen.

Immers oordeelen zij, dat men den leefregel door Jezus voor *private personen* gegeven ook op *de overheid*, de bestuurders en regeerders van gezinnen en vereenigingen moet overbrengen, dan gaan zij in hun hardheid nog veel te ver. Dan is de sierlijkste en rijkste gevangenis nog altoos in lijnrechte weerspraak met den eisch des Heeren. Dan zou het ons nooit voegen onze kinderen ook maar zuur aan te zien. Dan zou men alle recht moeten laten loopen, alle gezag laten vallen, en kort en goed tegen de sociale booswichten, weerbarstige kinderen, opspelende onderhoorigen, of accoord-brekende maatschappijleden zich naar den regel hebben te gedragen: Weerstaat den booze niet, maar zoo iemand u op de linkerwang slaat, keert hem ook de andere toe.

Naar dien maatstaf geoordeeld, zijn deze lieve, zachte Christenen dus nog *veel te wreed*, te hard, te onbarmhartig. Want immers, ze dringen er nog op, dat dronkelappen worden opgepakt en dat zedelooze personen onschadelijk worden gemaakt, ze straffen soms

hun kinderen, beknorren hun dienstboden, en stemmen soms reglementen goed, waar boete in bepaald is.

Reeds hieruit blijkt klinkklaar het onhoudbare, innerlijk onware en tegen Gods Woord ingaande van dit valsche standpunt.

En toch, die alzoo oordeelen verwarren op de wanhopigste wijs, met hun plicht en roeping als *private personen*, dien geheel anderen plicht en roeping, die op hen als *overheid*, in allerlei zin en onder allerlei vorm rust.

Tot privaat-personen heeft de Heere Jezus zeer zeker gezegd: »Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordet", maar de rechtspraak der overheid heeft Jezus daarmeê zoo weinig opzij gezet, dat hij veeleer én de rechtspraak van het Sanhedrin én die van den Romeinschen landvoogd op het stelligste heeft geëerd en erkend. Zelfs onder de Christenen wil Paulus dat er scheidsrechters op zullen treden. En dat de overheid het zwaard draagt tot een schrik voor de boozen, verheft het apostolisch getuigenis tot een getuigenis Gods.

Beide positiën *mogen* dus niet verward.

Waar het u als privaat persoon raakt, raakt het een zondig, in zich zelf verdoemelijk, niets waardig wezen. Daar kan en moet dus geweken. Daar geldt het een »ik", welks adem in zijn neusgaten is. En het spreekt dus vanzelf dat de Heilige Schrift, die u als privaat persoon geheel uitkleedt en niets aan u laat dan het wit van uw melaatschheid, aan kwetsingen van uw persoon toegekomen, voor zooveel u persoonlijk aangaat, u geen anderen regel voor kan schrijven, dan om u toch niets aan te matigen, stille te zijn en te wijken.

Maar zoo is het met u als overheidspersoon *niet*. Wel is de overheidspersoon in zijn privaat leven even niets beduidend en onwaardig, maar die niets beduidende mensch is nu als overheidspersoon bekleed met iets dat niet van hem, maar van God is. Hij is drager van een gezag, dat niet in of aan hem kleeft of hem verheerlijkt, maar van een gezag, dat van God is, door God hem als pand is toevertrouwd, en waarvoor hij dus heeft te waken; niet ter wille van zijn »ik", maar ter wille van Hem, om wiens wil alleen alle ding waardij bezit en beteekenis.

Stel, ik heb zelf een geschrift op het papier gebracht, en vind nu toch, dat het maar beter ten vure gedoemd worde; welnu, dan doe ik dat, en het stuk wordt verbrand. Dat mag natuurlijk. Maar indien gij mij een stuk van úw hand ter bewaring toevertrouwt, en ik ging het dan ten vure doemen, dan schond ik uw recht en beging een misdaad. En waar dit nu reeds onder menschen beseft wordt, hoeveel krasser geldt dit dan niet, waar de almachtige God, de Schepper van hemel en van aarde, ons *zijn majesteit* toevertrouwt, en wij ons het recht zouden willen aanmatigen, den gloed van die majesteit nu maar te laten tanen.

Dit mag niet. Dit is *majesteitschennis* van den Heere onzen God. En wel een misdaad, die zelfs bij teedere Christenen nog altoos min of meer op de veel te hooge gedachten steunt, die ze van zichzelven hebben. Ze beelden zich namelijk nog altoos min of meer in dat zulk een gezag ten deele *hun* gezag is en dat ze er daarom naar willekeur over mogen beschikken. En dat nu juist is niet zoo. Wie dat denkt pleegt roof. Want het gezag komt van God en is van God en

blijft van God; en ieder die het draagt of er meê bekleed is, zal er rekenschap over te doen hebben aan den Heere.

Voor wat nu de landsoverheid aangaat, geven de meesten dat dan ook toe. Maar hun ter waarschuwing dient er nu bijgevoegd, dat deze regel nu volstrekt niet alleen geldt voor de landsoverheid, maar wel terdege en in dezelfde mate voor allen, die, in welk ambt of in welke betrekking ook, met gezag over anderen zijn bekleed.

Een vader en moeder staan er precies evenzoo aan toe. Ze staan niet tegenover hun kinderen als scheppers, want God schiep ze. Niet als bezitters, want ze zijn zijns. En ook mogen ze geen gehoorzaamheid eischen omdat ze sterker, grooter, meerder zijn dan hun kinderen, noch ook omdat ze ze lief behandelen. De grond van gehoorzaamheid ook van kinderen aan hun ouders ligt uitsluitend in de majesteit Gods. Het kind heeft zijn God te gehoorzamen. Absoluut te gehoorzamen, omdat God zijn God en Schepper en Heer is. En de ouders zijn alsnu gesteld, om tegenover het kind dat *gezag Gods* te representeeren.

Ongehoorzaamheid bij kinderen moet dus niet maar gestraft, omdat het zoo hinderlijk is, noch ook omdat het de kinderen bederft, maar vóór alle dingen en principaallijk, overmits alle ongehoorzaamheid bij het kind *verzet tegen het gezag Gods is.*

Dit is dan ook de reden en wel de principale reden, waarom ouders gehouden zijn hun kinderen te kastijden en te tuchtigen en te dwingen tot gehoorzaamheid.

Ook al schreit hun eigen hart er bij, ja, ook al voelen ze, dat ze door eigen zonde het kind verzwakt hebben, dit alles kan noch zal hen ooit ontslaan van de pijnlijke, maar onafwijsbare verplichting, om door te tasten en het gezag hoog te houden.

Onze burgerlijke wetgeving zet hier het zegel op, door ouders het recht te geven om hun kinderen desnoods in den kerker te doen plaatsen. Want, weet wel, al is een moeder, een weduwe, nog zoo zwak en haar zoon nog zoo sterk, toch blijft die moeder de »gebiedster in Gods naam", en die reus van een kerel tot stille gehoorzaamheid van Godswege gehouden.

Men *mag* niet vragen: »Zou het er niet meê door kunnen?" Men *mag* niet zeggen: »Och, alle kinderen zijn tegenwoordig zoo". Men *mag* niet denken: »Ik maak liever geen onaangenaamheden." Een politieagent vindt het soms ook lang niet prettig om op straat een ruwen woesten persoon aan te pakken en met hem te worstelen. Maar hij doet het, omdat hij anders wordt afgezet, ook al vindt hij het nog zoo onaangenaam. En zoo nu ook zijt ge als ouders verplicht de eere Gods op te houden, ook al berokkent het u nog zooveel droefs en stuitends. Het is niet uw belang, maar *Gods eere* die op het spel staat. En daarom is alle toegeven *zonde*.

Hiermeê is natuurlijk niet gezegd, dat er geen wijsheid, geen beleid, geen teeder rechtsgsvoel, geen oog voor verzachtende omstandigheden zou moeten wezen. Dat alles geldt bij den rechter ook. Maar, en hier mogen we niet van af gaan, het recht moet ook bij het kind zijn loop hebben. Gehoorzamen *moet* het. Goedschiks dan goedsschiks. Maar kan het niet anders, dan *met straf*.

Slechts binden we één ding u hierbij ten ernstigste op het hart. En dat is, laat uw kind altoos merken kunnen, dat ge niet straft om eigen toorn, maar toornend om de *eere Gods*; met eigen schuldbesef en droefheid in de ziel.

Datzelfde geldt voorts ook van het dienend huispersoneel, van arbeiders op land of werkplaatsen, kortom van allen die onder anderen gesteld zijn.

Uit vrees voor onaangenaamheden, geven o, zoo vele huisvrouwen, en o, zoo vele hoofden van industrieele ondernemingen tegenwoordig maar toe, zien alles door de vingers, en doen alsof ze niets hooren. Indien men er zelf maar niet al te veel last van heeft, laat men zijn onderhebbend personeel betijen, of gelijk men het nog verachtelijker uitdrukt, »in zijn eigen sop gaar koken."

Dat nu is niets dan lafheid. Het is gemis aan moed en plichtsbesef. Men weet dat men stuiten zal op weerstand; dat het bestraffend woord een grof brutaal wederwoord, misschien wel een vloek, ontmoeten zal. En zoo zwijgt men. Gemakshalve. Huilend met de wolven. En het kwaad kruipt voort en voort.

Regel en richtsnoer is niet: »Wat moet naar eisch van Gods Woord?" maar alleen: »Hoe moet ik het aanleggen, om de minste moeite met mijn booien of mijn volk te hebben!"

Niet dat men daarom onverschillig voor hun zielen is. o, Neen, men zal nog voor ze bidden; ze binnen laten komen bij het lezen; hun nu en dan een goed

woord toespreken; goede lectuur in handen geven; teederlijk voor ze zorgen.

Maar waar men op struikelt, dat is op het punt van gehoorzaamheid. Gehoorzaamheid is beter dan offerande. En tegennatuurlijk en tegenschriftuurlijk is het, om de vastigheid van Gods ordonnantiën bij uw onderhebbend personeel te ondermijnen, en dan voorts hun Gods erbarming te prediken.

Neen, niet alzoo, broeders en zusters. De prediking en handhaving der wet mag niet losgewrikt. De wet moet ook in uw huis, op uw akker, op uw werkplaats doorgaan, en die wet Gods is, dat er één zij die beveelt en een ander die gehoorzaamt, of ook dat er een accoord zij van loon en arbeid, en dat het stipt naar dat accoord ga. En dan eerst, als door die gestadige dagelijksche prediking van het gezag van Gods wet, de spieren weer opstijven uit haar slapheid, eerst dan hebt ge recht en mag er drang in u zijn, om nu ook als priester en priesteresse op te treden, en de zielen te zoeken van wie u dienen.

Hetzelfde eindelijk geldt evenzeer van allen die door anderen, in maatschappijen of vereenigingen, te waken hebben voor anderer rechten of voor de rechten der gemeenschap. Zelfs een voorzitter op een vergadering, die in steê van den moed en de veerkracht te hebben, om het scheepke veilig door de branding der heete discussiën door te leiden, uit slappe toegeeflijkheden de teugels maar glippen laat, misdoet. Men *mag* zoo niet handelen. Alle bevoegdheid en gezag, waarmeê men over menschen bekleed wordt, is geen speelgoed, waar meê men zich vermaakt, noch een pluim die men als sieraad op zijn hoed laat waaien, maar een ons opge-

legde plicht, die zeer ernstige verantwoordelijkheid meêbrengt. En juist waar nu op de markt der wereld zoo velen dit niet kunnen of willen begrijpen, moesten juist de Christenen in den lande het voorbeeld geven, van ook in deze den ernst des levens, die in plichtsbesef en besef van verantwoordelijkheid spreekt, niet langer te laten struikelen in hun vergaderingen en vereenigingen.

Kortom, behoudens alle ruimte, die ook wij laten voor wijs overleg, voor bezonnenheid en waardigheid, moet niettemin de regel weer opgerecht, dat men nooit als »*persoon met gezag bekleed*" handelen mag naardat men zou moeten handelen als »*privaat persoon*".

Maar wat is nu het stuitende?

Dit, dat terwijl men telkens »personen met gezag bekleed" slap en laf ziet optreden, waar de ernst van het gezag moest verdedigd en de eere der wet gehandhaafd, diezelfde personen in hun »privaat leven" juist omgekeerd vaak overprikkeld en overgevoelig zijn.

Zoo verzet men de oude palen en keert Gods ordinantiën om.

Op het terrein van het gezag, waar toegeven schuldig stelt, schikt men alles in, en omgekeerd in het private leven, waar toegeven eisch van Jezus is, handelt men telkens ontoegeeflijk en lichtgeraakt.

Zoo zinken we al dieper.

Van twee kanten tegelijk werkt het kwaad op.

In het private leven gaat elk oogenblik het eigen »ik" op zijn beenen staan, is als kruidjeroermeniet zoo prikkelbaar, kan niets langs zijn kant laten gaan, en kookt inwendig van wrevel, wrok en gekwetste majesteit·

Daarentegen in de gezagswereld, waar niet *onze* majesteit, die geene is, maar de majesteit van het recht, dat is de majesteit *van God zelf* elk oogenblik gekwetst en geschonden wordt, is men óf tot versteenens toe onaandoenlijk, óf wel mist men allen moed en alle energie om wat kwaad is te keeren.

En daar zit 'em nu de wortel dier valsche, opgeverniste »lijdelijkheid."

Geen hand uitsteken en geen vinger verroeren, waar terdege wel toegetast en gehandeld moest worden, om het gezag hoog te houden; en omgekeerd, al de borstels tegelijk als een egel opzetten, zoodra men maar even merkt, dat iets te na komt aan het eigen ik.

Zoo blijkt dus dat van die twee majesteiten die in ons voor kwetsing vatbaar zijn, t. w. de ware majesteit van het *goddelijk gezag* en de valsche majesteit van *het eigen ik*, elk onzer van nature geneigd is, om bij kwetsing van de *goddelijke* majesteit in het lijdelijke te vallen, maar bij kwetsing van die andere majesteit van *het eigen ik*, alle lijdzaamheid te *vergeten*.

En dat nu mag niet; dat roept om wrake; dat sleept een oordeel na zich.

God is een jaloersch God.

Hij heeft gezegd: » Ik zal *mijn* eer aan geen ander geven!"

IX.

VALSCHE IRENIEK, NAAR TRIGLAND.

> U benaarstigende te behouden de eenigheid des Geestes door den band des vredes. Efez. 4 : 3.

Eer we thans de quaestie der lijdelijkheid of van het stilzitten ook op de kerk overdragen, willen we het oor te luisteren leggen naar wat een onzer beste theologen zoo uitnemend over dit onderwerp in dezer voege geschreven heeft:

»De eygentlijcke questie, die hier voorkomt, zoo schrijft hij, is deze: Of twee strijdige Leeringen in een Kercke geduldet, ende de Leeraers vande selve voor Leeraers der Waerheyt ende getrouwe Herders van de Kudde Christi erkent moghen worden. Ende nae dien der nu in de Kercke deses Lants strijt ghevallen is van weghen verscheyden gevoelen in sekere Leer-poincten, of men den strijt niet soude moghen weghnemen, ende den Vrede herstellen door een seker Moderatie ende onderlinge duldinghe, waer door d'een d'anders gevoelen dragende, men vande Verschil poincten so soude leeren, dat ofte een yeder vande zijne wat versweghe, of datmen de selve onder eenighe ghenerale

maniere van spreken, die van beyde partijen aenghenomen wort, so bedeckede, datmen het verschil niet en soude connen mercken.

Wy sullen van dese questie handelen, eerst int ghemeen, namelijck oftmen wel niet tegenstaende verscheyden gevoelen int stuck der Leere Vrede inde Kercke can behouden: Daer naer in 't bysonder of met dit tegenwoordighe verschil de Vrede onser Kercke wel bestaan kan.

Uyt de eerste distinctie, aangaende den vrede blijkt dat daer sulck een verscheyden gevoel was, die aldervaste ende sekerste Vrede die uyt d'eenicheydt des geloofs bestaet, niet zijn en can: waer uyt volcht, dat om in sulcken gevalle vrede te houden eenige moderatie ende duldinge noodigh is.

Daerom hier te besien staet of in soodanighe saken moderatie ende duldinge plaets mach hebben. Wy hebben gheseyt dat moderatie is maethoudinghe: Ende dat de rechte mate in het Gheestelijcke is Godts woordt. Daerom wy oock het selve in alles eenvoudelijcken moeten volghen, dat is in desen so handelen, als ons van Gode in zyn H. Woordt wort voorgeschreven, ende dat is de rechte moderatie.

Dese moderatie wordt aengemerckt in drieërley aensien: ten aensien onses selfs, die wy van anderen in gevoelen verschillen: ten aensien vande poincten daer in wy verschillen: Ende ten aensien vande persoonen vande welcke wy verschillen.

Ten aensien onses selfs sullen wy alsoo vorderen dat wy int verdedighen van de waerheydt niet en vermenghen menschelycke affecten ofte yet doen uyt haet van de persoonen teghen dewelcke wy verschil hebben,

maer alleenlijck siende op de eere Godes ende der Menschen salicheydt, de onwaerheydt haten, ende trachten (soo veel het moghelijck is), den verdoolden te winnen ende te recht te brengen.

De Prophete Moses die dat getuychnisse heeft van den H. Gheest dat hy in gheheel den Huyse Gods ghetrouwe was, heeft alsoo gheyvert over d'afgoderij des Israëlyetschen volcx, dat hy die twee steenen tafelen des Wets Godts uyt zyner handt wierp ende brackse aenden berge, doende het gulden calf met vyer verbranden tot pulver, twelcke hy stroeyde op het water, ende gaf het den kinderen Israëls te drincken: Nochtans en dede het niet in desen uyt menschelijcke affecte ofte haet des volckx, maer alleen uyt eenen oprechten yver voor de Eere Godes. 'tWelck daer uyt blijckt, dat hij selfs voor het volck badt: Ja wilde liever, als Gods name gelastert ende 'tvolck vernielt soude worden, selfs uyt den boeck des levens te werden uitgeschrapt. De H. Apostel Paulus bestraffende wel ernst'lijck de Galaten die haer van de valsche Apostelen hadden laten verleyden, als hyse noemde uytsinnige Galaten, hen verwijtende datse hen hadden laten betooveren: en handelde nochtans in desen niet uyt vleeschelijcke passiën: maer trachtede alleen de waerheyt des H. Euangelij tot gerusticheyt van hare conscientien, ende bevorderinge van haer eeuwighe salicheydt suyver te behouden. T'welck hy betoonde inde sorchvuldighe onderrichtingen ende vermaningen die hy doorgaens aen haer dede: Arbeydende haer wederomme als kinderkens te baren, tot dat Christus een gedaente in haer creech en de wenschede van weghen zijnder becommernissen die hy voor haer hadde, selfs by haer te wesen

om haer mondeling met vriendelijckheyt te onderrichten.

Dese Moderatie vereyscht de selve Apostel in een yegenlijck dienaer Christi, als hy seyt: Een dientknecht des Heeren en moet niet strijden, maer vriendelijck zijn tot eenen yegelijcken, bequaem om andere te leeren, ende quaet te verdraghen: Die geene die tegenstaen met alle sachtmoedicheyt onderwijsende, ofte hen God t'eenigen tijt gave datse hen bekeerende de waerheydt bekenden: Ende wil dat zynen Timotheus deze Moderatie in alle vermaninghen ende bestraffingen sal gebruycken, daer hy hem aldus vermaent: Predikt het woort, houdt aen tijdelijck ende ontijdelijck, straft, dreycht, vermaent met alle lanckmoedicheydt ende leere. Alwaer wy sien dat de Apostel niet en prijst de slappicheyt, iae veel meer troulooshеydt van sommige, die sy nochtans met den Naem van Moderatie willen becleeden, waer meden sy om goede vrienden met den menschen te blijven de H. Waerheyt des Heeren sonder verhinderinghe laeten lasteren, wederspreecken, ende verdonckeren. Want hy wil dat Timotheus sal predicken, aenhouden, het werk eenes Euangelisten doen, straffen, dreyghen, die teghenstaen onderwysen: Jae (ghelijck hy vereyscht vanden Bisschop 2 Timot. 1 vers 9) overwinnen ende den mont stoppen: Maer alleenlijck in desen allen vereyscht de Christelijcke sedicheyt, de welcke de vleeschelijcke passien ende niet den Goddelijcken yver bedwingende alles richt tot Godes lof ende des naesten stichtinghe.

Aengaende die saeken over welcke het verschil valt, staat te bedenken, oft het zijn uytleggingen van seeckere Schriftuerplaetsen, dan of het zyn leerpoincten selfs. Over de verscheyden uytleggingen van sekere

Schriftuerplaetsen die met de Analogie des geloofs, (welcke d'Apostel Rom. 12 : 6 stelt als de regelmate vande prophetije ofte uytlegginge der H. Schrift) dat is met de eenparige overeenstemminge van alle gheloofs-articulen, kanmen wel moderatie maken, op dese wyse, dat een yeder zyn verstandt sedichlijck voorstellende het ander niet en verwerpe: maar den Christelijcken Leser ofte toehoorder vrylate om na de mate der gaven des Geestes, de welcke hy ontfangen heeft, die te verkiesen voor de beste, die hy met den sin ende oogemerck des H. Geestes, oordeelen sal aldernaest over een te komen. Ende dit is een deel vande waere vryheydt van Propheteren die in de Christelijcke Kercke behouden moet worden. Waer in wy sien, ten eersten de onvolkomentheyt van onse kennisse in dit leven. Want wy bekennen hier eensdeels, ende wij propheteren eensdeels, siende door een spieghel in een duister reden: Ten tweeden de verscheyden gaeven die d'eene en de selve Gheest uytdeelt in Godts ghemeynte, ghevende een yeghelijck het zyne, alsoo hy wil, d'een meer ende d'ander min: Want een yeder onder ons is ghenade ghegheven nae de mate der gaven Christi: ende derhalven moet eens yeghelijcx ghevoelen wesen tot matichеyt, nae dat Godt een yegelijc de mate des geloofs gedeylt heeft. Ten derden de sonderlinge wijsheydt Gods die deze verscheydentheyt, uyt onse onvolmaektheyt spruytende, tot onser grondiger onderwysinghe wonderlijck weet te ghebruyken. Want door de overeenbrenginge van dese verscheyden uytleggingen, wordt de rechte meeninghe metter tijt by ons te claerder ende te sekerder. Maer met de uytlegginghen der H. Schrift, die met de Analogie des Gheloofs niet overeen en komen, moet

men soo handelen als hier na van de leerpoincten die tegen de waerheyt zyn, geseyt sal werden. Dit konnen wy met een exempel verclaeren. De Heere Christus seyt by Ioan. 14 : 28: mijn Vader is meerder dan ick. Dit verclaren sommighe ten aensien van syn menschelijcke natuere, sommige ten aansien van den stant zijner vernederinge, sommige ten aensien van zyn middelaersampt, ende van de vrywillige dispensatie met welcke hy zich selfs, gewilligh zynen Vader onderworpen heeft als middelaer, om de uytvercorenen tot hem te vergaderen: Geen van dese drie uitleggingen strijt met de Analogie des geloofs. Want se alle drie wel bestaen met de gesonde leere van den persoon ende middelerampte Christi: Ende daerom en hebben se noyt materie van twist gegheven inde Kerke Godes. Zeer veel diergelijcke exempelen sal d'aendachtige Leser in de schriften der rechtgevoelende leeraren connen waernemen. Maer d'Arrianen leggen dese plaetse also uyt, als of Christus daer mede soude lochenen dat hy is eewich God, eenes wesens en de heerlijckheyt met zyn Vader. Dese uytlegghinghe strijt met de Analogie des geloofs, waermede wy gelooven in Christum die waerachtich ende eeuwich God is. Ende daerom is soodanige uytlegginge inde ghemeynte Godes neffens de voorgaende niet te lijden.

Over de Leer-poincten valt insgelijcx tweederley verscheydenheyt: Namelijck, ofte aengaande de maniere van eenich leer-poinct te verclaren ende voor te stellen, ofte over het poinct ende hooft-stuck der Leer self: De verscheydentheydt over de maniere van verclaren en is wederom geen materie van twist inde Kerke Godes. Want dit behoort mede tot de vryheidt van

propheteren, ende heeft in sich die drie nuttelijke bedenckingen daer van wy nu gesproken hebben. Waerom oock de rechtgevoelende leeraeren doorgaens een yder zyn maniere van verclaringe, behoudens altijt het hooftstuck der leere onvervalst, vrygelaten hebben. Maer wat aenbelangt de poincten der leere zelfs zyn wy gebonden aende waerheyt des Goddelijken woorts, sonder dat wy daer van ter eener, otte ter ander zyde mogen afwijcken. Ende daarom is in desen de rechte Moderatie, dat een ieder nae ghelegentheyt zijns ampts de waerachtighe leer des H. Evangelij belyde ende Leere, ende de contrarie valsche leere verwerpe ende wederlegghe.

Want Godt heeft ons zo precijs aen zyn woort gebonden dat wy daer niet en mogen toedoen of afdoen noch daer van wijcken ter rechter of ter slincker handt, ende Christus heeft zyne Apostelen bevolen den volcke te leeren al wat hy haer geboden hadde.

Doch de persoonen die met eenige valsche opiniën ingenomen zijn, zijn tweederley: Sommige zyn swacke leerlingen, als die uyt de Heydensche, Joodsche, ofte Paepsche blindheyt komende, ofte eenige secten ende ketterijen verlatende haer vervougen tot de Kerke Godes om aldaar de Heylsame leere t'haerder salicheyt recht te leeren verstaen, ofte die van eenige verleydende geesten onrustich ende twijfelachtich gemaekt zijnde, onderrechtinge begeeren. Met desen salmen so modereren dat men se als swacke leerlingen, in Christo opnemende, (volgens de vermaninge Pauli Rom. 14 : 1 : die swac is int geloof neemt op, maer niet tot twistige samensprekinge) met behoorlijcke bescheydenheyt haer onverstant recht leere bemercke, en met die onver-

valschte melc des goddelijcken woorts in Christo soecke op te qneecken, gelijc die H. Apostel den Corinthyers heeft ghedaen. Ick en conde tot u Broeders niet spreken (seyt hy) als tot geestelijcke, maer als tot vleeschelijcke, als tot jonge kinderen in Christo, ick hebbe u met melc gevoed ende niet met spijse, want ghy en vermochtet noch niet. Van welcke moderatie ons een sonderlingh exempel heeft gegeven onse Salichmaeker Christus, de aldermoderaetste ende sachtsinnichste (van den welcken geseyt is door den prophete: Hy en sal niet schreyen noch roepen, en zyn stemme en salmen niet hooren op der straten, het gecroeckte riet en sal hy niet in stucken breken, ende die glimmende wiecke en sal hy niet uytblusschen) als hy den Nicodemum vriendelijc inden nacht ontvangende, hem syn groot misverstant met sonderlinge bescheydenheyt, mitsgaders den oorspronck ende het middel onser salicheyt duidelijken aengewesen heeft. Als hy zyn discipulen, in haer groot onverstant een geruymen tijt gedragen ende vande verborgentheden zyns geestelycken Koninckrijcx so sorchvuldelijc onderwezen heeft. Daar ghy siet dat men de onverstandige niet also in haer onverstant moet dragen, dat men se daer in late steken, ende hen wijsmake het gelde even veel of sy het sus of so verstaen: Maer arbeyden dat se van haer onverstant tot het rechte verstant mogen ghebracht werden. Want daertoe is de leere des H. Evangelij, op dat wy niet meer kinderen zyn die omghevoert werden met allerley winden der leere, maer dat wy mogen alle komen tot de eenicheyt des geloofs en der kennissie des Soons Gods tot een volkomen man etc. Ende derhalven moeten zy oock wederom met haer onverstant ende cleyne

kennisse niet te vreden zyn: maer poogen om gelyc in Godsalicheyt, alsoo oock in kennissen daegelijcx toe te nemen na de Leere des Apostels: Broeders en wort geen kinderen in het verstant, maer wordt kinderen inder boosheyt ende wordt in het verstant volmaact.

Andere zyn herde tegensprekers, die haer valsche meeninge soecken staende te houden, ende de leere die daer tegen strijt uyt der menschen herten te weren. Tegen de sodanige moet men de Goddelijke waerheyt ernstlijc verdedigen ende haere valsche meeninge wederleggen, op dat sy (so het mogelijc is) gewonnen, ofte immers andere voor haer bedriegerijen gewaerschout werden. Want een toesiender moet nae de leere des H. Apostels aen dat getrouwe woort dat na de Leere is vasthouden op dat hy machtich sy te vermanen door de ghesonde Leere, ende de ghene die teghenstaen te verwinnen. Soomen anders doet soo en isset gheen Modereren, dat is maethouden oft wel bestieren, maer veel eer moddereren, dat is van den goeden ende reynen wech sich te wenden tot den onreynen modder: Dewijle dat door sodanige onse slofficheyt, ende wy ende andere lichtelijcken van den rechten wegh der waerheyt tot inden modder der valscher leere ter syden afgeleyt souden werden, derhalven en mach in desen gheene andere moderatie gebruyckt werden: Recht weder op die trage handen ende die slappe kniën (roept de Apostel leerende de rechte moderatie) ende maeckt rechte gangen met uwe voeten op dattet creupele niet af en dwale, maer liever ghesont werde. Ende aldus moet de moderatie gebruykt worden om vrede te becomen ende te behouden.

Belangende het Dulden: Hebben wy verstaen, dat

men duldt eenigh quaet, dat men voort eerst niet en can weren, op hope dat ment naderhant verbeteren sal, waer omme men dan ooc alle gelegentheyt waerneemt om 'tselve zoo haest mogelijck is te verbeteren. So doch 'tselve quaet door het dulden soo seer soude toenemen, dat het wijders incruypende oock het ander dat goet is, soude bestaen te bederven, zoo moet men het met alle vlijt tegenstaen, op dat het niet verder in en breecke.

Een Medecijn-meester hebbende een Patient beswaert met twee accidenten, der welcke eene doodtlijck is so het niet dadelijck werde gecureert, het ander niet: sal dit voor een wijle tijts voorby siende, opt gene zijn cuere gantschelijck te wercke stellen. Also nochtans dat hy gecureert zijnde oock dit niet ongecureert sal laten: of so dit onder de hant soo toenam dat het mede periculoos wiert, sal hy oock om 'tselve in tijts, zoo 't mogelijck is, te weren, bequame remedie byder handt nemen. Alsoo moet het in't geestelijcke oock toe gaen. Men moet acht nemen van waer het meeste Perijckel komt ende sich met alle vlijt daar teghen stellen.

Onder den genen die met valsche meeninghen besmet zyn, worden bevonden sommige die de selve sterck dryven, ende andere mede soecken wijs te maecken: van den welcken derhalven vreese is, datse andere met haer sullen verleyden.

Andere die stil, zedich ende leersaem zijnde, geern willen hooren ende reden plaets gheve: van welcken derhalven hoope is, datse mochten ghewonnen worden. Doch onder dese en begrijpen wy niet die luyden die doorgaens in den mont hebben datse geerne willen gehoor geven, ende so haer yemant beter can onderrichten, van haer

meeninge af staen, en de ondertusschen looslijck haere valsche meeninge soo int heymelijck soo in 't openbaer beyde schriftelijck ende mondelijck anderen soecken in te scherpen. Dese tellen wy met recht onder de eerste soorte. Want sy zijn die loose ende schalcke vossen die den wijnbergh des Heeren heymelijck doorcruypen: haer leeringhe is de schadelijcke kancker die int verborghen verteert. Sulck haer segghen mis bruyken sy als een bedrieghlijcke deck-mantel om de eenvoudighe te lichtelijcker in te nemen. Deze dan ende andere 'tsy bedriegelycke, 'tsy openbare teghensprekers van de Waerheyt ende voortplanters van haer valsche meeningh en zyn geensins te dulden, maar ernstlijck tegen te staen op datse andere met haer niet en vervoeren. Vanght ons de Vossen (seyt de Bruydegom der gemeinten Christus) de cleyne Vossen die de wijnbergen verderven. Maer de swacke ende leerige mogen in hare swacheyt een wijltijts gedragen worden: so nochtans dat men, gelijck oock voor geseyt is, met alle gevoechlickheyt haer van de verborgentheden des Geestelijcken Coninckryck naerder onderwijse, ende hen haer onverstant levendich voor ooghen stelle. De Discipulen Christi waren in een groot misverstant aengaende het wereltlijcke Coninckrijc, 'twelcke sy meenden dat haer meester Christus oprichten soude, waerdoor sy veel onverstandige redenen voortbrachten, even wel hielden sy Jesum voor den Messiam, ende zijne woorden voor de woorden des levens: de Heere Christus droech haer wel in hare swacheyt, nochtans gaf hy haer by alle gelegentheyt haer onverstant te mercken ende onderrichtese vande nederheyt zijns Coninckrijcx hier op der aerden. Maer de Schriftgeleerden ende Pharizeën die

dit dit onverstant crachtelijck wilden staende houden, ende daerom haer aen Christum ergherende hem verwierpen, ende andere van hem afkeerich maeckten, heeft hy ernstelijck bestraft ende tegen gestaen.

Inde Gemeynten van Galatiën waren twee quade accidenten, ofte eygentlyck tweederley onsuyvere Leden: de Verleyders, ende de verleyde. d'Apostel droech dese noch voor een wijle tijts, ende sochtste te rechte te brengen: Mijn kinderkens (seyt hy) die ic wederom arbeyde te baren, tot dat Christus een ghedaente in u krijge: vertrouwende oock dat dese zijnen arbeydt by haer soude vrucht doen, seyde hij: Ick vertrouwe van u inden Heere, dat ghy niet anders sult ghesint wesen, te weten, dat dat ghy bemerckende, dat een weynich suerdeessems den geheelen deech suer maeckt, sult bekennen hoe qualijck dat ghy hebt gedaen, als ghy de valsche Apostelen gehoor hebt gegeven. Maer geenen en wilde hy geensins dulden, want sy waren der gemeynte schadelijck: Och of sy (seyde hy) afghesneden werden die u beroeren, vercondigende haer Gods strenge Gherichte: Die u beroert sal zijn oordeel dragen, wie hy ook zy.

Dit is van het rechte dulden, dat om de vrede te behouden noodig is. Ende dus verre hebben wy verhandelt, 'tghene tot openinge ende verclaringe van onse meeninge desen aengaende noodich was: dewelke nu uyt dit alles lichtelijck can afgenomen werden, ende is vervat in dese vier Propositiën.

De I. is, datmen de leere der waarheyt, niet uyt vleeschelijcke affecten ofte uyt haet van eenighe persoonen, maer uyt een oprechten Goddelijcken yver, met een sachtsinnich gemoet moet verdedigen, ende

trachten den verdoolden, soo het eenichsins mogelijk is, te winnen.

Op deze Moderatie, voor soo vele die streckt tot behoudinghe van goede borgerlijcke vrede ende gherusticheyt, loopt het meest al dat la Haye in zyn ghematigden Christen, uyt de discours van Monsieur de la Noüe voortbringht.

De II. is: Dat men om verscheyden manieren van eenige leerpoincten te verlaten, ofte om verscheydene uytleggingen der H. Schrift die met de Analogie des gheloofs niet en strijden, geen twist en moet maken, erkennende geerne de gaven, die God de Heere andere int bequamelyck te leeren, ende de H. Schrift te verclaren medeghedeelt heeft.

Dit gehoort tot de vrijheyt van Propheteren, dewelcke niet en moet wyder getrocken werden als het behoort, om onder de selve oock valsche leeringen te willen laten door slippen, want in onse vrijheyt zyn ende blijven wy dienstknechten Gods: Daeromme wy als vrije, onse vrijheyt niet en moeten hebben tot een dexel der boosheyt (soo d'Apostel Petrus leert), maer ons houden als dienstknechten Gods.

De III. is: Dat men den swacken leerlinghen die oft nieuwelincx hare grove dwalinghen verlaten hebben, ofte door haer slechticheyt ende onnoselheyt van valsche leeraers vervoert zijn, niet en sal verwerpen, ofte voor het hooft stooten, maer in hare swackheyt na gelegentheyt draghen ende met vriendelijckheyt ondergaen, op hope datmense Christo winnen, ende tot de kennisse van de verborgentheden onser salicheyt allenskens naerder sal mogen inleyden.

Ende hier toe gehoort het gene dat erghens uyt de

H. Schriftuere aengaende het dragen der swacken, ende malcanderen inder liefde op te nemen, bygebrocht soude moghen worden.

Dus verre sullen wy wel met de Moderateurs accorderen.

Maer inde vierde Propositie leyt de knoop, welcke is, datmen alle den raet des Heeren, suyverlijck, eenvoudelyck ende duydelijck leerende alle valsche leeringen ende uytleggingen der H. Schrift, die met de Analogie des geloofs strijden, ernstlijck met Gods woort moet wederleggen: Ende den genen diese verdedigen, drijven ende andere soecken in te scherpen, in Godts Gemeynte niet en behoort te lijden."

Bijaldien men in bovenstaand stuk voor »moderateurs" leest »de irenischen", zal ieder den zin er van verstaan.

X.

VERVOLG.

> Wacht u van de valsche profeten, die in schaapskleederen tot u komen, maar van binnen zijn zij grijpende wolven.
> Matth. 7 : 15.

Trigland, want zijn gevoelen was het, dat we over de verkeerde neiging der Irenischen meedeelden, gaat er nu toe over, om met twee bewijzen zijn stelling toe te lichten. De eerste is: dat op het irenisch standpunt de waarheid Gods in zijn gemeente geen stand kan houden; waarvan hij zegt:

Is niet de valsche Leere als een kancker, ende zyn de menschen niet van natuere tot de leughen gheneghen? Indien men dan de valsche Leere laet verbreyden, de waere Leere teghen spreecken, ende die ghene die sulcx doen inde ghemeynte nestelen, sonder sich mannelijck daer teghen te stellen: Wat kander doch anders uyt volghen, dan dat de valsche Leere over al in aller menschen herten de overhant neme, ende geene, oft ymmers seer weynighe ghevonden worden die de waerheydt toestandich zyn? De articulen vande Christelijcke Leere zyn alle gelijck als

schaeckelen in eenen keten aen malcanderen ghehechtet: Ghelijckerwijs een schaekel los gedaen zynde, de geheele keten ter nedervalt: »Also oock, alsmen maer eenen artijckel van de Leere der salicheyt verlochent oft verduystert, moeten de andere mede opgelost ende gelochent worden: Bij een exempel: Men kan de Leere der ghenadigher verkiesinge niet tegenspreken, ten zy datmen lochent dese sekerheyt der salicheyt, ende de hope der kinderen Godts onseker make. Dit kan wederomme niet gheschieden, ten zy datmen des menschen salicheyt stelle in zyn eygen bewaringe, waer toe noodich is datmen de genade vermenge met de vrije wille. Dese vrije wille kanmen niet staende houden, sonder te lochenen, ymmers eenichsins, de bedorventheydt des Menscen: T'welk niet kan gedaen worden, ten sy datmen de voldoeninge en de versoeninge Christi crencke: Waermede dan ten laetsten het gheheele fondament des Christendoms t' onderste boven wort geworpen ende allenskens soo wijt ghebracht, datmen salicheyt stelle buyten het gheloove aen Christum.

Ziet sulcke schoone vruchten konnender voorkomen van sulcke eene valschelijck ghenaemde Moderatie. Men legghe se dan aen op sulcke wyse alsmen wil: Doetmen eenighe poincten verzwijghen, de waerheyt wort verdrukt: bedecktmen het verschil onder dubbelzinnighe maniere van spreecken, de waerheyt wort verdonckert, ende menschen in twijffel ghestelt.

Hoe vele hebbender ghemeent dat Augustinus vande genaede Gods te hart disputeerde? Daerom is vande Meesters der sententiën moderatie ghesocht, hoe wel niet die, waer door alle Pelagiaensche Leeringhen worden voor goet ghekent, maer even wel een soodanighe

die de ghenaede Godts verduystert: Hoe veele meenender dat selfs Paulus van het rechtveerdichmaekende Gheloove te hert spreeckt. Daerom heeftmen ghesocht uytlegghinghen met het menschelijk vernuft overeencomende: Maer die hebben de waere stemme des Evangeliums ende den troost der consciëntiën verdrukt. Ziet hoe fijn beschrijft Melanthon de schaede van sulcke eene versierde Moderatie. Ende dit is het dat de Satan altijdt ghesocht heeft ende noch soeckt, siende dat hy met opentlijck de waerheydt aen te tasten, niet en kan uitrichten, soo gaet hyse listelijck onder kruypen, ende soeckt den lieden wijs te maken, datter soo vele aende kennisse der waerheyt niet geleghen is: wie men sus ofte soo gelooft dattet op een uyt komt: kan hy dit niet doen in veel articulen te ghelijck, soo neemt hy der eenen voor, wetende dat als hy de eene heeft losghemaeckt, de andere van selfs wel volghen sullen. Alsmen eenen vasten muer niet te ghelijck kan omwerpen, soo breektmen een steentjen teffens uyt, ende een steen losghemaecht zynde worden de andere lichtelijck uytghebroken. De muer der Waerheydt is vast, zy kan niet gheheel t'saemen omgheworpen worden: Daerom soeckt hy vooreerst eenighe steentjens dat is Leer-poincten, ofte ten minsten eenen los te maecken, op dat hy bequaemelijcker tot de andera mach voortgaen. Zoo heeft hy ghedaen ten tijden des ketters Arrij. De Arrianen siende datse de Godtheydt Christi niet gheheel en konden omwerpen, hebben van vrede ende verdraechsaemheydt beginnen te spreecken, ende in haere conciliabulen, middelen van vereeninge voorgheslagen, te weten datmen de woorden, Wesen ende Eenwesich, die (ghelijck sy seyden) inde

H. Schrift niet ghevonden en worden, (daerse nochtans de H. Vaders ende Leeraers uyt de selve crachtelijck bewesen) niet en soude stellen inde Symbolis, ofte gheloofsbekentenissen : Maer alleen dat Christus de Zone Godts den Vader ghelijck is. T'welck beyde partijen, soo rechtsinnighe als Arrianen bedencken waerachtich te wesen. Daermede (meenden zy) soude het vrede zyn, ghelijck dit oock (soo Socrates ende Theodoretus verhalen) in Concillijs Syrmiensi ende Ariminensi, voor goet inghesien is. T'scheen oock nae menschelijck vernuft eenen goeden voorslach te wesen. Want soude men soo veel niet doen (meenen de menschen) om vredes wille, datmen twee woordekens soude laeten vallen ofte verswijghen: Maer ondertusschen was het eenen loosen treck des Satans, die daermede voorhadde de waere Godheydt Christi te verdonckeren. Want als het soo verre is ghekomen, datmen niet en mach bekennen en staende houden dat Christus is eenwesich met den Vader, soo en machmen oock niet bekennen dat hy is waerachtich ende eeuwich Godt: Ende dat was het dat de Arrianen sochten.

Dit leert die ervarentheyt so claerlijck, dat hy wel blint moet zijn die het niet sien en kan, ofte moetwillich die het niet sien en wil. Ick beroepe my hier op de consciëntiën van alle Moderateurs, oft niet dat haer ooghewit is dat zy te ghevoechlijcker de Menschen vande Leere der ghereformeerder Kercken tot haer leeringhen souden doen afwijcken. Soo sy haer ghemoet recht sullen vrijen, soo sullen zy niet anders dorven ofte moghen spreecken.

Ick spreecke hier van soodanighe, die dese moderatie schijnen te drijven uyt eenen Goddelijken yver,

ende quansuys de salicheyt der menschen schynen te willen bevorderen. Want het is notoir dat neffens soodanighe, oock eenighe gevonden worden die alleen haer eyghen ghemack ende profijt soecken: Maer sy sien dat t'selve te bekomen is, derwaerts neyghen sy haer, ende tot desen eynde spreecken sy de groote ende machtighe deser weerelt na den monde. Soo die ghesint zyn, soo zyn zy oock, t'gheene dien behaecht, behaecht hen oock: t'gheene dien mishaeght, mishaeght hen oock. Sy zyn niet seer onghelijck den Huychelischen Propheten, daer van die Propheet Micheas ghewach maeckt aen zyn derde Capittel, De welcke Propheteren om gelt: Alsmen hen te eten geeft soo Prediken sy, het sal wel toegaen: Wanneer men hen daerenteghen niets inden mont en gheeft soo predicken sy, daer moet een krijch komen.

Dese zyn alsoo schadelijck als de andere. Want soo licht als sy de waerheyt predicken om profijts wille, ymmers soo lichtelijck sullen sy haer tot de leughen wenden, als sy profijt en ghemack daer van hebben te verwachten. Want doch de leughen ghemeenlijck meer profijts geeft hier op der Aerden als de waerheyt. In somma met wat ooghemerck dat dese moderatie ghedreven wort, altijt is sy der waerheyt schaedelijck.

Doch laet ons hooren wat sy hier voor reden wederomme teghen brenghen. Mach men dan (segghen sy) niet trachten om de seckten te minderen, ende de ghescheurde Christenheyt te heelen? Israël (claghen sy) leyt gheheel verwont; ende siet niemant soeckt het te verbinden: Soudet dan niet een goede vrucht van dese Moderatie wesen, datmen dese menigherley disputen weerde, ende de Christenen onder malcander vereenichde?

Antwoort: Het is sonder twijfel goet, ende niet alleen gheoorloft, maer oock noodich, datmen soeckt de seckten te minderen: maer op behoorlijcke wyse. Ende och of wy alle daer naer stonden niet met de mont alleen, maer met de daet ende Waerheydt: niet om den muer met loosen calck te plaesteren, maer om het gewonde Israël recht te verbinden! Maer wat is dit voor een wijse van doen, Israël te willen ghenesen met meerder wonden te slaen? Ruste te willen maken, met de ruste te verstooren? Seckten te minderen, met de Seckten toe te vallen, ende de waerheyt te verlaten? Soo en hebben d'Apostelen niet ghedaen. Als d'Apostolische kercken ontrust wierden vande valsche Apostelen, en hebben Paulus ende Barnabas met denselven niet ghehuychelt, of door de vingheren ghesien: Ofte sulck een ydele Moderatie by der handt ghenomen om vrede te maken: Maer zijn opwaerts ghereyst nae Jerusalem, om haer gheschil datse met de valsche Broederen hadden, vanden Apostolischen Synode, bestaende uyt Apostelen en de Ouderlinghen, te laten oordeelen: Op dat waerheyt ende vrede te samen inder Ghemeynte Godes mochte behouden worden. Insgelijcx als de Ghemeynte van Galatia int besonder van de selve valsche Apostelen beroert was, en liet sich de H. Apostel Paulus niet duncken datter weynich aen ghelegen was, ofmen het aldus ofte alsoo verstondt: Of dat hij om vredes wille wat behoorde toe te gheven: Hy en seyde niet, laet ghij wat vande wet vallen, ende ick van de ghenaede, ende alsoo malcanderen te ghemoet gaen: Ick en sal de leere vande genaede, ende ghij en sult de leere vande wercken soo hert niet drijven, ende so sullen wy d'een den anderen draghen: Maer

hy bestrafte de Galaters wel ernstlijck, datse den valschen Apostelen gehoor hadden ghegeven, ende sochtse weder te brengen tot de erkentenisse van de Waerheyt, vande welcke sy geweken waren, arbeydende haer wederom als kinderkens te baren, tot dat Christus een gedaente in haer mochte crijgen: In sulcker voegen moeten wy oock trachten, nae het exempel des Apostels Pauli de secten te minderen, datmen de verleyde vande Waerheydt grondelijck onderrechtende, soecke te brenghen tot eenicheyt des Gheloofs: Op dat also de dwalende Schapen tot de rechte Schaeps-koye Christi ghebracht zijnde, het mach worden één Schaep-stal ende één Herder.

Eenige die andersins niet quaet en zijn, maer haer menschelick vernuft wat te veel volghen, meenen datmen om de Waerheyt in te voeren vast op sulcke wijse behoort te handelen, als de Moderateurs om hare opiniën te verbreyden. Want sy meenen datmen voor eerst vande verschillighe poincten wat sal toegheven, ende de partijen wat inruymen, op datmen in toecomende tijdt zijn slach te beter waerneme, ende der valscher Leeraers listicheydt te bequamelijcker ontdecke. Voorwaer eenen menschelijcken voorslach: Dewelcke soo se eenichsins inde Politie mach plaets hebben, inde Ghemeynte Godts nochtans gantschelijck niet: Den reghel des Apostels staet vast: Men moet gheen quaet doen, op datter goet uytcome. De Heere Christus heeft zijn Discipulen wel gheleerdt, datse voorsichtig sullen zijn als Serpenten, maer daer beneffens heeft hy haer bevolen, eenvoudich te zijn als Duyven. Doch dit en comt niet over een met de Christelijcke eenvoudicheyt, die rondt en recht uyt gaet, hebbende haer oogemerck

alleen op de eere Gods, verbreydinghe der Waerheydt, stichtinge der Gemeynte, ende der menschen salicheydt. Een voorslach oock die de Waerheydt schadelijck is: Want wat is dit de Waerheydt te verlaten om de selve te bequamelijcker weder te crijghen? Vanden rechten wech af te wijcken, om op den selven te lichtelijcker weder te keeren? Beghintmen te glijden, men raeckt haest vande planck.

Wordt een schakel losghemaeckt, de heele keten valt ter neder. Wordt een steen uyt de muyre ghebroken, de reste sal lichtelijcken volghen. Alsmen begint te parlementeren, seytmen, soo is de Stadt half ghewonnen, ende wat volchter ghemeenlijck op, anders als overleveringhe vande Stadt? Waer toe sal dan dit Verdingh tusschen de waerachtighe ende valsche leere dienen? Om de Waerheydt te verlaten, ende over te gheven, op dat wy by onse vleeschelijcke ruste blijven? Dat moet ymmers verre zijn. Ende wie sal ons verseeckeren dat wy in toecomenden tijdt sulcke gheleghentheydt alsmen voorgheeft sullen connen becomen? De valsche leeraers, tot haer voordeel ghenomen hebbende, soo veel alsmen haer soude moghen toegheven, sullen in volghenden tijdt noch andere Articulen voortbrenghen, ende den lieden soecken in te scherpen. Ende om de selve te bequaemelijcker in te voeren wederom van nieuwe Moderatie spreecken: Dan salmen wederom ofte in onruste moeten gheraecken, soo men sich daer tegen set: Ofte nae haeren wille modereren ende toegheven als voren gheschiedt is, soo men Vrede wil behouden.

Al waer men dan wederom, soo veel alsmen toegheven sal, vande Leere der Waerheydt sal verliesen.

Ende waer sal dan eyndelijck de Waerheydt blijven? Dat men meenen soude datmen als dan beter sal staende connen blijven als te voren, dat is maer ydelheyt.

Want alsmen begint te wijcken, soo ist haest ghedaen: Men wijckt altijdt meer en meer achterwaert: Ende waerom salmen doch alsdan de moderatie minder aennemen als te vooren? Syn dan de laetste Articulen meer Waerheyt als de eerste, oft heeft God eenighe Articulen zijner Waerheyt gelaten in onse goetduncken, om daer van te dispenseren na onse ghevallen, eenighe niet? Zijn de Articulen daer over men modereren wil, plantinghen Gods, of der menschen? Zijn 't plantinghen van menschen, laetse uytgeroeyt worden: Zijn 't plantinghen Gods, soo laetse staen, ende tot zijner eeren wijt uytgebreyt, ende diese willen uytroeyen vanden Wijnberch des Heeren, met ernst afghekeerdt worden. Doch ghenomen, men dede ghelijck sy voorslaen, men gave wat toe in eenige articulen, ende men bleve daer staen, sonder yet meer te willen inruymen, wat salder dan ghewonnen zijn? Wat sal de eerste Moderatie helpen, alsmen even wel inde oude onruste sal blijven? Doet hier noch by, twelck wel het swaerste is, dat te bevreesen staet, dat Godt de Heere dese verlatinghe ende krenckinghe van zijne waerheyt, met meerder blindtheyt ende dwalingen zal straffen. Hij is jalours voor zijne eere, ende yverich voor zijne waerheyt: Hy heeft bevolen datmen tot zijn woort (twelck de waerheyt is) noch toe sal doen, noch af doen. En meenen wy dat hy sulck een lichtveerdich verdingh van zyne waerheyt onghestraft sal laeten? Hoe souden wy sulcx als hy rekenschap van ons quam eyschen, voor zyn hooghe Majesteyt konnen verantwoorden? Sullen wy

het pont dat hy ons vertrout heeft, inde aerde begraeven, op dat wy voor trouloose dienstknechten ghescholden worden? Segghen wy, het is maer een weynich dat wy hebben laeten vallen, sal hy niet antwoorden, soo veel te lichter was 't voor u om te bewaeren? Sal hy ons niet bestraffen dat wy weynich oordeelen, t'gene hy ons in zyn woort gheopenbaert heeft, ende t'welc zyne eere betreft, en zyne werckinghen int stuck van onse salicheyt? Ende oft het maer weynich waer, soo moeten wy doch ghedencken, dat hy ons bevolen heeft, oock in het weynighe ghetrouw te zyn, daerom sal hy segghen tot zynen goeden knecht: Ey ghy goede ende ghetrouwe knecht, omdat ghy in het weynighe zyt ghetrouw geweest, soo sal iek u over vele setten. Wie zyn wy dan, dat wy ons souden vermeten vande saecken des Heeren verdingh te maecken nae onse goetdunken? Waer heeft hy ons sulcx veroorloft? Laet ons dan toesien dat wy in desen deele, niet anders en doen als ons van Gode in zyn Heylig woort is toeghelaten, op dat wy niet t'eenigher tijt bevonden worden swaerlijck teghen hem, ende ons opgheleyde ampt te sondighen.

XI.

VERVOLG.

> Wacht u voor de valsche profeten, die in schaapskleederen tot u komen, maar van binnen zijn zij grijpende wolven.
>
> Matth. 14 : 15.

Hier komt dan nog bij, dat zulk een vrede, door valsche ireniek verkregen, nooit bestendig kan zijn; waarvan Trigland zegt:

De tweede reden is: Dat daer gheen andere Vrede inde Kercke Godes te beraemen is, dan die rijst uyt de eendrachtige toestemminghe in de H. waerheyt; alsoo dat, al wildemen schoon soodanighe moderatie byder handt nemen, als onse Moderateurs ons voorstellen, het nochtans geensins prackticabel en is. Want wat een yeder verstaet in consciëntie de waerheyt te wesen, dat sal hy andere willen leeren ende wijsmaecken. De rechtghevoelenden en sullen niet moghen noch willen naelaeten haere waerheydt te verkondigen, soo sullen oock de tegenstrijdighe valsche leeraars haere opiniën; oft immers sullen sy voorgheven dat zyt niet en moghen onderlaeten, soo men haer slechs eenighe vryheyt geeft. Wat vrede kan daer wesen daer een yder Partije zyn meeninge

tegen d'ander op het sterckste drijft ? Zegt ghij datmen d'een Partije oft d'ander den mont zal stoppen, zoo en handelt ghy niet bescheydelijck, maer partijdelijck: Want daer ghy verstaet dat beide Partijen lydelijc zyn, onderdruckt ghy d'eene meer als d'ander, twelck een yder lichtelijcken kan sien onbillick te wesen: Daer over de verdruckte Partije sich met recht sal hebben te beclagen. Zeght ghy dat die onderdruckte Partije niet lijdelijk en is, zoo en handelt ghy niet by forme van accommodatie ende Moderatie, maer van vonnisse. Waermede ghy al u ydel voorgheven van Moderatie gantsch om verre werpt: Zeght ghy men sal beyde Partijen bedwinghen ende den mont snoeren, zoo arbeydt ghy te vergheefs. Want doet vry u beste, ghy sult het daer toe niet brengen. Brenght ghy de huychelaers daer toe, die alleen op haer eyghen profijt ende ghemack sien, ende daerom ghelijck de weer-haen ende het riet met alle winden waeyen: Aende ghetrouwe Dienaeren Christi, en sult ghy het doch niet vercrijgen, also sy weten dat se voor Gode hare conscientie suyver moeten behouden: Het wilden de Overpriesteren der Joden om vredes wille den Apostelen bedwingen, datse niet meer en souden spreken inden name Jesu, maer sy kregen van hen deze rechtveerdighe antwoorde: Oordeelt ghy of het voor God recht sy u meer te hooren dan God: Want wy en connen niet laten dat wij niet spreken en souden wat wy ghesien en ghehoort hebben. Zoo sullen de rechtgevoelende oock moghen antwoorden, wy en connen niet naelaeten, te vercondighen het ghene dat ons God in zijn H. Woordt geopenbaart heeft. Men vindt oock sommighe valsche Leeraers zoo hertneckich datse om

geenderley oorsaecke en willen naelaten hare valsche leeringhen te stroeyen: Andere so gheveynst ende listich, dat, ofse al schoon belooft hebben dit ofte dat te verswijghen, 'tselve nochtans of int heymelijck hier ende daer de luyden inscherpen of voor een wijltijdts versweghen hebbende, naederhandt wederom voor den dach haelen: Daerom salmen haer inde Kercke moeten dulden, ende alsoo occasie gheven om haer meeninge te verbreyden, wat salder anders als confusie ende verwerringe uyt connen ontstaen?

Dat men meent men sal eenighe nieuwe Articulen uyt ghenerale ende dubbelsinnige manieren van spreken t' samen stellen, nae dewelke de Predicanten haer Predicatien sullen moeten richten, ende daermede de Vrede maken, dat is oock ydelheydt: Want beneffens dat daer onder de valscheydt soo wel can worden bedekt als de waerheydt, twelck de vrome Dienaren, die voor de zielen der Menschen moeten waecken, niet en moghen toestaen, soo salse een yeder partije tot zijn voordeel ende verdediginghe van zijne meeninghe soecken te trecken. Daer over de disputen immers soo groot sullen worden, als de voorgaende gheweest zijn: T'welck seer wel aengemerckt heeft den voorsichtighen ende Moderaten Philippus Melanthon, waer over hij in zijn Brief aenden Cardinael Granvelle aldus schrijft: »Zalmen nieuwe articulen maken die sus of so connen ghedraeyt worden, die de verschillen niet grondelijck wech en nemen, maer alleen bewimpelen, deze sullen noch veel grooter scheuringhen maken. Want een yeder partije salse trecken om zijn sake te bevestighen, ende d'een salse anders duyden als d'ander. Daerom is het kinderlijck ende den verstandighen mannen inde kercke Godes onbetamelijck so te spelen met dubbelsinnicheden."

Wederom in zijn verclaringhe over het vijfde Capittel Matthei. »Men moet niet meenen dat de Sophisten vreedsaem zijn die de Religionsverschillen door dubbelsinnighe woorden ende buychsame vereeninghe willen Modereren ende accorderen. Als ghedaen heeft het Synodus van Syrmien, 'twelck ghehoopt heeft dat door desen raet de verschillende Kercken weder souden connen te samen ghevoecht werden: Indien uyt het Symbolum van Niceën wierde uytghenomen het woordt Homoysion ende het generale woort Homoion weder inghevoecht. Want dit tweesinnig formulier, ende als een schoe passende tot beyde voeten, heeft het verschil geensins wechghenomen, maar de tweedrachten vermeerdert. Onse tijden (twelck te beclagen is) hebben niet weynich exempelen van soodanige raetgevinghe ende uytcoemsten ghesien: Ghelijck als wanneer het Interim is voortghebracht."

Dit is het oordeel Melanthonis aengaende de ydelheyt ende vruchteloosicheyt van soodanighe dubbelsinnighe articulen ende geveynsde Moderatiën. De ervarentheydt leert oock het selve tot onsen tijden overvloedelijck ghenoech. Zie hoe de David Ioristen, Nicolaiten, Frankisten, Cornhertisten, ende allerley Libertijnsche gheesten', alle te ghelijck van vrede, liefde, verdraechsaemheyt etc. dagelijcx veel roepen: Ende ondertusschen hoe verwert dat sy spreken, hoe confuselijck datse loopen, d'een sus, d'ander so, d'een hier, d'ander ginswerts, drijvende menigherley verscheyden opiniën, d'een tegen den anderen: zijnde ganschelijck ghelijck de vossen Samsons, dewelcke met de steerten aen malcanderen ghebonden zijnde, met de hoofden elck zijns weechs liepen, omme het kooren des Philisteen

in brandt te steecken. Alsoo ist oock dat die gheesten verscheyden opiniën dryvende alle gelijck nochtans in desen accorderen, datse de Kerke soecken te beroeren, ende het coorn, twelck opwast, op den acker des Heeren, met haer verkeerde argueringe onder schijn van liefde te vernielen. Derhalven en isset niet anders dan yedelheyt watmen in dese saecke by der handt neempt: Men moet in Godes saecke recht ende eenvoudich doorgaen: Plaesteren wy den muer met loosen kalck, hy en sal niet bestaen: de calck sal afvallen, ende den muer sal omgheworpen worden, ende wy sullen den Toorn des Heeren met onze troulooshеydt, ons selven over den hals halen.

En ten slotte er op wijzende, dat deze irenische strekking haar wortel heeft in remonstrantsche gevoelens, besluit Trigland zijn tractaat aldus:

Ende alsoo hebben wy beantwoord vast al 't ghene dat de Remonstranten in haer advys aende E. E. Heeren Staten achter de de conferentie Pag. 434, 435, 436 tot beweringhe van hare ghenaemde Moderatie inghebracht hebben: Ende ghetoont dattet gheensins tot verdedinghe van die gheveynsde Moderatie die wy in dit Tractaetghen bestreden hebben dienstigh kan wesen. Besluytende derhalven dat een soodanighe Moderatie als hedendaechs ghedreven wordt, ende boven van ons beschreven is, niet anders en is als eenen bedriegelijken, onschriftmatigen, ende ongheoorloofden voorslach, nerghens anders toe als tot onderdruckinghe der waerheyt, ende invoeringhe van verscheyden dwalinghen streckende. Daerom wy u te ernstelijcken vermanen, dat ghy u voor de selve sorch-

vuldichlijcken wilt wachten, ten sy dat ghy beyde de waerheyt ende een goede consciëntie wilt verliesen.

Hier uyt en sult ghy Christelijcke onpartydighe Leser niet besluiten (ghelijck veel-licht eenige quaetwillighe wel sullen doen) dat wy u raden tot partijdicheyt, bitterheyt, quaetwillicheyt, of diergelijcke. Want wy hebben u geleert dat ghy den swacken in hare swackheyt moet te hulpe komen, verdraghen, ende helpen stercken: dat ghij om vredes wille soo veel moet doen als eenichsins de waerheyt ende een goed Conscientie lyden kan. Dat ghy u wel ernstlijck moet stellen teghen de valsche Leere: Maer ondertusschen in desen niet handelen nae menschelijcke passiën, nae gonst ofte afgonst, maer alleene sien op Godes eere, ende op die stichtinghe uwes naesten, bejeghenende met sachtmoedicheydt den verdoolden, ende trachtende met alle vriendelijckheydt hen (soo het eenichsins kan gheschieden) te winnen ende te recht te brenghen. Zoo doende sult ghy beyde nae waerheidt ende na vrede staen, ende betrachten die vrede die de waere vrede Christi is: Het zeyt d'Apostel, dat wy vrede moeten houden, met alle menschen, soot moghelijck is, soo veel in ons is.

Hier mede recommandeert hij ons de vrede op het hoochste, willende dat wy met alle onse vermogen daer na sullen staen. Nietemin geeft hy ons te kennen, dat de vrede somtijts niet ghehouden kan worden; want segghende (soot moghelijck is, soovele in u is) gheeft hy te verstaen dattet somtijts niet moghelijck, end in ons is, ofte in onse macht niet en is.

Even het selve Leeren wy u: De rechte vrede, de ware moderatie ende maethoudinghe prijzen wy u aen:

Met alle mogelijcke vlijt moet ghy de vrede naejagen: Maer soude de vrede der waerheyt schadelijck zyn, laat de vrede wijcken. De vrede Godes is meerder, als der menschen. Godts waerheydt ende Eere gaet het alles te boven: Ende dat en is dan niet bitter, partijdich, twistich zijn, maer met behoorlijcken ernst voor het huis des Heeren yveren: Andersins de vrede te soeken dat de waerheidt ghekrenckt worde, en is niet anders dan op zyn huychelaers ende huerlinghs lauw te wesen, het welck Gode op het hoochste mishaecht. Want den soodanighen dreycht hy uyt zyn mont te spouwen. Betracht dan dese ware Christelijcke Vrede ende Moderatie; hatet niet de Persoonen, maer de dwalinghen, valsche Leeringhen ende boosheden: bejegent den Verdoolden met sachtmoedicheydt, tracht om malcanderen Christo te winnen ende tot kennisse der waerheyt te brenghen.

Ghij Herders ende Leeraers der ghemeynte Christi, hebt acht op u selven ende op de Leere, blijft hier in volstandich; Want sulcx doende suldy u selfs behouden ende die u hooren; Leert de reyne Leere Christi, wederleght de valsche. Doet neersticheyt om u selven Gode aengenaem voor te setten, Arbeyders die niet beschaemt en worden, en die het woort der waerheyt recht snijden. Hout vast aen dat getrouwe woort dat nae de waerheyt is, op dat ghy meucht vermanen door de ghesonde Leere, ende de teghensprekers overwinnen: Hebbende in allen desen u ooghe gheslagen niet op u eygen Eer ofte profijt, niet volghende u eygen affecten: maer siende alleenlijck op Godes Eere, ende den opbouw zynder ghemeynten: ghedenckende in allen desen dat een dienstknecht des Heeren niet en moet

strijden, maer vriendelijck zyn tot eenen yeghelijcken, bequaem om andere te Leeren, ende quaedt te verdraegen, Ende den genen die tegenstaen met alle sachtmoedicheyt t' onderwysen.

Ghy Overheden doet neerstigheyt om u Borgerije in vrede te houden, doch inden waeren vrede die in waerheyt bestaet: Verdruckt om vredes wille de waerheyt niet: draecht u als voedster-Heeren der kerken Christi. Denckt dat ghij zijt dienstknechten Gods die eenmael rekenschap van u bedieninghe sult moeten geven: Laet de vreese Godes altijt voor u oogen zijn. Helpt bevorderen het rijcke Christi, die daer is de Coning der Coningen ende Heere der Heeren: Kusset Christum den Zone Gods die u gesonden is, op dat zijnen toorn niet aen en brande, ende ghy om comt op den weghe; bevordert de Waerheyt, beschermt de belijders, ende voorstanders vande selve, immers en verdruckse, noch en belet hun haren Godsdienst niet. Beneemt hen niet de diergecochte vryheyt der consciëntiën, op dat ghy niet tot eenigher tijdt bevonden wordt teghen God te strijden.

Ende ghy Christenen int ghemeyn: Belijders vande H. Waerheyt, Lidmaten vande ware Ghereformeerde Kercke Christi, laet u niet verleyden met ydele woorden die eene schijn hebben: Handelt eenvoudelijck in de saecke des Heeren. Weest voorsichtig als Serpenten, ende eenvoudich als Duyven. Houdt vrede onder malcanderen. Nae dat ghy uwe zielen ghereynicht hebt inde ghehoorsaemheyd der waerheydt, door den Gheest, tot ongheveynsde broederlijcke liefde, hebt malcanderen vierichlijck lief uyt reyner herten: Wandelende ghelijck het uwe beroepinghe betaemt, daermede ghy gheroepen

zijt, met aller ootmoedicheyt, sachtmoedicheit, lanckmoedicheyt, verdraghende malcanderen, verghevende malcanderen. Soo onder u is eenighe vermaninghe in Christo, eenighe vertroostinghe der liefde, eenighe ghemeynschap des Gheestes, soo vervult uwe onderlinghe, ende uwer Herderen blijdtschap: Dat ghy eensghesint zijt, eenderleye liefde hebbende, eenmoedich ende eenderleye ghevoelende. Doet niets door twistinghe, of ydele eere. Laet den bandt der eenicheydt int toestemmen der Waerheyt, door deze verkeerde argueringen niet ghebroken worden. Blijft inder waerheyt stantvastich, ende behoudt alsoo de eenicheyt des Gheestes door den bandt des vredes: Want ghy zijt één lichaem ende Gheest, ghelijck ghy beroepen zijt tot één hoope uwer beroepinghe. Laet gheen tweedracht onder u rijsen, maer spreeckt alle eensins, vereenicht zijnde in één sin, ende in één ghevoelen. Waer toe wy bidden den Godt der ordre ende eenicheydt, den God der lijdtsaemheyt ende vertroostinghe, dat hy ons gheve dat wy alle eensins onder malcanderen ghevoelen moghen, in Christo Jesu, op dat wy Godt ende den Vader onses Heeren Jesu Christi eendrachtelijck met éénen monde moghen prijsen, hier in eenicheyt des Gheloofs, ende hier naemaels inde besittinge van eene waere eewige gheluckscalicheydt. Den waren ende eenighen God, Vader, Soon, ende H. Gheest sy lof prijs ende heerlijckheydt tot inder eeuwicheyt, Amen.

Mogen we aan onze irenische broeders vragen, of ze dit door Trigland voorgeslagen accoord al dan niet aanvaarden ?

XII.

DE DROOMERS EN DE NUCHTEREN.

> Dit gebod beveel ik u, dat gij naar de profetieën, die van u voorgegaan zijn in dezelve den goeden strijd strijdt.
>
> 1 Tim. 1 : 18.

Het helder gedachte betoog van Trigland, dat we met onverdeelde instemming overnamen, toont reeds, op welk standpunt we ons plaatsen. Pal staan voor de waarheid, zonder iets af te dingen op de vrijheid tot profeteeren; en voorts zachtmoedig en lankmoedig voor anderen; maar onverbiddelijk streng en in niets verschoonend voor ons zelven; — zoo wil de Schrift het, zóó prees Trigland het aan, en aldus blijft ook ons ideaal.

Loopt nu alles in kerk en maatschappij goed ,dan levert dit geen moeilijkheid op. Ieder loopt dan in de gebaande paden, en doordien ieder op zijn eigen pad blijft, blijft ook úw pad vrij.

Maar, en dit juist maakt de thans besprokene quaestie van zooveel gewicht, in zulk een zuiveren, normalen toestand verkeert maatschappij en kerk bijna nimmer. Het geslacht der menschenkinderen is zelf niet nor-

maal en kan daarom bijna nooit een normalen toestand opleveren. De menschen zijn zondaren altegader, en onder zondaren een zuiveren toestand van zaken en gelegenheden zich denken, kan alleen de oppervlakkige, wufte ziel, die op geen voeten of vaâm na peilt, hoe onmetelijk diep het gif der zonde invrat en inkankerde tot in heel het beengestel der menschheid.

Er is onder menschen niets dat is zooals het hoort; dat staat zooals het staan moet; en in elkaâr bleef zitten zooals God het had gezet.

Alles is uit zijn voegen; in alles heerscht verwarring; de grondzuilen des menschelijken levens zijn verzakt; daardoor de wanden ingebogen; en zoo hangt heel het gebouw van ons aanzijn over, en is gescheurd, en verloor zijn vastheid.

En nu bedenke men toch, dat de kerk van Christus niet buiten, niet naast, maar *in* die ontredderde, innerlijk gebrokene menschheid, door den Heere verzameld wordt. Ook die kerk bestaat dus uit personen, die allen zondaars zijn. Wel in Christus volmaakt; maar die volmaaktheid nog slechts door het geloof, niet in zichzelf bezittende. Tot op hun dood toe bleven de allerheiligsten worstelen met inwendig verderf en boos gebrek der ziel. Er was aan geen hunner iets geheels. Ook heel de kerkelijke massa was en bleef een zondige massa; wel rein in Hem die het Hoofd is; wel met hemelsche krachten bekrachtigd; wel met sieradiën versierd; maar niettemin in zonde verzonken, met zonde behebd, door zonde ontheiligd.

En gold dit van de leden, och, de voorgangers vielen alle eeuwen en vallen nog onder een zelfde oordeel. Ze zijn menschen van gelijke beweging; door

hun ambt blootgesteld aan nog straffer verzoeking van zelfverheffing en geestelijke hoogheid. Wel met een ambtsgave begiftigd, maar daarom niet ontkomen aan de macht der zonde. Ze struikelen zelf, terwijl ze anderen bij de hand grijpen. Herders zijn ze, niet door eigen uitnemendheid, maar om en door het Woord dat ze brengen; brengen in de prediking en brengen in het regeeren der kerken; gesproken en toegepast beî.

En uit dit dubbele euvel vloeit nu tevens en vanzelf voort, dat ook de instellingen der kerk, haar inrichtingen, haar vormen, en de gestalte van haar uiterlijk optreden, wel niet anders dan gebrekkig zijn kunnen. Of hoe zou de wand sterk zijn, als én de steen bros én het cement slap is? Zie dan ook maar hoe Christus al de eeuwen door met zijn kerk op aarde tobben moest. Hoeveel eeuwen zult ge uit die zestig eeuwen, dat de kerk nu bestaat, noemen, dat de kerk eens draaglijk van gelaat en schoon van gedaante en zuiver van sprake was? Reeds in de dagen der apostelen liep het mis. Reeds hun eigen zendbrieven zijn vol van klachten over opkomend bederf. Over bederf niet alleen door zonde-uitbreking bij de leden, maar ook reeds door het insluipen van valsche leeraars. En inderdaad, wie er nog altijd naar jaagt, om een zuivere kerk op te sporen, hij *moet* wel tot Darbys stelling komen, dat eigenlijk reeds in Paulus' dagen de profetie van Rom. 11 : 22 vervuld wierd, en de kerk ook des Nieuwen Testaments reeds in de eerste Christeneeuw is afgehouwen, om nu voorts niets over te laten, dan een enkele groep hier en ginder, die nog als een brandhout gerukt werd uit het vuur.

Ook de Christenbroeders van onze dagen zullen dus

wel doen, met zich dit eens diep in te prenten, dat het misvormde van onzen kerkstaat niets ongewoons noch ook iets onnatuurlijks is, en dat men het diepe wezen der zonde miskent in haar schriklijken invloed op alle vertakkingen van het menschelijk leven, indien men zich zoo inbeeldt, dat die misvorming nu zoo exceptioneel is, zeer gemakkelijk zou zijn weg te nemen, als alle goeden de handen maar ineensloegen, en na niet zoo lange dagen, door wat meerder ijver, welhaast plaats zal maken voor een toestand van zuiverheid en frisschen bloei.

Dit is zelfbedrog.

Zulk een ongegronde verwachting *moet* op teleurstelling uitloopen, en zij die in dien droom zich indroomen, hebben geen andere keus, dan om zich óf op een klein hoopje met enkele anderen te stellen, óf wel tot aan hun dood toe te turen op een star die naar hun berekening op *moest* komen, maar wier rijzen boven de kimmen aldoor toeft.

Zoo dikwijls er sprake is van poging tot kerkreformatie, zal men dus wél doen met twee soorten van lieden wel uiteen te houden, t. w. de zalige droomers en de nuchtere strijders.

Zalige droomers zijn die allen, die met zekere drift den bestaanden toestand willen omzetten; maatregelen nemen om een eind te maken aan de bestaande misstanden; en zich nu met gelijkdenkenden opmaken om door het scheppen van een nieuwen geestelijken levenskring schijnbaar hun ideaal te verwezenlijken. Deze soort van menschen hebben een hoog gevoel van de roeping der kerk; ze voelen zich diep gegriefd door het smadelijk gelaat, dat hun kerk vertoont; en achten

zich niet gerechtigd, om zulk een toestand voort te laten duren. Aan genezen van de bestaande krankheid valt, meenen ze, niet te denken. In elk geval zou dat een wanhopend lange periode vorderen. En daar is geen tijd voor. Zij hebben haast. Bovendien het hoeft ook niet. Want immers er zijn er heel wat die evenzoo denken als zij. Welnu, indien ze nu maar met die gelijkgezinden iets eigens stichten of oprichten, dan kunnen ze het zoo zuiver maken, als ze maar willen. En dat doen ze dan ook, en zoo stichten ze dan gemeenten, of kerken, of vergaderingen, of groepen, en beelden zich nu in hun zaligen droom metterdaad in dat ze er zijn.

Toch is dit slechts begoocheling. Want zie, dezen gelukkigen staat hebben ze voor het oogenblik slechts in het leven kunnen roepen, door de zuiverder elementen af te scheiden van de minder zuivere, en dus een gewrongen, kunstmatig levensmilieu te scheppen. En al gelooven ze dit niet, en al heeft het zelfs al den schijn, alsof ze in hun kleiner kring het gevaar der besmetting te boven waren, dit duurt slechts voor een tijd, en dan komt in eigen boezem precies hetzelfde kwaad uit precies dezelfde oorzaken het hoofd weer opsteken. Dan ontwaakt men en de droom heeft uit.

Maar naast deze zalige droomers staat een andere soort van lieden, die we *nuchtere strijders* noemden.

Dezulken hebben we daarmeê op het oog, die geschiedenis kennen en met die geschiedenis rekenen; die van kindsbeen af uit de lotgevallen van de kerk des Ouden Verbonds geleerd hebben, dat een gezonde kerkstaat niet dan hoogst enkel, en een zuivere kerkstaat nooit voorkwam; en die ook daarna uit de

geschiedenis der Christelijke kerk vernomen hebben, dat allen die godzaliglijk willen leven vervolgd zullen worden, en dat de kerk ook des Nieuwen Verbonds aldoor het smartelijk proces doorloopt, van nu eens even het hoofd te kunnen opsteken, maar om dan weer voor lange jaren te worden ondergedompeld in geestelijken smaad.

Dit aanschouwende, maken ze hieruit op, dat dit de duurzame toestand is; dat het lot van de kerk op aarde niet anders zijn kan; en dat er schijn noch schaduw bestaat van eenige profetie of belofte, dat er nu als bij uitzondering voor hen en in hun dagen, of ook voor hun kinderen, een beter en gewenschter kerkstaat zou zijn weggelegd.

Met name bannen ze dus uit hun hart de opwelling alsof ze eigenlijk op zulk een beteren kerkstaat *recht* zouden hebben; alsof die hun als belijders voor hun eigen ziel en voor de ziel hunner kinderen *toekwam*. En wel verre van uit dat valsche rechtsbesef een *eisch* naar de lippen te laten dringen, komt over die lippen veeleer een *danktoon* der verwonderende aanbidding, dat de Heere hun, niettegenstaande hun diepgaande schuld, nog zoo veel liet en nog zoo telkens een nagel aan de heilige plaats schonk.

In het gemeen zijn deze nuchterder strijders diep doordrongen van het besef, dat de zonde een levensverwoester is, die *alles* en dus ook de kerk *moet* bederven. Dat wij, die leden der kerke zijn, voor zooveel aan ons hangt, wel verre van den boozen zuurdeesem der wereld tegen te houden, veeleer slechts in geestelijken vorm de zonde hebben omgezet, om ze nu in de kerk nog verderfelijker te laten voortkankeren, en

dat als Koning Jezus niet leefde en het God niet om zijn Zoon ging, God Almachtig in zijn toorn niet eerst die wereld, neen maar eerst die schriklijk zondigende kerk zou hebben weggestormd in zijn toorn en verdaan in zijn verbolgenheid.

Men kan dus moeilijk ontkennen dat er tusschen deze beide soorten van lieden een werkelijk verschil in de grondbeschouwing van het leven bestaat; voortvloeiend uit verschil van inzicht in de werking die de zonde op de kerk uitoefent en zal blijven uitoefenen, zoolang er nog een deel van Jezus' lichaam op aarde bestaat.

Toch vatte men dit nu weer niet zoo op, alsof in die zalige droomers niet ook wel iets van den nuchteren strijder zou schuilen; of ook, alsof in die nuchtere strijders niets van die zalige droomers zou te bespeuren zijn. Och, wij menschen zijn zoo scherp niet gescheiden. We lijken veel meer dan we denken op elkaâr. Wijs eens een gereformeerde aan, waar geen Roomsche in schuilt? Toon mij, zoo ge kunt, een geloovige, die den ongeloovige niet in zijn eigen hart kan vinden. Of wilt ge het nog concreter, ga er dan vast op, dat er ook thans geen enkele gereformeerde is, in wien ge geen irenische elementen vindt, en omgekeerd dat er geen enkel irenisch kind van God is, of op de knieën in de binnenkamer eert hij zijn God alleen, en pleit zelf op die zoo diep verfoeide particuliere genade.

Onze onderscheiding bedoelt dan ook alleen dit, dat in den één meer het dweepziek droombeeld, in den ander meer de verzuchtende nuchterheid den boventoon heeft, én dat uit dien hoofde, de één er meer vanzelf toe komen zal, om te haasten naar een

eigen geschapen kerkstaat, terwijl de ander meer onder den machtigen indruk zal verkeeren van de verwoesting die hij zelf door zijn zonde in dien kerkstaat van Adams tijden af hielp aanbrengen.

Twee richtingen alzoo, die in het hart van bijna elk zondaar, dus ook van bijna elk Christen ineenvloeien, maar die toch tweeërlei wel te onderscheiden gezichtspunt aanwijzen; niet nu pas; maar reeds van de dagen der Apostelen.

Intusschen, zij, die op zuiverheid van kerkstaat dringen, stellen daarom nog lang niet altoos den eisch, dat er onberispelijkheid van de leden besta. o, Neen, dat niet. Zulks willen wel enkelen, de meer dwependen en mystieken, die een kerk van heiligen najagen. Maar dat is niet wat de meesten hunner bekoort. De meesten willen niet een kerk *van heiligen*, maar een *heilige* kerk en staan niet zoozeer op gaafheid van geestelijke existentie der leden, die ze openlijk erkennen dat niet als eisch mag gesteld, als wel op gaafheid van de merken der ware en heilige kerk, die ze meenen dat onverkort moeten gehandhaafd. Maar ook al moet dit verschil tusschen beide categorieën onbewimpeld erkend, voor de thans door ons beoogde tegenstelling is dit al om 't even. Beiden immers komen in dit ééne opzicht dan toch overeen, dat het h. i. eenvoudig aan een tekort van getrouwheid onzerzijds ligt, dat we niet aanstonds in een zuiveren kerkstaat overtreden. Indien we maar wilden, zoo oordeelen ze; indien we maar moed hadden en durfden; indien het ons maar niet schortte aan getrouwheid, dan konden we reeds morgen den dag ons in gaven, normalen toestand verblijden.

En dat nu juist is iets, waar de meesten der strijders niets van gelooven kunnen. De lange bange lijdensgeschiedenis der kerk van zestig eeuwen stoot h. i. die schoone voorstelling ganschelijk omver. Ze zijn er veeleer diep van overtuigd, dat die abnormale, ongave, onzuivere toestand der kerk organisch saâmhangt met het zondig karakter van geheel onze menschelijke existentie. Ze zien in de zoogenaamde ongetrouwheid niet een zonde bij uitstek, maar slechts ééne der uitingen van een algemeen zondigen toestand. En hoe gaarne ze zich ook aan den zoeten waan zouden overgeven, dat die andere broeders, die voorgeven van wel het woord bij de daad te hebben gevoegd, en wel getrouw te zijn geweest en wel te hebben gedurfd, dan nu ook met een macht, die in het oog liep, aan dien algemeen zondigen toestand zouden ontkomen zijn, ontvangen ze, helaas, den indruk, dat het verschil in heiligheid geenszins zoo hoog is aan te slaan, dat zich hierin het onmetelijk verschil van »nog in de groote zonde liggen" en »aan de groote zonde ontworsteld zijn" zou verraden.

Kon men hun een middel aan de hand doen, om de vernielende werking der zonde, die nu deze zestig eeuwen het gelaat der kerk misvormd heeft, op afdoende wijze te breken en tot staan te brengen, o, dan zult ge hen van heeler harte bereid vinden, om zoo zaligen droom meê te gaan droomen. Maar kan dat niet, verklaart men zich daartoe onbekwaam, en kan men het niet verder brengen dan tot het afsnijden van het onkruid*plantje*, terwijl het onkruid*worteltje* in den bodem blijft zitten, dan achten ze zich tot het koesteren van zoo schoone hope *niet* gerechtigd; dan oordeelen ze dat het zich inzetten in zulk een zuiverder staat een gedwongen

en onnatuurlijk karakter draagt; en wel verre van geestelijk diep te gaan, veeleer niet kan voldoen aan de dieper ingeleiden, die over de schriklijke macht der zonde elken dag opnieuw ontzet staan, en in het heden er zich altoos weer over verbazen, dat ze gisteren hun eigen aandeel in die ontzettende schuld zelven nog zoo veel te laag konden aanslaan.

En hiermeê zal naar we hopen het verschillend uitgangspunt tusschen de zalige droomers en de nuchterder strijders duidelijk zijn geteekend.

Broeders, het geldt hier een ernstig geestelijk belang.

Wacht u daarom dat ge bij het lezen van dit opstel aan bestaande onderscheidingen in onze kerkelijke toestanden zoudt gaan denken, en b. v. gissen: »o, Die droomers zijn zeker de gescheidenen, en die nuchterder strijders zijn dan zeker de gereformeerden in de groote kerk."

We bidden u, wacht u toch voor zulke oppervlakkige indeelingen.

De grens die we hier in stippen uitteekenden is een geestelijk spoor, en een geestelijk spoor loopt nooit evenwijdig met uw geknutselde grenzen.

Neen, er zijn aan beide kanten én zalige droomers én nuchtere dienstknechten des Heeren, en het doel waarop we aan moeten arbeiden is niet, verheerlijking van eigen groep en smading van anderen, maar veeleer om als voor het aangezicht des Heeren de heilige dingen heiliglijk te ontleden, opdat wie uit de waarheid is, bij de waarheid valle, en er alzoo een drijving des Geestes kome, die de broederen om de eere Gods bekommerd kan maken, onverschillig of die broederen nu nog irenisch of darbistisch heeten en huizen in een kerk die groot is of klein.

XIII.

DEN STRIJD DES HEEREN STRIJDEN.

> Al wie inkomt, om den strijd te strijden, opdat hij den dienst bediene in de tent der samenkomst.
>
> Num. 4 : 23.

Ons vorig artikel heeft getoond, hoe verkeerd men doet, met voor Gods kerk te strijden uit zielsdorst naar *normale* toestanden, die, hoe vurig ook afgebeden en hoe brandend van verlangen ook ingewacht, toch *nimmer* komen.

Er is een valsch, een zondig idealisme, ook in de kerk van Christus, en dit zondige idealisme, dat geen genoegen neemt en geen vrede heeft met Gods beschikking om ons in *gebrekkige* toestanden onder het *kruis* te laten doorgaan, komt uit niets anders voort dan uit een te licht heenglijden over het diep satanisch wezen der zonde en een miskennen van het organisch verband, waarin ook de kerk met den zondaar in den mensch staat.

Vooral met een beroep op 's Heeren nabijzijnde *wederkomst* hoort men dit overdriftig drijven telkens door de sekten bepleiten.

Naar zij voorgeven staat de komst des Heeren voor de deur, en is het alzoo de roeping der Bruid om zich los te maken van dit aardsche leven, en zich te bewegen haren heerlijken Bruidegom tegemoet.

Dit is óók een streven van de zalige droomers. En wel zúlk een streven, waarin niet *dit* moet afgekeurd, dat men leeft als zou Jezus morgen, neen nog hedenavond op de wolken verschijnen. Dat is zelfs Christenplicht. Al de Apostelen stonden in dat onmiddellijkheidsbesef. De eeuwigheid lag hun niet aan het einde van den tijd, maar op elk oogenblik beseften ze en voelden ze dat de Eeuwigheid de vloer, de grond, de bodem was waar de Tijd op rustte, en dat derhalve de openbaring van den Christus in zijn heerlijkheid op elk moment vlak ons nabij was. Naar het woord van het Hooglied: »Hij staat achter onzen muur, kijkende uit de vensteren, blinkende door de traliën." En nooit hebben we gevat, hoe men opkwam tegen Paulus' consequentie, omdat hij de ééne maal sprak als stond de Heere morgen te komen, en dan weer van sterven en ontbonden worden, om door den weg des doods tot den Heere te gaan.

Fout gaan de sekten slechts daarin, dat ze in plaats van den Heere *tot zich* te laten komen, zelf op willen dringen *den Heere tegemoet.*

Zal de Heere komen als een dief in den nacht, dan moet de kerk tot op het allerlaatste oogenblik stil voortleven op gewone wijs en voortarbeiden aan haar dagelijksche taak, tot opeens, en terwijl niemand het verwachtte, de Heere komt.

Maar dat nu juist doen de sekten niet. Ze gaan uit het raam liggen kijken, ze verdoen hun tijd, ze ver-

waarloozen het huis, en loopen uit de deur en klimmen op het dak, om te zien of de Heer nog niet aankomt. En zoo zeker het nu is, dat het zoo met het komen van een dief *niet* toegaat, zoo vast staat het op grond van Jezus' eigen uitspraak, dat zijn komen *niet* alzoo zal zijn.

Wel moet er gewaakt, d. w. z. zóó geloofd en zóó geleefd, dat we elk gegeven oogenblik op de komst des Heeren zijn voorbereid; evenals een goed huisvader vooraf zijn maatregelen heeft genomen, om ingeval van nachtelijken overval de zijnen te kunnen beschermen en op alles voorbereid te zijn.

Maar gelijk een Christenhuisgezin, na gesloten en gebeden te hebben, dan ook rustig in de hoede des Heeren insluimert en in den morgen weer de gewone dagtaak aanvangt, zoo ook behoort de gemeente van Christus op aarde, na gesloten en gebeden te hebben, rust en arbeid stil en op gewone wijze af te wisselen, en het voorts aan den Heere over te laten, om dezen gewonen, rustigen gang der dingen plotseling te komen afbreken, wanneer dit Hem gelieven zal.

Ook zelfs tegenover de eschatologische droomers, d. i. tegenover hen, die met Jezus' komst voor oogen jagen naar een ideaalkerkje of ideaalkringetje, handhaven we daarom op grond van Gods Woord den nuchteren energieken regel der gereformeerde kerken, om te rekenen op *gebrekkigen* kerkstaat en nooit doldriftig in het *levensweefsel* van de kerken in te grijpen.

Deze diepe levensovertuiging der gereformeerde kerken wortelt in haar warme en bezielde belijdenis van het *Verbond*. Het Verbond is heel iets anders dan een vereeniging van gelijkgezinden *op aarde*. Immers het Verbond bevat ook die personen, die nu nog in den bol of in den knop zitten; d. w. z. de zoodanigen die nu nog vloekers en tierders of eigengerechtige deugdmenschen en verwerpers der waarheid zijn, maar toch reeds bij God uitverkoren en ter zaligheid bestemd zijn, en die nu juist door den dienst der kerk uit den bolster uit moeten.

Deze ééne belijdenis van het Verbond, diep geworteld in het stuk der Verkiezing, d. i. in het feit dat God God en *aller* goeden Fontein is, snijdt alle jagen naar engelentoestanden op aarde af, doet het kruis van den gebrekkigen kerkstaat met volle bewustheid als door Christus gewild aanvaarden, en noopt en lokt en leidt er toe, om steeds weer dieper voor den Heere onzen God in het schuldbewustzijn weg te zinken, en van die zonde, die alles verwoest, vergiftigt en bederft, steeds klaarder te belijden: »Die zonde, Heere, is ook *mijne* zonde, mijn *persoonlijke* schuld bovenal!"

Een ijveraar op gereformeerd terrein kan dies nooit in de fout der sekten en der zalige droomers vallen van te zeggen: »Het kerkverval komt door de zonde der *wereld* en de lauwheid der *broederen*, en ik, groote ijveraar, die aan die lauwheid *geen* deel heb, zal nu de hutte Davids eens weder oprichten!" Eer is dat roepen van: »Gaat uit van mij, ik ben heiliger dan gij!" hem een diep *zondig* zeggen, dat hij verafschuwt en verfoeit. En dat zoo sterk zelfs, dat hij omgekeerd juist door een diep besef van eigen schuld en zonde

en door het bewustzijn, van persoonlijk meer nog dan anderen den brand der zonde te hebben aangeblazen, uitgedreven wordt tot het bezielde pogen, om van de wateren, die in de heilige bedding vloeien, te werpen op het vlammende dak.

Maar hoe nu, zal eenig lezer misschien met kwalijk verholen bevreemding vragen, hoe nu? *Tegen* het lijdelijk berusten zoudt ge ingaan, en ziet, gij wordt zelf *haar tolk*, haar pleitbezorger, haar bezielde aanpreker!

Wie zoo vraagt, miskent intusschen onze bedoeling en verstond niets van den eisch, dien het door ons op den voorgrond gestelde beginsel, aan elk lid en elk ambtsdrager der kerk brengt.

Immers tegenover den knorrigen klager of zaligen droomer hebben we niet den onaandoenlijken stilzitter, maar den *nuchteren strijder* geplaatst, en we komen er nu aan toe, om de tegenstelling te laten uitkomen, die dit denkbeeld van *nuchteren* strijd met de geestelooze en beginsellooze tactiek der driftige, woelzieke ijveraars vormt.

Wel terdege willen we *strijd*, is rustelooze strijd naar luid van Gods Woord onafwijsbare plicht, en moogt ge geen oogenblik wijken met ongeoorloofde onderwerping. Wat van de Levieten telkens en telkens geschreven staat, het geldt ook van u, o priester in het huis des Heeren, dat heel uw dienst moet zijn: »EEN STRIJDEN VAN DE STRIJDEN GODS" in het »waarnemen van de wacht en van den dienst des Heeren" (vergelijk Num. 4 : 23; 8 : 24 enz. alsook het inkomen tot den strijd, Num. 4 : 3, 30, 35, 39, 45, enz.).

Dit *strijden* is dus het eigen kenmerk, de diepste opvatting, het wezenskarakter van den dienst aan het huis des Heeren. »Krijgsknecht Christi" is daarom elk gedoopte des Heeren. En een ieder die in het ambt ingaat, behoort te weten, »*dat hij inkomt tot dezen strijd*", gelijk het van de Levieten heet.

Nu is dit strijden bedoeld van een strijden *voor* God *tegen* Satan. Een deelnemen aan den strijd dien God zelf *tegen Satan* voert. Dien Gods goede, uitverkoren engelen tegen Satans *engelenscharen* voeren. Den strijd dien *Gods Woord* met der duivelen en menschen woorden heeft. Den strijd van de *wereld* tegen den Koning der heerlijkheid, van den *geest* tegen het vleesch, den strijd in ons, den strijd buiten ons, kortom heel dien nimmer eindigenden strijd, die van God uitgaat tegen de macht van Satan, wereld, dood, zonde, leugen en vleeschesheszin. *Christus* tegenover den *Overste der wereld.* De *antichrist* tegenover den *Koning der kerk.* En daarom ook een strijd van allen en een iegelijk die door den Heiligen Geest gezalfd is, hetzij dan ambtelijk, hetzij zaligmakend, dien hij onder, met en voor den Christus strijdt en strijden moet, om staande te blijven. Dien strijd, waarvan Paulus voor zijn sterven getuigde: »Ik heb den *goeden strijd* gestreden, ik heb het geloof behouden, voorts is mij weggelegd de krone der rechtvaardigheid, welke mij de Heere de rechtvaardige Rechter in dien dag geven zal."

Hieraan voelt men terstond, dat het alzoo dwaasheid is van een kerkelijken strijd te droomen, *die afgescheiden zou zijn van den geestelijken strijd tegen de zonde.*

Ondraaglijk, verfoeilijk en schijnheilig is het soms, die ijdele ijveraars te zien opstaan, die van en voor den

geestelijken strijd niets gevoelen, die de bitterste vijanden Gods, als daar zijn Leugen, Onreinheid, Schraapzucht, Liefdeloosheid, Eigengerechtigheid, ongemoeid den akker van hun ziel en de zielen hunner kinderen en de zielen hunner gemeenteleden laten verderven, en die, om dat diepere en schrikkelijkere zich in niets bekommerend, nu een zwaard aangespen en op de buitenmuren gaan staan en dan uitroepen: »Ik trouwe wachter Zions, ik ijver voor de kerke Gods!"

En omgekeerd zouden we zeggen, is er geen *on*-trouwer wachter!

Den vijand en vernieler en verderver van binnen vrij spel te laten en dan den schijn aan te nemen van een ijveraar Gods te zijn, is *verraad*. Tien wolven tegelijk binnen in de schaapskooi het bloed der lammeren te laten zuipen en veilig op den torentrans te mikken op een wolf, die wellicht aan den muur janken kwam, is geen bestaan van ernst, getuigt van geloof noch veerkracht en is den dienaar des Heeren onwaard.

Neen, mannen broeders, alle strijd voor den Heere begint *bij het begin*, en zal dan alleen oprecht en eerlijk en uit den Geest in u zijn, indien hij op alle punten *tegelijk* ontbrandt, op heel de lange linie, die in uw eigen hart begint en in den buitensten omtrek van uw leven pas eindigt.

Vriend of vijand! is een leus, die tot op het merg uwer ziel moet gaan. »Voor God" dat moet uw vriend zijn; al staat die vriend u persoonlijk ook nog zoo tegen, maar ook »tegen God" dat moet uw vijand zijn, al school die vijand in uw eigen ziel. Vijand

overal, vijand op elk terrein, vijand al wat uit den Booze is, in uw vleesch, in uw bloed, in uw denkenden geest, in uw aangekleede deugden, in uw maatschappelijk verwrongen toestanden, op uw scholen; hoogere en lagere scholen; in uw lands-instellingen, in uw huiselijke gelegenheden, en zoo ook *in de kerk van uw Heer.*

Dus nooit een soort kerkelijke strijd apart. Op kerkelijk terrein ijverend en hoog roepend en trommelend met den grooten trom, om inmiddels laf te zwichten in uw huis, in uw vriendenkring, op maatschappelijk terrein, of erger nog, in uw persoonlijke aanvechtingen en bestrijdingen. Als het zóó is, dan is er leugen in u, en die leugen *kan* niet bestaan.

Neen, maar »een strijden van den strijd des Heeren", »een houden van de wacht des Heeren", »een opgaan tot het waarnemen van zijnen dienst", en »een inkomen in den strijd der strijders Gods", om op *alle* manier, op *elk* terrein, *elk* oogenblik, onder *elke* verhouding en in *elke* aangelegenheid vijand van Satan te zijn, en vriend van het Woord.

Hiermeê zal menige ziel beschaamd zijn, gelijk onze eigen ziel is bij het neêrschrijven.

Och, wie zal zeggen dat hij zijn handen in dezen strijd gezuiverd heeft!

Maar wat nood! Zoo *moet* het juist. Gods Woord moet telkens komen veroordeelen, telkens als een louterend vuur door onze beenderen gaan. En het eenige waartegen maar gewaakt dient is, dat de beginselen niet van het ware fundament worden afgeschoven.

Gaat men mis, ijvert men voor de kerk, zonder voor God in huis en hart te strijden en praat men

dat goed of praat men daar overheen, dan komt er *een ban* en treft ons Gods *oordeel.*

Maar belijden we een iegelijk onze schuld en richten we de banier van heilige kleuren weer op, en laten we ons veroordeelen, veroordeelen ook met onzen valschen ijver, dan is er hoop, dan is de vergiffenisse ons gewis, en zal de Heere onze God ons voorts geleiden.

Hierop komt het dus maar aan, dat een iegelijk zich afvrage: Is mijn kerkelijke strijd een voortzetting van mijn geestelijken strijd tegen Satan en zonde? Zoo niet, laat dan af; zoo wel, ga dan door.

Maar dan ook omgekeerd, indien ge de strijden Gods tegen Satan en zonde en leugen voert in huis en hart, dan *moet* ge ze ook voor en in de kerk des Heeren voeren.

Wie in die kerk de leugen lustig verderven laat, zonder te ijveren voor den Heere der heirscharen, is ook in zijn geestelijk strijden *halfslachtig*, innerlijk *on*waar en *krank.*

Beiden staan dus geoordeeld.

Zoowel zij die zeggen: »Strijden in de kerk!" — maar die van den geestelijken strijd aflieten —, als die anderen die aldoor roepen: »De geestelijke strijd is het één en al! De kerk is maar een vorm."

Neen, mannen broeders, de strijden Gods moeten op *elk* terrein gestreden!

In en *buiten* de kerk.

Waar ook de schim van Satan op de wanden speelt, is elk krijgsknecht des Heeren tot onverwijlden strijd geroepen.

XIV.

REFORMATIE VAN ZICH ZELVEN.

> Dat gij nu van harte gehoorzaam geworden zijt aan het voorbeeld der leer, tot hetwelk gij overgegeven zijt.
>
> Rom. 6 : 17.

Weg dus met elk fanatiek ijveren voor de kerk, dat niet ook achter zich zou hebben een beslist strijden tegen onze doodvijanden: Zonde, Wereld en Duivel — in eigen huis en hart.

Maar ook, weg met dat ascetisch en eenzijdig ijveren voor heiligheid in eigen huis, terwijl men *'s Heeren huis*, d. i. zijn kerk, in smaad laat afbrokkelen.

Eén strijd zij het op heel de linie, in hart en huis, in maatschappij en staat, in kunst en wetenschap, maar dan ook, en wel zeer nadrukkelijk ook in school en kerk, *voor* den Naam onzes Heeren en zijn Woord dat heerlijk is, *tegen* den Satan met zijn duizenden en tienduizenden duivelen, die in allerlei vorm van vervalsching en onwaarheid en tegenchristelijken zin zich in ons leven indringen.

Dus geen maken van de kerk tot het één en al, dat als bij Rome alle leven in zich opslurpt; maar

ook allerminst een wegcijferen van de kerk tot de onwaarde van een hol en ledig casko.

Zichtbaar en onzichtbaar leven staan in verband, hooren bijeen, moeten op elkaâr werken.

En geen grooter zegen kan en zal ons overkomen, dan wanneer het eens uitraakt met die ongeestelijke, met die onschriftuurlijke logen, alsof kerk en Koninkrijk Gods tegenover elkander stonden, als het verachtelijke aan de ééne en het heerlijke aan de andere zij.

Eer integendeel is juist de kerk de van God gewilde, verordende en ingestelde openbaringsvorm, waaronder het Koninkrijk Gods optreedt; moet, zal het wel zijn, de grens van beide op aarde samenvallen; en behoort alzoo in de kerk van Christus weer het hoog en majestueus besef op te waken van de machtigste, rijkste openbaring van het Koninkrijk Gods op aarde te zijn.

Zonder dat, krijgt ge een schermen met »het Koninkrijk Gods", dat ontaardt in kranke mystiek, of zich vervluchtigt in ongrijpbare algemeenheden, of zelfs verloopt in een modern rijk van schoone, boeiende idealen, en daarnaast dan een kerk, die als ongeestelijke, doode, holle, ledige vorm geminacht, meer uit sleur dan uit overtuiging in stand wordt gehouden, en alzoo de publieke opinie wijken doet voor de Darbistische dwaling, die, op haar standpunt, zeer te recht, dan ook die holle, ledige, afgepelde dop eenvoudig weg werpt om zich uitsluitend te wijden aan de dingen des Koninkrijks.

Want wel ijvert men tegen het Darbisme, maar heeft de Darbist toch eigenlijk niet volkomen gelijk en staat hij niet geestelijk hooger, indien hij, dat sollen met een voor afbraak te koop staande kerk verachtelijk keurend, al zijn kracht en al zijn levens-

energie terugtrekt in de tente van Gods geestelijk Koninkrijk?

Wij althans vatten nooit het motief van die toongevers en leiders der publieke opinie, die maar aldoor de overbodigheid, de overtolligheid en de onbeduidendheid, de ongeestelijkheid en de innerlijke ledigheid der kerk tot hun thema kiezen, om alle ziel op te roepen, dat ze toch liever hun zielskracht aan den wezenlijken arbeid in het *Koninkrijk Gods* zullen wijden, en die dan toch desniettemin in die kerk het ambt blijven bedienen en het sacrament dier kerk zoeken.

Daar steekt een innerlijke onwaarheid, een in het oog springende tegenstrijdigheid, een op den voet van leugen met zich zelf staan in, dat zedelijk en geestelijk *moet* verzwakken, de harmonie van onzen arbeid moet breken, en ons telkens met de eene hand doet uitrukken wat met de andere in den hof des Heeren werd geplant.

Kerk en *Koninkrijk Gods* moeten weer in hun onderling verband voor ons bewustzijn treden; het moet weer beseft, dat het niet aangaat, deze twee, die God saâm heeft gevoegd, te scheiden; en het moet in de toekomst niet meer kunnen gebeuren, dat de ijverigste arbeiders in Gods Koninkrijk *lauwe* kerkleden, noch ook dat de ijverigste kerkbelijders *trage* dienstknechten in den wijngaard des Heeren zijn.

Dan zal het Darbisme vanzelf overwonnen worden; vanzelf in het ijveren voor de kerk meer geestelijke sappigheid varen; en even vanzelf aan den dienst in Gods Koninkrijk dat zwevende, dat onvaste, dat ijle ontnomen worden, waardoor het elk karakter mist en vast bestand.

o, Dat men toch de oude trouwe gereformeerde belijdenis van *de eenheid der zichtbare en onzichtbare kerk* zich niet aan de ziel had laten ontrooven!

Daar schuilt het kwaad in; door het verlaten van die heerlijke, diepe belijdenis is al deze jammer over ons gekomen.

En door die ééne, *tegelijk onzichtbare en zichtbare*, kerk uitéén te scheuren en er van te maken een *geestelijk lichaam* zonder vorm, en daarnaast een *geesteloozen vorm* zonder wezen of inhoud, heeft men een scheur door de Christenheid, een diepe scheur door de Christelijke maatschappij, en een nog dieper scheur door hart en ambt en kerk getrokken, waaruit zich al onze namelooze ellende verklaart.

En zegge nu niemand: Welaan, dan zullen we deze doodeenvoudige waarheid weer als vanouds op den staat van onze belijdenis inboeken en hiermeê aan dezen jammer een einde maken. Want in den naam des Heeren zeggen we u, mannen broeders, zoo uitwendig, zoo oppervlakkig, zoo dor en onbezield gaat het bij de omzetting dezer dingen niet toe.

Dat ge die belijdenis van de éénheid der zichtbare en tegelijk onzichtbare kerk hebt prijsgegeven, had een oorzaak, en die oorzaak lag in uw eigen persoon en wezen, en wortelde in niets anders dan in die zondige gedeeldheid, waarmeê ge in uw eigen wezen twee loketten met een schot vaneen hadt gescheiden, om in het ééne loket de vrome man en in het andere de genieter der fijne of grovere zonde te zijn.

De Farizeër is de gereedmaker en inzetter van deze schotten in eens menschen hart, waardoor we dat ellendige *dubbel*hartige in ons krijgen, wat de oneerlijkheid

en onoprechtheid tot den grondslag van ons *schijnbaar* vroom bestaan maakt.

En doordien de belijders van Jezus aan dat geestelijk euvel hebben toegegeven, en dat *dubbelhartige* en *dubbelzinnige* in hun vroom en godvruchtig bestaan hebben laten insluipen, daardoor is uit de gemeente diezelfde *dubbelhartigheid* in het ambt gevaren, en is de ambtsdrager bijna allerwegen een man met twee aangezichten, zonder innerlijke waarheid; wel óók, maar toch in verre de meeste gevallen niet alleen door eigen zonde; neen, maar door de zonde der gemeente, die tot dit staan in onware verhouding én bij de prediking én bij de sacramentsbediening én bij de diaconie én bij het kerkregiment, letterlijk dwingt met een drang der noodzakelijkheid waaraan geen weerstand is te bieden.

Zoo en zoo alleen is de belijdenis der eenheid van het zichtbare en onzichtbare eerst van binnen losgeweekt en van de ziele afgetrokken, tot ze toen eindelijk systeem is gaan worden en de misleide predikers, in steê van het kwaad in den wortel aan te tasten, *zelf de valsche voorstelling zijn gaan voeden alsof de kerk niets ware en het Koninkrijk Gods het één en al.*

Zoo ziet men dus, hoe wel terdege de zonde van ieders persoonlijk bestaan de ban is die de wederoprichting der kerk tegenhoudt; en die vele en welmeenende broederen onder ons, die op allerlei wijze tot de gemeente zeggen: »Vooraf ga uw schuldbelijdenis en uw verootmoedigen voor den Heere uwen God en een ontbinden van de knoopen der ongerechtigheid", zouden toch metterdaad beter doen, dat ze het schuldbesef feitelijk opwekten en prikkelden in

de gemeente, door met den vinger aan te toonen, waar dan toch die zonde schuilt, en wat weg moet, zal Gods zegen weer vloeien en vlieten en stroomen kunnen.

Nu zoekt men het in bijoorzaken, zonder verband en buiten samenhang met ons kerkelijk leven.

Terwijl omgekeerd als men rechtstreeks op die leugen, op die valsche scheiding, op die oneerlijkheid in ons persoonlijk bestaan indrong, de samenhang onmiddellijk beseft zou worden tusschen de scheur der zonde in ons eigen wezen, en de diepe scheur die door het hart van Jezus' kerk gaat.

Aan de *eenvoudigheid* van ziele ontbreekt het ons; dit gemis aan eenvoudigheid wrikt de *oprechtheid* in ons los; en zoo komen we in *scheeve verhouding* te staan tot Godes *waarheid*, ja, tot den levenden *God zelf*.

En ziehier nu, hoe dit geestelijke euvel rechtstreeks den kerkelijken strijd heeft bedorven en vergiftigd.

Uw ware verhouding tegenover den levenden God, indien ge oprecht en in de eenvoudigheid Christi zult staan, is dat ge u zelf in den dood werpt en belijdt dat God alleen leeft. Dat derhalve Hem, en Hem alleen alle lof toekomt. En dat uit dien hoofde het motief voor wat ge doet en ijvert nooit in u of in uw wenschen mag liggen, maar altijd en onvoorwaardelijk moet liggen in den *Heere*, in den Heilige Israëls *alleen*.

Zoolang ge dus naar beteren kerkstaat jaagt en dringt,

omdat het puin van den tegenwoordigen toestand *u* tegenstaat, *u* ongelegen komt, *uw ideaal* niet verwezenlijkt, en niet bevredigt wat *gij* u als behoefte voor u zelven en uw gezin voorstelt, dan loopt ge mis, werkt ge niet uit de heiligste motieven en moet ge ijveren buiten het *geloof.*

Want als uw pogen dan niet lukt en uw toeleg niet slaagt, dan mort ge eigenlijk, dat u het noodige, het rechtmatige, het voor u onmisbare onthouden werd; en wordt ge in uw diepgezonken toestand óf al ongelukkiger, óf wat nog erger is slaat ge ten leste om in volkomen onverschilligheid, onaandoenlijkheid, en trekt u, als zoo menig Protestantsch kluizenaar, in de kluis uwer eigen woning terug.

Maar vat ge eenmaal het ware standpunt, en ziet ge in: Het motief voor mijn ijveren in Christus' heilige kerk *mag niet in mij*, maar moet *in Gods eere* liggen, dan, dan ja, ontluikt opeens voor uw ziel het wondere geheimnis, de stille aantrekkelijkheid der *gehoorzaamheid.*

Uw standpunt is dan niet meer: »Het moet anders in die kerk worden, want *ik*, zuivere belijder, kan het er niet meer in uithouden!" maar heel anders: »Ik *mag* niet stilzitten, want ik sta in dienst van God, en de Heere *beveelt* mij tegen het kwaad, tegen de leugen, tegen de ontheiliging van zijn huis, rusteloos en niets sparend te strijden."

Of die strijd reeds terstond resultaten oplevert, *doet er dan niets toe.*

Want immers gij staat dan niet meer hoog, als de man die op een model-kerk recht en aanspraak hadt, maar zijt dan afgeklommen van uw hoogte tot de nede-

rige en ootmoedige belijdenis, *dat gij zelf door uw zonde die kerk hielpt verwoesten*, en dat het dus niets dan *genade* is, al hetgeen nog door die kerk u van uw God ten goede komt.

Al moet dus tot uw dood toe de ellende voortduren, ja, nog verergeren, dit zou u dan geen oogenblik tot gemor of wrevel brengen, maar in stille berusting als rechtvaardige vergelding Gods over u komen, ja, onder dien jammer zoudt ge nog kunnen *danken* voor hetgeen nu en dan u toch nog ten deel viel als verbeurde gifte.

Maar geheel afgescheiden van dat opheffen van de kerk uit haar kwaad of haar nog dieper verzinken in ontheiliging, zou voor u al de dagen uws levens *de dure verplichting blijven gelden*, om aan de bresse van Jeruzalems muur te beteren met al de teruggekeerde kinderen Israëls.

Gehoorzaamheid is dan uw drijfveer geworden; en niet meer *uw eigen inzicht* dat het alzoo lukken, of alzoo uit zal komen.

Niets dan zalige, heerlijke *gehoorzaamheid* drijft en bezielt u dan. Uw God zegt u in zijn Woord, dat gij moet, en zie, nu volgt ge, en doet het, en uw God maakt u tot dat doen bekwaam. De Heere zegt u, dat ge niet met onderwerping *moogt* wijken, en ge wijkt *niet*. Hij, de Heilige Israëls, *verbiedt* u, in het gestoelte der spotters en in den raad der goddeloozen zitting te nemen, en zie, *gij blijft terug*. De Heere *gelast* u, de ontheiliging van zijn huis te stuiten, en zie, gij *weert* de ontheiliging af. Zoo is er rusteloos, maar kalm, gestadig, maar doortastend ijveren voor Christus uw Koning en de kerk die Hij op aarde heeft;

maar al uw ijveren is »*ziende in het gebod en blind in de uitkomst!*"

Zoo strekt dus het afmanen van het zich wiegelen in droomen van een zuiveren kerkstaat volstrekt *niet* tot lijdelijk berusten in het kwaad; maar juist omgekeerd om tot *rusteloozen strijd en ijver* tegen het kwaad te prikkelen, door het vervangen van het *valsche* door het *ware* motief.

Uw drijfveer was dusver, om u en uw gezin aan een betere kerk te helpen, en daarom hadt ge *haast*, en moest er opeens een resultaat komen, en liept ge her- en derwaarts, en waren uwe schreden onvast, en vermeiddet ge u in allerlei plannen en berekeningen en op touw gezette weefsels; maar ge kwaamt er niet en de Heere blies er in en het eind was nog dieper doodigheid in nog giftiger moeras.

Maar treedt ge op gereformeerden bodem over en durft ge den ban op deze uwe zonde leggen, dan wordt dit alles o, zoo heel anders; dan is er niets, niets meer in u van dat *eigenwillig jagen*; van dat *ver*zetten en *ver*bouwen; van dat *drijven* en *haast* maken; en dus ook niets meer van die ontzenuwende *teleurstelling* en kwalijk verborgen *ontevredenheid.*

In het heerlijk mysterie der *gehoorzaamheid*, der eenvoudige, blinde, kalme *gehoorzaamheid* is dan al deze ellende voor u afgewasschen, en ge zijt door de grondelooze barmhartigheden uws Gods overgebracht in den stillen, zaligmakenden dienst van zijn Woord.

Zoo ijvert ge dan niet *minder* dan vroeger, maar

meer. Niet ongestadiger, maar gansch rusteloos en zonder onderlaten. Niet zwakker en lauwer, maar veel gestrenger en beslister. En ge wint er bij dat het morren uit heeft en de teleurstelling niet meer afmat, en God die ontfermend is, den ban van u ophief, en de Heere uw Ontfermer, u in hart en huis en kerk weer met zijn goddelijk verborgen zegen kroont.

XV.

GEHOORZAMEN.

> Toen stond Pinehas op en hij oefende gericht en de plage werd opgehouden, en het is hem gerekend tot gerechtigheid, van geslacht tot geslacht tot in eeuwigheid.
> Ps. 106 : 30 en 31.

Wie aan *gehoorzaamheid* lust heeft, zal dus met ons het »stil zitten en gerust zijn en het zich niet aantrekken van de breuke van het huis Jozefs" veroordeelen en verfoeien.

Een slechte kerkstaat is een kerkstaat, die tegen de ordinantiën van Gods Woord ingaat. Zulk een kerkstaat is Satans werk. En een iegelijk derhalve die onder zulk een kerkstaat met lijdelijke berusting verkeert, is ongehoorzaam aan het streng en stellig bevel des Heeren, dat we den Booze zullen wederstaan en den goeden strijd des geloofs zullen strijden.

Niet dus op kerkidealen, niet op uw wenschen of gelegenheden komt het aan, maar eeniglijk en uitsluitend op de vraag, of gij *gehoorzaamheid* kent.

Zoo niet, dan zult ge stil zitten.

Maar indien wel, dan zal het »stil zitten" onder zulk een inrennen van Satans trawanten in de kerke

onzes Heeren Jesu Christi u eenvoudig *ondenkbaar* en *onmogelijk* zijn.

Bij het *kind* van God hoort het bewijs van *gehoorzaamheid* aan dien God. En veilig mag, ja moet dus gezegd: Wie als kind van God met stille berusting verkeeren kan onder een zondigen kerkstaat, diens eigen staat raakt in gevaar.

We mogen het dus als afgedaan en uitgemaakt beschouwen, dat de »lijdelijkheid", wel verre van als merk van hooger vroomheid te kunnen gelden, veeleer in haar noodlottige toepassing op onze diep zondige kerkelijke toestanden, merk van geestelijke magerheid aan de ziel is; en wie, daarin zich verloopend, dan nog meenen mocht door veel vrijwillige offerande op ander gebied zijn slapheid in de kerke des Heeren te kunnen goedpraten, dien zij het woord des Heeren door Samuël een woord tot zijn eigen ziel gericht: Beter dan offerande is *gehoorzaamheid.*

Alsnu blijven ons intusschen nog twee vragen ter behandeling over, namelijk *door wie* deze strijd moet aangebonden en *hoever* verzet gaan mag.

Door *wie moet hier gestreden?*

Op deze vraag is veler antwoord: Door de personen *in het ambt;* het ambt dan nog liefst beperkt tot de *dominees.*

En metterdaad er ligt in deze gedachte iets schoons, wat ten zeerste waardeering verdient tegenover de onderschatting en wegwerping van het ambt, die door revolutionaire invloeden, uit de politiek ook in Jezus' kerken indrong.

Wie principieel het rechtstreeksche koningschap van Jezus over zijn kerk, dus b. v. ook over de kerk van

Amsterdam, aanvaardt en belijdt, kan er niet van tusschen, tevens te belijden, dat deze Koning ook personen in het ambt zet, om zijne kudde te weiden, hetzij ouderlingen (leerend en regeerend), hetzij diakenen.

Wel kan het den Heere een tijdlang goed dunken, den zegen van dit ambt aan zijn gemeente te onttrekken, gelijk een vader soms zijn anders zegenende hand gebruiken moet, om het kind van zijn eigen vleesch en bloed te tuchtigen; maar de onmisbaarheid en de hooge beteekenis van het ambt wordt hierdoor in niets verzwakt.

Zeer stellig zeggen dus ook wij: Indien er zich misstanden in de kerken van Christus openbaren, zijn wel terdege de personen in het ambt de eerst en sterkst geroepenen, om den Booze te weerstaan, en een wee roept even deswege de Heilige Schrift over alle herderen uit, die zich ontzien om voor de kudde tegen den wolf te strijden.

Geen oogenblik zelfs bestaat er bij ons dan ook twijfel, of in zeer bijzonderen zin rust juist op de personen in het ambt de dure verantwoordelijkheid voor het inkankeren in de kerken van Jezus van het kwaad der leugen.

Zij zijn de leiders, de herders, de geroepen voorgangers, en waar met name onze leeraren week aan week het volk vermanen, om toch geen oordeel over zich te brengen, moest in onze dagen ook wel eens een stemme als met het geluid eener bazuin tot die leeraren zelven uitgaan, om hun het oordeel indachtig te maken, dat gewisselijk eens naar het Woord des Heeren over den ontrouwen dienstknecht in 's Heeren wijngaard komt.

Noch pastorale ijver noch gemoedelijke mystiek noch ernst van toon, kunnen of zullen ooit de schuld wegnemen, die elke *ongehoorzaamheid*, vooral elke tot *systeem* gemaakte ongehoorzaamheid, in de bediening van 's Heeren heilig huis na zich sleept.

En noemt een moeder reeds de dienstbode ontrouw, die zij over haar kinderen had gezet, en die niet voor die kinderen streed; ja zou men een klokhen ontaard noemen, die haar kiekens in den klauw van de kat liet vangen; hoeveel te zwaarder oordeel, van ontrouw zal en moet dan niet gaan over die vele herderen, die de kudde verscheuren zien en het desniettemin nog vroom noemen, om het kwaad in 's Heeren huis te laten doorzieken.

Van harte ondersteunen ook wij dus de meening, dat de strijd voor de kerken des Heeren allereerst aan de personen in het ambt is opgelegd en dat *zij* met name nooit een ure mogen wijken met onderwerping.

Zij zijn de eerst geroepenen, de best geoefenden, de scherpst gewapenden. Alleen waar *zij* voorgaan, kan de strijd met orde gestreden.

Met geestdrift gaat dan 's Heeren volk hen na.

Edoch, zie wel toe, dat ook hier geen schijn misleide.

Er zijn er namelijk, die, dit alles vlakuit toegevend, er evenwel deze nadere bepaling bij maken: »Maar voor mij zal de strijd zich bepalen tot een strijden *door prediking van het Woord!*"

Dit nu zou ganschelijk van de baan helpen en op niets dan zelfmisleiding en oogenverblinding uitloopen.

Immers een persoon in het ambt is geroepen tot *gehoorzaamheid* in *elk deel* van zijn ambt.

Zie, gehoorzaamheid in het *ééne* deel ontslaat u volstrekt niet van uw gehoudenheid tot even besliste gehoorzaamheid in het *andere* deel.

Hieruit volgt dat een diaken in zijn ambt heeft te strijden op zijn wijs en naar de aard van *zijn* ambt is. Maar ook dat een ouderling heeft te strijden naar de ordinantie van zijn roeping.

Letten we daarbij nu allereerst op de *leerende ouderlingen*, ook leeraars genaamd, dan vernemen we uit het Formulier, dat naar luid onzer kerken, tot het ambt der leeraren o. a. behoort:

1o. »Te wederleggen met de Heilige Schrift alle dwalingen en ketterijen, die tegen de Heilige Schrift strijden;"

en 2o. »So is het werck der dienaren des Woorts de Gemeynte Gods in goede discipline te houden ende te regeeren in sulcke manieren als de Heere verordineert heeft."

Hieruit ziet men, dat predikanten die zeggen er van af te zijn, indien ze maar gereformeerd *prediken*, en voorts nalaten, het in de *kerkregeering* ingeslopen kwaad te bestrijden, verzaken hetgeen tot hun ambt behoort; de belofte niet nakomen, die ze plechtig hebben afgelegd; en alzoo in een gereformeerde kerk niet kunnen bestaan.

Een predikant heeft, naar luid van ons Formulier, velerlei dienst en wel 1o. van de prediking, 2o. van de gebeden, 3o. van de sacramenten en 4o. van de kerkregeering.

Al deze vier; niet drie; niet twee; niet één; maar *vier*.

In elk dezer *vier* heeft hij én de kerke in welstand te houden én gevaar van haar af te weren, door tegen te staan wie haar ondermijnt.

Hij moet dus tegen den Booze strijden in de *prediking*, door bestrijding van ketterij en goddeloosheid; in de *gebeden* door inroeping van Gods alvermogende genade; in de *sacramenten* door sterking der geloovigen; en in de *kerkregeering* door tekeergaan en desnoods uitbanning van wie ingaan tegen Gods Woord.

Dan eerst mag men een predikant dus getrouw noemen indien hij *in elk dezer vier* zich voor Gods kerke tegen den Booze zet.

Prediking, gebed, sacrament *en kerkregeering*, eerst deze *vier* maken in haar saâmvatting den dienst des predikants.

En denk u nu eens voor een oogenblik een toestand, dat de dienaren des Woords in onze kerken in deze vier, zonder onderlaten en met prudentie, streden tegen de indringing van wereld, leugen en duivel in de kerk van Christus: wat dunkt u, zou er geen betering zijn en niet als een éénig man het volk zich opmaken hun natuurlijke hoofden achterna?

Maar zie, dit is nu *niet* zoo.

Zelfs kan men veilig zeggen, dat zulke leeraars nog tot de *uitzonderingen* behooren, en van verreweg de meesten der vijftienhonderd moet met smart beleden, dat ze *of* zelven wolven in stede van herders zijn, de kudde verslindende die zij weiden moesten; *of* geheel lijdelijk, in schuldige ongehoorzaamheid zich van elken strijd onthouden; *of* ook wel strijden tegen de zonde

maar niet tegen de dwaling en leugen, noch de ketterij wederleggende; *of* ook dat ze, wel strijdende in de prediking, nochtans mak als lammeren zijn in het kerkregiment en alle discipline over leer en leven laten varen.

Zonder dus in het minst de personen te willen oordeelen of ook de bijna onoverkomelijke moeilijkheden gering te achten, die aan dezen strijd in 's Heeren huis verbonden zijn, of ook maar van verre de vele uitnemende pogingen te willen miskennen, die uit *gehoorzaamheid* ondernomen zijn (andere zijn niet in waarde), moet dan toch geconstateerd: dat het volk des Heeren in onze dagen *niet* naar behooren door zijn voorgangers in den strijd geleid wordt.

En dit brengt vanzelf tot de ondergeschikte, maar toch zeer zeker ook belangrijke vraag: Is, bij optreden of stilzitten der ambtelijke personen, ook een persoon *buiten* het ambt tot gelijke gehoorzaamheid als zij gehouden?

Velen oordeelen van neen, door, op zonderlinge wijs, eerst zelf in het ambt zich lijdelijk aan te stellen, om daarna voor het aldus *lijdelijk* bediende ambt nu nog het *monopolie van actie* op te eischen.

Hiertegen nu kan niet luide genoeg geprotesteerd.

Dat is op en top, door en door Roomsch, en in flagranten strijd met den levensaard der gereformeerde kerken.

De gereformeerde kerken belijden op grond van Gods Woord het *algemeene priesterschap der geloovigen;* oordeelen mitsdien, dat een *iegelijk* lidmaat in Jezus'

kerk een roeping heeft; en passen den naam van »krijgsknecht Christi" volstrekt niet alleen op den voorganger, maar wel terdege op *alle* leden der kerk toe.

Op voorgangers en leden *beiden* rust de verplichting om rusteloos den strijd voor God en tegen Satan in eigen huis en in het huis des Heeren te strijden.

Doen nu de voorgangers hun plicht en komen zij getrouwelijk hun roeping na, dan volgen de leden hen. Maar ook, wordt deze plicht door de voorgangers verzaakt, dan kan dit schromelijk en onverantwoordelijk plichtsverzuim der voorgangers, in geenen deele de geloovigen van hun plicht ontheffen.

Soldaten die in een hachelijk oogenblik, omdat hun aanvoerder afdroop, zelf de handen slap lieten hangen, zouden reeds voor een aardschen krijgsraad gevonnist worden met straffe des doods.

»Tegenover den vijand *nooit* het zwaard in de scheede" is krijgsmanseer.

Blijken dus de voorgangers nalatig; houden zij zich lijdelijk; en gaan zij de leden niet voor, om ze in den strijd te leiden; dan *moeten* de geloovigen wel eigener beweging optreden.

Niet slechts dat ze dit *mogen*, neen ze *moeten* dat zelfs, naar den onomstootelijken grondregel dat Eva's zonde Adam niet vrijmaakt, d. w. z. naar het Schriftuurlijk grondbeginsel, dat *anderer* plichts*verzaking* u nooit van plichts*betrachting* kan ontslaan.

Dit is steeds én eenparig door alle vaderen in Christus aldus beleden én verklaard.

Naast de *gewone* roeping hebben zij op grond van Gods Woord zelfs steeds de *buiten*gewone roeping gesteld, om de genade Gods te eeren, die, waar de

officieele herders afdropen, dan toch zijn arme kudde van buitengewone leidslieden voorzag.

En waar ambtelijke hoovaardij of collegiale zelfgenoegzaamheid, door nawerking van den Roomschen zuurdeesem, deze wondere genadeleiding zocht te weerstaan of te onderdrukken, hebben onze vaderen zich steeds op Pinehas beroepen, den privaten burger, die noch rechter noch overheid noch in eenig ambt was, en toch opvloog om een schriklijk vonnis des doods uit eigen volmacht te voltrekken (Num. 25 : 7).

Want — zoo loofden onze vaderen dezen ijveraar — er staat niet slechts *dat* hij zulks deed en dat de plage *ophield*, maar de Heilige Geest verklaart ook wel terdege en nadrukkelijk, dat zijn *buiten*ambtelijk optreden »hem gerekend is ter gerechtigheid" (zie Ps. 106 : 21).

Natuurlijk niet, alsof hiermeê élk optreden in schijnbaar gelijken zin gewettigd was.

Nooit is dit gewettigd, *tenzij de Geest drijft.*

Maar nu, of de Geest drijft, zie, dat staat nu niet aan een ander, maar alleen aan den persoon zelf te beoordeelen. Hij draagt er de verantwoordelijkheid voor. Hij dus alleen mag en moet oordeelen wat hem te doen staat.

Genoeg om aan te toonen, dat de lans van Pinehas, die den schennigen Israëliet en zijn Midianitische hoer doorstak ten doode, ook tevens eens voor al ten doode toe doorvlijmd heeft alle zelfinbeelding en zelfverheffing van het alle actie monopoliseerende ambt.

XVI.

WEERSTAND.

> Oordeelt gijlieden of het recht is voor God, ulieden meer te hooren dan God.
> Hand. 4 : 19.

De ongeestelijke overdrijving, en dientengevolge vervalsching van het ambt, bleek dan op Schriftuurlijk en Christelijk terrein onhoudbaar. Een ieder die een ambt in de kerk van Jezus Christus bekleedt, hetzij op aarde, hetzij in den hemel (bijaldien er daar immers ook ambten zijn), is ambtenaar van onzen Souverein, koninklijk ambtsdrager op kerkelijk gebied. Wil men het op de meest eervolle wijze, zeg dan wat onze vaderen vaak zeiden: ze zijn een soort *ambassadeurs*. Gezanten, gelijk Paulus het noemt, van Christuswege, alsof God door hen bade." Een hooge eeretitel in dien hoogen zin zeker alleen op de heilige Apostelen toepasselijk, maar dan toch bij derde van vergelijking ook wel aanwendbaar op de ouderlingen (leerende en regeerende) en ten deele zelfs op diakenen.

Maar ook al nemen we de ambtenaren van Koning Jezus in dien hoogen zin van »vorstelijke ambassadeurs ofte gezanten," dan staat toch tweeërlei vast.

Vooreerst, dat een ambassadeur nooit ingang krijgt, tenzij hij zijn credentiaal vertoone en blijke niet zijn *eigen* woord over te brengen, maar het *woord van zijn souverein.* Zoodat ook onder ons een koninklijk ambtenaar of vorstelijk ambassadeur van Koning Jezus bij niemand in waarde kan of mag zijn, tenzij hij blijke *het Woord* van Koning Jezus te brengen.

En ten andere, dat een vorst die een gewoon gezant aan een hof heeft, daarmeê volstrekt niet afstand gedaan heeft van het recht, om een »*buitengewoon* gezant" te zenden, ter goedmaking van wat zijn gewone ambassadeur bedierf. En dat zoo ook Koning Jezus wel terdege, ingeval zijn gewone ambassadeurs zijn zaken niet behoorlijk uitrichten, *buitengewone* personen verwekt, die herstellen wat de gewone ambtenaren bedierven.

Dat de normale toestand steeds zijn moet, alle ding in kerkelijk verband en onder kerkelijke contrôle te hebben, lijdt geen twijfel, en wonderbaar zou de zegen zijn geweest, indien het had mogen gebeuren dat onze oudere broederen van voor een halve eeuw, dit hadden ingezien, in steê van het *on*kerkelijk element opzettelijk te bevorderen.

Daar schuilt het kwaad dus volstrekt niet in.

Waar we tegen opkomen is alleen maar het ongeestelijk overschatten van het ambt, alsof de vrijmacht Gods door het ambt zou gebonden zijn. En dat nu ontkennen we ten stelligste en ten sterkste. De Heere ziet altoos op zijn doeleinde. Daarvoor dient ook de ambtenaar als instrument. Werkt dus die ambtenaar het doel tegen, dan gebeurt van deze vier één: óf dat de Heere hem sterven laat, óf dat de Heere hem laat

afzetten, óf dat Hij het kwaad tot tuchtiging der gemeente opzettelijk voort laat woekeren, óf wel dat Hij er een buitengewoon instrument naast zet.

Ja, zelfs afgescheiden van dit zenden van buitengewone instrumenten, gelijk in de dagen der Hervorming en zoo dikwijls daarna, rust van Godswege de verplichting op alle leden der gemeente, om het verzuim der ambtenaren zooveel mogelijk onschadelijk te maken. Krachtens hun qualiteit van »priesters", die ze als geloovigen al te zaâm bezitten, dringt op hen het woord aan: »Al wat uwe hand vindt om te doen, doet dat met alle macht;" en het is dan ook in dien geest dat onze vaderen steeds als hun oordeel uitspraken: dat bij ontstentenis van ambtelijke dienstverrichting in het Woord, in de Sacramenten, in de gebeden en in de kerkregeering, raad moest geschaft door de gemeente zelve.

Men zij dus wel op zijn hoede, dat dit schadelijk clericalisme niet in de kerk van Christus insluipe.

Dat hoort thuis bij Rome, bij de Irvingianen en bij de Engelsche Ritualisten, maar kan noch mag geduld in een kerk die in de Schrift haar richtsnoer eert en niet maar Christelijk *bruto*, maar Christelijk *netto* wil wezen, d. i. Christelijk gezuiverd, gelouterd, gereformeerd.

Te meer leggen we hier nadruk op, overmits dit liefhebberen met het ambt, als clericaal monopolie, juist doordien het in Jezus' kerk het eigenlijke geestelijke ambt innerlijk uithoolt, ontaarden moet en steeds ontaard is in dor, doodelijk, doodend *legitimisme.*

Onder dien term van *legitimisme* verstaat men op staatkundig gebied, *dat de macht die legitiem*, d. i. *in wettelijken zin macht is, nooit mag worden tegengestaan.* De beruchte stelling waarmeê Alva tegen Prins Willem

optrad; de lievelingsstelling der Engelsche Stuarts; kortom de schriklijke leus waaronder heerschzucht, hofkabaal en hooge laagheid, eeuw in eeuw uit, de uitingen van de volksconsciëntie heeft pogen te smoren.

Reeds op dat andere, t. w. staatkundige terrein, kunnen noch mogen we die leus van het zondig *legitimisme* dus overnemen. Ook volgens Rom. 13 gaat de gehoorzaamheid die we aan den wereldlijken souverein schuldig zijn, nooit verder dan tot op »den Heere onzen God." Zoodra we aan die grens toekomen, ontaardt gehoorzaamheid aan den wereldlijken souverein kort en goed in laffe *on*gehoorzaamheid aan den Koning der koningen.

Maar dient alzoo deze zondige leuze van het legitimisme op politiek terrein reeds verworpen door een iegelijk onzer, die nog den moed heeft aan Prins Willem en Marnix tegenover Alva en Vargas gelijk te geven, nóg ernstiger en beslister behoort dit ellendig inkruipsel van onmanlijke lafheid weerstaan op het terrein van Jezus' kerk.

Immers in de kerk van Jezus is niemand anders souverein dan Jezus zelf.

Nergens ter wereld, waar of onder wat naam ook, kan ooit in de kerk van Jezus eenige persoon of eenig college zijn, die in het bezit zou zijn der souvereiniteit.

En wie — waar of onder wat naam ook — van eenige kerk van Jezus zeggen komt: »Ik bezit, bij mij berust de hoogste wetgevende, rechtsprekende en besturende macht in deze kerk", die matigt zich aan, wat hem niet toekomt en ontneemt aan den Heere Jezus wat alleen toekomt aan den Middelaar Gods en der menschen, den mensch Christus Jezus.

Niet dat Jezus zijn koninklijke residentie buiten zijn kerk heeft.

Dit volstrekt niet.

En ge zult dit zelf terstond inzien, zoo ge maar in het oog houdt, dat de kerk voor negentien twintigsten in de hemelen ligt en hoogstens voor één twintigste op aarde.

Nu zal toch wel niemand het onnatuurlijk vinden, dat de koning van Italië niet op het eiland Sardinië, maar in het groote rijk woont en van daar uit door ambtenaren het afgelegen eiland Sardinië, dat zooveel kleiner is, bestuurt.

Maar is het dan, zoo vragen we, niet even natuurlijk, dat Koning Jezus zijn troon gevestigd heeft niet in deze kleine kolonie van zijn kerk die hij op aarde heeft, maar integendeel in zijn eigenlijk rijk, waar bijna heel zijn kerk is, en dat hij van daar uit zijn kleine kerk op aarde door ambtenaren bestuurt?

Intusschen voelt nu ieder toch wel, dat in zulk een onderdeel van het rijk niemand koninkje mag willen spelen. Als onze gouverneur te Paramaribo zoo iets in het hoofd kreeg, zou de koning hem terstond uit het ambt zetten.

Slechts zou men kunnen vragen, of aardsche koningen toch niet een *stedehouder* in zulke gewesten hebben, gelijk Spanjes koning eertijds in onze eigen provinciën had? En of zoo ook Koning Jezus niet een *stedehouder* kon hebben aangesteld voor dat gewest van zijn kerk, dat nog op deze aarde vertoeft?

Hierop moet echter geantwoord, dat dit wel bij beperkte aardsche koningen alzoo het geval is, omdat deze *niet dan op ééne plaats tegelijk tegenwoordig kunnen*

zijn met hun majesteit en kracht; maar dat dit volstrekt *niet* opgaat bij Koning Jezus, om de eenvoudige reden, dat Koning Jezus, als zijnde der goddelijke natuur deelachtig, met zijne godheid, genade, majesteit en geest aldoor zijn belofte waarmaakt: »Ik zal met u zijn al de dagen tot aan de voleinding der wereld."

Hieruit blijkt dus duidelijk en overtuigend, dat er bij geen mogelijkheid in eenige kerk van Jezus, 'tzij een souverein, 'tzij een soort stedehouder of plaatsbekleedend souverein *kan* zijn.

En nu zegge men niet: »Maar, eilieve, de koningen der wereldsche rijken bezitten toch wel souvereiniteit niettegenstaande God de Heere toch de eenig absolute Souverein is, waarom, waarom kan de Souvereine Koning der kerk dan niet eveneens »*kerkelijke* souvereinen *bij de gratie Christi*" hebben aangesteld, gelijk God Almachtig *wereldlijke* souvereinen aanstelt *bij de gratie Gods?*"

Want immers het is terstond in te zien, waarom deze redeneering niet opgaat.

Zie toch, God Almachtig is volstrekt niet alleen absoluut Souverein over de wereld, *maar wel terdege ook over de kerk*, eenvoudig omdat Hij God is en dus de bron van *alle* macht en kracht in Hem alleen rust.

Gelijk nu God de Heere, als absoluut Souverein over de wereld, aan aardsche vorsten bij overdracht deze souvereiniteit *gegeven* heeft, precies evenzoo heeft God de Heere, als absoluut Souverein over de kerk, deze souvereiniteit *gegeven* aan den Middelaar Gods en der menschen, den mensch Christus Jezus. Reden waarom die aardsche koningen hun *ontvangen* souvereiniteit dan ook eens aan den Heere moeten teruggeven, en evenzoo

de Heere Jezus zijn opgedragen en *ontvangen* souvereiniteit eens aan den Vader weer moet overgeven, opdat God zij alles in allen (Cf. 1 Cor. 15 : 25 v.v.).

Men moet dus niet naast elkander stellen de Souvereiniteit Gods over de aarde en daarnaast de Souvereiniteit Christi over zijn kerk. Volstrekt niet. Neen, maar *Godes* Souvereiniteit gaat *over wereld en kerk beide;* en naast elkaâr komen nu *onder* deze Goddelijke Almacht te staan, 1o. voor de wereld de souvereine vorsten, en 2o. voor de kerk de Souvereine Koning in den hemel.

En gelijk nu een koning bij de gratie Gods in de wereld zijn souvereiniteit onmogelijk voor een deel kan overdragen op een ambtenaar of onderdaan, maar die steeds en aldoor ongedeeld zelf moet bezitten, evenzoo nu is het ook volstrekt onmogelijk, dat Jezus Christus, die door God Almachtig aangesteld is tot Souverein Vorst over de kerk, alsnu deze souvereiniteit geheel of ten deele op een ambtenaar of gemeentelid zou overbrengen.

Elk gewagen van een souverein persoon of van een souverein lichaam, college, bestuur of wat ook in Jezus' kerk, is alzoo niet slechts ongegrond, maar zelfs lijnrechte majesteitschennis van Jezus onzen Koning.

Van *kerkelijke* overheid in den zin van »overhoogheid" kan noch mag derhalve op aarde ooit sprake zijn.

De overhoogheid voor de kerk berust bij Jezus en niet bij eenigen paus, bisschop of synode.

Overhoog in de kerk is Jezus, niet »Zijne Majesteit", maar »*de* Majesteit Koning Jezus".

En die Jezus is niet dood, maar *leeft*, en zit niet stil, maar *handelt*, en laat de dingen niet gaan, maar

regeert, en zal zich wreken op een iegelijk, die zijn overhoogheid te na kwam.

Van overheid kan en mag dus in de kerk alleen in dien lageren zin sprake zijn, waarin b. v. ook een politieagent die een dief arresteert, op dat oogenblik »de overheid is die hem gevangenneemt".

En hiermeê is de quaestie of men een kerkelijke macht *weerstaan* mag en soms *moet*, vanzelf beslist en uitgemaakt.

Den souvereinen Koning Jezus mag men *nooit* weerstaan, overmits zijn bewind en heerschappij nooit tegen God (alzoo Hij zelf God is) in *kan* gaan.

Een iegelijk dus, hij zij ambtenaar of lid in de kerk, die zich onderwindt de souvereiniteit van Jezus te weerstaan, pleegt daad van revolutie en zondigt.

Daarentegen de leden der gemeente *mogen* niet verder en niet langer gehoorzaamheid aan de ambtsdragers betoonen, dan de grens van het Woord gaat.

Aan dat Woord zijn niet alleen de ambtenaren, maar ook zij gebonden; en dus al wat van ons gevraagd wordt *overeenkomstig dat Woord*, zijn we alzoo gehouden te doen.

Daarentegen, wanneer deze ambtenaren zich op den troon van Koning Jezus zetten, zich *zijn* gezag aanmatigen, en doen tegen zijn *Woord* in, dan zou gehoorzamen ons tot zonde worden; en overmits geen belofte aan menschen ooit in zich kan sluiten de gebondenheid tot *zonde*, zoo kan ook nimmer eenige vroegere belofte, om reglementen te gehoorzamen of u te zullen onderwerpen, mij, u, of wien ook ontslaan van den plicht tot weerstand en verzet tegen ambtenaren van Koning Jezus, die *tegen Jezus en zijn Woord* ingaan.

XVII.

DOORZIEKEN.

> Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben.
>
> Exod. 20 : 2.

Reeds met een enkel woord wezen we een vorig maal op de machtige gebeurtenis der *Kerkreformatie.* Toch te vluchtig, om er niet op terug te komen; daar immers de beginsellooze, lijdelijke houding der Irenischen door niets zoo zeer, zoo stellig en in zoo volstrekten zin veroordeeld wordt als door het ongeëvenaarde feit der *Reformatie.*

De *Kerkreformatie* durven de Irenischen ten onzent nog niet afkeuren. Eer integendeel zou de ernstigste bestrijding hunnerzijds het deel zijn, van wie die Kerkreformatie aan dorst randen. Zoodra ze de pijnlijke eischen van het heden maar even terzij kunnen zetten, om zich de matte ziel te verfrisschen in een historisch bad, brengt de studie dier Kerkhervorming hen zelfs in verrukking.

Boek na boek is vooral in onze eeuw in het licht verschenen om de glorie van die Reformatie der kerke te verheerlijken. Men heeft alle archief doorsnuffeld, de oudste boekerijen leeggeplunderd, en geen kosten

ontzien, om toch maar de geboortegeschiedenis dier Kerkhervorming in het zuiverst licht te kunnen plaatsen.

Alleen in onze eeuw is, mede door de noeste vlijt van irenische broederen, de boekenschat over de Reformatie der zestiende eeuw meer dan verdubbeld.

Sneedt ge een irenisch man, ja, den leuksten, den kalmsten, den bedaardsten onder de Irenischen, het hart open, wees er dan ook verzekerd van, dat ge vlak naast de absolute inactiviteit voor het heden, de warmste bewondering zoudt vinden voor de machtige activiteit van het verleden.

»*Gezegende* Kerkhervorming" is zelfs de vaste formule, die met name op kerkelijk erf, in den predikstijl en in domineeskringen ter verheerlijking van deze weerrechtzetting der toenmalige kerkelijke toestanden, uit de dankbaarheid des harten is opgeweld.

In het overdrevene zelfs wierd die Kerkhervorming geloofd, geprezen en tot in de wolken opgehemeld.

Er moest een kerkelijke gedenkdag voor uitgeschreven.

De helden van dien strijd tegen Rome wierden allengs, in gewaagden zin, heilig verklaard.

En derwijs overspannen en eenzijdig ging men in het ontsteken van zijn wierookwalmen te werk, dat men zelfs bij den besten Roomsche uit dien tijd niets dan list, gemeenheid en duivelsche slechtheid onderstelde, terwijl omgekeerd aan onzen kant een schier feillooze voortreffelijkheid wierd geloofd, die u herinnert aan meer dan Perfectionisme.

Ja, zoo vast en diep zit dit besef, dit warm gevoel, ook onzen irenischen broederen nog in het bloed, dat ze, enkel uit nawerking van wat toen gegist heeft, nu nog voor niets zoozeer in geestdrift ontgloeien, als

voor het schoone en Godeverheerlijkende, dat er in deze machtige gebeurtenis der Kerkhervorming schitterde en uitblonk.

Gelijk men wel zal willen gelooven, is deze warme gehechtheid aan de vaderen, die men vooral op het stuk der Kerkhervorming, ook nog in irenische kringen schier algemeen aantreft, ons een oorzaak van hooge, hartelijke vreugde.

Er blijkt toch uit, dat er zelfs in die kringen nog een machtig, zij het ook onbewust besef leeft van de uitnemende voortreffelijkheid, die het *Reformatiewerk* boven de *philosophische* woeling der geesten in onze dagen vooruit heeft.

We behoeven de namen van Luther en Schleiermacher maar te noemen, om dit besef onmiddellijk in ieders hart te doen spreken.

Gelijk Luther de geestelijke vader is der Reformatie van de zestiende eeuw, zoo is Schleiermacher de geestelijke vader van de nieuwe evolutie der godgeleerdheid in de onze.

Gelijk wij met alle Irenischen den oorsprong der Kerkreformatie tot op Luthers kloeke daad in 1517 terugleiden, zoo leiden de Irenischen, in onderscheiding van ons, hun moderne orthodoxie allen af van Schleiermacher, in de eerste decenniën dezer eeuw.

Maar welk verschil nu niet tusschen beide mannen!

Bij Luthers naam geraakt alles in gloed, wordt alles warm, ontvonkt de geestdrift, terwijl Schleiermachers naam niet meer kan genoemd worden, of het gaat ijzelen op elk blad, en de koude critiek blaast door het woud, en *dit* moet vergoêlijkt en *dat* anders op-

gevat, en in steê van de warme bewondering voor Luthers persoonlijkheid, vindt ge bij Schleiermachers verschijning niets dan gedeelde opiniën en gereserveerde sympathie.

Indien we dan ook metterdaad nog de stille hoop koesteren, dat het God den Heere nog believen zal, de gereformeerde kerken in deze landen weer tot vrije, sappige, geestelijke, onverbasterde ontwikkeling te brengen, dan, we komen er voor uit, steunt die stille hope niet het minst op den historischen achtergrond, dien we zelfs nog bij onze irenische broeders vinden, en op de geestdrift, die ook in hun kringen nog opwaakt, zoodra men in de dagen der Kerkreformatie terugleeft.

Juist door die nog schier algemeene verheerlijking van de Reformatie zijn de liefhebbers der gereformeerde waarheid hier te lande nog zoo onverwinlijk sterk. Immers, het kost hun zoo weinig, om met de stukken aan te toonen, in hoe menig opzicht de Irenischen thans schier letterlijk hetzelfde bepleiten, wat door al onze Reformateurs eenparig zoo kloek en kras en onverzettelijk in de Roomschen, in de Socinianen, in de Anabaptisten en in de Geestdrijvers bestreden is.

Kalme, historische studie is al wat we behoeven, om op onverwinlijke wijs het goed recht onzer zaak weer aan het licht te doen komen, en zoo al niet onder de oudere, dan toch onder de jongere broederen alle vooroordeel te doen wegvallen, dat nog in zoo menigen kring tegen de ongekreukte belijdenis der onverwaterde Waarheid bestaat.

Wel weten we zeer goed, dat er in Engeland kringen zijn, waarin men uit valsch legitimisme reeds

zóó ver verliep, dat de Hervorming er een »schanddaad" wordt genoemd door predikanten eener gereformeerde kerk; wel weten we, dat door enkele Irvingianen ook hier te lande de »fatale Kerkhervorming" reeds betreurd is, als een gewelddadig feit dat alles bedierf; en wel mogen we niet verhelen, dat soms ook in irenische kringen een stem door ons beluisterd is, die zich afvroeg: »of onze Hervormers toch wel goed deden door de Roomsche organisatie af te snijden?" Maar vreemdeling zou in ons land moeten zijn, wie beweren dorst, dat zulke onteerende en schandelijke opiniën reeds in wijderen kring ingang vonden.

Er ligt een historie achter ons. Uit die historie roept en schreit nog aldoor een stem die als uit het bloed onzer martelaren ons bezweert, om toch trouw aan der vaderen belijdenis te blijven. En hoe we ook kerkelijk gedeeld en theologisch gesplitst mogen staan, tegen den doordringenden weemoed van *die stem der martelaren* is toch geen onzer nog bestand. Waar die vernomen wordt, smelt nog aller hart saâm, en, eer we er op verdacht zijn, is weer het heilig enthousiasme voor de Souvereine Genade in ons ontwaakt.

Daar danken we den Heere onzen God voor.

Veeg zou het met ons lieve vaderland komen te staan, indien dit ooit anders werd, en wat er energieks, wat er duurzaams onder ons volk deze vijftig jaren tot stand kwam, het is meest door den heiligen adem van die historische aandrift bezield.

Intusschen komen onze irenische vrienden, huns ondanks, door dit loven der »gezegende" Kerkher-

vorming in zeer scheeve positie, in hoogst gewrongen verhouding, en in rechtstreeksche weerspraak met hun synodale bezweringen.

Moeilijk toch kan door hen ontkend, dat er wel eenige analogie bestaat tusschen hetgeen toen gebeurd *is*, en nu gebeuren *gaat*.

Voor overdrijving hopen we hierbij op onze hoede te zijn; een ontzaglijke gebeurtenis als van de Kerkreformatie laat zich niet copieeren; en het was stellig overspanning in de kerken der scheiding, toen ze voor een halve eeuw in onderscheidene landen van Europa zich aanstelden, als had in heur bedrijf zich het bedrijf der groote Kerkhervormers herhaald.

Elke vergelijking van dien aard voert in het belachlijke, en wie voor jaren las, hoe de gescheidene kerkjes in Zwitserland heur kleine exploiten en onbeduidende moeilijkheden tamelijk wel op één lijn stelden met de reuzenworstelingen van Zwingli en Bullinger, en meer nog van Calvijn en Beza, kan bij al den ernst van het onderwerp, soms zekeren glimlach moeilijk onderdrukken.

Men vreeze dus in het minst niet, dat ons ook maar van verre de gedachte aanwoei, om onze kleine mannen met de heroën uit den Reformatietijd te vergelijken. Eer waarschuwen we er ten ernstigste tegen, dat men aflate van de innerlijk onware hebbelijkheid, om elk predikant, die eens even front maakt tegen de hiërarchie onzer dagen, terstond naast Luther op het voetstuk te zetten en door een Wormser statue te verheerlijken.

Dat is belachlijk. Dat bederft den beste. En verraadt, erger nog, bij de gemeente een verregaande oppervlakkigheid; een droef bewijs van gemis aan geestelijke diepte.

Neen, het eenige punt, waarbij we op reformatorisch erf de aandacht onzer irenische Synodalen wenschen te vestigen, is *de maatstaf waarnaar ze het gedrag der Reformateurs beoordeelen.*

Voorzoover ze historie kennen, weten ze toch zoo goed als wij, dat tegen de Reformateurs in de zestiende eeuw, mutatis mutandis, precies dezelfde bedenkingen zijn ingebracht, en precies dezelfde intriges op touw zijn gezet, en precies dezelfde bitterheid uit is gegoten, als thans de gereformeerden hier te lande op zich voelen aankomen.

De Roomschen, met name de Erasmianen, hebben toen precies zoo tegen de Hervormers geargumenteerd, als de irenische Synodalen thans tegen ons doen.

Ook toen is tegen de Hervormers aangevoerd: »dat er ook in de kerk van Christus *een overheid* was aangesteld; dat deze overheid om onzer zonden wil ons tuchtigde in plaats van zegende; en dat tegen die overheid in verzet te komen, een daad zou zijn van *revolutionair geweld!*"

Ook toen is tegen de Hervormers aangevoerd: »dat men het proces zijn tijd moest laten; dat er nu reeds, o, zoo velen in de *hoogere kerkelijke colleges* tot beter inzicht kwamen; dat dit over eenige jaren nóg wel beter zou worden; en alzoo eerlang, bij geleidelijke ontwikkeling, het kwaad vanzelf zou gestuit worden."

Ook toen is tegen de Hervormers aangevoerd: »dat men geen plannen mocht smeden of berekeningen mocht maken, maar *stil het Woord had te prediken*, om het alsnu aan God den Heere over te laten, welke werking *Hij* aan dit Woord verleenen wilde!"

Ook toen is tegen de Hervormers aangevoerd: »dat

in deze zondige wereld krankheid van de kerke Christi onafscheidelijk is, en *doorzieken* van het kwaad de aangewezen weg was, om door natuurlijke reactie krachtig herstel te weeg te brengen".

Ook toen is tegen de Hervormers aangevoerd: »dat ze *de massa* meêtrokken, zonder dat de massa volkomen helder wist wat ze deed; dat deze daad *onzedelijk* was; en blijkbaar niet wortelde in gewetensdrang, maar in onrustigheid van geest, woeling naar verandering en zucht naar overheersching."

Ook toen is tegen de Hervormers aangevoerd: »dat er geen verbetering kon komen, alvorens *allen in de schuld vielen*, en die schuld niet maar met de lippen, maar in al haar diepte met het hart beleden wierd!"

Ja, om de lange lijst van grieven niet eindeloos uit te breiden, ook toen is tegen de Reformateurs aangevoerd: »dat het niet maar aan een ieder stond, om zich tot de reformatie der kerk op te maken; dat hiertoe *mannen in het ambt* besteld waren; en dat waar deze nog stil zaten, de lieden buiten het ambt elk recht misten tot optreden.

Kundige irenischen, b.v. mannen als Dr. Van Toorenenbergen en Doedes, zullen geen oogenblik ontkennen, dat men destijds dus geredeneerd heeft.

Heel de polemiek uit de dagen der Reformatie is ons bewaard gebleven, en van uitspinnen der argumenten hield men toen nog meer dan nu.

Immers, de mannen, die den strijd voerden, waren in den regel knapper, dieper, schranderder. Over en weer.

Maar nu voelt men dat hieruit voor de irenischen van thans ook een zeer pijnlijke verlegenheid geboren wordt.

Zie toch, al hetgeen in die dagen door de strenger Roomschen en Anabaptisten, of ook door de Erasmianen en Socinianen tegen het bedrijf der Hervormers werd aangevoerd, dat schrijven zij thans letterlijk over tegen ons.

Nog eens, let wel, niet alsof quantitatief de vergelijking opging; dit ook maar even te denken, ware dwaasheid; neen, maar voor wat aangaat den *maatstaf* van beoordeeling.

De Roomschen zeiden toen: »Stillezitten zij uw leuze. *Niet* breken met de bestaande organisatie; want:

1°. dit ware *revolutionair;*

2°. van lieverleê *komen we er toch;*

3°. het *Woord te prediken* is genoeg;

4°. het kwaad moet *doorzieken;*

5°. de massa volgt toch *blindelings;*

6°. het *schuldbesef* moet eerst *volkomen* worden;

7°. en in elk geval, komt handelen toe *aan het ambt.*"

En de Irenischen van nu zingen toon voor toon het Roomsche liedje van toen na, en zeggen nu ook: »Stillezitten zij uw leuze! *Niet* breken met de bestaande organisatie; want:

1°. dit ware *revolutionair;*

2°. van lieverleê *komen we er toch;*

3°. het *Woord te prediken* is genoeg;

4°. het kwaad moet *doorzieken;*

5°. de massa volgt toch *blindelings;*

6°. het *schuldbesef* moet eerst *volkomen* zijn;

7°. en in elk geval komt handelen toe *aan het ambt.*"

Maar eilieve, hoe gaat dat nu beiden saâm?

Eenerzijds tegen de Roomschen, die dat zeggen, de Hervormers verdedigen en dus de nietigheid en onschriftuurlijkheid er van aantoonen, al lovende de »*gezegende*" Kerkhervorming; — en desniettemin, te gelijker tijd, diezelfde eerst vernietigde en onschriftuurlijk verklaarde argumenten weer uit de wapenkast halen, om er meê te pleiten *tegen ons?*

Zochten we afscheiding, dan verstaan we het verzet. Maar nu we dit *niet* bedoelen, en niet het atomistisch begrip van separatie, maar het *organisch* denkbeeld van *reformatie* in onze banier staat, nu kunnen de irenischen den dans niet ontspringen.

Om de keel klemt hen het dillemma: om *óf* onze gedraging, maar dan ook die der Hervormers, *te veroordeelen.*

Of wel de gedraging der Hervormers, maar dan ook de onze, *goed te keuren.*

Of wel, want ook dat komt bij menschen voor, stelselmatig met twee maten te gaan meten, en in den strijd met ons *waar* te heeten, wat ze als *onwaar* verwerpen op reformatorisch terrein.

XVIII.

DE EERE ONZER HERVORMERS.

> Ik zal verborgenheden uitspreken van oudsher, die wij gehoord hebben en weten en onze vaders ons verteld hebben.
> Psalm 78 : 23.

Zij, onder onze broederen, die het godzaliglijk »stille zijn" in een schuldig en niet te verantwoorden »stil zitten" omzetten, *randen de eere der Reformatie aan.* Ze veroordeelen toch door hun houding diezelfde Hervormers, die ze prijzen en loven met de lippen. Indien zij zelven vrij uitgaan, dan vallen de Hervormers onder het oordeel. Vooral bijaldien hun hardnekkig verzet tegen de gereformeerden en hun veroordeelen van onze gedragslijn, *naar recht* is, dan ligt er niets dan *on*recht op de wegen der Hervorming, en waren de paden der helden Gods, die als Hervormers optraden, eigenmachtig, revolutionair en dus goddeloos.

Wat recht is, hangt aan geen eeuw. En of er sprake valt van de Hervormers, die vóór *drie* eeuwen leefden, of wel dat er sprake komt van het volk des Heeren dat zich in *deze* eeuw voor het Koningschap van Jezus opmaakt, altoos moet het oordeel naar *vasten maatstaf*

geveld; en die maatstaf hangt uitsluitend aan den ijk dier *eeuwige* beginselen, die onverwrikt en onbewogen van geslachte tot geslachte bestaan.

Heeft het legitimisme zijn grond in die eeuwige beginselen, dan is ook de eer dier Hervormers, hoe lief ze ons ook waren, niet langer te redden, en dient erkend en zelfs met ootmoed beleden, dat deze hooggeprezen mannen metterdaad *tegen* den Heere zijn ingegaan; hún weg voor *zijn* weg in de plaats hebben gesteld, en schuldig zijn aan *revolutionair* bedrijf.

Daarentegen, indien de Hervormers vrij uitgaan; wel in Gods weg wandelden; en *niet* revolutie in de kerk maakten, maar door Gods Woord in eere te herstellen ook in het kerkregiment juist een einde maakten aan de *bestaande* revolutie; — dan valt ook, onherroepelijk en onweersprekelijk, heel het stelsel van het legitimisme, en is het plicht van 's Heeren volk in den lande, om weerstand te bieden aan die misleide broeders, die ook nu weer, tot zelfs in gereformeerde vormen, datzelfde legitimisme nog eens pogen door te drijven. Dan mag men voor het vroom geroep dezer broederen niet uit den weg gaan, overmits ze, hoe vroom ook in andere punten, in dit ééne punt zeer *on*vroom handelen. En moet, mede ter wille dezer broederen, in den geest der liefde zoo lang en zoo indringend het vermaan naar hen uitgaan, tot ook zij ten slotte het oor leenen en hun verkeerdheid inzien en met belijdenis van schuld van hun echt *Roomsche* practijk aflaten.

We zeggen van hun *Roomsche* practijk, want zie, juist de Roomschen zijn het, die in de eeuw der Hervorming de gedraging der Hervormers luide gispten,

en ook nu nog ons gedurig toeroepen, dat we door den schuldigen Hervormeren de hand boven het hoofd te houden, ons medeschuldig maken aan hun revolutionaire schuld.

Zij eischen dan ook telkens en met klimmenden aandrang dat we ons oordeel over de Hervormers zullen omkeeren in zijn tegendeel; van de »gevloekte en verfoeide" in plaats van een »gezegende" Kerkhervorming zullen spreken; en op 31 October in steê van met een gewaad des lofs, veeleer met een zak om de lenden en met assche op het hoofd in Godes voorhoven zullen verschijnen, om te beweenen de schrikkelijke zelfverblinding die onze Hervormers bewoog, om in naam van Jezus' Koningschap een open kamp op te nemen tegen een valsche onschriftuurlijke kerkelijke organisatie.

In den regel kunnen de Roomschen het dan ook veel beter met deze »stilzittende" broederen vinden, dan met ons. Want ook al weten ze wel dat het bloed ook bij deze stilzittende broederen sterk trekt en kruipt, waar het niet gaan kan, toch ontgaat het hun evenmin, dat de irenische theorie gelijk geeft aan hen, die van Roomschen kant oudtijds de Hervormers bestreden; en reeds deze ommekeer in de denkende opinie is, ook waar het bloed nog vlak anders blijft roepen, hun toch reeds veel waard.

Niet sterk genoeg kunnen we er dan ook op aandringen, dat onze stilzittende en van alle actie in het kerkregiment afkeerige, ons van revolutionair bedrijf betichtende, broederen, onder en buiten de irenischen, deze schromelijke tegenspraak, waarin ze zichzelf almeer verwikkelen, eens wilden indenken.

Ze kunnen dit immers niet doen, zonder terstond klaar en helder in te zien, dat het is zooals we zeiden. Of twijfelden ze nog, dan kon uit de polemiek der zestiende eeuw met de stukken worden aangetoond, dat ze zich in elk opzicht vergissen.

En indien ze dan, 'tzij voetstoots, 'tzij na betoog, dit schreiend contrast inzagen, zou er dan geen hoop geboren worden, dat zij zich afkeerden van hun dwaalweg, met fierheid en bezieling weer kozen voor de eere der vaderen, en alzoo onder inroeping van den zegen des Heeren de eendracht onder de broederen werd hersteld?

Want wel weten we, dat er, helaas, ook niet weinigen zullen zijn, die nooit, die op geen beding van hunne eens opgevatte opiniën zijn af te brengen. Maar we zullen ons heusch wel wachten, om al dezen te besluiten onder een zelfde oordeel.

Bij sommigen toch zal deze weigering om meê te gaan haar oorzaak vinden in *vergevorderde jaren*. Een oude stam kan zich niet zoo makkelijk meer verbuigen als jong hout. Wie op hooge jaren kwam heeft iets strams ook in de bewegingen van zijn geest, en mist vaak die plooibaarheid, om nog op den ouden dag in te leven in een gedachtenwereld en wijze van voorstelling, die al de vorige jaren zijns levens zich in onjuist licht aan hem voordeed.

Laat de jongere mannen toch wel toezien, dat ze daarom deze vaderen in Christus niet veroordeelen. Elk geslacht heeft zijn tijd en elke tijd zijn roeping. En het oordeel over die ouderen wordt beslist niet door de vraag of ze in *onze* strijden, maar of ze in de strijden van *hunne* dagen getrouw hebben gestaan.

Voor hun belemmering in vlugheid van geestesbeweging dus alle eerbied. Op onze beurt zullen ook wij, als God de Heere het ons vergunt, den ouden dag te zien, evenveel moeite hebben, om ons te ontwennen aan veel dat óns nu, en levenslang, een axioma dacht en om alsdan later in te leven in wat ons al de jaren onzes levens vreemd bleef.

Zoo oordeele dan in dezen deele niemand, opdat hij niet zelf geoordeeld worde.

Eer zij er dank, zij er warme sympathie en bewondering, indien we nog een enkel maal een oude van dagen onder de broederen in deze zaak *voor* ons zien treden, die »in zijn oude dagen nog groen en frisch" de logische ontwikkeling der toestanden nog met heldere bewustheid, met energie en volvaardige beslistheid meêmaakt.

Immers deze enkelen hebben de schoone roeping, om ons jongeren de eenheid met hen die voorafgingen, als in het leven zelf te prediken, en den stroom over te leiden, die van het ééne geslacht dat gaat, overglijdt naar het geslacht dat na ons komende is.

Toch is »de oude dag" niet de eenige belemmering waarop we te wijzen hebben, als in den weg staande aan doortastende aaneensluiting der broederen.

Helaas, het mag niet ontkend, dat er ten deze ook soms een zeer ernstige zonde meê in het spel komt; die zonde die immers vooral onder de belijders van den Man van smarten niet moest genoemd worden; we bedoelen de ongeestelijke zonde van prikkelbaarheid, geraaktheid, stijfhoofdigheid.

Pinksteren ligt weer achter ons, maar wie zal onze klage klagen, zoover als we vooral en met name in

de kerkelijke wereld nog af zijn van die ernstige toewijding en van dien principieelen levensernst, die op het »ik" metterdaad den ban heeft gelegd, en het vleesch tot zwijgen bracht, en eigen eer voor niets rekent, dwepende alleen voor de eere van onzen Koning en Heer!

Konden de Apostelen nog eens naar ons ellendig Samaria een Petrus en Johannes zenden, om ons de handen op te leggen en de gave des Heiligen Geestes te doen ontvangen, wie weet hoe de geest van Simon den Toovenaar weer uit velen uitvoer, die er nu onder allerlei vorm, helaas, door zijn bezeten.

Toch oordeele men ook bij de broederen, die aan deze »hyperaesthesie van het eigen ik" lijden niet al te hard en onbarmhartig. Zalig zijn de barmhartigen, want hun zal barmhartigheid geschieden! En wie onzer zal anders dan alleen door die barmhartigheid Christi kunnen bestaan?

Vergeet niet, dat we wel allen in, door en onder één zelfde schuld voor God verdoemelijk liggen, maar dat desniettemin de uitingen dier zonde in karakter, aard, neiging en inborst bij den één veel meer in de vleeschelijke richting gaan en bij den ander meer het stempel van hoovaardij dragen.

Is nu in een hoovaardig hart door veel prikkeling de gevoeligheid voor het ik opgescherpt; en heeft het vermaan van liefde ontbroken om dit af te stompen; misschien zelfs schadelijke toejuiching en bedwelmende wierook het kwaad nog verergerd; — verwerp dan toch, bidden we u, den broeder niet, in wien niet op uw eerste smeeking aanstonds de veerkracht, het zedelijk vermogen gaat werken, om die geprikkelde onverzettelijkheid te overwinnen.

Niet dat we ook maar in het allerminst deze zonde wenschen te vergoêlijken. Daarvoor beware de Heere God ons! Al ons bedoelen is maar dat men een *rechtvaardig* oordeel oordeele, en niet voor ongeneeslijk een kwaal houde, die slechts onvatbaar is voor acute uitbranding.

Neen, in den grond der zaak is er slechts één soort van »stilzittenden", op wier toetreden en meêgaan we geen de minste hope mogen of kunnen koesteren, dezulken bedoelen we, die slechts met de lippen beleden, wat ze dan nog soms gedachteloos en op den klank af nabazelden van de Souvereine eere en majesteit van Koning Jezus.

Natuurlijk dezulken *kunnen* niet buigen, omdat ze niet in waarheid van Jezus zijn.

Ze dwepen wel met zeker Christelijk ideaal; ze vonden wel iets lieflijks in de poëzie der Christelijke mysteriën; maar het bleef hun alles onwezenlijk.

Tot den grooten stap, om te zeggen: »Ik souverein af en Jezus Souverein over mij in zijn kerk!" konden ze niet komen, omdat hun hart onbekeerd bleef en het zaad der wedergeboorte niet in hen ontkiemde.

Alle spreken van 's Heeren volk, alle roepen van de stem der historie, alle getuigen ook van de gereformeerde tolken in onze dagen, *kan* dus geen vat op hen hebben. Want of wij al de Souvereiniteit van Koning Jezus opheffen, hen laat dit volkomen ongevoelig, onverschillig en koud.

Tenzij dan dat deze mannen alsnog door het wondere werk van Gods genade overgezet wierden uit het rijk der duisternis in het Koninkrijk van den Zoon der liefde, mag op hún eindelijk bijvallen dus nimmer gerekend.

Maar dat hoeft dan ook niet. Zelfs vragen we: Zou het wenschelijk wezen? Mag, kan onzerzijds gewenscht

dat deze verstandelijk zeer ontwikkelde, maar geestelijk geheel doode personen, meê optrekken in den strijd tegen den Midianiet?

Steekt het dan in de veelheid der raadslieden? Is dan 's Heeren arm verkort, dat Hij niet machtig zou zijn door weinigen te verlossen?

We mogen geen oordeel vellen, maar toch mag de vraag niet onderdrukt, of niet menigeen, die meêgaat, beter deed terug te treden, opdat zijn oordeel niet te zwaarder worde.

Als eens allen, als in de dagen van Gideon, buigen moesten, om het druppelke water met de tong op te lekken, wie weet hoeveel meer er afdropen, dan men ooit vermoed zou hebben.

Want zijn er onder de »stilzitters" die hun hemelsche, maar valsche kalmte aan het giftig amfioen van hun ijdele idealen danken, zonder krachtdadiglijk tot hun God bekeerd te zijn, vergeet het niet, dat ook aan de »hardloopers" lang niet alles goud is wat er blinkt.

Och, het Farizeïsme leent zich letterlijk tot *alle* vormen. De schijnvroomheid kan zich in *elk* gewaad steken. En zoo weinig is vroom vertoon waarborg voor het echte werk en merk van Gods genade, dat het naar Jezus' woord aan de modernen en groningers van onze dagen misschien draaglijker zal zijn in den dag des oordeels dan aan menig steil-orthodox aangekleed mensch.

Men zij dus buiten angst en zorge.

De beginselen werken door, nu ze almeer bezwangerd worden met degelijke studie en met door die studie gewekte energie.

Wat onmetelijk verschil niet al met den toestand van voor een tiental jaren! Hoeveel hebben we zelven niet

afgeleerd! Voor hoeveel dwaling en verkeerdheid van vroeger is allengs ons eigen oog niet opengegaan! En wie ziet dan niet en tast niet, dat er nog bemoeienis van den Heere onzen God met zijn kerk ook in deze landen is?

Daarom hebben we met opzet dit sterk sprekend, onweerlegbaar en snijdend argument *aan de eere onzer Hervormers* ontleend, eens iets breeder uiteengezet.

Dit argument vooral kan menig nobel, waarheidlievend hart nog tot inkeer brengen.

Te meer, daar het, gelijk een volgend artikel toonen zal, bovendien nog raakt ons *nationaal*, ons *vaderlandsch* besef.

XIX.

ONZE LANDSHISTORIE.

> In het land dat Ik uw vaderen gegeven heb.
>
> Exod. 20 : 7.

Reeds heeft men gevoeld waar ons laatste artikel op doelde. Ten slotte namelijk dient ook de zeer ernstige grief besproken, die daarin bestaat, dat deze »lieden van het stilzitten" een slag geven in het aangezicht van onze *nationale historie.*

Kerk en Staat hangen saâm. Niet formeel in de regeeringswijs. Dan toch gaat het in de kerk juist *anders* toe dan in den staat, en in den staat geheel *anders* dan in de kerk. Elke gevolgtrekking die ge uit het doen der Overheid poogt te maken voor het doen der kerkregeerders, brengt u op het dwaalspoor. Eer gingt ge dan nog veilig, door u als regel te stellen voor u zelven in de kerk voor *on*geoorloofd te houden, wat plichtmatig is op het stadhuis.

Evenmin als de regels die voor de verzorging van uw *lichaam* gelden, zonder meer mogen aangewend bij de verzorging van uw ziel, evenzoo weinig grond is er, om de bedeeling van kerk en staat te verwarren.

De *ziel* heeft een eigen leven; een leven dat *anders* is dan het leven des lichaams; dies behoort het overeenkomstig *eigen* geaardheid en natuur naar *eigen* wetten geleid te worden. Of indien niet, dan wordt ge materialist. En zoo ook het *lichaam* heeft ook op zijn beurt een *eigen* leven; een leven dat *anders* is dan het leven der ziel; en behoort dies, evenzoo, overeenkomstig *eigen* geaardheid en natuur naar *eigen* wetten geleid te worden. Of indien niet dan wordt ge spiritualist.

Ongeveer daarmeê nu kunt ge kerk en staat vergelijken. De staat is dan het lichaam en de kerk de ziel. Wie nu den staat poogt in te richten naar het model der kerk, ziet voorbij dat de staat in eigen sfeer een *zelfstandig* leven heeft, en is dus oorzaak dat het politieke leven verkwijnt. Maar ook wie het leven der kerk naar het model van het staatsleven omzet, ontneemt daarmeê aan de kerk haar eigenaardig wezen en brengt ze tot verval. Adres aan de Synode der Hervormden!

Maar gelijk nu, in weerwil van dit onderscheid, ziel en lichaam *toch bijeenhooren*, en de ziel niet mag beschouwd worden als een geestelijk wezen, dat in het lichaam slechts als in een kleed is ingewikkeld, zoo nu ook mogen kerk en staat nimmer worden voorgesteld, als niets met elkaâr van doen hebbende.

Integendeel zijn kerk en staat in de natie één. Het is dezelfde natie, het is hetzelfde volk, dat voor zijn *wereldsch* leven zich uit in het leven van den staat, en voor zijn *geestelijk* leven zich bevredigd vindt in de kerk van Christus. De burger is tevens lid van Christi kerk. Deze twee zijn *niet* twee, maar *één*. Het is één menschelijk-zondig leven, dat dezen dubbelen levensvorm én van den staat én van de kerk noodig heeft.

En hoezeer beiden dus ook in de wijze van zich te openbaren verschillen, toch zijn en blijven staat en kerk in het hart der burgerij *één*.

Wel kan het zijn, dat gelijk in onze dagen en in ons land, noch die staat noch die kerk tot genoegzaam zuivere openbaring komt. Ons fel partijleven toont, dat niet meer heel de natie zich als één volk staatkundig openbaren kan, en niet minder toont de gedeeldheid in allerlei kerken en sekten, dat de heilige, algemeene kerk van Christus niet dan zeer onzuiver in het licht treedt.

De toestand waarin we verkeeren, is dus zorgvol en hoogst gebrekkig, en de bede van ons volk mag wel zijn, of het God believen mocht, in weerwil van onze zonden, weer die energie aan onze natie in te storten, waardoor ze weer gezond naar ziel en lichaam zich én kerkelijk én politiek, Gode tot eer, als eenheid kunne vertoonen.

Ja, al ware het zelfs, dat nooit meer op aarde ons oog de schoone harmonie zou aanschouwen en de dag des Heeren aanstaande ware, zonder die glorie over ons te hebben doen opgaan; ja, al ware het (iets waar we toe neigen om het te gelooven), dat deze zondige bedeeling die heerlijke openbaring in beginsel tegenhoudt; en al dient niets zoo scherp en zonder sparen bestreden, als elke valsche schijn van eenheid die zich voordoet als ware ze die hoogere, goddelijke harmonie, terwijl ze feitelijk niets dan tiranniek geknutsel van organiseerende menschen is; — toch mag *het ideaal* nooit prijs gegeven en blijft in zooverre elk woord van Artikel 36 onzer Belijdenis onveranderlijk waar.

Ieder beseft en tast dat in zijn eigen hart, indien althans dat hart even diep voor den Christus leerde

buigen, als het zich hoog in dank voor onze nationale glorie opheft.

Met name voor ons Nederlanders geldt dit, die schier niet weten uit te maken, of hier te lande een staat *in de kerk* gegrond is, dan wel eerst de kerk gevestigd, zoodat eerst uit die kerk *een staat* is voortgekomen.

Politiek en kerkelijk leven, nationaal en geestelijk bestaan is in Nederland niet te scheiden.

Dit valsche dualisme stuit ons tegen de borst, omdat het één doorgaande krenking is van ons schitterend verleden en het bloed vertreedt dier martelaren, die tegelijk én voor de eere van Christus' kerk én voor de vrijheid van ons vaderland en van onze burgerij hun kostelijk bloed vergoten.

En uit dien hoofde nu en op dien grond behoort het klaar en duidelijk uitgesproken, dat de valsche lijdelijkheid der Irenischen op politiek en kerkelijk gebied, niet slechts tegen Gods Woord ingaat, den eisch van het gereformeerde kerkrecht miskent, en een afkeuring is van de Reformatie, maar, boven en behalve dien ook nog is *een slag in het aangezicht van onze nationale existentie*, een hoon, onzen *vaderen* aangedaan, en één doorloopende veroordeeling van onze bezielende *historie*.

Sterk verwonderen kan ons dit niet.

Met name de Irenischen, de mannen van het stilzitten, hebben van jongs af hun geest gevoed met *Duitsche* boeken. Uit Duitsche boeken leerden ze hun philosophie, uit Duitsche boeken hun theologie, uit Duitsche boeken hun geschiedenis, zelfs uit Duitsche boeken meest hun denkbeelden over recht en burgerplicht.

Hun geest heeft daarom allengs en ongemerkt een ietwat *Duitschen* plooi gekregen.

Niet hun hart.

Dat laat zich zoo spoedig niet omzetten. Want in hun hart bruist 't Neêrlandsch bloed, en in dat Neêrlandsch bloed ruischt nog de doffe toon van den bloedigen ernst, waarin dat bloed eens het bloed eener eigen nationaliteit is geworden.

In de nationale *practijk* zijn de Irenischen dan ook meestal volstrekt *niet* irenisch; eer warme Oranjemannen; trouw aan de stembus; met ons één van hart en ziel.

Maar met hun geest, hun gedachtenkring, hun wereld van denkbeelden is het anders.

Die is ongemerkt »gegermaniseerd", verduitscht, vervreemd van het nationale type. En overmits nu Duitschland geen bevrijdingsoorlog in de dagen der Reformatie heeft gekend, en de burgervrijheid in Duitschland nooit en nimmer, ook maar van verre als ten ontzent ontwikkeld is, zoo laat het zich gereedelijk verklaren, hoe de Irenischen hierdoor hun nationaal besef ongemerkt vervalscht hebben, en aldus ingingen in een gedachtelijn, die tegen de eere onzer volkshistorie vloekt.

Opmerkelijk is het in dit opzicht, dat een deel der gereformeerden, hetwelk de jongere epigonen van Dr. Kohlbrügge volgt, hoewel van geheel andere, zelfs tegenovergestelde beginselen uitgaande, zoo veelszins tot even sterke reactie komt tegen de beginselen, waarin de wording onzer nationaliteit ligt.

Wijlen Dr. Kohlbrügge zelf, heeft als echt *Nederlander* in Duitschland onze echt *Hollandsche* beginselen van *activiteit* ingedragen, en, als gereformeerd in zijn kerkrecht, te Elberfeld doorgetast en zich zelfs door ouderlingen laten ordenen.

Maar zijn epigonen, die, omgekeerd, meest uit

Duitschland tot ons overkwamen, doen nu juist het tegenovergestelde en voeren in ons goede Holland de beginselen van het *Duitsche* Legitimisme in; beginselen, die lijnrecht tegen de historische eere onzer nationaliteit indruischen.

Pleitbezorgers immers van het Legitimisme waren hier te lande Filips en Alva, en *voor* verbreking van het valsche politieke en kerkelijke juk pleitten hier Willem van Oranje en Marnix even beslist als Datheen en Modet.

Zoo ziet men, hoe herkomst evenzeer als de boeken, die men gebruikt, ongemerkt de richting van onzen geest bepalen, en het zich veel beter dan men op den eersten aanblik vermoedde, verklaren laat, hoe zulke geesten, die anders zoo verre van elkaâr stonden, onder uitheemsche invloeden toch weer saâmkomen in het irenisch brandpunt.

Maar ook al mochten we ons in deze diagnose min of meer vergissen, vast blijft niettemin het feit als feit staan, dat onze nationaliteit geboren is uit een diepgaande geestelijke en nationale worsteling, die vlak tegen het *irenisch* beweren overstaat.

Nooit zou ons land van Spanje vrij zijn gevochten, indien ons goede volk in de zestiende eeuw het oor te luisteren had gelegd naar het zoet gefluit van den irenischen vogelaar, die ook toen zijn netten even breed als thans gespannen had.

Nooit zou ons land Europa hebben verbaasd door zijn schitterende exploiten, indien ons volk in die benarde dagen had willen handelen naar de stelregels en beginselen, die thans weer door onze Irenischen en Politicophoben worden aangeprezen.

Ja, nooit zou de kerke Gods in dezen lande een rust voor het hol van haar voet hebben gevonden, indien het aan Calvijns volgelingen niet gelukt ware, eindelijk, eindelijk het Doopersche »stil in een hoekje, met een boekje!" er bij de lieden uit te prediken, en de vrouwelijke weekheid weer te doen wijken voor mannelijken heldenmoed en gespierd betoon van kracht.

Uit het *verwerpen* van de irenische denkbeelden is dus ons volk geboren. Door de *bestrijding* van de irenische beginselen zijn we machtig tegen Spanjes Legitimisme geworden. En door de *uitbranding* van de gemakzuchtige of gemoedelijke lijdelijkheid is de Kerk Gods in deze landen tot eere gekomen en bloei.

En gaat het dan nu aan, zoo vragen we, om, na zulk een verleden, in de dagen die we thans beleven, te stoffen op der vaderen glorie; in schrift na schrift den roem van »*voor driehonderd jaren*" te verheerlijken; en luide te getuigen dat men geesteskinderen van *die* vaderen wil zijn, en om dan toch stelselmatig zich te verzetten tegen de profeten, die uit hun dagen ons nog oproepen tot even krachtig betoon van moed?

Het doel heiligt toch de middelen niet. En al zijn ook de meeste ethische predikanten ten onzent in zake den vrijen wil weer teruggevallen tot het zwakke stelsel van den Jezuïet Molina in zijn werk »De concordia liberae gratiae cum libero arbitrio" zoo keurig bepleit, en door Rothe vernieuwd in Duitsch-ethischen vorm, toch zijn onze ethische broederen nog geen lakse moralisten geworden, en keuren ze een heiliging van de middelen door het doel nog even sterk af als wij.

In hun loven van der vaderen moedbetoon ligt dus tevens opgesloten, dat ze, excessen nu daargelaten,

de doorgaande gedragingen der vaderen *billijken;* hun gedragslijn bij hun verzet tegen Spanje *juist keuren;* en de middelen, die ze hebben aangewend, voor *niet* berispelijk houden.

En daarom nu zeggen we, dat bijaldien diezelfde Irenischen dan nu én op politiek én op kerkelijk gebied toch desniettemin weer als lofredenaars durven optreden van diezelfde beginselen, die onze vaderen als onhoudbaar afkeurden en waar Willem en Marnix onder aanroeping van den naam des Heeren vlak tegen in zijn gegaan, — dit irenisch bedrijf tegenover het voorgeslacht onverantwoordelijk, een beleediging voor onze schoone volkshistorie en een krenking van de eere der vaderen is.

Ons volk, met name ook ons Christenvolk, voelt, beseft en tast dat, heeft daar pijn van en wordt daardoor gewond. Gewond het meest in die eenvoudige kringen, waar minder Fransch en Duitsch en Engelsch wordt gelezen en gesproken, en dies de nationale geest frisscher en zuiverder bleef.

En zoo verwondere het dan ook niemand, dat ons volk in zijn grootere afmetingen, ook al mist het nog den moed der Marnixen en de doortastendheid van den Zwijger en de bezieling der Datheens, nochtans in de consciëntie, ook in de volksconsciëntie gevoelt, dat de mannen van het »stillezitten" *ongelijk* hebben, en daarom, in weerwil van hun uitnemende persoonlijke hoedanigheden, zich almeer aan de leiding der Irenischen onttrekt.

XX.

OOK HIER DE WORTEL DER ZONDE.

Al wat uwe hand vindt om te doen doe dat met alle macht.

Pred. 9 : 19.

Aan het einde van onze taak gekomen, meenen we dan nu in alle lengte en breedte, en eenigermate ook in de diepte, te hebben aangetoond, waarin *de irenische geest*, die thans weer een goed deel van de belijders des Heeren Jezus, met name vele dienaren des Woords, *verleidt*, tegen den geest des Heeren Jezus indruischt.

We hebben achtereenvolgens aangetoond, hoe wederrechtelijk zich deze geest der traagheid beroept op uitspraken van Gods Woord, die slechts door onhoudbare uitlegging in den irenischen geest kunnen verwrongen worden. We hebben aangetoond hoe heel de Heilige Schrift daarentegen zulk een zich voegen naar de leugen, zulk een lijdelijk berusten in het onheilige, zulk een zich verzelschappen met de meest openbare ketterij en afval, vonnist en bestraft. We hebben aangetoond, hoe volstrekt tegenschriftuurlijk de onderscheiding is, om wel te willen strijden tegen de zonde, maar de leugen, de onwaarheid, de vervalsching der

waarheid, ongedeerd en onverlet haar stemme te laten verheffen in de poorte. We hebben aangetoond, hoe zulk een gedragslijn, op sociaal en politiek gebied vaak onvermijdelijk, nooit mag toegelaten op het terrein van Jezus' kerk, omdat die kerk juist als vastigheidspilaar der waarheid, tegen de wereld, in die wereld door den Heere der heirscharen is ingeschoven. Aangetoond al voorts hoe dit stillezitten, terwijl de leugen langs de gewelven van Gods bedehuis weergalmt, dan ook lijnrecht vloekt tegen alle beginsel van het gereformeerde, d. i. zuiver Schriftuurlijk kerkrecht. Aangetoond almede, hoe men door en door Roomsch in zijn kerkrecht wordt door zich óf achter het ambt óf achter een ingebeelde kerkoverheid, ter verontschuldiging van zijn schuldig niets-doen te verschuilen. Aangetoond, om alle verontschuldiging af te snijden, hoe zelfs de vroomste intentie en heiligste gemoedelijkheid en teederste overgeestelijkheid in niets de macht bezitten, om ons van den plicht tot doortasten te ontslaan. Aangetoond ten slotte, hoe de Irenischen zich zelven in hun eigen gedraging veroordeelen, zoo dikwijls ze het heerlijk bedrijf der Reformatie loven, eere aan het bloed der martelaren bieden, en tegenover Rome zich op het verledene beroepen. Ja aangetoond niet minder en als om het onderwerp uit te putten, hoe de Irenischen, door hun onhoudbare gedragslijn, zelfs lijnrecht tegen de nationale herinneringen en den eisch der volksconsciëntie ingaan, door als schuldig en ongoddelijk te veroordeelen, wat aan onze vaderen toescheen, als zelfs ten koste van hun goed en bloed, van den Heere der heirscharen geboden.

Tot dusverre vernamen we nog niets van een poging,

om dit betoog te ontzenuwen; iets wat dan ook noch Schriftuurlijk noch canonisch noch historisch licht zal vallen; en wat toch, zullen de Irenischen hun irenische banier met eere hooghouden, tegen wil en dank dient beproefd.

Komt het daartoe, dan hopen we van harte, dat het tegenbetoog voet bij stuk zal houden, en niet door zwevende, philosophische bespiegelingen, die ons volk zoo koud als ijs laten, de aandacht zal aftrekken van de eminent practicale zijde der quaestie. Geen gelijk of ongelijk drijven of dringen, maar ernstig en als voor Gods oog worde de vraag overwogen, wat ten deze door Gods heilig Woord, door de daaruit afgeleide gereformeerde beginselen, en door de heilige traditiën van ons volk en ons hart geëischt wordt.

Er staat met deze quaestie van het schuldig of onschuldig, aanbevelenswaard of ongeoorloofd karakter der irenische gedragslijn voor theologie en wetenschap, voor staat en kerk, voor huis en hart, ja, voor de onderlinge broederschap en den vrede van Jeruzalem, zoo onuitsprekelijk veel op het spel.

Wij voor ons zijn vast overtuigd, dat de irenische groep in dit land op dit oogenblik een tweeling in haar schoot verbergt. Aan den éénen kant een groep kinderen Gods, in wier hart genade een werk der heerlijkheid wrocht, en die gesmaakt hebben de krachten der toekomende eeuw. Maar ook aan den anderen kant een groep die *niet* van Jezus is, die wel den klank van zijn waarheid ten deele nabootst, maar in den grond vijandig tegen Hem overstaat, en dus zijn eere als Koning en den prijs van zijn heilig en dierbaar bloed zoekt te verkleinen.

Nu moet het er heen, dat deze Jacob en deze Ezau uiteen worden geward. Deze twee elementen hooren niet saâm en *moeten* dus aan elkaâr den scheidbrief geven. De groep schijnbelijders hoort bij de groningers thuis, niet bij de orthodoxen, of eigenlijk eer nog bij de modernen, want ze staan nog *achter* de groningers in beslistheid en onderscheiding.

Zij daarentegen, die, hoewel kinderen Gods, in deze strikken der philosophie en in deze aanslibbingen van het pantheïsme vastraakten, moeten tot het inzicht en de belijdenis komen, dat ze zich van het volk des Heeren in deze landen niet langer *mogen* afscheiden; dat ze, om goed voor God te staan, duizendmaal hartelijker den stugsten tolk der duisterste nachtschool behooren te minnen en te zoeken, dan de liefste en humaanste persoonlijkheid van een schijn-Christendom, dat ondergaat in half gevende, half nemende geestelooze apologetiek. Het moet hun weer aan de consciëntie en aan het hart gebracht, dat ze beter deden met al hun geleerdheid en Duitsche phraseologie in de diepte der zee te werpen, dan dat ze nog langer zichzelf en de hunnen afsluiten van de gemeenschap met het biddende volk, dat nog het pleiten verstaat en induikt in de diepte der genade. En door dien hooger, heiliger drang moet een toekomst voorbereid, waarin deze echte kinderen des Koninkrijks, wel verre van nog langer hun wezenlijke broederen te mijden en stug aan te zien, om in onheilige cameraderie te fraterniseeren met de vijanden des Heeren, integendeel, ondanks al wat hun in hun echte broederen stuit, toch »de liefde voor de broederen" weer met die volle kracht laten werken, die niet *kan* uitblijven, waar de liefde voor God wezenlijk den toon geeft.

We voelen zeer wel, dat we hiermeê een ontzettende aanklacht juist tegen deze echte broederen inbrengen; en van heeler harte spreken we hiermeê uit, dat we de eersten zijn, om een zeer aanmerkelijk deel van die schuld op ons zelven te nemen; daar toch allicht ook ons eigen woord door gebrek aan teederheid, en de houding onzer geestverwanten door zekere afstootendheid, meêwrocht, om deze broederen te doen verharden in een zondige positie.

Maar ook al kwam van de tien tienden dezer schuld zelfs negen tienden voor onze verantwoording, dan nog zou dit aan de zaak als zaak niets af- of toedoen, en in niets de stellige verplichting dezer broederen verminderen, om onverwijld te breken met de valsche positie die ze innemen.

Met een halve buiging komen ze er niet. Ze moeten twee dingen doen. Ze moeten breken met hun tegenwoordige vrienden, en als broeders zich weer tot de broederen keeren. Zonder het eerste te doen, *kunnen* ze het andere niet doen. Grijpen ze niet eerst den moed, om de banden los te scheuren, die hen op dit oogenblik, persoonlijk en huislijk en wetenschappelijk, binden aan mannen, die dáárom hun broederen niet kunnen zijn, omdat ze ingaan tegen de eere van Koning Jezus en den prijs van zijn heilig bloed, dan komen ze niet verder. Maar ook gaan ze daartoe over; doen ze dien verzoenenden stap, dan zal vanzelf hun hart weer aan het hart van hun broederen, en het hart hunner broederen aan hen toevallen, en door het versmelten van beiderzijds bestaande eenzijdigheden, zal er weer lof met ééne stem uit aller lippen opklimmen voor Hem, die ons in zijn bloed gewasschen heeft en

ons Gode gezalfd heeft tot koningen en tot priesters in zijn heerlijk rijk.

Men versta ons hierbij niet mis.

Allicht kon men denken, dat we bij deze onderscheiding de jongere ethischen als de onechte groep van de overige echte broederen afzonderden.

Voor zulk een oordeel over anderer staat of stand, beware ons de Kenner der harten, die ook ons hart oordeelt. Want wel spreken we onverholen uit, dat wie denkbeelden als van Robertson Smith hier te lande door vertaling inbrengt en als inleider aanbeveelt, zondigt tegen de heiligheden des Heeren en op wetenschappelijk terrein buiten den kring van Jezus valt; wel aarzelen we niet te verklaren, dat de Schriftbeschouwing van Rothe en Ritschl, nu onlangs weer door den Lic. Daubanton gepopulariseerd, de grens verre overschrijdt, die op wetenschappelijk terrein het erf van Jezus' kerk afbakent; en achten we de verantwoordelijkheid verre van gering die de verspreiders van deze geschriften, tegenover onzen dierbren Heiland op zich nemen; maar, en we stellen er prijs op, dit uit te spreken, iemands verstandelijke voorstelling van de zaak des heils kan een tijdlang zoo tot onkenbaar wordens toe beneveld en verward zijn, dat we ons wel wachten zullen, om persoonlijk, wien ook, deswege als »in zijn hart afgewend" aan te klagen.

Neen, ons dringen op scheiden is gansch algemeen. Naar den indruk dien we ontvingen, zitten er bittere vijanden tot onder de confessioneelsten, en omgekeerd aankomende vrienden tot onder de verst afgedoolde ethischen; en wat hier beslissen moet is *het geloofs-*

beginsel, dat de ziel des éénen naar de broederen toe- en de ziel des anderen van de broederen afdrijft.

Schifting komt er, dat ziet ieder. De oude onware verbindingen weeken los. Nieuwe verbindingen zijn de profetie van nieuwe toestanden, die komende zijn. En bij de geestelijke worsteling van Jezus' kerk in alle landen heeft ook de kerk van onzen Heere Jezus Christus die zich in Nederland openbaart, blijkbaar nog een ernstige roeping.

Juist die overtuiging was het dan ook, die ons drong en noopte om dit veel besproken punt der *irenische* gedragslijn eens meer opzettelijk ter toetse te brengen.

Niet, om *alle* ireniek af te keuren. Dit zou tegen de Schrift, onheilig en anti-gereformeerd zijn. Want door alle tijden en in alle landen hebben de besten en vroomsten steeds op geoorloofde, waarachtige ireniek aangedrongen. Junius en Pareus, door Trigland gevolgd, schitteren in de eeuw onzer wording als de bezielde en bezielende tolken van dit goddelijk verbroederen en deze heilige moderatie.

Wat we bestreden in de irenische broeders, is veeleer het volstrekt *gemis* en de *ontstentenis* van deze ware ireniek, die zich allermeest verraadt in hun persoonlijke antipathieën en côteriehandelingen, en niet minder in hun bitter vijandige houding tegenover de belijders van de onverminkte belijdenis hunner eigen kerk.

Of wil men, zij het dan aldus toegelicht, dat we in onze irenische vrienden niets anders afkeuren en veroordeelen dan die valsche en onschriftuurlijke en anti-gereformeerde ireniek, die door de kerk aller eeuwen in haar beste tolken steeds als zonde is gebrandmerkt en door onze vaderen als »moorderatie" der

kerk en pseudo-irenisch én in den Sociniaan én in den Arminiaan is bestreden.

Geestelijk en psychologisch staan we hier, gelijk bij elk kwaad, voor niets dan een natuurlijke uiting van de zonde van ons natuurlijk hart.

Onze natuur in haar ontzonken en bedorven aard is op vrijheid tuk. Eigen heer en meester zijn. Wilkeur voor wet doen gelden. Kunnen doen en laten wat men wil. Zoo wil ons booze hart het. En het is die trek van het booze hart, die zich met onverwinlijken weerzin tegen elken formulierband verzet. De kerk van Jezus wordt als *geheel* tot zwijgen gedoemd, opdat »het individu" zich in zijn eigen formuleering kunne behagen.

Dat ten eerste.

En dan ten andere, we zijn tot traagheid geneigd. Het niets-doen is ons liever dan het ons inspannen en vermoeien. Bovendien de ruste hebben we lief, en het zekere, en wat gemakkelijk is. Eén vogel in de hand is beter dan twee in de lucht. Geen oude schoenen wegdoen, eer men nieuwe heeft. En in wat andere spreekwoorden meer komt die trage neiging vooral van den Nederlandschen landaard niet aan het licht.

Verbeeld u zulk een drukte, zulk een beroering, zulk een onzekerheid, zulk een overgang, zulk een ontreddering als dat een tijdlang geven zou, indien men naar den wille Christi deed. Ach! van de vaderen, die goed en bloed offerden, met bezieling te spreken, sluit lang nog niet altoos in zich, dat men desnoods ook eigen goed, in den vorm van pastorie of traktement offeren kan.

Zoo ziet men, hoe én de bandelooze vrijheidszucht én het opzien tegen moeiten en gevaren, vanzelf deze

irenische gedragslijn bepleiten komt, en, o, zoo overtuigend aanprijst, tot ten leste het dolend hart meêslipt.

Genezing daarentegen is alleen in het woord des Heeren: »Al wat uwe hand vindt om te doen, doet dat met alle kracht", en in dat andere: »Al wie godzaliglijk leven willen in Christus Jezus, die zullen vervolgd worden."

Hulpe ter genezing ook in een ootmoedige gedraging dier andere broederen, aan wie de genâde geschonken wierd om aan de irenische zuiging te ontkomen.

Want, zij het ook met diepe smart, aan het einde van deze artikelenreeks wordt het met zelfbeschaming door ons uitgesproken, dat de niet-irenische broederen weer op hun beurt vaak verleid worden door twee andere zonden, aan die der Irenischen tegenovergesteld; we bedoelen door de zondige neiging om over anderer vrijheid te heerschen, en niet minder door den diep zondigen trek, om te woelen uit eigen woelzucht in steê van gedrongen te worden door de drijving van den Geest.

En daarom eindigen we »dit laatste woord tot de consciëntie", met de stille belijdenis van eigen medeschuld, waarover de verzoening ga van onzen barmhartigen Hoogepriester, en niet minder met de ootmoedige bede, dat Hij, voor wiens Naam en Eere we ook nu poogden te ijveren, ook dit ons woord als instrument gebruike, om veler oogen voor de ontzettende werkelijkheid te openen, en wat saâm*hoort*, weer tot een samen*loven* te brengen in 's Heeren heilig huis.

PRACTIJK DER GODZALIGHEID.

DEEL DRIE.

PRACTIJK IN HET LIJDEN.

PRACTIJK DER GODZALIGHEID.

DEEL DRIE.

PRACTIJK IN HET LIJDEN.

I.

GEEN LIJDELIJKHEID.

> Laat ons met lijdzaamheid loopen de loopbaan die ons is voorgesteld.
>
> Hebr. 11 : 16.

De lijdzaamheid is een zeer begeerlijk goed: een schat der ziel voor haar bezitter: gave Gods aan de gebrokenen van hart.

Alledaagsch gemeengoed is ze niet; eer uiterst zeldzaam treft ge ze aan; hoe vaak ze ook met haar valsche nabootsingen van »lijdelijkheid" en »berusting" ongeestelijk wordt verward.

Ze schittert niet door opgevangen gloed des daags, maar door innerlijken glans in den nacht van het lijden. Van lijden, óók naar het lichaam; maar dieper toch in het hart doorworsteld; het diepst van al geleden

in dien wortel van ons menschelijk wezen: het gemoed.

Niet een roos is ze gelijk, die haar twijgen om het kruis des levens slingert, maar een dier edele specerijen, wier kleuren flets en dof, maar wier geuren te doordringender zijn.

Ze zingt als de nachtegaal haar goddelijk lied zonder vederenpronk in het verborgene van het woud.

Of, wilt ge, ze is een kostelijk keurgesteente, dat, voor den vinder gansch onooglijk, eerst bij het slijpen op de scherpe punten aan het uitstralen van zijn glansen toekomt.

Lijdzaamheid is een dier heilige sieradiën, waarmede Jezus zelf de ziel komt versieren, naardien hij ze bekleed heeft met het kleed zijner gerechtigheid.

Een heerlijke deugd alzoo, maar die, noch burgerlijk noch maatschappelijk van aard, met het deugdenleven, dat ook in onbegenadigden blinken kan, nauwlijks den naam gemeen heeft. Want zie, het onwedergeboren hart biedt haar geen aarde, waarin ze wortelen kan; de dampkring van onze ongeheiligde maatschappij doet ze eer kwijnen dan opbloeien; en van bóven den glans der zon moet de lichtstraal, uit het Goddelijk Wezen zelf, komen, zal ze haar bloesemknop ontluiken doen.

Vrucht des Geestes, niet *der* geesten, is ze.

De zaadkorrel waaruit ze onkiemt, is niet door ons, zondaren, gewonnen; alleen om het Kruis van Jezus kan ze haar stengelen slingeren; niet in het zichtbare, maar in het eeuwige ligt haar doel; alleen voor den troon der genade heeft ze glorie.

Ze *moest* het deel van ál Gods kinderen zijn. Zoo al niet aanstonds na hun toebrenging, dan toch bij het wassen in Christus.

Hoe allerwegen ze nog ontbreekt, toont u de onrustige gejaagdheid, die den godvruchtigen onzer dagen aankleeft; de weerzin tegen het Kruis, die zich achter het lijdelijkst berusten verbergt; bovenal het ontbreken van de vreedzame vrucht der gerechtigheid, ook al werd de ziel zoo bitterlijk bedroefd en teug na teug de lijdensbeker leeggedronken met schijnbaar gewillige lippen.

Toch moet ze wederkeeren, om ons te troosten van onze verdrukking; om ons weer blij als kinderen Gods te maken; om Gode weer de eere te geven, ook in het kruis, dat ons zijn liefde beschikt.

Wederkeeren door bijzondere werkingen van den Heiligen Geest, maar aan de hand van het Woord dan toch.

Zou er dan voor wat dat Woord van de Lijdzaamheid zegt, geen luisterend oor zijn bij het volk des Heeren?

Van nature kant de mensch zich tegen de »lijdzaamheid" aan.

Niet enkel de lichtzinnige, wiens wereld zijn ál is. Maar ook de »natuurlijke mensch" in den Christen, in u en mij. We zijn geneigd onze bewondering te geven aan wat kracht bezit, kracht toont, door kracht schittert en door die ontplooiing van ongedachte sterkte ons in ademlooze spanning houdt.

Het oude worstelperk der heidenen, waarin de eenhoorn met verpletterende vaart op den leeuw instoof, en, door diens breeden klauw in de schilden van zijn huid geslagen, bonsde tegen den bodem, om straks, muil tegen muil gesperd, te moorden of vermoord te worden, was niet heidensch maar menschelijk, de mensch genomen naar den levenstoon van zijn gevallen natuur.

Zie maar op de helden, die men zich uitkiest, voor wier schedel men de lauweren vlecht, en door wier daden men verrukt wordt. Zijn het niet de helden van het zwaard, de mannen van »bloed en ijzer", en werd ook niet bij het thans levend geslacht in de opgetogenheid over Duitschlands glorie weer diezelfde oude trek van ons natuurlijk hart openbaar?

Er gaat een sprake uit van wie zich te weer kan stellen; van zich afslaat; met nóg geweldiger kracht de kracht des sterken weet te breken; en na den laatsten tegenstand gefnuikt te hebben, daar nu, voor aller oog, schittert in zijn reusachtige grootheid, gelijk hij, met zijn verslagenen om zich heen, ontzag inboezemt en verschrikt.

Voor zulk een ontsteekt ook ónze eeuw nog den wierook.

Bij het aanschouwen van zúlk een kracht bezondigt ook óns natuurlijk hart zich nog aan afgoderij.

Aan verafgoding, ook al was dat krachtsbetoon onbloedig, in het oprichten van kolossale monumenten, in het ontdekken van een alles vernielend geschut, in het saâmstellen van een alles omwentelend werktuig, of fijner naar den vorm, in het ontplooien van een onvergelijkelijke kracht des denkers, in het ondernemen van het stoutste kunstwerk, in het beslechten van den felsten woordenstrijd betoond.

Van nature wil ons hart zich vergapen aan één onzer die wat aandurft; die voor niets of niemand uit den weg treedt; die iets groots en verbazends uitricht; en een iegelijk opgetogen houdt door zijn wilskracht en het overweldigende van zijn moed.

Zooals het onder onze knapen bij hun spel, onder

onze jongelingen op hun scholen is, zoo staat het nóg in het hart, naar het vleesch gerekend: men moet aanvallen, worstelen, onder de knie brengen durven, met de vuist of met de hersenen, om gevierd te zijn door wie 't aanziet, en in eere te staan bij wie om ons zijn.

Het »*ter slachting gaan als een lam dat stemmeloos is*", laat de wereld koud.

Voor het stil zich nederbuigen van een Stefanus onder den steen die zijne borst indrukt, blijft ze onaandoenlijk.

Het »keer hem ook de linkerwang toe" vindt ze dwaas.

Ze keurt dat »lijdelijkheid" en verfoeit het!

Energie, *veerkracht!* blijft haar wachtwoord.

Van dat parool gaat ze niet af.

En terecht!

Want, gelijk altijd, zoo tast ook te dezen opzichte het natuurlijk, zondig, onwedergeboren hart, door het nog overgebleven instinct, naar *het ware*. Alleen maar het wil dat ware grijpen niet in God, maar in zijn eigen dood. Het ziet in de dingen vlak het omgekeerde van wat ze zijn. Helt naar de diepte, als het waant op te klimmen tot goddelijke glorie. En vindt met al zijn tasten naar het ware niets dan het valsche, het nagebootste; *de leugen* zelve, zoo ge wilt, in de krampachtig saâmgeknepen hand.

Kracht, o, gewisselijk, kracht wil óók het kind van God. Want Bron aller krachten, eeuwige Mogendheid, aanbiddelijke Almacht is het Heilige Wezen, dat we aanroepen. Kracht, *de* hoogste kracht, wijl Hij leven in den dood bracht, is de Herder Iraëls, zijn Heiland die hem verloste. Kracht is ook die Geest, die, van

den Vader en den Zoon uitgaande, het aanschijn des aardrijks vernieuwt.

Kracht, niet enkel het machtelooze (en indien alzoo, dan onware) *woord*, maar kracht om te strijden, om te worstelen, om stand te houden, is ook 's Christens eere. Niet voor wie slap de knieën buigt, maar voor hem die overwint, die de loopbaan afliep, die volhardt ten einde toe, is de kroon.

Tegen het Woord stootend, tegen den aard van al het goddelijke en heilige indruischend, het wezen des Geestes miskennend, en daarom den godvruchtige, den man die met God wandelt en niets buiten zijn Rotssteen is, tegen de borst stuitend, is even deswege het geestelijk kwaad, dat men als *lijdelijkheid* pleegt te brandmerken en nooit diep genoeg verfoeit.

»Lijdelijkheid" is de zondige poging om het heerlijk genadewerk onzes Gods met eigen, kunstelende hand te enten op den wilden stam van een onherboren ziel. Niet een *niet*-doen, maar juist een *te veel* doen; een doen van wat men niet mag; een doen van wat den mensch niet toekomt.

De »lijdelijke" werpt, om in de taal onzer vaderen te spreken, de sieraden van het genadeverbond in het diensthuis van het werkverbond te grabbel.

Al de stukken, waar de lijdelijke zijn handig spel meê drijft, zijn alzoo in waarheid gelijk hij ze u voorteekent; door de eeuwige Ontferming alzoo van eeuwigheid gemeten, bereid en op elkaâr gepast; — edoch gemeten, bereid, gepast, niet om op de vermolmde stutten van een geestelijk doode ziel te worden gezet, maar om aan te sluiten aan het *nieuwe fundament*, dat Hij zelf naar zijn goddelijke verordening door zijn Geest in het hart legt.

Och, dat men den lijdelijke toch aan wou zeggen, niet dat hij *meer*, maar dat hij *minder* zelf moet doen; God den Heere alleen latende werken; werken, niet naar ónze dwaasheid het den Heilige voor wil schrijven, maar gelijk het Hém believen zal, door zijn Geest, door zijn woord, door zijn gebod.

Doch zie, dat doet men *niet*.

Men begint met het ziektegeval van den »lijdelijke" valsch te beoordeelen, en biedt hem dies uiteraard verkeerde artsenij.

Als artsenij het steenen brood, waar men zélf van leeft: het doen, en doen, en altijd doen. Wel te verstaan een doen, waar men zelf van af weet; dat waarneembaar is; zichtbaar voor het oog.

En nu, de bloem werkt óók als ze groeit en in de zon haar geuren uitstraalt; de star werkt óók als ze haar liefelijk schijnsel u toewerpt, doch zúlk een werken bedoeldet ge niet.

De Schrift wél, die God en niet den mensch verheerlijkt, en daarom naar 's dichters schoone trias van een »werken Gods in het werk zijner werken" spreekt.

Een werken, rusteloos, onverpoosd, aldoor; ook naar buiten waarneembaar, maar meer als 't dáár opgevangen gedruisch van wat in de verborgen werkplaats der geesten, al naar ge wilt, door den stoom op den hamer of door den hamer uit den stoom gedreven en gearbeid wordt.

Een arbeiden — 'tzij we slapen, 'tzij we waken — altijd des Heeren. Een arbeiden, dat een lente met haar uitspruitsel, een herfst met zijn vruchten, maar ook een winter met zijn »*niets doen voor het oog*" kent.

Een arbeiden i. é. w. om waartoe te geraken, de lijdelijke niet moet opgezweept en hem de prikkel in 't vleesch gezet, maar integendeel gestild en neergeslagen, verbroken en verbrijzeld. Een arbeiden, niet *tegen* het bidden overstaande, maar dat juist in het gebed het toppunt van zijn kracht bereikt. Of is er niet een arbeiden, dat schuil blijft, »*een arbeid der ziele*", gelijk Jesaia het zoo prachtig noemt, en kon niet alleen *die arbeid* heel een wereld verlossen?

Op *die* lijn nu, niet op die der »*lijdelijkheid*", ligt het schoone zielsmysterie, dat Gods Woord ons als de deugd der »lijdzaamheid" aanprijst.

Een mysterie, waartoe men ingewijd moet zijn, om het te grijpen. Want achter het gordijn, waar alleen het geloofsoog doorheen gluurt, openbaart het zijn verborgen glorie.

Een mysterie, niet van ingezonken moedeloosheid, noch van willoos meêdrijven, maar integendeel van een wondere energie; een hoog gespannen veerkracht; een sterkte van meer dan aardschen oorsprong; iets spellend van de mogendheden Gods.

Een mysterie, waarvan ge het verschil met de lijdelijkheid flauwelijk, maar toch op voelbare wijs, ziet afgebeeld in den lijder, aan wien *bedwelmd* en in dien anderen, aan wien *nuchteren* van geest de pijnlijkste kunstbewerking voltrokken wordt.

Zie, als ware hij een lijk, kan men sollen met den een. In diepen slaap bedwelmd, weet hij van zijn eigen vleesch niet; voelt 't niet, als hem de zaag door het merg gaat; en mist slechts, straks bij het wakker worden, het hem afgezette lid.

Bij hem geen moed, geen energie, geen worsteling;

den bedwelmenden geur in te snuiven, ziedaar al wat hij bestond.

Maar nu, sla dien anderen lijder gade.

Deze legt zich, met klare, heldere bewustheid, willig neder op het hout, dat straks zijn bloed bezoedelen zal. Den aandrang »om zich weg te laten maken" bood hij wederstand. Hij wil er bij, hij wil er in zijn, als de pijn genaakt en de onnoemelijkste smart hem door de zenuwen zal vlijmen. En nu, zie, als 't instrument zijn huid aanraakt en de arts zijn bloedig werk beginnen gaat, ja, nu vaart hem een kille huivering om de leden, maar hij worstelt, hij bedwingt zich, tot hij gansch *bewegingloos* ligt, zoo roerloos en stil. Met den adem ingehouden. Geheel *lijdzaam*.

Ik bidde u, behoort er, om zóó lijdzaam te wezen, geen *heldenkracht* toe?

Kent gij *hooger* krachtsbetoon?

En nu, wat is aan u 't werk des Heeren anders dan zulk eene kunstbewerking aan uw ziel?

II.

UIT LIEFDE VOOR GOD.

Gij hebt lijdzaamheid van noode.
Hebr. 10 : 36.

Wordt in uw omgeving, werd door u, ook in den gemeenen omgang ooit op »lijdzaamheid" aangedrongen? Is »lijdzaam" een woord, dat u ongedwongen op de lippen komt? Is het voor u, evenals voor hen die de Schriftuur te boek stelden, bij het kruis dat valt op te nemen, het vaste en gangbare, geijkte, vanzelf gebezigde woord?

Haast durven we het betwijfelen.

Ge spreekt van »geduld"; ge dringt aan op »onderwerping", op »berusting", op een »bukken" voor het hoog bestel des Heeren; ge wilt dat men niet in opstand zal komen en »zich schikken" in zijn lot; in »gelatenheid" wijst ge den lijder een kostelijken balsem; tot »kalmte" maant ge hem met al den ernst uwer ziele, — maar »lijdzaamheid" .... neen, dat was zoo uw zegswijs niet; daarvan laast ge wel, maar spraakt ge nooit; wel andere, maar niet *die* snaar hadt ge op de harpe uwer vertrooosting gespannen.

En gelijk het u verging, zoo verging het bijna allen

kinderen van ons geslacht; die nog belijden zoowel als die afvielen; óók die in zijn Heiland leeft; uw voorgangeren niet uitgezonderd; bij hun spreken in Gods huis al evenzeer, als bij hun troosten in het »huis des geklags".

Acht dit niet te licht.

Immers, daarmeê toont ge in een geheel andere gedachtenwereld te leven dan Gods Woord. Dat Woord, dat van »dulden" of »geduld" niet weet 1); »onderwerping" slechts éénmaal anders dan in den zin van »gehoorzaamheid" bezigt; »bukken" in dien zin nooit gebruikt; nooit rept van een »zich schikken" in wat hooger hand gehengt; de uitdrukking »gelatenheid" niet op zijn bladen doet voorkomen; en u evenmin van »kalmte" ooit lezen deed.

Uit *Stoa* of *Koran* 2) is die gedachtenreeks, niet uit het Woord des Heeren, niet slechts om 't woordverschil, maar wijl een geheel andere deugd, een gansch verschillende zielskracht, een algeheellijk uiteenloopende gemoedstoestand zich in die andere woordenkeus verraadt.

Zie toch, er is een zonder klacht of klaagtoon verduren van het leed, uit liefde voor de *wereld*, uit liefde voor *onszelf*, óf ... uit liefde voor den heiligen *God*, en nu, alleen dat laatste is lijdzaamheid.

Als winzucht den schepeling of eerzucht den krijgsheld drijft om de bangste gevaren kloekmoedig tegen te gaan; zonder klacht of gemor zich de pijnlijkste

---

1) De Statenvertaling bezigt het woord „geduld" en „geduldig zijn" elk éénmaal in de Openbaring van Johannes. Maar dat doet niets ter zake, daar in het Grieksch, hetzelfde woord geheel ὑπομονή, voorkomt, dat overal elders met „lijdzaamheid" vertaald wordt.

2) De *Stoa* een heidensche school; de *Koran* de bijbel der Turken.

ontbering te getroosten; of ook met stille onderworpenheid, hulpeloos dobberend op het wrak, of neergeveld onder de gewonden, de vlijmendste pijn en de diepst door merg en been gaande smarten uit te staan, — o, gewisselijk, ook dan is er een stille zijn, ook dan is er een triomf op het lijden bevochten, maar die bestaanbaar is zonder geloof in de ziel; ja, die soms uitblonk in een menschenhart, dat nog in zijn doodelijkste pijnen spotten kon met den levenden God.

Causa, non passio facit martyrem, d. w. z. »niet de smart die ge aandurft, maar het geloof waarvoor ge sterven wilt, maakt den martelaar", getuigde de kerke Christi door alle eeuwen; en zelfs de worsteling en foltering, door zoo menig ketter met verbeten lippen doorgestaan, was, zoo hij zich uit stijfhoofdigheid en niet voor God in de vlam wierp, den eerenaam van »lijdzaamheid" niet waard.

En evenzoo nu is te oordeelen over wat de *Stoa* onder de mannen van hoovaardig karakter en de *Koran* onder Mahomeds volgelingen soms zoo indrukwekkend grootsch heeft gekweekt. Oók onder Christenen, bij mannen van studie en stand de eerste, het fatalisme meer onder de kinderen des volks.

Nog ziet men ze soms in onze bedehuizen plaats nemen, die stroeve, onbeweeglijke figuren, meest mannen van eer en aanzien, die zich te hoog en te verheven achten om door het lijden te worden gedeerd. Soms in de binnenkamer mogen ze als een kind hun smarten uithuilen, maar, als er iemand bij is, vertrekt er geen rimpel op hun gelaat en heeft het er alles van als ware hun onaandoenlijkheid volkomen. Sterke karakters niet naar Christelijk, maar naar heidensch model,

die aan de vergoding van hun eigen ik metterdaad een kracht ontleenen, die, uit schaamte voor wat zwak kon schijnen, den hardsten tegenspoed kloek en onverschrokken draagt. Wijsgeeren, zooals ze zichzelven dunken, die ophielden een menschelijk hart en in dat hart een menschelijk gevoel te hebben, en minachtend neerzien op de wijsheid van het kruis van Jezus. Op verstandelijk gebied wat men lichamelijk soms onder zeelieden of soldaten aantreft, die er lust in hebben het vleesch van hun vinger in de vlam te laten rooken, of ook moedwillig zich aan bloed te kerven, om te toonen hoe ruw, hoe gehard, hoe onaandoenlijk ze zijn; — onaandoenlijk, voor álles . . . . behalve voor de bewondering van hun kameraden.

Meer ten plattelande en onder de lagere standen vindt ge de onaandoenlijkheid en de doodsverachting van den Turk, uit de onvergeeflijke dwaling gesproten, alsof Mahomeds leer van het *Noodlot* met de Schriftleer van de *Voorbeschikking* samenviel. Dan bukt men, wijl men er toch niet tegen op kan; zwijgt, wijl morren toch niet baat; en ligt als de gebondene aan zijn keten, als de gevangene in zijn kerker neder, wetend dat er aan die keten toch geen stukwringen, aan die muren toch geen verduwen of verzetten is; niet met wrok, maar met onverschilligheid om de lippen; niet kokend van wrevel, maar wezenloos en koud.

Nog terwijl men leeft, is het hart dan al gestorven; gestorven aan de liefde voor de zijnen; gestorven aan wat schoon is en wél luidt; gestorven ook aan den dorst naar geluk en heerlijkheid, waarmeê ons arm, doodelijk hart nog om het verloren Paradijs roepen blijft. Door minder te leven, weet men dan minder

te lijden. Men laat de golven over zijn hoofd heenkabbelen en sluit de oogen en stopt de ooren toe en .... zinkt weg.

Zoo brengt onze eeuw het vér en kan de groep van hen, die den Christus verwierpen, vrij wat schijn maken van edele kracht · buiten Hem, de Bron en Springader van alle hoogere krachten, gewonnen. Men verhardt zich uit hebzucht; verkloekt zich uit eerzucht; veinst kalmte naar buiten als men in 't verborgene van toorn stampvoet; zoekt in zijn hoovaardij uit minachting voor het leed over het lijden te triomfeeren; of ook, doet zich tegoed aan een triomf die er niet was, wijl er geen strijd voorafging, maar slechts gevoellooze onaandoenlijkheid; of erger nog, droogt geen traan meer weg als zijn lieven sterven, omdat er geen traan meer opwelde uit het hart dat niet meer lieven kan; zet zich in overspanning of door uitspatting over druk en kommer heen; en is ten leste voor geen pijl meer wondbaar, wijl de huid om het hart geheel vereelt en dat hart als een kei wierd; — en na zóó, op alle manier, Hem die sloeg weerstaan, vergeten, weggecijferd; en op allerlei wijs zijn menschelijk hart verdoofd, bedwelmd en versteend; en langs allen weg de teederder gevoelens afgestompt en gedood te hebben, — durft men zich dan nog in zijn hoovaardij beroemen, dat men ook zonder den Man van smarten wel in zijn smarten berusten en zonder den Overwinnaar des doods den dood wel trotseeren kan!

Dan hoort ge van de kranken hoe stil en gelaten ze op hun sponde nederliggen; en van de dooden hoe kalm en gerust ze ontslapen zijn; en maakt men van elk ziekbed een uitdaging, van elk sterfbed een uit-

tarting aan de verachte sekte die nog jubelen durft »dat er geen vrede is dan in God!"

En toch aan óns, die nog door de genade dat volhouden durven, aan óns, Christenen, van dien diep bedroevenden hoon de schuld. Of zijn wij het niet, die met het Woord des Heeren in onze huizen, het toch weer hebben toegelaten, het hebben gedoogd, ja er aan hebben meêgearbeid, dat het licht van Jezus weer van het mysterie des lijdens wegtoog, om ons terug te werpen in de nevelen, waarin de dolende heidenen die onzaglijke verborgenheid hebben beschouwd? Zijn wij het niet, die, naar den prikkel van ons zelfzuchtig hart, weer de hardheid van den hooghartige boven de diepe gevoeligheid van den teederen Nazarener hebben verkoren? Die, zelf aan de echte lijdzaamheid gespeend, weer de hoovaardige woeling van het morrend hart, in nog hoovaardiger zelfbedwang hebben omgezet, ons inbeeldend dat we daarmeê God vreesden; om straks, ook de taal der Schrift tegen de taal der wereld uitruilend, voor een Christelijk sterfbed uit te geven, wat niet anders toonde dan wat ook de afvalligen in hun doodstrijd te aanschouwen geven, en daarmeê den weg te banen voor dat ongeloovige roepen: »Zóó sterven kunnen, *zonder* den Christus, ook wij!"

Zóó sterven, o, gewisselijk, en zóó leven even licht; met alles, o, zoo kalm, zoo gelaten, zoo duldend en onderworpen om u heen, dat ge eer meenen zoudt naar Ezechiëls doodenvallei te zijn teruggeleid, dan u te bewegen in een maatschappij waarover Christus den adem des levens had doen uitgaan; die gedoopt werd met den doop der vrijmaking; en in een overgang jubelen durft in het *leven* uit den *dood*.

Als een schimmenwereld wordt zoo van lieverleê de Christenheid in deze eeuw zonder manlijken hartstocht, zonder veerkracht en diepdoordringend gevoel. Omdat men aan niets hecht, is er geen losscheuren. Omdat men niets waarlijk bezit, is er geen verliezen. Omdat men niet leven durft, is er geen sterven. Het is of er een tweede Messias is uitgegaan, die den blijden weer een droeve boodschap bracht; de verbondenen weer in hun bloed wierp; den getroosten het hart weer brak en den vrijgemaakten weer toesluiting der gevangenis uitriep; om uit te roepen het jaar van de vergetelheid des Heeren en bedwelming voor alle treurenden van hart; om het gewaad des lofs in onaandoenlijkheid, de vreugdeolie in dofheid der ziele te verkeeren; en u in steê van een door Christus verjongde, vernieuwde, en wel lijdende, maar in dat lijden gelukzalige gemeente, een menigte van zoo kalme, zoo gelatene, zoo stille, zoo zwijgende, zoo geduldige personen voor uw wereld te geven, die van Jobs murmureeren volstrekt niets meer begrijpen, en zich, o, schreiende satyre, nog inbeelden, dat ze, zij 't ook uit eigen deugdzaamheid, *navolgers zijn van het Lam.*

Maar, God zij lof, zóó is onze heilige Christelijke belijdenis niet.

Niet te verkwijnen, maar te leven; te leven met al de spankracht waar uw hart op is aangelegd; voor altijd fijner indrukken vatbaar; voor al teederder gevoelens aandoenlijk; nuchteren, niet bedwelmd; rustig, niet overspannen; en dan een kruis dragend veel pijnlijker dan een onbegenadigde ooit droeg, maar onder dat kruis nochtans wel te moê, bezield, verheugd, vol hope, — áldus moet het levenstoon onder u zijn,

gemeente van Christus, wilt ge u nog naar dien Vorst der Lijdzaamheid noemen!

Het lijdensmysterie voor den Christen is niet, dat hij de scherpte van het lijden zal afstompen; de zwaarte van de smarte zal verminderen; het vlijmende der pijn zal inkrimpen; noch ook, dat hij, als een pantser van onaandoenlijkheid om zijn vleesch en zijn hart gespend, voor elke pijl ontrefbaar, door geen lansstoot te genaken, zich in den sterken toren van zijn eigen ongevoelig hart zal opsluiten; maar juist integendeel, dat hij, om Jezus' wil, als het aas wil zijn, waarop de arenden van alle zij komen aanvliegen; wiens menschelijk lijden, om wat hij *be*lijdt, nog verdubbeld en verzwaard wordt; en op wien de Heere, juist wijl hij zijn kind is, nog harder dan eertijds de roede der kastijding doet neerkomen; — en die, dat alles met helderen, onbenevelden blik inziende, zijn borst ontbloot voor de pijlen, die des daags vliegen; de zenuwen zijner ziel verfijnt om al meer van het lijden Christi meê te lijden; en met verachting elk bedeksel wegwerpt, dat men tusschen hem zou willen plaatsen en de Vaderhand, die hem slaat; — en die dan, want ziehier eerst de volle gedachte der lijdzaamheid, noch in overmoed dat lijden inroept noch zonder tranen het doorworstelt, ja, bidt en smeekt of het hem mocht verkort worden, maar in het einde der bange worsteling het altijd tot een lach van heilige vreugde brengt en een lofpsalm uit de boeien!

En vraagt ge dan, hoe dit alzoo kan, ziehier dan den sleutel tot dit geestelijk geheimnis.

»Ook al gaaft ge uw lichaam over om verbrand te worden, en ge hadt de liefde niet," zegt de Apostel

van Jezus, zoo was het een marteling om niet geleden.

Alleen de liefde heeft de goddelijke macht ontvangen om het diepste lijden met de hoogste vreugd te versmelten tot één loflied voor uw Heer.

Het is de vraag maar, áls ge lijdt of ge lijdt *uit liefde*, d. w. z. uit liefde *voor God*. Om Hem nader te komen. Om Hem meer, om Hem voller te bezitten. Als een u scheuren door de doornen en distelen des levens; als een u wringen door de poorte des Koninkrijks, of ge Hem, uw God, ontmoeten mocht.

En nu, *die liefde* is uit u zelven niet.

»Die liefde Gods wordt in onze harten niet uitgestort dan door den Heiligen Geest, dien Hij ons gegeven heeft."

III.

EEN ZIELSKRACHT IN GODS KINDEREN.

Bezit uwe zielen in uwe lijdzaamheid.
Luk. 21 : 19.

Nadien ons alzoo bleek wat »lijdzaamheid" *niet* is, staan we thans voor de vraag, wat dan wél, naar luid der Schrift, onder deze uitnemende Christelijke deugd te verstaan zij. Ze is niet wat we »lijdelijkheid" plegen te noemen; ze mag evenmin in den zin van stoicijnsche »ongevoeligheid" opgevat noch ook verward met de »onaandoenlijkheid" van wie morrend bukt voor het noodlot. Zoo blijft dan de vraag, waarin we dán haar zin en aard hebben te erkennen, en in welken karaktertrek van het nieuwe leven alsdan het innigste van haar wezen, haar eigenlijke beteekenis, schuilt.

En dan omschrijven we haar liefst aldus: Lijdzaamheid is een zielskracht, door den Heiligen Geest in de kinderen Gods verwekt, waardoor ze in staat zijn, in weerwil van alle macht die ze uit hun stand in het Koninkrijk wil verdringen, dien stand, zonder dat er verwrikken of verwegen aan hen is, te blijven innemen.

Een kind Gods leeft uit een leven, dat niet van deze wereld is; een leven op bovennatuurlijke wijze in zijn ziel ingedragen door een machtdaad Gods; en dat leven leeft in hem en hij in dat leven, ondanks hemzelf, in weerwil dat zijn hart het niet grijpen wil, alleen doordien de Heilige Geest, die het hem aanbracht, het ook door zijn goddelijke mogendheid in aanzijn houdt en bewaart.

Juist daarom echter blijft dat nieuwe leven niet onaangevochten. Dit kan niet, wijl dit nieuwe leven vijandig optreedt tegen duivel, zonde en wereld; voor die wereldmacht gevaarlijk is; en, laat men het vrij spel, zonder slag of stoot over die macht der zonde zal triomfeeren.

Vanhier de strijd, dien de duivel, al naar men wil, om zelfbehoud of uit haat tegen God, aan Gods kinderen aandoet. Dat nieuwe leven in hun ziel is hem een doorn in het oog: het breekt over dien wedergeborene zijn macht en invloed; erger nog, het doet gevaar ontstaan, dat van dien wedergeborene een electrische werking uitga, die op vernieling van Satans macht uitloopt.

Dit moet te keer gegaan; met alle macht verijdeld worden; die doorgisting van den zuurdeesem des Christelijken levens mag niet geduld.

Vandaar de rustelooze ijver, waarmeê Satan, nu slim dan listig, door omleiding en misleiding, nu heimelijk dan openlijk, de vrijgemaakten des Heeren aanvalt, om hun van lieverleê dat heerlijke goddelijke leven weer te ontnemen en ze terug te dringen uit den stand, dien ze in het Koninkrijk innamen.

Dien aanval doet hij nu eens met het wapen der

verleiding; dan door te speculeeren op den hoek van ons hart, waar de diepste karakterzonde haar intrek nam; een andermaal weder door ons te striemen met onze gelooflоosheid en onze kwijtgescholden zonden weer van den bodem der zee op te halen; of eindelijk door de gansche fiool van verdriet en tegenspoed, van zielsbeklemdheid en verdrukking over ons uit te gieten.

Hierdoor verkrijgt het leven van den Christen het karakter van een worsteling. Van Satans zij met het doel om ons uit onzen stand te verdringen, en van den kant des wedergeborenen, om zijn stand te behouden. En de zielskracht nu, waardoor het den kinderen Gods gelukt, in die worsteling ongedeerd te blijven en, welke macht ook op hen aandringe, te blijven staan waar ze stonden, geen duimbreed achterwaarts te wijken, en onwrikbaar den eens ingenomen stand te behouden, die zielskracht heet *lijdzaamheid.*

Op den klank van het Hollandsche woord afgaande, zou men dit niet vermoeden, wijl *lijden* thans bijna uitsluitend den zin heeft van *smart doorstaan.* Toch behoeven we slechts aan uitdrukkingen als: »Die balk *kan wat lijden*", voor: »Er kan aan dien balk wat gehangen worden, eer hij doorbuigt", te herinneren, om te doen zien, dat oudtijds ook ons Hollandsch woord de beteekenis van »*weerstand bieden*" toeliet. Zelfs nu nog bezigt ieder b. v. van een zeer rijk man, die een belangrijk verlies leed, een uitdrukking als deze: »Nu, *hij kon ook een stoot lijden*", om daarmeê te kennen te geven, dat hij, ondanks dat verlies toch zijn positie in de maatschappij wel zal kunnen ophouden. Of ook, liep een jaar de onkostenrekening wat hooger

dan anders, maar waren tegelijk de inkomsten belangrijk, dan zeggen ook wij nog: »Nu, *dit jaar kan het lijden*", d. w. z. de kas kan dit jaar *dien aanval doorstaan* zonder in het ongereede te raken.

Maar alle twijfel wordt ten deze opgeheven door het Grieksche woord, dat de Apostelen en Evangelisten voor de aanduiding van deze deugd bezigden. Ze noemden haar *ὑπομονή*, afgeleid van *ὑπομένειν*, een woord dat letterlijk beteekent: *blijven onder het verband waarin men geplaatst is;* en vandaar: stand houden; op zijn post blijven, zich niet van zijn stuk laten brengen; of wil men, in weerwil van alle overmacht die ons weg wil duwen, blijven staan, waar we stonden.

Ook de zielskracht der lijdzaamheid moet dus verstaan worden in het beeld van het worstelperk, dat door de Apostelen gedurig op de positie van Christus' verlosten in deze wereld wordt toegepast. Zulk een worstelperk was in de gedachten- en levenswereld, waaruit de Apostelen hun taal kozen, vooral door den hoogen roep der Olympische spelen, de edelst bekende oefenplaats voor manneneer, zelfbedwang en betoon van kracht. In die wijd vermaarde spelen gekroond te zijn gold als de hoogste onderscheiding, die een Griek verwerven kon. Een veldheer achtte de kraus, in zulk een worstelperk behaald, boven de lauweren op het slagveld gewonnen. Koningen spanden zich jaar op jaar in om aan de kroon der Olympische spelen meerderen luister voor de kroon van hun vorstelijk gezag te ontleenen. En zóó diep zat den Griek van alle stammen de eerbied voor dit heilig worstelperk in het bloed, dat heel het volk zijn arbeid varen liet en

in gansche scharen naar het veld van glorie optoog, als weer die worsteling van mannenkracht en mannen-eer aanging.

Dit moet men weten, om den gloed en de bezieling in te drinken, door Paulus in zijn woorden uitgegoten, als het van zijn worstelen om de kennisse van Christus en zijn opstanding heet: »Niet dat ik den prijs alreede verkregen heb, maar ik jaag er naar of ik het ook grijpen mocht, en vergetende wat achter mij is, en strekkende mij naar hetgeen voor is, jaag ik naar het wit, om den prijs der roeping Gods in Christus Jezus." Of als hij elders schrijft: »Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, die de Heere, de rechtvaardige Rechter, mij in dien dag geven zal, en niet alleen mij, maar allen, die zijn verschijning hebben liefgehad." Of ook aan de Corinthen: »Weet gijlieden niet, dat die in de renbaan loopen, wel allen loopen, maar dat slechts één den prijs ontvangt? En een iegelijk, die om den prijs strijdt, onthoudt zich van alles. En dezen doen dit alzoo, opdat ze een verderfelijke kroon mogen ontvangen; maar wij een onverderfelijke; want ik loop niet als op het onzekere; ik kamp niet als in de lucht slaande, maar ik bedwing mijn lichaam en maak dat het mij dienen kan!"

Welnu, zoo was er dan in de Olympische spelen, waarop de Apostelen telkens doelen, een *wedloop*, voor wie het snelst en vlugst te voet het perk kon afloopen; een *renbaan*, voor wie met de uitgelezen paarden en den prachtigen driewieler het snelst en vlugst de baan kon afvliegen; maar ook een *worstelperk*, waarin de helden van herculische kracht, man tegen man en borst tegen borst, kampten om elkaâr

op den bodem te werpen of aan de rukken van den aanvaller te ontkomen.

Op zulk een »worstelperk" nu heeft Paulus het oog, als hij in het vijfde kapittel van den brief aan de Romeinen ons de wording der *lijdzaamheid* als voorteekent.

Omdat de Olympische spelen tornooien der eere waren, mocht niemand bij die hooge spelen in het strijdperk treden, dan na vooraf een tweeledig onderzoek te hebben ondergaan: het eerste naar zijn stand in de maatschappij en zijn zedelijk gedrag, het andere naar den welstand zijns lichaams. Voor het eerste onderzoek placht een uitroeper de straten te doorloopen van de woonplaats, waar de worstelaar, die zich aanbood, gevestigd was, om alle man uit te dagen, dat wie tegen hem iets had in te brengen, spreken en niet zwijgen zou voor Griekenlands eer. En van wien het dan bleek, dat hij óf door schuldeischers achtervolgd, óf van misdaad aangeklaagd, óf in slavernij levende was, diens naam werd als schandnaam voor het volk uitgeroepen en hij, ondanks zijn smeeken, uit het worstelperk geweerd. Bleek daarentegen, dat zijn schuld aangezuiverd, alle aanklacht tegen hem vernietigd, en zijn stand die van een vrije was, dan werd hij door den uitroeper eershalve uit zijn woonstede uitgeleid en ontving hij *de toeleiding tot de kampplaats*.

Daarbij de verlosten van Jezus vergelijkend, roemt nu Paulus in het bedoelde hoofdstuk, dat wij Christenen, bij ons aanzoek om in het worstelperk te worden toegelaten, *niet* zijn afgewezen. *Niet* wijl we geen schuldeischer hadden, maar wijl we van schuld en zonden

in Christus gereinigd en van de aanklacht, die tegen ons was, vrijgesproken zijn in zijn bloed. »Wij dan, zoo heet het daarom, gerechtvaardigd zijnde door het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus." En dezelfde Jezus is het, die, als »uitroeper" voor ons uitgaande, ons in het worstelperk inleidt; want aldus gaat hij voort: »*Door welken wij ook de toeleiding hebben door het geloof tot deze genade*," d. w. z tot dit heerlijk worstelperk, »in welke *wij ook staan*", d. i. in welk worstelperk we nu onzen stand, onze uitdagende houding hebben aangenomen, »*in de hoop der heerlijkheid Gods*", of wilt ge, in het uitzicht op de kroon der heerlijkheid die ons de Kamprechter zal reiken.

Nu, wie alzoo in het strijdperk is toegelaten en daar zijn stand genomen heeft, dien is het hard, indien niemand met hem wil kampen; die ziet veeleer om zich, of er geen worstelaar zich tot hem opmaakt; en die jubelt derhalve in den letterlijken zin des woords, zoodra hij den druk van den man, die met hem aansloeg, om nek en schouderen gewaar wordt.

Daarom gaat dan ook Paulus voort: »En niet alleen dit," niet alleen dat we onzen stand alzoo in het perk genomen hebben, maar »*we roemen ook in de verdrukking*", d. w. z. we beroemen er ons op, indien men ons niet voor dwazen staan laat, maar den strijd met ons aanbindt en ons den druk van den tegenstand doet gevoelen. Te worstelen was ons doel, en daarom, nu we worstelen kunnen, jubelt ons hart, »wijl we weten," aldus besluit hij nu, dat dit worstelen, »deze verdrukking, *lijdzaamheid werkt*, en de lijdzaamheid bevinding, en de bevinding hoop, en die hoop beschaamt niet,

omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door den Heiligen Geest, dien Hij ons gegeven heeft."

Eerst nu we werkelijk aangegrepen zijn en de hand, die ons op den bodem werpen wil, ons om de lendenen greep, eerst nu waakt onze kracht in ons op; eerst nu trekt onze arm zijn sterkte aan; wordt uit dien forschen aanval kracht tot weerstand, en uit de hoogste inspanning kracht om stand te houden, de kracht om, staande te blijven, om ook dien aanval *te kunnen lijden* d. i. de lijdzaamheid, geboren.

Druipt dan eindelijk die eerste worstelaar, wijl hij ons niet aan kon, af, dan gaan we met te meer vertrouwen de tweede worsteling, nu met een sterkere tegen, want de lijdzaamheid, het feit dat we *dien aanval lijden konden*, uithielden en doorstonden, heeft dan »*bevinding gewerkt*", d. w. z. ons op de proef doen blijken, dat de kracht om naar dien prijs te dingen er is, en daardoor dat besef van kracht en hooger moed in ons gekweekt, waardoor de vrees van geslagen en terneer geworpen te worden, al meer wijkt. Zoo wekt de druk der worsteling de kracht om stand te houden, d. i. den aanval te kunnen lijden (lijdzaamheid); dat stand houden het bewustzijn van kracht (bevinding); en wordt door dat zelfvertrouwen bij elke nieuwe worsteling *de hoop* vermeerderd, d. i. de hoop van voor niemand te zullen onderliggen en ten slotte als overwinnaar te worden gekroond.

Geheel hetzelfde wat onze Heer korter in deze woorden samenvatte: *Bezit uw zielen in uwe lijdzaamheid!*

Wie pas het worstelperk intrad en nog den eersten kamp bestaan moet, die kent zijn kracht nog niet; die bezit zijn ziele niet; die is zichzelf geen meester;

en voelt zich inwendig door de onzekerheid van den afloop gejaagd. Maar laat nu die nieuweling in den edelen kamp straks arm om arm, lijf tegen lijf, met zijn wederpartijder, zich buigen en wringen, zich krommen en weer oprichten, en ondanks al de inspanning van zijn tegenstander, recht op zijn voeten blijven staan, zijn stand behouden en dapperlijk worstelend toonen voor aller oog, *dat hij dien aanval best lijden kan;* dat er daartoe lijdzaamheid te over in hem is: zie, dan leert hij in dat worstelen zijn kracht, in dat kampen zijn bezit kennen, en dan is het juist in dat standvastig volharden, in dat standhouden, in die lijdzaamheid, dat hij zijn ziel, d. i. het bezit van haar krachten en vermogens, ontdekt.

IV.

ZACHTMOEDIGHEID.

> Zie, gij hebt de verdraagzaamheid van Job gehoord.
>
> Jac. 5 : 11.

Het maakt bij den eersten oogopslag een vreemden indruk, dat alleen het Nieuwe Testament van »lijdzaamheid" spreekt en in geen der schriften van het Oude Verbond van »lijdzaamheid" gerept wordt. De begenadigden onder het Oude Verbond hadden toch ook gestreden; waren toch met de verlosten des Nieuwen Verbonds een even heilig geloof deelachting geworden; en zagen met ons uit op de belofte van een zelfde glorie. Hoe het dan verklaard, dat te hunnen opzichte van de zielskracht der »lijdzaamheid" nergens melding geschiedt; dat ze door psalmist noch profeet tot de beoefening van deze deugd zijn aangemaand; en dat de eenige godvruchtige der oude bedeeling, wiens lijdzaamheid in het Nieuwe Testament geroemd wordt, niet in Palestina, maar in Arabië thuis hoort, en den naam draagt, niet van Mozes of Jesaia, maar van Job?

Dit nu hangt samen met de geheel uiteenloopende

roeping, die van Godswege aan de Gemeente des Ouden en die des Nieuwen Verbonds gegeven was.

De kerk van het Oude Verbond was van de volkeren afgezonderd; door omtuining buiten het leven der wereld geplaatst; op zich zelve gesteld en zoo hermetisch mogelijk binnen haar eigen grenzen besloten; — terwijl de kerk des Nieuwen Verbonds, juist omgekeerd, den nationalen dam doorbreekt; haar wateren over den akker aller volkeren laat vloeien; middenin de wereld optreedt; en niet rust eer haar levenssymbool, het kruis van Christus, aan alle einden der aarde zal geplant zijn!

Deze onderscheiden roeping geeft aan de geloofsbeproeving, die aan elk dier beiden beschoren was, een geheel verschillend karakter.

Immers de geloovigen des Ouden Verbonds leden druk en smaad, van wie naar het vleesch hun *broeders* waren, terwijl de discipelen van Jezus onder de nieuwe bedeeling den spot en de terging hebben te verduren van de *wereld*. Beiden stonden aan bittere vervolging en vijandschap bloot, maar onder Israël was het de hand hunner eigen broederen, die zich tegen hen keerde, terwijl onder de kerk van Christus het zwaard der vervolging meest van buiten af kwam. Voor de godvruchtigen der oude dagen was het een strijd met de schijnvromen, met den Kaïnshaat, met de valsche broederen; en daarentegen onder de nieuwe bedeeling met openlijken Christushaat, ruwe spotternij en heerschzucht. De Judaskus, de Cajaphaseed bij uw eigen God gezworen, de Herodeslach die u tergend de diepste zielssmart uit de oogen gluurt, ziedaar het lijden, zoolang onder schaduwen de broederband duurde,

en .... heel anders .... de Pilatuskoelheid, die u vrijspreekt en toch ten doode wijdt, de spotternij van den woesten soldaat, de striemen aan den geeselpaal en het u dooden aan het kruishout, ziedaar de bitterheid der wereld. Niet alsof de Judassen thans zouden zijn uitgestorven, of ook Israël zich nooit onder het zwaard der wereld gekromd had; of ook als tierde het farizeïsme niet nog welig voort, en ware ook Israël niet door de Farao's en Nebucadnezars gestriemd tot den bloede; maar zóó, dat onder het Oude Verbond meer als regel *de valsche broeder*, en onder het Nieuwe meer zichtbaar *de openlijke vijand* tegen Gods lieve kinderen optreedt.

Tegenover deze uiteenloopende verdrukkingen nu ontwikkelt de Heilige Geest in de ziel der geloovigen beurteling twee onderscheidene krachten: t. w. tegenover den haat van den valschen broeder de deugd der *zachtmoedigheid*, en tegenover de verdrukking van den openlijken tegenstander *de lijdzaamheid.*

Zachtmoedig is de man, die zich tot geen bitter wederwoord laat verleiden, als men hem bitterlijk bejegent; *lijdzaam* daarentegen de mensch, die de bangste verdrukking kan doorstaan, zonder dat het hem afbrengt van zijn God.

Dienovereenkomstig is het dan ook onder het Oude Verbond meer de zielskracht der »zachtmoedigheid," die lof heeft, terwijl de »lijdzaamheid" sterker op den voorgrond treedt bij de vervolgingen van de eerste Christenheid.

Mozes, de man Gods, leed niet van de wereld, maar ging gebukt en gebogen onder de moeite, den overlast, het zielsverdriet, dat zijn eigen broederen

hem aandeden, en daarom heet het van hem: »De man Mozes was zeer zachtmoedig, meer dan alle menschen." Die nú toegeven, zich niet wreken en hun wrevel inhouden, kortom, »de zachtmoedigen," zingt de psalmist, »zullen het aardrijk erfelijk bezitten"; een zaligspreking door Jezus aan het boek der Psalmen ontleend. Het zijn de zachtmoedigen, die voor het oogenblik wel onderliggen, maar door 's Heeren bestel in het einde triomfeeren zullen. Immers hier reeds »houdt de Heere de zachtmoedigen staande". Hij »zal de zachtmoedigen leiden in het recht"; »den zachtmoedigen zal Hij genade geven"; Hij »zal de zachtmoedigen versieren met heil"; »de zachtmoedigen zullen eten en verzadigd worden"; de Messias komt »om een blijde boodschap te brengen den zachtmoedigen", en en Hij zal komen, rijdende »op het woord der waarheid en der zachtmoedigheid"; dan »zullen de zachtmoedigen het hooren en verblijd zijn"; »zullen de zachtmoedigen vreugde op vreugde hebben"; als Hij, tot wien David jubelt: »Heere, uwe zachtmoedigheid heeft mij groot gemaakt!" zal verschenen zijn om »de zachtmoedigen der aarde te verlossen", »de zachtmoedigen in rechtmatigheid te leiden", en na dat lange bange dulden »den wensch der zachtmoedigen te verhooren"!

Bij Job daarentegen schittert ons niet de zachtmoedigheid, maar de »lijdzaamheid" tegen, of wilt ge, om bij het woord van onzen vertaler te blijven, de uitnemende »verdraagzaamheid," waarmeê hij zijn bitter lijden doorstond; een verwisseling van woorden, die voor de zaak zelve geen 't minste verschil maakt, daar bij Jacobus in het Grieksch geheel dezelfde uit-

drukking wordt gebezigd, die anders altijd door »lijdzaamheid" is vertaald.

En waarom nu bij Job geen zachtmoedigheid, maar »lijdzaamheid?" Waarom anders, dan wijl zijn lijden hem niet door de broederen, maar, onder Gods leiding, door Satan was aangedaan. Zijn kinderen waren hem op één dag aan het vaderhart ontrukt; zijne bezittingen waren door openlijke vijanden vernield; en zijn vleesch was aangetast door een smadelijke krankheid! Toen was het voor Job niet de vraag, of hij geen wrevel tegenover wrevel zou zetten, maar of hij desniettemin zou staan blijven in zijn geloof, en ondanks den ontzettenden en verpletterenden aanval, waaraan hij blootstond, zijn geloofsstand tegenover zijn God zou behouden. Niet op zijn prikkelbaarheid, maar alleen op dien geloofsstand geschiedt bij Job de aanval, eerst door Satan, straks door zijn vrouw, het aanhoudendst door zijn vrienden, en Jobs overwinning bestaat niet hierin, dat hij altijd even zachtmoedig tegenover menschen blijft, maar dáárin, dat hij door niets en niemand zich laat dringen van den volheerlijken geloofsstand in zijn God. Wel is ook Israël eerst door de Egyptenaren, daarna door de in Kanaän wonende volken, en het felst door de Assyriërs en Babyloniërs aangegrepen en verdrukt, maar deze verdrukking had slechts een staatkundig, geen geestelijk doel. Nergens lezen we, dat óf de Egyptenaren óf de Filistijnen een poging hebben aangewend om Israël tot het knielen voor de afgoden te dwingen. De toeleg, die hiertoe een oogenblik bij Nebucadnezar bestond, is door een wondermachtsbetoon des Heeren in een knielen van dien machtigen vorst voor den God Israëls omgezet. En men moet op-

klimmen tot den tijd van de Macchabeën, d. i. tot *na* de sluiting des Ouden Verbonds, eer de macht der boosheid tegen Israël duurzaam in dien geestelijken, afgodischen vorm van buiten af optreedt.

Intusschen leide niemand hieruit af, dat de geloovigen des Ouden Verbonds aan de worsteling »om het geloof te behouden" zouden gespeend zijn. Dat toont Israëls gewijde historie, dat toonen de Psalmen van David anders. Dat weet beter wie zelf gelooft en daarom met Satans listigen nijd tegen dat geloof, bij eigen bittere ervaring, bekend is. Dat kon niet, zoo anders hun geloof met het onze vrucht zou zijn van een zelfde werking des Heiligen Geestes.

Maar hoe sterk men ook den nadruk legge op de eenheid des geloofs die aan de uitverkorenen onder beide Verbonden gemeen is, toch is met dat al nooit het sterk sprekend verschil weg te nemen tusschen den dienst der schaduwen en de bediening der vervulling, of wil men tusschen de Profetie, die een komend heil aankondigt, en het Apostolaat, dat van een gekomen heil getuigt.

Beide zijn één in zooverre profetie en vervulling beide uit een eeuwig welbehagen vloeien, dat aan beide vooraf gaat en in beide het eigenlijke voorwerp des geloofs is. Maar niettemin blijft de verschijning van den Zoon in het vleesch de heilige werkelijkheid, waarin dat welbehagen zich eerst ten volle ontsluiert, en jubelt de apostel terecht, met het oog op die ontsluierde heerlijkheid, dat de geloofshelden des Ouden Verbonds toch de »beloften niet verkregen hebben, opdat ze zonder ons niet zouden volmaakt worden."

Er is dus verschil; een verschil hierin bestaande

dat de ouden nog slechts de *toewijzing*, wij ten deele de *waarde* ontvangen hebben, en dat derhalve Satans aanval onder het Oude Verbond ten doel had de geloovigen aan de geldigheid dier toewijzing te doen twijfelen; terwijl zijn listen onder het Nieuwe Verbond er op uit zijn om ons te ontstelen wat ons is toebetrouwd.

Dat maakt dat er voor de geloovigen des Ouden Verbonds meer een worstelen in den geest was, terwijl het voor de Christenen op een kloekmoedig doorstaan van druk en vervolging, van geweld en moordzucht aankwam.

Vandaar dat de »lijdzaamheid", d. i. de worsteling om van zijn geloof niet afgebracht te worden, bij Israël onveranderlijk den vorm aanneemt van een »schuilen in God", een »verwachten van zijn heil", en slechts een enkele maal tot een »verduren van het lijden" komt.

Voor Israël ligt de zaligheid nog bijna geheel in het eeuwig welbehagen en dat welbehagen in het Volzalig Wezen zelf verborgen. Vandaar die gedurige drang der ziel, om afgescheiden van deze aarde, verhoogd in de eeuwige liefde en in de verborgenheid van Gods Wezen opgetrokken te worden. Vandaar dat verlangen naar het hoog vertrek, naar den Rotssteen om in te wonen, naar dat »gedurig bij U te zijn, o God!" Vandaar eindelijk, zoodra verlatenheid het hart verkoelde, dat weer opwaken van het verlangen, dat roepen en dat smachtend verlangen om weer den geloofsgrond waar de ziel op rusten moest, te vinden, te voelen, te betreden, als we ons zoo uitdrukken mogen, in God. Uit alle dichterlijke boeken, uit alle

Psalmen, waarin de aangevochten ziel zich uitgiet, ja, uit alle klaagtonen der Profetie, klinkt dan ook altijd datzelfde refrein ons tegen: »Wacht op den Heer, gij vromen!" en blijft het heldenantwoord steeds zich zelf gelijk: »Ik blijf den Heer verwachten, mijn ziel wacht ongestoord!"

Nu is er ook in de Schriften des Nieuwen Verbonds wel van zachtmoedigheid en verwachting sprake, maar ten eerste in veel mindere mate, en ten tweede in gewijzigde beteekenis. *Zachtmoedigheid* is in het Nieuwe Testament een zielskracht, die bijna uitsluitend schittert bij de betrekking waarin we tot medegeloovigen staan, die van ons verschillen of ons moeite aandoen. En de *verwachting* ziet in de Schriften des Nieuwen Verbonds uiteraard niet op de komst, maar alleen op de wederkomst des Heeren, overmits wat voor Israël nog in de verwachting blonk, voor de Apostelen reeds in de machtige werkelijkheid van kribbe en kruis had geschitterd.

Kort samengevat kan het verschil dus in dezer voege omschreven worden.

In het *Oude Verbond* komt de strijd, dien de godvruchtigen te verduren hebben, in de eerste plaats van »de valsche broederen", en draagt daarom hunnerzijds hoofdzakelijk het kenmerk van *zachtmoedigheid*. Toonbeeld van de lijdzaamheid, voor zoover die voorkwam, is niet een vrome in Israël, maar Job in Arabië. De oefening in »lijdzaamheid" voor Israël *als volk* brak eerst aan in de dagen der Macchabeën, d. i. *na* de sluiting van den canon des Ouden Verbonds. Terwijl eindelijk, naar den aard van de bedeeling der schaduwen, het onwrikbaar behouden van zijn geloofsstand, voor Israël meer

den vorm had van een »*zich versteken in de hutte des Heeren*" en »een *verwachten* van zijn heil."

Omgekeerd treedt in het Nieuwe Verbond, niet de haat der broederen, maar *de verdrukking door den vijand* op den voorgrond, en wordt dienovereenkomstig in de rij der zielskrachten de eerste plaats ingenomen door de *lijdzaamheid;* doelt de »zachtmoedigheid" bijna uitsluitend op de kalmte van ziel, waarmeê men dissentiërende mede-Christenen heeft te verdragen; en strekt de »verwachting" zich niet meer naar geheel, maar slechts naar een deel van den geloofsinhoud uit, voor zoover die nog staat geopenbaard te worden met de toekomst des Heeren.

Van onzen Heiland, »die veel lijden moest van de overpriesters en schriftgeleerden", d. i. van zijn eigen broeders, lezen we dat hij zelf wél op zijn eigen zachtmoedigheid wees, nooit op zijn lijdzaamheid: »Leert van mij dat ik *zachtmoedig* ben en nederig van harte," en straks heet het: »Zie, uw Koning komt, *zachtmoedig*, en Hij is een Heiland!" — terwijl we zijn Apostel beurtelings de eene en dan weer de andere zielskracht hooren roemen: in 2 Cor. 10 : 1 »de zachtmoedigheid van Christus," zoo heerlijk betoond tegenover Israël en zijn blinde leidslieden; maar ook »de lijdzaamheid van Christus" in 2 Thess. 3 : 5 zoo schitterend uitgeblonken voor Pilatus' rechterstoel en op Golgotha's kruis.

V.

DE MAN VAN SMARTEN.

De Heere richte uwe harten tot de lijdzaamheid van Christus.

2 Thess. 3 : 5.

De lijdzaamheid is in zeer bepaalden zin een »Christelijke" deugd. Niet in den matten, oppervlakkigen zin waarin de toongevers van dit geslacht dezen eeretitel vertolken, als ware »Christelijke deugd" er zulk eene die door Jezus als tweede wetgever, na Mozes geboden, en in zijn voorbeeld ons ter navolging ware vóórgedaan. Maar »Christelijk" omreden er, denkt men den Christus weg, van geen lijdzaamheid sprake zou zijn, overmits door het optreden van den Christus in deze wereld, de lijdzaamheid vanzelf en met noodzakelijkheid geboren werd; wijl de lijdzaamheid, waar ze ooit in den zondaar schittert, uit den Christus hem toekwam; en omdat met de wederkomst van den Christus in zijn heerlijkheid elke aanleiding tot haar beoefening zal ophouden.

's Menschen oorspronkelijke toestand was niet op lijdzaamheid aangelegd. Als regel gold toen het »Doe dit en gij zult leven." Men verkeerde in het paradijs

onder wat onze vaderen eigenaardig een »werkverbond" noemden, d. w. z. de mensch was wel voor de genieting van eeuwig, goddelijk leven geschapen, maar hij had het nog niet, en »om niet", te geef, uit genade, kon hij het niet krijgen ook. Het »zonder geld en zonder prijs, wijn en melk!" is een heerlijkheid in het zoo heerlijke paradijs nog ongekend. Wel terdege moest wat men bezitten zou door eigen kracht verworven worden; zou de toewijzing van het heilgoed naar verdienste gaan; en de kracht en de wil ter verwerving maat en meetsnoer tevens zijn van »het deel des zaligen goeds" dat men gewon.

Dit bracht met zich, dat niemand ooit eenig deel van dat goed bezitten zou, zonder dat tegelijk de evenredige kracht om het te behouden, in hem zelf aanwezig was. Immers in het werkverbond gaat de aanwezigheid van kracht aan het ontvangen van het leven vooraf. Niet toevallig, maar wijl, indien die kracht er niet eerst was, er ook geen verwerving en dus ook geen bezit van leven zou kunnen plaats hebben. Onderstelt ge dus voor een oogenblik het eigenlijk onstelbare, dat het geslacht der menschen zich niet tegen zijn God gekeerd, maar door volmaakte deugdsbetrachting zich aanspraak op het loon des levens verworven had, dan zou er van geen kant hoegenaamd een poging om hem dat leven weer te ontwringen, gewaagd zijn. Niet van den kant zijner medemenschen door verdrukking of haat, wijl *alle* menschen dan, uit den reine en rein, dat leven minnen zouden. Niet van den kant van zijn eigen hart, wijl de levensadem uit de diepte van zijn gemoed opkomend dan een volkomen zuiveren onbezoedelden geur zou geven. En

evenmin van den kant van Satan, wijl deze bewerker van onze ellende elke deur om bij ons te komen, gesloten zou vinden: gesloten de deur van ons hart, waar heilige zin in wonen zou; gesloten de deur van onzen medemensch, wijl uit den reine geen met nijd bezield geslacht had kunnen geteeld zijn; gesloten eindelijk ook de deur van de elementen der natuur, daar uit een aarde »zonder vloek" geen pest of ziekte kon voortkomen.

Nu weten we wel, dat al zulke bespiegeling over wat uit ons, had ons hart *niet* tegen God gekozen, zou geworden zijn, op zichzelf ijdel is en stuit ook ons elke voorstelling, als ware de val onvoorzien en de raad der behoudenis eerst ná den val bepaald, als miskenning van 's Heeren onmeêdeelbare eigenschappen, meer dan we zeggen kunnen, tegen de borst, — maar als tegenstelling, om den toestand »onder de genade" in te zien, gaat toch het Woord zelf ons in die bespiegeling voor. En als zoodanig nu dient ook hier scherp op deze alles beheerschende tegenstelling gelet: onder het *werk*verbond éérst de kracht, dáárna het goed, en voorts dat heilgoed onaangevochten; terwijl juist omgekeerd onder het *genade*verbond de gifte van het heilgoed vóóropgaat, eerst dáárna uit dat goed zelf zich de kracht ontwikkelt, maar tegelijk ook even sterke, zoo niet sterkere kracht, uit Satan, onder menschen, door ons eigen hart, om het eens geschonkene ons weer te ontrukken.

Dit nu is niets anders dan het groote feit, »dat de Vader zijn Zoon inbrengt in de wereld" 1).

---

1) Hebr. I : 6.

De door sommigen, als nieuwe vondst, aangeprezen voorstelling, alsof, ware er, bij uitblijven der zonde, geen zonde te verzoenen geweest, de Christus toch in het vleesch zou gekomen zijn, is verwerpelijk voor een ieder die met de Schrift de mogelijkheid verwerpt, alsof de almogende God tegenover Adams keuze een afwachtende houding zou hebben aangenomen, om eerst nadat het bericht van die keuze den hemel had bereikt, zijn wereldplan vast te stellen.

Met Gods Woord voor ons kennen we geen anderen Christus dan den Verlosser, een Goël voor zondaren, der verlorenen Behouder, hun Redder en Verzoener, hun Hoofd en Heiland tevens; hun Koning eerst nadien hij hun Priester en hun Priester nadien hij het »Lam ter slachting" geworden was.

»Christus in de wereld, d. i. dan in een zondige wereld, inbrengen", beteekent derhalve het doen wandelen van de jongelingen in den brandenden oven dat kleed noch haar hun zengt; een dompelen van de witte wol in het slijk der aarde zonder dat ze haar blankheid inboet; of wilt ge zonder beeld, een toevertrouwen aan een door en door verdorven menschheid, op een wereld die, zelve gevloekt, aan alle kanten voor den inval van het demonische openstaat, van het heerlijkste der heerlijkheden, van het uitgedrukte beeld van Gods zelfstandigheden, en wel zóó dat het toch in eigen gaafheid ongedeerd blijft en, zelf ongedeerd, tot een opbeuren van het verdorde leven bekwaam blijkt.

Dat wonder nu is alleen dáárdoor mogelijk, dat 1e. in den mensch *Jezus Christus* »de eenheid met de goddelijke natuur" in het *wezen* van zijn persoon ligt en dus onvernietigbaar is; en dat 2e. *in de geloovigen*

niet de machtelooze mensch, maar de verhoogde Heiland den band omsnoerd houdt, die »het eeuwig heilgoed" met de nog onverheerlijkte ziel van Gods uitverkorenen verbindt.

Zoolang de »Eéngeborene door den Vader wel in de wereld wordt ingebracht" (Hebr. 1 : 6), maar nog alleen *door een spreken*, is er niets anders noodig dan een profetie, die dat te sprekene zal uiten; een outerdienst, die dat gesproken woord teekent; een volk waaraan dit levend woord in heel zijn volksbestaan kleven kan; en boven dit alles een historie, die voor de ontrolling van dat woord in dicht en daad ruimte laat, gepaard met een afzondering, die tegen het uitwisschen en vergeten van dat woord in dat volksbestaan zelf waarborg biedt.

Vandaar dat Satan zich in de geschiedenis van de Patriarchen en van Israël dan ook bijna niet zien laat. In het paradijs slaat hij zijn slag, maar dat is vóór het genadeverbond. Bij Job speelt hij zijn rol, maar dat is buiten Israël. In Psalm 109 wordt hij slechts genoemd in een vloek. Bij het verhaal van Davids telling vindt ge hem vermeld in het eerst later geschreven boek der Chronieken, — in Koningen niet; en bij Zacharias ziet ge hem optreden niet in het heden, maar profetisch. Zijn waren intocht hield Satan eerst in de woestijn van Judea, toen in die woestijn Johannes' groote Doopeling binnentrad en het »een machtiger tegen den machtige" kon gaan, de Vorst van de heirscharen Gods tegen den Vorst der demonen uit de diepte.

Toen was dat eerst nog slechts gesprokene, uitgebeelde, in kiem getoonde, Woord *vleesch geworden* en

ontlook met die vleeschwording, op geheel natuurlijke wijze, als vanzelf, de teedere bloem der »lijdzaamheid."

Immers nu was het Heilige er, op aarde; nu viel het onder het onmiddellijk bereik van het booze hart, van den boozen mensch en van den nog boozer Satan. Nu kon het aangevallen en aangevochten; kon het op zijn verderving en vernietiging toegelegd. Nu kon, nadien God *zijn* Woord vleesch had gemaakt, ook de Booze van het woord *tot de daad* komen. Maar ook nu zou al de scherpte, waartoe de haat tegen God het wapen ter verdediging slijpen kon, die scherpte, ondanks zijn woede en toomelooze razernij, bot slaan op dezen onkwetsbaren Diamant.

Die hemelsche kracht toch, waardoor die poging om dat vleesch geworden Woord weer buiten deze wereld te sluiten, op Jezus afstuitte en mislukte, dát en niets anders is de lijdzaamheid, die hij eerst zelf in al haar volkomenheid tegenover Satan schitteren deed, en thans, uit zich, doet nawerken in die hem toebehooren.

Hij alleen was »de lijdzame" in volstrekten zin. Niet zoolang de broederen hem griefden of een groep verbeten Farizeën den Kaïnsmoord aan hem voltrekken wilden, maar wel bij Satans aanval, eerst op zijn *geestesleven* in de woestijn, en toen, na eerst voor een tijd geweken te zijn, op zijn *menschelijke existentie* in Pilatus' voorhof, aan den kruispaal en in het graf.

Niets is toen van Satans zij onaangewend en onbeproefd gebleven, om dat heerlijk, heilig, goddelijk leven in te drukken, te besmetten, en toen dát ondoenlijk bleek, om het te vernietigen; en zie, niet één enkel oogenblik is onder dien alle onheilige macht in zich

besluitenden aanval dat heerlijk, heilig, goddelijk leven ook maar even ingebogen, gekrenkt of bezoedeld geworden. Zilverblank als het in dat slijk geworpen werd, werd het uit dat slijk weer opgetrokken, en tot welk een onnaspeurlijke schoonheid en kracht de »lijdzaamheid" in den Christus op Golgotha geklommen was, bleek eerst in vollen luister, toen het weeropstaan op den derden morgen aan aard en hemel toonen kwam, dat hij lijdzaam was, óók tegenover den laatsten vijand die vernietigd wordt, tegenover »den dood"!

Hiermeê was de strijd van Satan tegen het »vleeschgeworden Woord" zélf ten einde gebracht. Tegen den Christus zelf kon hij niet verder. In hem bleek »de lijdzaamheid", d. i. de goddelijke kracht om elke poging tot vernietiging glansrijk te doorstaan, onverwinbaar.

Maar dit sloot nog allerminst een anderen, niet min begeerlijken strijd, voor den »onheiligen geest" uit, den strijd met wie dien Zoon beleden.

De Christus zelf voer op. Aan wie hij achterliet zou thans de uitslag van het albeslissend, geestelijk pleit hangen. Spatte de vonk van het eeuwig licht uit die »Zonne der gerechtigheid", thans in duizend harten over, tegen die met hooger licht begenadigden kon dan nú, om húnner zwakheid wil, met hoop op beter gevolg, de felle aanval gericht; thans zoo mogelijk door dorst naar wraak over de geleden nederlaag nog in woede verdubbeld.

Het vleesch geworden Woord was nu reeds, zoo scheen het, buiten deze wereld gesloten. Gelukte het nu ook de spranken van leven die hij in de zijnen achterliet uit te blusschen, maar immers dan zou,

ondanks den triomf van den Christus, de booze toeleg slagen kunnen en deze wereld behouden blijven *voor het verderf*.

Vandaar de verdrukkingen, die reeds blijkens de schriften der Apostelen in de Apostolische eeuw over de eerste discipelen van den Nazarener kwamen; vandaar de vervolgingen, die, als sterker uitbarsting dezer verdrukkingswoede, kort daarna over de Christenen uitbraken; vandaar »de aanvechtingen", die soms bitterder nog dan druk en vervolging over de gezalfden van dien Christus zijn uitgegoten; altegader de aangrijpingen van de niets ontziende woede der onheilige machten om het zaad des levens in Gods kinderen te verderven.

Tegenover die aangrijpingen nu van Satan (en niet tegenover de kastijdingen Gods door gewone beproeving); tegenover die rustelooze poging om hen tot loslaten van het leven Gods te bewegen, hebben de volgelingen van den Nazarener, eeuw in eeuw uit, door het mysterie »der lijdzaamheid" getriomfeerd.

Ze zijn niet geweken; ze hebben niet gedeinsd; ze lieten niet los wat ze ontvangen hadden; en zelfs als hun adem in de vlammen wegstierf, hebben ze nog uit die vlammen het leven in tien, twaalf, honderd nóg onbekeerde menschenharten doen overspatten, opdat nu *die* weer voor de glorie van dat leven strijden zouden tegen hem die het belaagt.

Daarmeê hebben dan deze verdrukten en vervolgden, deze martelaars naar het bloed en martelaars naar den geest, die lijdzaamheid metterdaad geoefend, waartoe de Apostelen hen juist tegenover die verdrukkingen opriepen, en nog eens, als op Golgotha

is door die lijdzaamheid der heiligen Satans onheilig opzet mislukt.

Vraagt ge hoe dit kon ? Of dan in hen die kracht was?

Neen, en nogmaals neen, mijn broeder! maar wat scheen, was zoo niet.

De Christus was *niet* buiten de wereld gesloten. Eer integendeel had hij door *óns vleesch* in den hemel te dragen, duurzaam en voor eeuwig zijn macht over deze wereld en over de geesten die haar bezielen, gevestigd.

Jezus en de zijnen, dat is niet twee, maar één, gelijk de wijnstok één is met de ranken!

o, Zij zouden wel geweken en bezweken, gestruikeld, overmand en in hun ziele gewond zijn; maar zij waren niet *zij!* Hij was in hen! Zijn mogendheid overmocht in hun machteloosheid. En toen Satan dacht, dat er slechts te worstelen viel met ons, zijn oude vrienden, had hij in der waarheid met den Leeuw uit Juda's stam te doen.

Dát was onze lijdzaamheid!

En daarom bezweek ze niet op de proef!

VI.

MARANATHA.

Hier is de lijdzaamheid der heiligen!
Openb. 14 : 12.

De »lijdzaamheid" vloeit uit Jezus; hoort bij Jezus' belijdenis; doelt op Jezus' glorie; is van zijn dienst onafscheidelijk!

Men verhaalt van een outerknaap, die in zijn dienstorde geroepen om den grooten koning Alexander de geurende wierookschaal, ter eerbewijzinge, voor te houden, een brandende kool uit de vuurtest op zijn ontblooten arm liet vallen, en toen de ongelooflijke wilskracht bezat, om zelfs toen hij den stank van zijn eigen vleesch rook, toch onbeweeglijk de offerschaal met den uitgestrekten arm naar Alexander op te houden. Immers zijn smart mocht geen stoornis brengen in het huldebetoon aan den aangebeden koning.

Datzelfde nu voor Jezus te doen is úw roeping, o, uitverkorene des Heeren, indien ge anders naar de kroon der »lijdzaamheid" dingt!

Eén verheffing naar boven, één aanbiddinge, één biedinge van hulde en trouw moet uw leven voor Jezus zijn, en of Satan nu al in allerlei vorm van druk de

brandende kool u in het vleesch doet inschroeien, om u te bewegen, dat ge de offerschaal uwer liefde en eerebiedinge zult laten ter aarde vallen, gij moet dit met onwrikbare volharding doorstaan, gij moet dat vuur u láten zengen, maar uw arm moet uitgestrekt blijven, Hém, uw Jezus, tot eer!

Wat er ook komt, gij moet het uitstaan; al gaan de baren en golven over u henen, gij moogt deinzen noch wankelen; »houd wat ge hebt!" is 's Christens wachtwoord, en in de juichtaal des apostels heet het: »Ik heb het geloof *behouden*, voorts is mij weggelegd de krone der rechtvaardigheid!"

Op dat »houden" en *niet loslaten* komt het bij de lijdzaamheid van Gods kinderen aan. Alle druk, alle smaad, alle vervolging heeft geen ander doel, dan juist om ze tot prijsgeven van hun geloof, tot laten varen van hun hope, tot loslaten van hun dierste pand te dwingen; en daartegenover nu moet de lijdzaamheid als een kracht schitteren, die zich niet laat dwingen; die met onbuigbare wilskracht de hand, waarin het kleinood gegrepen is, houdt dichtgeklemd; die nooit toegeeft; nimmer loslaat; en den vervolger door hopelooze onverzettelijkheid afmat.

»o, Timotheus", roept daarom Paulus zijn trouwen helper toe, »*bewaar* het pand u toevertrouwd!" Alles niets, heet het aan de Hebreën, »indien we maar de vrijmoedigheid en den roem der hope tot den einde toe *vast behouden*." »Dewijl we dan eenen zoo grooten Hoogepriester hebben, die door de hemelen doorgegaan is, zoo laat ons onze belijdenis *vásthouden*." »Laat ons", heet het elders, »de onwankelbare belijdenis der hope *vast behouden!*" Ja, waar Satan eindelijk ziende, dat

we ons kleinood niet willen loslaten, dan maar onze ziel en heel onzen persoon wil meêtrekken, moeten we door onze lijdzaamheid het bezit van die ziel zelve handhaven 1), en als Jacob »ons zelven vasthouden", gelijk in het »kleine martelaarsboekje" (zooals onze vaderen Hebreën elf noemden) van hem geschreven staat: »*Hij hield zichzelven vast*, als ziende den Onzienlijke!"

Daarom hooren lijdzaamheid en geloof saâm, naar wat Paulus aan Thessalonica schrijft: »Wij roemen van u in de gemeenten Gods van uwe lijdzaamheid *en uw geloof* in al uw vervolgingen en verdrukkingen" (zie ook Openb. 2 : 19 en 13 : 10). Immers de lijdzaamheid bestaat er juist in, dat we door geen smart of smaad, hoe fel en bitter ook, ons van ons geloof laten afbrengen, niet dulden dat de waarheid Gods voor ons verduisterd wordt, en op de vraag: »Houdt gij nóg vast aan uwe oprechtheid?" kloek en dapper ten bescheid geven: »Ja, nóg!"

Evenzoo hoort bij de lijdzaamheid »de liefde", gelijk Paulus nogmaals aan de hard vervolgde en daarom in lijdzaamheid zoo geoefende gemeente van Thessalonica toebad: »De Heere richte uwe harten tot *de liefde van God* en de lijdzaamheid van Christus" (zie ook 1 Tim. 6 : 11; 2 Tim. 3 : 10). Want zie toch, het lijden wel door te staan, maar met een morrend hart, heeft met de deugd der lijdzaamheid niets gemeen. Dan is veeleer Satans toeleg bereikt. Dan heeft hij twijfel aan de liefde Gods in uw hart gestrooid en daardoor de liefde vóór Jezus in uw hart doen verkouden. Alle dingen werken meê ten goede, maar slechts »dengenen

---

1) „Bezit uwe zielen in uwe lijdzaamheid!"

die God liefhebben" en door geen pijn of grieving van die liefde voor het eeuwig en volzalig Wezen zijn af te brengen. Ja, het pit en het merg der waarachtige lijdzaamheid schuilt juist in het mysterie der liefde, waardoor in het »brooze" heldenmoed vaart en het anders »gekrookte riet" zich den kop door geen overmacht van den stormwind, hoe fel ook, laat buigen.

Eindelijk, door lijdzaamheid blijven we in het heerlijk bezit »der hope", in den zin van wat Paulus in zijn dagen naar Rome schreef: »Opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schrift *hope* hebben zouden." Ook die kostelijke parel toch uit het drievoudig snoer van Jezus' discipelen, ook *die hope*, d. i. niet »zeker uitzicht", maar de vaste verzekerdheid, het onderpand, het handschrift dat ze van hun eeuwige erfenisse in de ziel dragen, wil de vijand Gods en der menschen hun door benauwdheid en smading ontrooven. Die hope kleeft hun onlosmakelijk aan, maar Satan wil ze hun aftrekken. Ze is het venster, die hope, waardoor we uit onze banden en onze donkerheid zoo heerlijk in het licht van den eeuwigen morgen gluren, en dat venster wil Satan door het lijden dat hij over ons brengt, eerst omfloersen, dan toesluiten, ten laatste dichtmetselen. Maar ál om niet. Bij wie van Jezus zijn, faalt ook *die* toeleg, want de lijdzaamheid is hun de heilige schutsengel, die altijd weer dat floers opzij schuift, die luiken openstoot, ja door die steenen heenboort.

Zoo hangt dan de lijdzaamheid niet slechts in haar oorsprong met Jezus saâm, maar vindt ze in dien eenig Geliefde ook haar einddoel, want indien er geen *toekomst van Jezus* te wachten was, zou er geen lijdzaamheid bestaan.

Wat we nu reeds in de ziel ontvingen en bij die toekomst ons als erfenis geworden zal, zijn twee stukken, die samen één geheel vormen. Hier ontvangen we »het zaad Gods" in de ziel (1 Joh. 3 : 10), dáár zullen we overgoten worden met de stroomen van heerlijkheid, die bij dat »zaad Gods" hooren. En het staat met deze beide zóó, dat wie het eene heeft, ook van het andere zeker kan zijn. Ze laten zich niet scheiden. Jezus' komst door kribbe en kruis laat zich dan geen oogenblik denken zonder zijn wederkomst op de wolken. Het laatste is de onmisbare aanvulling van het eerste. Zonder die toekomst zou aan het Goddelijk drama het sluittafereel, de alles verzoenende ontknooping, de ontsluiting van de diepste mysteriën ontbreken. En veilig mag gezegd dat een Christelijk geloof, dat het met kribbe en kruis af kan en dies geen dorst gevoelt naar de heerlijkheid van zijn toekomst, noch gezond is noch apostolisch noch waar.

Een Christen is niet de onredelijke dweper waarvoor men hem aanziet, en met de machtelooze aspiraties van hen die voor een ongrijpbaar ideaal zich opofferen, heeft zijn lijdzaamheid niets gemeen.

Hij weet wel terdeeg dat hij niet voor het lijden, maar voor het geluk geschapen is. Hij weet het uitnemend goed, dat lijden onnatuurlijk is en »heerlijkheid" eens menschen deel moest zijn. En diep leeft hem de overtuiging in de ziel, dat men slechts dán voor het oogenblik tot het willig doorstaan van smart in staat is, indien men er vast op gaan kan, dat er na korter of langer tijd een einde aan komt, en dat dan het geluk en de heerlijkheid volgen.

Ook hij weet het zeer wel dat het streelender is

»in zachte kleederen" bij de koningen in hun paleis te verkeeren, dan met een haren pij in de woestijn om te dolen of te vluchten in de holen en spelonken; maar hij weet het nog zekerder dat er, van verre geen vergelijking zijn zal tusschen die flikkering van dat aardsche klatergoud en die onmetelijke pracht en duizelingwekkende heerlijkheid, waarin het nieuwe Jeruzalem »met zijn kristallijnen poorten" eens zal prijken.

Zeer wel bezonnen en volkomen nuchteren doet hij derhalve zijn keus. De weegschaal staat voor hem, en aan den éénen kant ziet hij in de schaal al den glans en praal der wereld liggen en aan de andere zij de heerlijkheid van Gods volzaligen hemel, met en bij den geeselriem en de doornenkroon en het kruis, — en nu den evenaar met aandacht in zijn slingeren gadeslaande, ziet hij klaar en duidelijk, dat »dat goede der aarde" niet alleen niet opweegt, maar zelfs niet meêtelt bij »dat goed des hemels" vergeleken, en zijn welbewuste slotsom is: »Ik acht dit alles schade, ja drek, om de heerlijkheid in Christus te gewinnen"; en anderen deelgenoot van zijne overtuiging makende, roept hij hun op zegevierenden toon toe: o, Mijn broeder, mijne zuster, hoe hoog ook het lijden ga, »dat lijden van deze tegenwoordige wereld is niet te waardeeren tegen de heerlijkheid, die hiernamaals komt!" Komt, niet door hetgeen buiten God in zijn hemel, maar door wat in dien hemel uit die Fontein alles goeds zelf, van dat eeuwig en volheerlijk Wezen, in het aangezicht des Zoons zal worden gesmaakt.

Daarom steunt de lijdzaamheid op »de verwachting". »Indien we hopen hetgeen we niet zien", getuigt de

apostel, »zoo *verwachten* wij het met lijdzaamheid." Een verwachten van Gods beloftenissen: »Gij hebt lijdzaamheid van noode, opdat gij, den wil van God gedaan hebbende, *de beloftenissen* moogt wegdragen". Een verwachten van de dubbele beloftenis: dat de martelaar gekroond en die hem martelen dorst verdoemd zal worden; want aldus heet het in het engelenlied van het oordeel, na de profetie van der verlosten glorie en den sulferrook der goddeloozen: »*Hier is de lijdzaamheid der heiligen!*" d. w. z. hier, in deze vaste verzekerdheid, dat Christus eens Jeruzalem verheffen en »Babylon verdoemen zal", vindt »de lijdzaamheid der heiligen" de springader van haar kracht.

En hier ligt dan ook het punt, waarin de geloofsvolharding van de heiligen des Ouden Verbonds met de lijdzaamheid van de heiligen des Nieuwen Verbonds saâmstemt. Immers de verwachting op den Christus is bij beiden, slechts met dit verschil, dat de ouden zoowel de komst als de wederkomst des Heeren verwachtten, terwijl voor ons, die na Bethlehem leven, alleen die wederkomst het voorwerp onzer »verwachting" uitmaakt. Ten opzichte van Bethlehem verschillend, staan we dus, wat het uitzicht op Jezus' »komst en glorie" betreft, met hen op volkomen dezelfde lijn, nog verwachtende als Abraham de stad die fundamenten heeft, welker kunstenaar en bouwmeester God is, en daarom op onze beurt, als het lijden genaakt, názingende wat de Psalmist eens zong: »Gedenk des woords, op hetwelk Gij mij hebt doen hopen. Dat is mijn troost in mijn ellende. Want uw Woord heeft mij levendig gemaakt."

Doch hieruit volgt dan ook ten slotte dat de lijd-

zaamheid niet maar zoo nu of dan schitteren kan, maar, zal ze van echten oorsprong blijken, aanhouden moet tot aan en in onzen dood. Dát is het wat Jacobus in dezer voege uitdrukt: »De lijdzaamheid hebbe een *volmaakt* werkt!" »Trekt ge den pleister, zegt Wittewrongel in zijn voortreffelijk *Oeconomia Christiana*, te vroeg van de wonde af, dan maakt ge de vooraf geleden smart doelloos en zijt opnieuw in gevaar!" »Die volharden zal, d. i. die lijdzaam blijken zal *ten einde toe*, die, en geen ander, zal zalig worden." — Alleen wie met Paulus in zijn sterven jubelen kan: »Ik heb den loop *voleindigd*, én het geloof behouden," wordt in heerlijkheid gekroond.

Het is met »de litteekenen Christi" die zijn heiligen te dragen hebben als met de geboden Gods: wie in een enkele struikelt is schuldig aan alle, en al hadt ge ook zegevierend in negen weeën, die over u kwamen, stand gehouden en ge liet in de tiende uw Christus los, los zoodat ge van Hém afgingt en Hij u varen liet, dan had al uw vorige moed om niet geblonken en hadt ge uw loon weg.

Ook in de »lijdzaamheid" staat aan God de keus en is voor ons het volgen. Alle lijden dat ons naakt, moet ons, wijl het van Hém komt, goed wezen; en van niet één der Goliaths die ons tegenkomen op den weg, mag afgelaten, eer ze door den steen van onzen slinger neerzinken.

Het is nu eenmaal valsch gedacht, als zou voor Gods heiligen op aarde de gang in vreugde regel en het kruis een zeldzame uitzondering zijn. Och, dat beelden we ons in, als we pas op den weg komen. Dan denken we, als het lijden drukt: »Wat nood,

straks neemt die tucht weer een einde en vlieten weer zachtkens de wateren onzes levens, nauw gerimpeld door den nauw merkbaren wind". Maar wie verderop kwam, leerde het wel door gedurige teleurstelling, leerde het wel uit het Woord des Heeren, dat het zoo niet toegaat, dat het kruis elken dag terugkeert, en dat ons uitzien zijn moet niet op het einde van die bepaalde smart waar we op dit oogenblik onder lijden, maar op het einde van alle smarten in onzen doorgang tot den Heere.

Gelijk de eene bare der zee niet kan wegduiken of eene andere komt, zoo gaan ook den heiligen Gods op aarde rusteloos de golven der verdrukking over het hoofd. Dat zijn niet altijd zichtbare ellenden; dat is niet altijd een kruis, waar zich de wereld aan vergaapt; o neen, de bangste weeën doen vaak het hart ineenkrimpen dat God alleen het merken kan. Maar aan het kruis ontkomen we niet. »Allen die godzalig willen leven in Christus Jezus, die zullen vervolgd worden!" of ook »zonder vele verdrukkingen kunnen we niet ingaan in het Koninkrijk van God," en de keur of onze lijdzaamheid het echte merk draagt, hangt er maar van af, of we élken dag ons kruis; dat kruis nooit anders dan God het gewild heeft; in de orde door Hem ons voorgeteekend; en zóó ver op den weg als zijn gebod ging, met het oog op Jezus' kruis hebben gedragen!

VII.

ONS DRAGEN VAN HET KRUIS.

Zaligheid, die gewrocht wordt in de lijdzaamheid.

2 Cor. 1 : 6.

De lijdzaamheid hoort bij dat eigenaardig lijden, dat Jezus *het kruis* noemde, toen hij sprak: »Wie achter mij wil komen, die neme zijn kruis op, geve zich zelven er aan en volge mij!"

Een »kruis" draagt alleen Gods kind, de verloste door het bloed des Zoons, want met den naam van »kruis" mag geen ander lijden bestempeld, dan wat met Christi kracht, om zijns naams wille, in het door hem geteekend spoor, gedragen wordt.

Dan toch eerst is uw lijden het opnemen en dragen van een »kruis", indien het, willig aanvaard en uit liefde getorst, een daad des Geestes in u bewerkt, waardoor ge lust bekomt, om er u zelven ook bij *die* ergernis op uw weg weêr aan te geven; de schande in te drinken die er aan vast is; ook daardoor weer u te laten dooden totdat uw eigen ik den geest geeft; en straks uit die vernieuwing van uwen dood weer in de nieuwigheid des levens op te staan.

Wijl nu zóó te lijden tegen vleesch en bloed ingaat, den toorn en de drift van uw natuur opwekt, en uit den wortel van uw zondig wezen niet kán voortkomen, zoo is het duidelijk, dat alleen door de werking van den Koning der heerlijkheid, zúlk een heerlijkheid zich in een schepsel, dat zwak en zondig is, openbaren kan; en vermits we nu weten dat Jezus zijn gaven slechts aan de zijnen uitdeelt, hebben we recht tot ons beweren: *kruisdrager* is een eeretitel, dien alleen de verloste van zijn Verlosser ontving. »Zoo, zegt de apostel, zoo laat ons dan met lijdzaamheid loopen de loopbaan die ons is voorgesteld, ziende op den oversten Leidsman en Voleinder des geloofs, *die de schande heeft veracht en het kruis verdragen!*"

De gemeente der uitverkorenen, zegt Wittewrongel zoo schoon, is als de arke Gods, die, zoolang de Heere ze niet ontsloten heeft, wel met onstuimigen golfslag moet geslingerd worden op de hooggaande baren der ellende. Ze zijn zijn akkerwerk, een edel koren, dat niet genoten kan worden, eer het met de zeis afgemaaid, met den dorschvlegel geklopt, met de wan gezuiverd, onder den molensteen stukgewreven, en in de hitte van den oven gehard is. Wilt ge, als druiventrossen zijn ze aan de opgaande ranken, maar die afgesneden en uitgeperst moeten, eer de geurige wijn vlieten kan. Een kudde slachtschapen, waartoe ieder zich opmaakt om de wol er af te scheren en soms, om te zekerder te gaan, het vel er bij afstroopt. De moed van een leeuw moet met den stilstand van het lam in hun hart gepaard liggen. Altijd gejaagden! Nooit van het kruis verschoonden. Ja, zij zijn wel die verdrukten, die door onweder voortgedrevenen en

ongetroosten, in wier bitter kruis, door zijn volheerlijk kruis, de Man van smarte triomfeert.

Dit »kruis" nu bestaat volstrekt niet enkel in school of kerk, in schandbord of smaadschrift, noch ook in tegenspoed en weêrwarigheid des levens. Dat »kruis" omvat al, niet wat u, maar wat uw geloof in den weg treedt. Het is op te nemen bij elke ontmoeting met wat het ook zij, waardoor uw geloof bestreden, bedreigd, verzwakt, in zijn werking belemmerd wordt. Dat »kruis" kan dus liggen in een »zwakheid des lichaams"; dat kruis kan »een doorn in het vleesch" zijn; maar evenzeer de smart die ge om Gods Kerke draagt; het mislukken van uw goed bedoelde plannen; een anders gaan van de dingen, dan ge gehoopt hadt; en veel meer, en veel gewisser nog de zonde, die u uit anderen tegemoet komt; en het ergste van alles nog de zonde, die als een scherpe doorn uit uw ziel steekt en waar ge u telkens aan wondt.

. En nu tegenover dat veelvormig »kruis" is er kracht voor uw geloof om te triomfeeren, indien Christus u lijdzaam maakt.

Want zie, ook bij de »lijdzaamheid" is het zoo ten volle waar: «Tot *Lo ammi* zegt Hij: Gij zijt mijn volk!" D. w. z. indien ge u gaat inbeelden: »Tegen al dit mijn kruis in, moet ik nu lijdzaam zijn; het zal wel een ongelooflijke inspanning kosten, maar ik zal het dan toch beproeven; en zie, zoo al niet alles, niet opeens, niet volmaaktelijk, — allengs, naar mijne kracht, zal ik de deugd der lijdzaamheid dan toch in practijk brengen," — dan, mijn broeder, geloof het toch, dan zijt ge weg; want dan van tweeën één: dan laat de Heere óf dat eigenmachtig pogen, en dit is u

nog zeer verre het beste, met opzet mislukken, óf wel, en dit kan u doodelijk zijn, dan brengt ge het in het zweet uwer ziele tot eenige schriele, verkankerde vrucht der lijdzaamheid, maar meent 't dan ook zelf te hebben gedaan en perst zoo uit uw eigen lijdzaamheid voor uw arme ziel een gif.

Neen, ge moet inzien, niet slechts erkennen, maar uit onverdeelde overtuiging onvoorwaardelijk belijden: »Tegen al dat kruis mijns levens; tegen dat kruis van elken dag; vooral tegen dat nooit aflegbaar kruis van de doornen in mijn eigen vleesch en geest; tegen dat alles in, in dien diepen door Jezus gewilden zin, lijdzaam te zijn en te blijven, — neen, Heere, dat kán uw arme knecht niet! Wie, uit zondaren geboren, is tot zulk een reuzenmoed bekwaam? Immers, als ge dat dan oprechtelijk meent, het alzoo waarachtig in uw ziel staat, dan zal juist dat *niet* kunnen door het gebed een *wel* kunnen worden; want wie zich zóó machteloos gevoelt, die gaat vanzelf bij den Machtige schuilen, en bij dien Machtige heeft nooit iemand heul bij 't »kruis" gezocht, of als vrucht van Jezus' kruis is de lijdzaamheid hem geschonken.

Dan wordt ge, worstelend en toch het hoofd opstekend, lijdzaam bij álle kruis. Lijdzaam reeds daardoor, dat ge het zelf opneemt en, hoe er ook met heel uw natuur tegen indruischend, ge weet zelf niet hoe, het toch gewillig op uw schouder legt. Lijdzaam, doordien ge het op dien schouder rustig, onder het voortgaan op uw pad, liggen laat, hoe uw eigen vleesch ook fluistert: »Werp het af!" en de lieden om u roepen: »Ge zult bezwijken!" en de duivel uit de diepte schatert: »Ge kunt niet meer!" Lijdzaam, doordien ge,

na aldus uw diepe smart eerst lange dagen in de ziel doorworsteld te hebben, er u eindelijk aan laat nagelen, er op blijft, al sarren ze: »Indien ge nu een verloste Christi zijt, kom af!" Ja, lijdzaam doordien ge dan, aldus gefolterd en uitgeput, als ge niet meer kunt en de duisternis over uw Golgotha trekt, tot aan het dooden, tot aan het sterven toe durft komen, onder alles, ook al moet het in het graf gaan, niet op u zelven steunend, maar op uw Heer.

En hierin schittert dan uw lijdzaamheid, dat ge onder en bij dit alles *het geloof vasthoudt*, of wilt ge, u laat houden door uw geloof, en door dat geloof, hoe de weg ook kronkelen mocht, toch aan het eind weer bevonden wordt te wandelen in het spoor van Gods geboden.

Lijdzaamheid onderstelt de worsteling van een dappere. Een dapper edelman noemde men eertijds een *vroom* ridder, en vroom mag ook een Christen dan slechts heeten, indien hij dapperlijk en met onbezweken volharding volstandiglijk de strijden Gods in en tegen zijn ziel uitstrijdt.

Reeds dit wijst er op, dat het in zijn leven wel allerminst zonder bezwijken en onderliggen toegaat. Integendeel, bij meenens worstelen, en geloof het toch, ja, dat doet Satan, dan gaat het niet zonder inbuigen en neergedrukt en ter aarde geworpen worden, maar blinkt daarin het meest de heldennatuur en de onversaagde dapperheid, dat men, hoe dikwijls ook ten onder gebracht en hoe lang ook soms door de sterke hand van den geweldige ondergehouden, toch zich weer weet op te buigen en, hoe mat ook en uitgeput, niet aflaat, eer de aanvaller met smaad

en schande is afgedropen en voor het oogenblik niet meer aanvallen durft.

Voor de lijdzaamheid is het dus niet de vraag of ge het geloof elk oogenblik vasthebt, maar of elke nieuwe worsteling, die weer als een golfslag op u aanstuwt, nooit *eindigt* dan met den uitroep: »Meer dan overwinnaar door Christus die mij kracht geeft!"

Natuurlijk is als *één* worsteling daarbij saâmgevat, wat vaak in tien, twaalf gedeeltelijke strijden uiteenvalt. Zoo kan het dan zeer wel zijn, ja, is het bijna altijd zeker het geval, dat we in drie, in vier, in vijf van die onderdeelen bezwijken, soms tot in elf onderlagen, maar toch overwinnaar bleven, doordien we in de eindbeslissing toch triomfeerden: aldus gered, in der waarheid, »als een brandhout uit den vyere."

Slechts houde men daarbij vooral in het oog, dat ook anderer zonde en het meest de zonde in het eigen hart ons uit die lijdzaamheid zoekt uit te drijven. Ook tegenover zijn eigen zonde moet men lijdzaam blijven. Men versta nu wél: dit wil niet en nimmer zeggen dat ge uw zonde maar moet laten geworden; lijdzaam is, dat ge, wat er ook komt, uw geloof vast behoudt; en lijdzaam te zijn tegenover uw eigen zonde beteekent derhalve dat ge u door den distel in uw eigen hart, hoe die u ook steekt en de vingers in brand zet, niet moogt laten afbrengen van uw geloof.

En dat nu, mijn lezer, is het bangste en zwaarste kruis, waartegen de lijdzaamheid door ons te oefenen is.

Wat doen we gewoonlijk? We plegen tegenover die distelplant in onze ziel ongeduldig te worden. Zie, zoo dikwijls besloten we reeds haar uit te rukken; meer dan eens hebben we er onze hand al aan ge-

waagd om ze forsch aan te grijpen en met wortel en al in de diepte der hel te werpen; maar nooit ging het; nog altijd is ze er; nog telkens steekt ze ons met haar scherpe doornen haar giftig sap onder de huid. En, niet waar, ook er om gebeden, dat God ze er uit mocht rukken, hebben we al zoo vele en zoo lange dagen; en God kan het toch wel doen; en toch deed Hij het niet! Waarom, waarom? En dan worden we ongeduldig en boeten onze lijdzaamheid in en in onze drift slaan we onze arme hand nog eens zoo pijnlijk tegen dien vurigen netel van binnen.

Dat nu mag niet.

Dat is een strijden tegen de zonde uit het vleesch, waar God zijn zegen niet op geeft, en waar onze ziel niet wél bij kan varen.

Neen, ook hierin moet de balsem der lijdzaamheid gemengd, zal er een ontkomen aan de macht der zonde wezen. D. w. z. dat we ook daarin, dat de Heere, ons wederbarende, dien distel in den hof onzer ziele staan liet, zijn welbehagen en zijn ondoorgrondelijke wijsheid hebben te eerbiedigen, en nu voor ons zelf slechts hebben toe te zien, dat dit bestel Gods ons niet onverduldig make, maar er toe brenge, om te meer naar den Heer van dien wijngaard te vluchten, of Hij ons leiden mocht en aan de giftige aanraking met dien brandenden netel wou doen ontkomen.

De netel blijft in uw hart totdat ge eens naar den troon der glorie wordt opgeroepen. Dan eerst wordt met uw aardschen takernakel ook die netel der zonde afgestooten. Zoo echter, dat die netel daarbinnen dreigt, niet opdat ge er u aan branden zoudt, maar integendeel opdat ge door het geloof în dien stillen

rustigen stand voor uw God zoudt komen, dat ge voorzichtiglijk bij het inbrengen van uw hand den netel mijden leert, en alzoo juist door de zondeplant in u, tot aflegging van uw ongoddelijke driftigheid en uw onheilige beweeglijkheid en alzoo tot een aanvankelijk ingaan in de ruste, die Gods volk alleen kent, d. i. tot lijdzaamheid, zoudt worden gedrongen.

Zoo bleek ons dan achtereenvolgens: 1e. dat lijdzaamheid geen *lijdelijkheid* is, maar oefening van de hoogste kracht; 2e. dat lijdzaamheid geen *onaandoenlijkheid* is, maar ervaring van de diepste smart; 3e. dat lijdzaamheid de kracht is om *nimmer prijs te geven* wat we eens door Gods genade voor onze ziel ontvingen; 4e. dat de heiligen des Ouden Verbonds meer »*zachtmoedigheid*" om hun afgesloten staat te oefenen hadden; 5e. dat eerst *Christus' inkomen in de wereld* aan de lijdzaamheid haar gestalte gaf; 6e. dat de belofte van *Christi wederkomst* het uitzicht is, waar de mogelijkheid om lijdzaam te zijn in gegeven is; en dat ten 7e de lijdzaamheid niet bij elk lijden hoort, maar *alleen bij het kruis.*

Slechts voegen we, opdat niemand zichzelven misleide, er nog aan toe, dat men ook voor »lijdzaamheid uit God" soms uitvent, wat slechts een klatergoud van hypocritisch maaksel is, en dat nooit anders dan de lijdzaamheid van het *echte* goudmerk door ons in deze regelen was bedoeld.

PRACTIJK DER GODZALIGHEID.

DEEL VIER.

PRACTIJK IN DE OEFENING.

PRACTIJK DER GODZALIGHEID.

DEEL VIER.

PRACTIJK IN DE OEFENING.

I.

HET VASTEN IN ONBRUIK.

> Maar wij, als dienaars van God, maken ons zelven aangenaam .... in arbeid, in waken, *in vasten*. 2 Cor. 6 : 4 en 5.

Er is een van God verordend vasten.

Dat vasten is alle eeuwen door in de Christelijke Kerk beoefend.

In de eerste eeuwen bleef het zuiver.

Later is het verbasterd, miskend in aard en wezen, en tot een bijgeloovige handeling *gedeformeerd*.

Dit bleef tot aan de zestiende eeuw.

Toen is het gedeformeerde vasten weer *gereformeerd*.

Na de Hervorming hield het onder de Christenheid nog lange jaren stand. Onder de godzaligen wordt het ook nu nog betracht.

Toch slechts spaarzamelijk.

Als uiting van gemeentelijk leven geraakte het in onbruik.

Als bestanddeel der tot stichting geboden middelen telt het niet meer meê.

De overgroote meerderheid der Hervormden is er geheel aan vervreemd.

De predikanten sporen er bijna nooit toe aan.

Zóó ver kwam het, dat men onder leeken en leeraars nauwelijks meer weet wat onze vaderen van het vasten hielden.

Zóó ver, dat noch bij den eersten réveil noch bij den réveil die thans in Engeland uitging, van vasten gerept wordt.

Ja, zóó ver, dat nog van *vasten* te spreken in het oog van onkundigen tot een »heimelijk-Katholiek" maakt.

Juist dit noopt ons, na den Hervormingsdag, de leer der Schrift en van onze Kerk over het vasten weer in herinnering te brengen.

Te handelen dus, niet van het vasten in het algemeen, veel min van het vasten der Roomschen, maar van het Gereformeerde vasten, dat ons door onze vaderen geleeraard en beoefend is.

Keere niemands hart zich om den lust des vleesches van ons ernstig woord af.

Er is ook een lust des vleesches, die al wat hem binden wil, door het brandmerk van superstitie krachteloos maakt.

»*Daeromme so laet ons een weynich spreken van het vasten*, zegt Calvijn, *omdat vele meynen dat het niet zoo noodich en is, dewijl sy niet en verstaen, wat nut daeruit comt; sommige verworpen 't ooc ganschelic, gelyck*

of het te vergeefs ware, ende als men het gebruyc daervan niet wel en weet, so can men lichtelick tot superstitie vallen."

Die woorden van Calvijn nemen we als de onze.

Thans zijn bijna allen, leeraars en leeken, in de dwaling vervallen, waarvan Calvijn zegt, dat ze reeds in zijn tijd »sommige" ontsierde.

Bijna ieder meent thans »dat het vasten niet zoo noodig is;" en verreweg de meesten »verwerpen het geheel."

Gelijk destijds, zoo moet ook thans die dwaling bestreden.

Het moeten rechte paden zijn, waarop we wandelen, afbuigend ter rechter- noch ter linkerzijde.

De middelen om ons tot godzaligheid te verwekken, gelijk Calvijn zegt, moeten in onzen dorren tijd niet verminderd, maar vermeerderd.

De Christenheid moet weer tot haar vasten komen.

Niet wijl Calvijn er voor ijverde, maar wijl hij er voor ijverde naar de Schrift.

Op Gods Woord komt het aan.

Veler rechtzinnigheid bestaat thans in de aanwijzing dat Gods Woord, in sommige deelen, met hun ziens-wijs overeenkomt, terwijl ze zich inmiddels allerlei meeningen in strijd met dat Woord veroorloven, en gansche stukken uit die Schrift als niet geschreven ter zijde laten.

Dit is niet godvruchtig, maar zondig.

Aldus mag men met het Woord niet spelen.

Wie rechtzinnig wil zijn, moet erkennen dat er strijd

is tusschen de gedachten die in de *tale des menschen* en de gedachten die in het *Woord Gods* liggen; inzien dat de wereld, het leven, de mensch en diens ziel in Gods Woord anders besproken worden dan de wereld ze bespreekt; en dat derhalve, om in deze kunsttermen te spreken, Gods Woord een wereld- en levensbeschouwing, een anthropologie en psychologie heeft, die vlak tegen het onder menschen gangbare overstaat.

Nu zijn er tal van leeken en leeraars, die nog geen andere anthropologie of zielkunde kennen, dan de wereldsche wetenschap hun aanbracht, en nu op den grondslag van deze gegevens een soort godsdienstig stelsel optrekken, dat in meer dan één punt niet met de Schrift overeenstemt.

Dit rangschikt men onder de schakeeringen, die de rechtzinnigheid, zoo men waant, zou toelaten.

Het heeft er niets van.

Om rechtzinnig te zijn, moet men Gods Woord tot bron kiezen, waaruit men put, als bazis waarop men staat, als grondslag waarop men bouwt.

Dit doende kan men niettemin met menige dwaling behept blijven, maar het uitgangspunt is dan toch deugdelijk.

Meent men daarentegen omgekeerd een stuk uit Gods Woord te moeten aannemen, wijl het met onze overleggingen overeenkomt, dan is het ondersteboven gekeerd, de van God gestelde orde verbroken, en niet langer *Gods Woord*, maar *eigen inzicht* het fundament, waarop ons leven staat.

Op dat standpunt nu is men onrechtzinnig, ook al deed het zich voor, dat men, dit standpunt huldigende, tegen geen enkel leerstuk bezwaar had.

Wij hebben God op zijn Woord te gelooven, en niet om den inhoud, maar allereerst *wijl het zijn Woord* is, dat Woord te aanvaarden.

Hierbij is de majesteit en het gezag des Heeren in het spel.

In het spel wat Adam vallen deed.

De zonde.

Zonde is *al* wat niet is uit het geloof, en geloof losgerukt van het Woord leidt tot spiritualistische dweepzucht.

Geloof eerst wijl het Woord het zegt; breng het krachtens uw geloof in practijk; en *daarna* zult ge uit de bevinding aan de waarheid van dit Woord getuigenis geven.

»Zoo iemand wil deszelfs wil doen, *die* zal van deze leer bekennen of ze uit God is."

»Die zijn getuigenis aangenomen heeft, d. i. die begonnen is met Hem op zijn Woord te gelooven, die heeft daarna verzegeld dat God waarachtig is."

Die orde om te keeren: eerst te willen zien, om daarna te gelooven, is de vernietiging zelve van het geloof.

Wat gij aanneemt, wijl het met uw zienswijs overeenkomt, hield op voorwerp van geloof te zijn.

De grond van ons geloof moet in ons vertrouwen op den Persoon liggen.

Het Woord moet geloofd, niet wijl het naar inhoud zoo schoon was, maar wijl het zijn Woord is, wijl *Hij* het sprak.

Dit passen we ook op *het vasten* toe.

De vraag voor ons is niet, of wij de profijtelijkheid van het vasten inzien; ook niet of het door misbruik in superstitie kan overslaan; veel min of het in den smaak van onze leidende mannen valt; maar uitsluitend: *Is het naar de Schrift?*

Of wilt ge breeder omschreven:

Komt het in Gods Woord voor?

En zoo ja, welke plaats bekleedt het in de wereld van levensgedachten, die de Schrift ons van Godswege bracht?

Komt het in die heilige gedachtenwereld voor als iets afkeuringswaards, als iets dat te mijden is, daar vloek van druipt en de ziele onder omkomt?

Of wel, treedt het daarin voor u als iets onverschilligs; een practijk die, gedaan, niet nut en, nagelaten, niet schaadt; een handeling, waar geen zedelijke zijde aan is; een gewoonte zonder beteekenis voor de eere Gods en het heil uwer ziel?

Of eindelijk, wordt in dat Woord het vasten u voorgesteld als prijslijk; een daad die uitvloeisel van hooger leven is; geschikt tot de godzaligheid, en deswege, voor wie God zoekt, van waardij?

Korter gezegd: Wordt in Gods Woord het vasten afgekeurd, niet gekeurd of goedgekeurd?

Zoo het eerste, dan doolden onze vaderen, die het vasten aanprezen, en waren ze in die aanprijzing niet te eeren, maar te laken.

Zoo het tweede, dan raakt het de consciëntie niet, en is geen bespreking waard.

Maar ook, indien het laatste, dan zagen onze vaderen juist; dan zijn wij op een doolweg; en is het de plicht

van een iegelijk (leek of leeraar), die *in Gods Woord* gelooft, om de practijk des vastens, naar de wijze door God verordend, weer in eere te brengen.

Op den voorgrond sta hierbij, dat we geen woordenspel bedoelen.

Als we van *vasten* spreken, bedoelen we wezenlijk *vasten.*

Gesteld dus al, dat iemand ons toegaf wat we uit Gods Woord zullen voortbrengen; maar om ons ten slotte toe te voegen: »Mits dit alles verstaan worde van doorgaande ingetogenheid en matige leefwijs!" dan zou blijken, dat we vlak tegenover elkander stonden.

Er moet klaarheid en waarheid ook in onze Schriftuitlegging zijn.

Men mag niet telkens het eene onder het andere schuiven en alle begrippen dooreenmengen.

»Matigheid" en »Vasten" zijn twee uiteenloopende begrippen.

»Matigheid" ziet op onze geheele manier van leven, niet nu of dan, maar aldoor.

»Matig" moet een Christen altijd wezen.

Hij zondigt zoo dikwijls hij het niet is.

»Vasten" daarentegen geschiedt slechts enkele malen, niet al de dagen onzes levens, maar op zekere bepaalde dagen. Reeds de natuur verbiedt het aldoor vasten. Meestal *niet* te vasten is dus evenzeer plicht, als meestal *niet* matig te zijn zonde is.

»Altijd matig" is van God geboden.

»Altijd vasten" zou overtreding van het zesde gebod zijn.

Twee dermate uiteenloopende begrippen te verwarren verraadt derhalve geen zin voor waarheid, en wie van »vasten" spreekt, doet te kort aan de eerlijkheid der taal, indien hij daarmeê iets anders bedoelt dan: *het tijdelijk niet nemen van spijs of drank, die men gemeenlijk wel gebruikt, uit beweegredenen van godsvrucht.*

Zoo dacht ook Calvijn er over waar hij schrijft:

»Maer opdat men in den naem niet dwale, zoo laet ons beschrijven wat vasten zij. Want wy en verstaen daerdoor niet alleenlick maticheit ende gesparicheyt in spijze, maer wat anders. Het leven der Godsalighen moet wel met soberheyt ende gesparicheyt gematicht zijn, opdat het in zijn ganschen loop een schijn des vastens uytgeve. Maer daer is bovendien een tydtlick vasten, te weten als wy uit de gewoonlicke wyze van leven onszelven yet onttrecken, hetzy voor eenen dach, hetzy voor eenen vasten tydt, ende ons zelven een strenger ende nauwer mate in spijze ende dranck gebieden, dan wy gewoon zijn. Ende dit is geleghen in drie dinghen, te weten, in de tijdt, in de qualiteyt of hoedanicheden ende in de mate der spijse."

Is het niet, alsof Calvijn vooruit de vervluchtiging van het begrip van *vasten* voorzien en gevreesd heeft, en stemt men niet toe, dat met Calvijns besliste uitspraak elke poging is afgesneden, om het vasten in soberheid des levens te verwateren?

Wat dan wordt ons van dit vasten naar eigenlijke beteekenis, in Gods Woord geleerd?

II.

HET VASTEN NAAR DE SCHRIFT.

> Nu dan, spreekt de Heere, bekeert u tot Mij met uw gansche hart en dat met vasten en met geween en met rouwklagen.
> Joël 2 : 12.

De vraag, die voor ons alles afdoet, is ook ten aanzien van het vasten: *Wat wil de Heere in zijn Woord?* Wordt het vasten in de Heilige Schrift, als onverschillig *in het midden gelaten*, als bijgeloovig *afgekeurd*, dan wel als dienende ter godzaligheid *aangeprezen?*

Ter beoordeeling van deze vraag sla men 1°. al aanstonds Exodus *vier en dertig*, één Koningen *negentien* en Mattheus *vier* op.

De drie grootschte figuren van den Thabor, de gestalten die op den berg der verheerlijking zich aan het oog der discipelen ontdekken, de drie dragers bij uitnemendheid van de goddelijke Openbaring, kenden in hun leven, naar de Heilige Schrift ons meldt, een wonderbaar, een buitengewoon, een gansch raadselachtig veertigdaagsch vasten.

Van onzen Heer en Heiland lezen we, dat, »*toen hij veertig dagen en veertig nachten gevast had*, hem ten laatste hongerde" (Matth. 4 : 2).

Van Elia desgelijks in 1 Kon. 19 : 8: »Zoo stond hij op en at en dronk *en ging door de kracht van dezelve spijs veertig dagen en veertig nachten* tot aan den berg Gods, Horeb."

En evenzoo van Mozes, zie Exod. 34 : 28: »En hij was aldaar met den Heere, *veertig dagen en veertig nachten, hij at geen brood en dronk geen water.*" Een feit door Mozes in zijn afscheidsrede aan Israël in dezer voege vermeld: »Als ik op den berg geklommen was, om te ontvangen de steenen tafelen, de tafelen des Verbonds, dat de Heere met ulieden gemaakt had, *toen bleef ik veertig dagen en veertig nachten op den berg, at geen brood en dronk geen water*" (Deut. 9 : 9).

Dat een vasten van bijna *zes* weken ons daarmeê zou zijn voorgeschreven, ontkennen we. Het was, zoo bij Jezus, als bij Mozes en Elia, daartoe een te *buitengewone* gebeurtenis, dan dat ze ons ten regel zou gelden. Om veertig dagen te *kunnen* vasten, is een wonderbare ondersteuning van goddelijke kracht onmisbaar. Nergens wordt in de Schrift gezegd, dat we op het te hulp komen van die wonderbare kracht rekenen kunnen. Zonder stellige belofte Gods ze in te wachten, ware roekeloos, een verzoeken van den Heere. En ook het strenge, volstrekte vasten van den Horeb en de Woestijn in een gedeeltelijke onthouding van enkele spijzen om te zetten is een willekeurige beperking aanbrengen, waartoe niemand recht heeft en die elken samenhang met dit wonderbare vasten verbreekt.

Dit neemt intusschen niet weg, dat, afgezien van

den duur en de lengte van tijd, het vasten, zelfs in zeer strengen zin, van Jezus, van Elia en van Mozes vermeld wordt, niet als iets onverschilligs, maar als iets dat samenhing met den geestelijken strijd, dien ze in den Naam des Heeren bestaan hebben; niet als iets dat ter zake niet afdeed, maar als een hoogst opmerkelijke gebeurtenis in een der gewichtigste oogenblikken van hun leven; veel min als iets, dat naar bijgeloof zweemen zou, maar als een daad der onthouding, waarin de goddelijke Naam verheerlijkt werd. Dit blijkt bij *Mozes*, want hij *vastte* terwijl hij op den berg in de tegenwoordigheid des Heeren verkeerde; dit blijkt bij *Elia*, want de engel des Heeren had hem de spijze geboden, die hem tot *dit lange vasten* bekwaamde; en blijkt evenzeer bij *Jezus*, want toen hij *vasten* zou was hij in de woestijn geleid door den Heiligen Geest.

2. *Ten tweede* lette men er op, dat Jezus zelf zich herhaaldelijk in goedkeurenden zin over het vasten heeft uitgelaten.

Met het bidden en aalmoezen doen stelt Jezus in de Bergrede *het vasten* op één lijn; beveelt door het misbruik te wraken, het gebruik aan, en geeft ons zelfs een voorschrift hoe hij wil dat het vasten door ons zal beoefend worden.

»En wanneer gij vast, zoo toont geen droevig gezicht, gelijk de geveinsden; want zij mismaken hunne aangezichten, opdat zij van de menschen mogen gezien worden, als zij vasten. Voorwaar, ik zeg u dat zij hunnen loon weg hebben.

»Maar gij, als gij vast, zalft uw hoofd en wascht uw aangezicht, opdat het van de menschen niet gezien

worde, als gij vast, maar van uwen Vader die in het verborgen is" (Matth. 6 : 16 env).

3. *Ten derde* legge men er den nadruk op, dat Jezus uitdrukkelijk en in de stelligste bewoordingen het vasten voor een daad des geloofs verklaard heeft, waaraan God uit genade een loon wil schenken.

Immers in Matth. 4 : 18 zegt de Heere ons met zoo vele woorden: »Als gij vast, vast zóó dat het niet van de menschen gezien worde, maar van uwen Vader die in het verborgen is, *dan zal uw Vader, die in het verborgen ziet, het u in het openbaar vergelden.*"

4. *Ten vierde* heeft Jezus het vasten aanbevolen als het vaak eenig afdoende wapen in den strijd met de machten van Satan.

»Dit geslacht vaart niet uit *dan door vasten* en bidden" (Matth. 17 : 21). Of gelijk de lezing nog sterker bij Marcus luidt: »Dit geslacht kan *nergens door uitgaan dan door vasten* en bidden" (Marc. 9 : 29).

5. En *eindelijk*, heeft Jezus van zijne discipelen verklaard, dat ze zich van vasten onthielden, gedurende zijn verblijf met hem, maar dat zij vasten zouden na zijn heengaan.

»Kunt gij de bruiloftskinderen doen vasten, terwijl de Bruidegom bij hen is? Maar de dagen zullen komen, wanneer de Bruidegom van hen zal weggenomen zijn: *dan zullen zij vasten in die dagen*" (Luc. 5 : 34 en 35).

Resumeerend vinden we derhalve, 1. dat Jezus zelf gevast heeft; 2. dat hij de wijze van vasten geregeld heeft; 3. als een daad, die vergelding bij God verwerft en die derhalve Gode welgevallig is, heeft voorgesteld; 4. het vasten in den strijd tegen den Satan heeft aanbevolen; en 5. als geestelijke levensuiting

van zijn Kerk, na zijn heengaan, heeft geprofeteerd.

Die profetie is door de houding der eerste kerk, *blijkens de Apostolische schriften*, niet gelogenstraft.

In het korte boek der Handelingen wordt ons niet minder dan drie malen van een vasten der discipelen van Jezus bericht, steeds in goedkeurenden zin, als practijk der godzaligheid.

a. In Hand. 13 : 2 van de gemeente in Antiochië, dat zij *vastten* en *baden*, en dat in dien tijd *des vastens* de Heilige Geest aan de opzieners der gemeente een buitengewone openbaring schonk.

»En als zij den Heere dienden *en vastten*, zeide de Heilige Geest: »Zondert mij af beiden Barnabas en Saulus."

b. In Hand. 13 : 3. Na het bevel tot afzondering van Paulus en Barnabas ontvangen te hebben, nemen de leeraars der Antiochische gemeente hun toevlucht opnieuw tot bidden *en vasten*, om de meening des Geestes te verstaan.

»Toen vastten zij en baden zij, en hun de handen opgelegd hebbende, lieten zij hen gaan".

c. In Hand. 14 : 23 blijkt dat Paulus het aanstellen van leeraars in de verschillende gemeenten vooraf liet gaan door een algemeen vasten.

»En als zij hun in elke gemeente ouderlingen verkozen hadden met opsteken der handen, gebeden hebbende *met vasten*, bevalen zij hen den Heere, in welken zij geloofd hadden".

Even stellig heeft Paulus door *voorschrift* en *voorbeeld* de toekomende kerk het vasten aanbevolen.

Door *voorschrift*, als hij in 1 Cor. 7 : 5 zegt: »Opdat gij u *tot vasten* moogt verledigen"; en door *voorbeeld*,

als hij in 2 Cor. 6 : 5 meldt: »Als dienaars van God maken wij ons zelven in alles aangenaam in arbeid, in waken, *in vasten*"; en evenzoo in 2 Cor. 11 : 27: »In arbeid en moeite, in waken menigmaal, in honger en dorst, *in vasten* menigmaal, in koude en naaktheid."

Tijdens *Jezus' komst op aarde* was het vasten als practijk der godsvrucht onder de vroomsten onder *Israël* en de uitnemendsten der *proselieten* gebruikelijk. Strekke voor Israël de profetesse Anna, voor de proselieten de hoofdman Cornelius ten bewijze.

Van *Anna* lezen we, Luc. 2 : 37, »dat ze niet week uit den tempel *met vasten* en bidden, God dienende dag en nacht"; en van *Cornelius*, Hand. 10 : 30: »En Cornelius zeide: »Over vier dagen *was ik vastende* tot deze ure toe en te negender ure bad ik in mijn huis."

En beide wordt blijkbaar goedgekeurd; want aan de *vastende* Anna valt de aanschouwing van het kindeke Jezus in den tempel ten deel, en aan den *vastenden* Cornelius verschijnt een engel des Heeren, om hem in naam des Heeren aan te zeggen, dat zijn *met vasten verzelde* gebeden verhoord zijn bij God.

In *de schriften der profeten* vindt men evenals in de Bergrede eenerzijds een *aanbeveling* van het vasten op zichzelf en anderzijds een *bestrijding van de misbruiken*, die bij het vasten waren ingeslopen.

Het vasten wordt aanbevolen *in den naam des Heeren;* b.v. in Joël 2 : 12: »Nu dan ook, *spreekt de Heere*, bekeert u tot Mij met uw gansche hart en dat *met vasten* en met geween en met rouwklagen, en scheurt uw hart en niet uwe kleederen, en bekeert u tot den Heere uwen God, want Hij is genadig en barmhartig."

Evenzoo in Joël 1 : 14: »*Heiligt een vasten*, roept een verbodsdag uit, verzamelt de oudsten en alle inwoners dezes lands, ten huize des Heeren uws Gods, en roept tot den Heere!"

Ook in Joël 2 : 15: »Blaast de bazuin te Zion, *heiligt een vasten*, roept een verbodsdag uit!"

Voeg er bij Jeremia 26 : 9: »En het geschiedde dat zij in de negende maand *een vasten voor het aangezicht des Heeren uitriepen*"; waarbij uitdrukkelijk vermeld staat (vs. 8), »dat ze dit deden naar alles wat de profeet Jeremia geboden had."

Maar te gelijker tijd wordt, evenals in de Bergrede, door de profeten des Heeren geprotesteerd tegen het werktuiglijk bijgeloovig vasten.

»Ziet, ten dage *als gijlieden vast*, dan vindt gij uwen lust en gij eischt strengelijk al uwen arbeid. Ziet, tot twist en gekijf vast gij en om goddelooslijk met de vuist te slaan. *Vast niet gelijk heden* om uw stem te doen hooren op de hoogte. *Zou het zulk een vasten zijn*, dat Ik verkiezen zou, dat de mensch zijn ziel een dag kwelle; dat hij zijn hoofd kromme gelijk een bieze en eenen zak en asch onder zich spreide? *Zoudt gij dat een vasten heeten* en een dag, den Heere aangenaam? *Is niet dit het vasten*, dat Ik verkies, dat gij losmaakt de knoopen der goddeloosheid, dat gij ontdoet de banden des juks, en dat gij vrij loslaat de verpletterden en alle juk verscheurt" (Jesaia 58 : 4—6)?

En in gelijken zin in Jeremia (14 : 12): »Bidt niet voor dit volk, *want ofschoon ze vasten*, Ik zal naar hun geschrei niet hooren."

Dat overigens de profeten zelf, ook in eigen zielsnood, de toevlucht tot de practijk des vastens namen,

toont o. a. Daniëls voorbeeld, van wien we (in 9 : 3) lezen: »En ik stelde mijn aangezicht tot God, den Heere, om Hem te zoeken met het gebed, en smeekingen *en vasten* en zak en asch!"

Schoon ligt het bevel tot vasten en afsnijding van werktuiglijk misbruik saâmgevat in de uitdrukking door *de Mozaïschs wet* voor het vasten gebezigd.

Het heet daar: »*een verootmoedigen van de ziel.*"

Zoo in Lev. 16 : 29: »En dit zal voor u een eeuwige inzetting zijn: gij zult in de zevende maand, op den tienden der maand, *uwe zielen verootmoedigen* en geen werk doen; inboorling noch vreemdeling, die in het midden van u verkeert."

Er is hier sprake van den grooten Verzoendag, den eenigen dag, die door de wet van Mozes als jaarlijks terugkeerende vastendag was voorgeschreven; en nimmer is er van dezen dag der boete en der rouwe in de *Thorâh* sprake, of steeds wordt het vasten uitgedrukt met dienzelfden term: *het verootmoedigen van de ziel.* Vergelijk Lev. 16 : 31, Lev. 23 : 27 en 32, en Numeri 29 : 7.

Dat hiermeê intusschen het losse vasten op andere dagen, als we ons zoo mogen uitdrukken, niet wordt uitgesloten, blijkt b. v. uit Num. 30 : 11—16, waar sprake is van *vastensgeloften der vrouw*, die in botsing konden komen met den wensch van haar man; geloften die door Mozes, verre van afgekeurd te worden, veeleer onder den regel van het goddelijk gebod worden gebracht.

Op dien grond geschiedt van een vasten, 'tzij door geheel Israël, 'tzij door particuliere personen, niet minder dan tien malen *in de geschiedkundige boeken*

des Ouden Testaments melding. Melding niet in de dagen van hun voorspoed of murmureering, maar als de ziele hun benauwd werd en ze zich verootmoedigden voor den Heere. Melding, niet als gevolgd door vloek of afkeurend oordeel, maar als niet zelden achtervolgd met uitredding en den zegen der gebedsverhooring. Kortom, melding als van een schakel in het geestesleven bij zijn overgang uit toestanden der bedruktheid in toestanden van begenadiging. »Toen riep ik *een vasten* uit, schrijft Ezra (8 : 21), opdat wij ons *verootmoedigden* voor het aangezicht van onzen God, om van Hem te verzoeken eenen rechten weg voor ons en voor onze kinderkens. Alzoo *vastten* wij en verzochten zulks van onzen God *en Hij liet zich van ons verbidden.*"

Kan het na dit overzicht nog twijfelachtig zijn, of de practijk der godzaligheid, die we vasten noemen, en waarvan bleek dat Mozes ze gebood, Israël ze beoefende, de profeten ze in den naam des Heeren bevalen, de vromen in Jezus' dagen ze in eere hielden, Jezus (met Elia en Mozes) ze in eigen persoon en door zijn woord bevestigd en als vergelding bij God hebbende, voorgesteld heeft, en die eindelijk door Apostelen aanbevolen en door de eerste Christenen toegepast is, — kan het nog twijfelachtig zijn, zoo vragen we, of het een practijk der godzaligheid naar den eisch van Gods Woord is en diensvolgens door Hem gewild?

III.

DE LEER ONZER VADEREN.

> Ziet, zoo zou ik trouwloos zijn aan het geslacht uwer kinderen. Ps. 73 : 15.

Onze vaderen hebben de godvruchtige practijk van het vasten hersteld in haar oorspronkelijke zuiverheid, d. w. z. ontdaan van de menschelijke bepalingen, waaronder Rome den ernst van het vasten had doen te loor gaan, en daardoor weer doen uitkomen wat naar den eisch van Gods Woord de practijk van een Gode welgevallig vasten was.

Luther, Calvijn, al onze Reformatoren, geheel het geslacht der vrome helden, die onze strijden gestreden hebben, behielden het vasten in dien gezuiverden vorm, ook voor zichzelf, ook in hun persoonlijk leven, bij.

In alle kerkelijke verordeningen, 'tzij van Lutherse, 'tzij van Hervormde zij, wordt het vasten als bestanddeel van de practijk der godzaligheid aangeprezen, soms bevolen.

Bij volksrampen, bij de uitbreking van verkeerdheden in de Kerk, ook bij de beroeping van een

predikant, werd zelfs een *algemeen vasten* uitgeschreven.

Van den naam »bededag" is de bijvoeging VAST- *en bededagen* bijna onafscheidelijk; ze vloeit er nog op ieders lippen meê saâm.

Thans daarentegen is het zoo ver gekomen, dat op hoogst enkele uitzonderingen na niemand het vasten meer uit eigen beoefening kent; het bijna niemand meer heugt, dat hij 't zijn vader of moeder zag doen; en zelfs in de benardste oogenblikken niemand het denkbeeld invalt, om weêr op 't voetspoor onzer vaderen tot een *vast- en bededag*, in steê van tot kerkelijk gewoel, onze toevlucht te nemen.

Als in de oudste kerk der gereformeerden een twist onder de broederen uitbrak, schortte men de bediening van het heilige Avondmaal des Heeren op totdat de broederen weêr verzoend waren en hield inmiddels vast- en bededagen als middel ter verootmoediging.

Thans kibbelt men voort over de vraag aan wie de schuld ligt, en gaat voorts onverzoend zijns weegs, onverzoend soms zelfs zijn weg naar de tafel des Heeren.

Staat onze aan het vasten ontwende tijd daarom geestelijk zooveel *hooger* dan die onzer vaderen, die het vasten nog beoefenden?

Wat oordeelden onze vaderen er van? Ziehier Calvijns oordeel:

»Een heilig en behoorlijk vasten heeft drie einden: want wij gebruiken het om ons vleesch te temmen en te kastijden, opdat het niet te dartel zij, of om bekwamer tot gebeden en heilige gedachten te zijn, of opdat

het zij een getuigenis onzer vernedering voor God, als wij willen onze schuld voor God belijden. Het eerste einde heeft zelden plaats in eenen algemeenen vastendag, omdat aller menschen lichamen niet eenszins gesteld zijn, daarom betaamt het beter sommiger menschen vasten. Het tweede einde dient alleen in het gemeen en ook eenen iegelijken bizonder: want het is zoowel der gansche gemeente noodig, dat zij zichzelve tot gebeden bereide, als een iegelijk geloovige.

»En het derde einde ook desgelijks: want het geschiedt somtijds dat God een volk slaat met krijg of pest, of eenige ellende. In zulke algemeene straf moet het gansche volk zijn schuld bekennen. En is het dat de hand des Heeren iemand bijzonder slaat, die moet ditzelve alleen of met zijn huisgezin doen. Dit is voornamelijk gelegen in de gezindheid des harten. Want als de geest en het hart gezind is gelijk het betaamt, zoo kan het nauwelijks wezen zonder een uitwendig getuigenis te geven: en dit dan allermeest, als het geschiedt tot gemeene stichting, opdat zij, al hun zonde openbaarlijk belijdende, Gode den lof der rechtvaardigheid geven en elkander onderling een iegelijk door zijn exempel vermanen."

Vasten alzoo met een drieledige bedoeling: 1. om het vleesch te temmen, 2. om ons te bereiden voor onze gebeden, 3. als afschaduwing van onze vernedering voor den Heere.

Dit vasten nu moet in de eerste plaats, zoo meldt hij, door de gansche gemeente en eerst in de tweede plaats particulier door den enkelen persoon gehouden worden:

»Hierom wordt het vasten, hetwelk een teeken der

vernedering is, gewoonlijker gebruikt van de gemeente in het gemeen, dan van sommige menschen bizonder: hoewel het (gelijk voorzegd is) der gansche gemeente en eenen iegelijken bizonder gemeen is. Daarom zooveel de discipline daarvan wij nu handelen, aangaat: zoo wanneer men moet om eenige groote zaak bidden, zoo ware het nut vasten en bidden te gebieden.

»In dusdanig vasten hebben zij niet anders aangezien, dan omdat zij zouden bekwamer en vaardiger worden om te bidden. Dit bevinden wij voorwaar wanneer de buik vol is, zoo is het hart noch de geest niet zoozeer opgeheven tot God dat men kan ernstig en met vurige beweging tot bidden genegen worden en daarin volharden.

»Wederom is het dat er pestilentie, of honger, of krijg, of eenige ellende schijnt in eenigen lande of volke voorhanden te zijn, zoo behooren de pastoren ook dan de gemeente te vermanen tot vasten en bidden, om den toorn Gods ootmoediglijk af te bidden. Want als God eenig perikel laat verschijnen, zoo geeft Hij te kennen, dat Hij zich zelven tot wraak beroert en eenigzints wapent.

»Daarom gelijk voor tijden de misdadige menschen plachten den baard te laten wassen, zwarte kleederen aan te doen, en zichzelven ootmoediglijk te vernederen, om barmhartigheid van den rechter te verkrijgen; alzoo ook, als wij voor den richtstoel Gods beschuldigd zijn, zoo is het ook der eerlijkheid Gods betamelijk en der gemeene stichting bevorderlijk en ook onszelven nut en zalig, dat wij met jammerlijke uitwendige bewijzinge onzer droefheid, zoeken zijne strengigheid af te bidden."

Het vasten was niet beperkt tot *den tijd der schaduwen*, maar raakt ook wel terdege óns:

»De assche en de zak betaamde mogelijk dien tijde meer dan den onzen, maar de samenroeping en vergadering, en weenen, en vasten, en dergelijke dingen, dienen ook zonder twijfel onzen tijd zoo wanneer de gelegenheid onzer zaken dat alzoo eischt. Want dewijl het een heilige oefening is, om zich zelven te vernederen, en de vernedering te bewijzen; waarom zouden wij die minder gebruiken dan het Joodsche volk in gelijken nood?"

Of het dan geene ceremonie was, die met de komst van Christus is voorbijgegaan?

»Antwoord. Ja zij is ook nog heden den geloovige een zeer goed behulpsel, en eene nutte vermaning gelijk zij altijd is geweest om zichzelven te verwekken, opdat zij door hun overgroote zorgeloosheid en onachtzaamheid God niet meer en meer tergen, als zij van Hem gekastijd worden. Daarom als Christus zijne apostelen ontschuldigt dat zij niet vasten, zoo zegt hij niet dat het vasten zij ganschelijk weggenomen: maar stelt het uit tot ellendige en droevige tijden. De tijd zal (zegt hij) komen, dat de Bruidegom zal van hen weggenomen worden."

Het vasten zelf regelt Calvijn in dezer voege:

»Daar is een tijdelijk vasten, te weten als wij uit de gewone wijze van leven onszelven iets onttrekken, hetzij voor eenen dag, of voor een zekeren tijd, en onszelven een strenger en nauwer mate in spijs en drank gebieden dan wij gewoon zijn. En dit is gelegen in drie dingen, te weten: in den tijd, in de qualiteit of hoedanigheid en in de mate der spijs. Bij

den tijd versta ik, dat wij nuchter die werken volbrengen, om dewelken wij voornemen te vasten. Gelijk als iemand vast om des gemeenen gebeds wil, die blijft zonder eten totdat het geëindigd is. De qualiteit of hoedanigheid is daarin gelegen dat wij, alle lekkere spijs vermijdende en met slechte spijs tevreden zijnde, de keel niet verwekken. De mate is daarin gelegen dat wij gespariglijker en minder eten dan wij gewoon zijn: en alleen tegen den nood en niet tot lust."

Zijn waarschuwing tegen misbruik eindelijk betreft een viervoudig gevaar: 1. het vasten met den mond zonder vasten in het hart; 2. dat men in het vasten op zichzelf iets verdienstelijks zoeke; 3. dat men het vasten overdrijve; en 4. dat men het gemis van enkele spijze door het gebruik van nog geuriger spijze vergoede:

»1. Het voornaamste is, dat zij altijd drijven dat Joël leert, te weten dat men moet het hart en niet de kleeren scheuren; d. i., dat zij het volk vermanen, dat het vasten in zichzelven niet zeer groot bij God geacht wordt, tenzij dat de inwendige beweging en gezindheid des harten, een waarachtig mishagen der zonde, en zijn zelfs waarachtige verootmoediging en waarachtige smart uit de vreeze Gods daarbij zij. Ja dat het vasten om geen andere oorzaak nut is, dan omdat het tot deze dingen een behulpsel is.

»2. Boven desen moet men noch een ander quaet dat ten desen seer na is, grootelic schouwen, te weten: dat wy niet en achten dat het vasten sy een Godsdienst ofte een werck, dat de ghenade Gods soude verdienen. Want dewyle het in hemselven noch goet

noch quaet en is, en niet vorderlic en is, anders dan tot die eynden, dewelke men daer in moet aensien, so ist een seer schadelicke superstitie, dat men vermengt met de wercken, die God geboden heeft, ende die in haar selven sonder eenich ander aensien noodich syn.

»3. De derde dwalinge en is niet so Godloos, maer is nochtans sorgelick, te weten, dat men het vasten te strengelic eyscht, als een uit de voornaemste Godlicke wercken, ende dat men 't met onmatighen lof alsoo verheft, dat de menschen meynen wat groots gedaen te hebben, als sy gevast hebben.

»4. Daer toe zijn ooc godloose meyningen gecomen, d'een boven d'ander totdat men in de diepte aller dwalingen gecomen is. En op dat geen boosheyt achter gelaten en worde, so hebben sy onder een seer ongeschict decsel begonnen met God te spotten. Want de lof des vastendaechs wordt in de alderuitnementste en leckerste spyse gesocht; geen leckernye en can dan genoech zijn, te geene andere tyde en heeft men so overvloedige noch soo menigherley noch soo soete spyse.

»Met sulcke en so lustich een tafel meynen sy bequamelic Gode te dienen."

Deze uiteenzetting in Calvijns vierde boek van zijn *Institutie* is zoo afdoende, breed opgezet en elken twijfel opheffende, dat latere getuigen schier overbodig zijn. Te meer daar ieder die ooit Joh. à Marcks *Merch der heilige Godgeleerdheid* inzag, weet hoe ook nog in de laatste tijden van den bloei onzer kerk op dat *vasten* nadruk werd gelegd.

Toch willen we als ten overvloede den lezer nog een getuigenis uit den hoogsten bloeitijd van onze Neder-

landsche kerk voorleggen in de woorden van den hoogleeraar Maastricht, die in de dagen van Willem den Derde aan de Utrechtsche Academie schitterde. Kon bij Calvijn nog het vermoeden rijzen, of wellicht nawerking van den Roomschen zuurdeesem hem belet op doortastende wijs met de Roomsche inzettingen te breken, bij Maastricht valt ook die bedenking weg. Hij was uit het vierde geslacht na de Hervorming, had een Gereformeerde kerkpractijk van meer dan een eeuw achter zich, en had in de Gereformeerde gezinnen de vruchten van deze practijk der godzaligheid gezien.

Hoe hoog nu Van Maastricht het vasten nog stelt, blijkt reeds terstond uit deze definitie:

»Het vasten hieten wy billijck eenen godsdienst, die ons van God voorgeschreven is tot zijn verheerlijking. Van God voorgeschreven, zeg ik, want anders zoude zij geen godsdienst zijn, maar een eigenwillige dienst, en eene verdoemelijcke bygeloovigheid."

Het beloop van het vasten deelt hij in drie stukken: 1°. de voorbereiding er van, 2°. het vasten zelf, en 3°. de nawerking.

Van het eerste: *de voorbereiding tot het vasten* schrijft hij:

»De plichten omtrent het godsdienstig vasten betreffen ten eerste de *voorbereiding* er toe, door welke men

a. in tijds en vooraf te overwegen heeft de oorzaken van den bevolen vastendag, dewelke zijn zekere zware en buitengewone Oordeelgerichten van Godt, welke die zijn, en hoe groot en hoedanig die zijn, en de oorzaken, die deze Oordeelgerichten van den Hemel afhalen, onze zonden, 2 Chron. 20 : 3, met welke te

overdenken wij ons moeten bezig houden zoo lange tot dat ons harte binnen in ons als smelte.

b. Onze tijdelijke bezigheden moeten wij al vroeg opschorten, om daardoor in de plichten van ons godsdienstig vasten niet gehindert te worden, Levit. 23 : 28.

c. Wij moeten ons bevlijtigen, om behoorlijk geschikt te zijn tot de plichten, die op den vastendag zelven te verrichten zijn, om die hartelijk en aandachtig te verrichten, 1 Kon. 8 : 33.

d. Alle vertrouwen op eenigerhande andere middelen hebben wij afteleggen, en hetzelve te stellen allenelyk op Gods barmhartigheit en almacht, 2 Chron. 16 : 9, Psalm 71 : 16."

Over de plichten van *het vasten zelf* merkt hij op, dat ze moeten bestaan:

»*a.* In eene verootmoediging van ons zelven voor God, van wegen onze zonden en Godts oordeelen, die daaruit ontstaan, Joël 2 : 13, Jerem. 31 : 19, Ezra 8 : 21. Deze verootmoediging betreft deels het lichaam, en gebiedt (1) de onthoudinge van alle lichamelyke vermakelykheden, die anderzins niet ongeoorlooft zyn, Joël 2 : 16, Jes. 58 : 3.

Insgelyx (2) de onthoudinge van alle spyze en van allen drank. Voor zooverre te weten, wij zonder nadeel van onze gezontheit vermogen, Ezra 10 : 16. Wijders eene onthoudinge van alle kleder-opschik en pracht; overmits die geenzins gevoegelyk is voor eene verootmoediginge, Jes. 22 : 12, deels ook en wel voornamelyk betreft deze verootmoediging de ziel, door eene diepe droefheit over de zonden en over Godts Oordeel-gerichten die uit dezelve ontstaan, Joël 2 : 13, Psalm 51 : 19.

b. In eene verzoenig met Godt te maken over onze zonden, die de Goddelijke Oordeel-gerichten over ons verwekt hebben; door welke Zoenmaking met Godt wy (1) deze onze zonden erkennen, en verfoeien en ons zelven deswegens veroordelen, Dan. 9 : 5, 1 Cor. 11 : 31, en (2) dezelve oprechtelyk belyden, Ezra 9 : 7, Nehem. 9 : 5 en 33; (3) vernieuwen door het gelove onze vriendschap met den gezegenden Middelaar, den Here Jezus, Dan. 9 : 17, Rom. 3 : 25; (4) door heilige Geloften ons verbinden tot het verlaten van de zonden, en tot het betrachten van deugden, Jes. 58 : 6, Psalm 66 : 13 en 14. Dit Godsdienstig vasten moet ook bestaan

c. In ene aanroepinge van den name des Heren; gelyk daarom zo een vastendag genoemt wort een *Bede-dag*, zie Joël 2 : 17, Ezra 8 : 21, 1 Kon. 8 : 33. Ook

d. In ene verbonds-vernieuwinge met Godt, 2 Kon. 23 : 2, 2 Chron. 15 : 12—16."

En eindelijk, over *de nabetrachting van het vasten* schrijft hij:

»De plichten van zulk een godsdienstig vasten betreffen ten derde de gevolgen of aanhangsels van het vasten, in welke de eerste plaatse wel voornamelyk hebben moet eene dadelyke Hervorming, die zonder uitstel ten spoedigste moet worden aangevangen in de Kerke, in den Burgerstaat, in de Huisgezinnen en in elke byzondere perzonen. Nehem. 9 : 28, Richt. 10 : 16."

Hij onderscheidt het vasten in een vasten van enkele *personen*, van een geheel *huisgezin*, van een *gemeente* of van heel een *landskerk*:

»Dit godsdienstig vasten eindelijk kan, naarmate van de Goddelyke Oordeel-gerichten, viervoudig aangemerkt worden; te weten: of *Perzonelyk*, zo wanneer Godts

oordelen enen zekeren Perzoon tot het vasten roepen; of *Huisselyk*, zo wanneer Godts oordeelen op ene buitengewone wyze het een of ander Huisgezin in 't byzonder drukken; of *Kerkelyk*, zo wanneer de Goddelyke Oordeel-gerichten ene of andere byzondere kerk-gemeente treffen; of *Provinciaal*, of ook *Nationaal*, wanneer Godt zijne oordeelen uitstort over enig byzonder landschap of geheel volk."

De vrucht van dit vasten vindt hij daarin dat het:

»1o. een allerkrachtdadigst middel is om allerlei buitengewone rampen af te weren; en is het daartoe niet alleen nuttich, maar grootelyck noodzackelijk;

2o. het dient tot een godvruchtig vermaack voor de geloovigen;

3o. verkrijgt men door het vasten zeer gewenste bedienaers der kerken; en

4o. is zulk een vasten van groote nuttigheyt tot den waren dienst van God."

Tegen misbruik waakt echter Maastricht even sterk als Calvijn. Voor zes gevaren waarschuwt hij:

»*a.* Dat we den godsdienst niet bepalen in het vasten zelve, vermits het vasten alleen maar dient tot een middel om ons beter te bekwamen tot den dienst van God.

b. Dat wij ons wachten dat wij geen vastgestelde of statelijke tijden bepalen tot vastendagen.

c. dat wij niet berusten in het vasten zonder het wegdoen der zonde.

d. dat wij het vasten niet gebruiken tot hoogmoet maar tot ootmoet.

e. dat wij niet vasten om daardoor iets te verdienen.

en *f.* Dat wij het vasten niet stellen in eene ver-

kiezinge van zekere spijzen, maar in een geheele onthouding."

De godgeleerden onder onze lezers die het prachtige werk van den hoogleeraar *Voetius* over het Gereformeerde Kerkrecht kennen, weten dat niemand breeder dan deze uitnemende geleerde en geloovige saâm over het Gereformeerde vasten gehandeld heeft.

Uit dien hoofde besluiten we dit kort overzicht met een dubbel antwoord hoe men *de vastendagen* zal doorbrengen, het ééne van de Synode van Dordrecht in 1574, het andere van de Synode van Middelburg in 1581.

In het supplement der Acten van de Middelburgsche Synode leest men:

»Hoe men de Vastendagen houden sal?

»Antwoord: De gemeinte zal het gewoonlyck gebruick der spijzen mitsgaders de handelingen tot dezen leven dienende, onderlaten, en den ganschen dag tot omtrent den avond toe met het lezen ende aanhooren des Godlycken Woords, vierige gebeden ende andere heilige oefeningen toebrengen."

En in gelijken zin oordeelde men te Dordrecht in 1574:

»Op vast- en biddagen zal men eenerlei form houden op deze wijze: Eerstelick zal men de Ghemeente t' samenroepen ende eenige Tekst voornemen en verklaren. Item vierige gebeden voor en na gebruiken. Ende om sulcks beter te doen, 't volk tot onthouding van spijs en drank ende andere toegelatene dingen vermaanen; gelyck oock dat ze in den Tempel blijven."

Opmerkelijk is nog de bepaling van de Synode van 1578:

»Het zal raadzamer zijn het vasten op andere dagen dan op den Sondach te houden."

Volgens het getuigenis onzer historie lag in deze vast- en biddagen beter verweer tegen den vijand dan in de Delftsche en Amsterdamsche arsenalen.

Ook beter verweer tegen den »sielenvyand" dan in de schatkameren van vermaan en betoog.

IV.

DE PRACTIJK DER GODZALIGHEID.

Met vasten en bidden God dienende.
Luc. 2 : 37.

In de practijk der godzaligheid is het vasten slechts een krachtiger uiting voor de zielsklacht van den apostel: »*Ik, ellendig mensch, wie zal mij verlossen van dit lichaam des doods?*"

Het is in de ure des vastens de macht van het vleesch, die ons tegen de borst stuit; dat vleesch, dat om maar gevoed en gekleed en verzorgd te zijn bijna onzen ganschen dag inneemt; dat veeleischende, zich in het huiselijk leven als middelpunt stellende vleesch, waarom ieder draaft en alles slooft, en dat maar al te vaak oorzaak is dat er voor stil gebed en afzondering nauwelijks één halve ure op een ganschen dag overblijft.

»*Ik bedwing mijn lichaam en breng het tot dienstbaarheid*," schrijft Paulus, aldus de rollen omkeerende gelijk het lichaam zelf die liefst verdeelen wil. »Uw lichaam *meester* en gij de *dienstknecht!*" is het eind-

doel, waar het vleesch telkens heendringt, en in waarheid, ongelooflijk is het, hoever die toeleg zelfs in vrome Christelijke huisgezinnen soms slaagde.

Bereken zoo ge kunt wat deel van den tijd, ook in menig Christen-huisgezin, aan de aanschaffing, toebereiding, opdissching, voorzetting en tot zich neming der spijzen besteed wordt; wat onderdeel van de uren des daags aan de reiniging, aanschaffing en gereedmaking, herstelling, opmaking en versiering der kleederen heengaat; en bovenal welk deel van onze gedachten, overleggingen en gesprekken ook in de ure van betrekkelijke rust, als men eens, vrij van beslommering, nederzit, zich nog met spijs en kleeding, vooral bij moeder en dochters en dienstmaagden, blijft bezig houden, en oordeel zelf, of in zulk een gezin Paulus' roemtaal: »Ik breng het lichaam tot dienstbaarheid" wel als levensspreuk op den wand kan prijken.

»Weest niet bezorgd voor den dag van morgen, zeggende: »Wat zullen wij eten en waarmeê zullen wij ons kleeden?" Want *al deze dingen zoeken de heidenen!*"

Moet dan ook daarin de tegenstelling tusschen de heidensche familie en het Christelijk huisgezin niet spreken?

Kan het goed zijn, als wie ook, in een Christenhuisgezin levend, soms een week lang geen enkel rustig uur vindt om neder te zitten en rekenschap te houden met zijn ziel?

En toch, zijn er geen gezinnen, waarin die klacht wel vernomen werd; niet zonder grond vernomen werd; vernomen werd van moeders lippen, meer nog van de dienstmaagden der vrouw?

Doch ook afgezien van dit beslag, dat op onzen tijd

wordt gelegd, sluipt er bij het gebruik van spijs en drank en kleeding niet zelden een verkeerdheid in, die de macht van het vleesch over onzen geest ongelooflijk aanzet. Men ziet het sommigen zoo aan, dat ze gaan zitten om te eten; hun glas er zoo voor neêrzetten om nu eens te gaan drinken; en in kleedij een lust en welbehagen hebben, die verre boven het godvruchtig gebruik uit gaan.

Onze maaltijden moeten de hoogtepunten van ons huiselijk leven zijn; een disch met een feestelijk karakter, die uitdrukking geeft aan de éénheid van het huisgezin; een samen aanzitten van de huisgenooten, waarbij het minder om de rookende spijze dan om elkander te doen is; en nooit het gesprek om het eten, maar wel eens het eten onder het gesprek vergeten wordt.

Ook hiertegen wordt, helaas, al te veel gezondigd, ook wel aan den disch die nog met gebed geopend werd en waarbij na afloop de Bijbel op tafel kwam. Zoo al niet op de gewone dagen, dan toch op feestdagen. Als men menschen ziet; meende nu eens te moeten uithalen; de kelders hun schatten nu eens moesten uitgeven, — o, we zonderen allerminst de kringen van predikanten uit, maar klagen en vragen, of het dan nog altijd een heilige ernst des levens bleef, het lichaam een tempel van den Heiligen Geest?

Ja, waarom niet nog een stap verder gegaan; en waarom u de zeker stuitende, maar niettemin hoogernstige vraag voorgelegd, of ge, in weerwil van uw Christelijke belijdenis, u zoo ver vergeten hadt, dat ge berouw hadt over een teveel van spijs of teveel van drank, dat over uw lippen was gekomen?

Vloeit vlot het gebed in zulke dagen en uren van aardsche veelbezigheid?

Als disch en wijn en kleed het hart zoo telkens bezig houden, kan er dan godsvrucht, laat staan godzaligheid zijn?

Neen waarlijk, we zoeken geen stukske ook maar der godsvrucht in »raak niet en smaak niet en roer niet aan;" het komt niet in ons op een dienst van spijs en drank en kleeding in plaats te stellen van uw geloof, uw hoop en uwe liefde; van niets zijn we zóó wars als van een godsvrucht die zich veruitwendigen wil. Maar luistert wel toe. Niet daarvan, eer van het tegendeel spraken we. We zochten u aan uzelven te ontdekken, of niet úw dienst van het vleesch maar al te vaak het gebed verhinderd, uw liefde verkoeld, uw gemeenschap met uw Heiland verbroken had?

Is er tegen dát gevaar nu een natuurlijker geneesmiddel dan het vasten denkbaar?

Kent ge den Engelschen Sabbat, den Zondag, gelijk hij in Engeland, Schotland en Amerika wordt gevierd?

Maar immers dan ontvingt ook gij in de huisgezinnen dien zachten, weldadigen indruk, die de stilheid en soberheid des levens u gaf.

Geen gedraaf op de trappen; geen haastig loopen door de gangen; in en buiten de vertrekken de tred zoo rustig en zoo stil. Bijna niet gescheld. De keuken nauwelijks in beweging, de schoorsteen hoogstens even rookend, en op den gemeenschappelijken disch juist zóóveel van de eenvoudigste spijze, als om zonder gegeten te hebben toch geen honger te voelen opkomen noodig was.

Welnu, in dien trant, nog iets scherper doorgevoerd, waren de vasten- en bededagen van onze vaderen.

Soberheid in spijs en drank; soberheid in kleeding; onthouding van den arbeid; een stellen van de ziel voor God.

Soberheid in spijs en drank. Liefst algeheele onthouding, maar zonder dwang. Wien een onaangename gewaarwording af zou leiden van den Heere, die nam een stuk brood, een teug melks of wat meelspijze. De sterkere stelde den zwakkere geen regel. Het kindeke aan de borst gold voor de moeder als uitzondering. De kleine kinderen stelde men tevreden. Het was de volmaaktste vrijheid bij den oprechtsten toeleg om de behoeften van vleesch en lichaam zoover mogelijk tot zwijgen te brengen. Gekookt, gelijk men het noemt, werd er althans zulke dagen niet.

Ook in zijn kleeding sprak men de verootmoediging der ziel uit. Niet door in het oog loopende geringschatting van een kleed of uit een Farizeesche poging om een droef gelaat te toonen, maar toch om alle zelfbehagen aan sieraad en opschik en prachtige gewaden verre te houden.

Men rustte van zijnen gewonen arbeid. Ook hierop stonden onze vaderen streng, en om elke verleiding te weren hadden ze liefst, dat de gemeente het grooter deel van den vastendag in de kerken doorbracht; niet om den ganschen dag zich te vermoeien op één zelfde zitplaats, maar door ook in de uren tusschen de diensten een stille plek in het kerkgebouw in te nemen, waar men zich met zijn vrienden voor den Heere stelde en openlijk belijdenis deed van schuld.

Het was de *gemeente als zoodanig*, die op zulke

dagen bad en treurde, en daarom zag men liefst dat de gemeente als *een geheel* saâmbleef en als *een geheel* zich voor haar God stelde. Vandaar die aandrang, om zoo mogelijk niet naar zijn woning terug te keeren, maar saâm te blijven in aanbidding voor den Heere.

Huislijk ingesteld droeg dit vasten een gewijzigd karakter. Voor een enkel huisgezin hield men een vasten, óf in dagen van bitteren rampspoed, óf als door de zonde van één der leden of ook door twist en gekrakeel de heilige levenstoon verbroken was. Ze werd dan verordend door den vader als hoofd en priester des gezins, niet bij manier van straf, maar als breking in den stroom en tot »verootmoediging der zielen," gelijk Israël het noemde. Aan het einde van zulk een dag was bijna altijd vrede en heilige zin teruggekeerd en voor lange dagen de geest des gebeds hersteld.

Ook *persoonlijk* kwam dit vasten voor; als de verstoring van den vrede der ziel niet het huisgezin als zoodanig, maar een enkel lid betrof. Wat men vaak vernam, dat iemand, wien een bitter verdriet was aangedaan, *weigerde* dien dag te eten, of als hem een rouw overvallen was, dien dag geen spijze *kon* nemen; zóó zelfs dat men vaak hoort: »Het zou mij onmogelijk geweest zijn om iets te nuttigen!" gold bij dit vasten ook op godsdienstig terrein. Ook de smart over den verloren vrede Gods, de bittere grieving over het verdriet dat men den Heere met zijn zonde had aangedaan, kwam destijds vaak zoo machtig en overweldigend over de ziel, dat de lust om spijs te nemen verging, of ook dat men opzettelijk het nemen van spijs meed, om het vleesch zwak te houden en de stemming des ge-

moeds lager te stellen voor den Kenner der harten.

Nog komt zulk vasten voor.

Toch veel minder dan weleer.

Men is er aan ontwend. Men lacht er schier om. Velen zien vreemd op, als ze van vasten hooren. Ze dachten dat hoorde alleen bij de Roomschen thuis.

Och, het schijnt wel of de *hygiène* voor het lichaam thans heel het hoofd inneemt en men voor de *hygiène* der ziel elk offer verspild acht.

Zoo woedt de hartstocht teugelloos voort.

Al veel indien men nog slaaf van onberispelijk gedrag en fatsoen wil zijn.

Maar zielsgemeenschap met het Volzalig Wezen, och, wie dorst er nog naar?

We spreken nu niet van de loochenaars van 's Heeren glorie. Zij, armen, spelen met hun ijdele idealen!

Neen, de belijdende Christenheid hebben we op het oog. Onder die belijders hen zelfs, die *leven* kennen. En dan nog vragen we: Is de *vraag* voor onderhouding van uw zielsgemeenschap met den Eeuwige, naar verkwikking der liefde voor zijn aangezicht, naar een verzoende consciëntie voor het Hoogheilige Wezen metterdaad de hoofdvraag, die uw leven beheerscht?

Bepaalt ge daarnaar wat ge te doen, ook wat ge te laten hebt?

Stelt dat belang der ziel u de wet?

Regelt dat uw gangen?

En zoo niet, is er dan geen verachtering in genade?

Stel daar tegenover nu wat Leydekker van het vasten schrijft:

»Wat het vasten belangt, de *noodzakelijkheid* deszelfs is bij manier van een *middel* om het *berouw* te

bevorderen of te betuigen. Want het is een betooning van onze *nederigheid* en *onweerdigheid*, en het strekt tot een *geestelijke* wraak over de *zonde* en tot *dooding* van het *vleesch*, mits haar het *voedsel* onttrokken wordt, waaruit deszelfs *begeerlijkheid* ontspruit (Joël 2 : 12). Zulks dat men het *vasten* bij den raad der *medicijnen*, waardoor de onthouding van spijze den zieken geraden wordt, mag vergelijken. Het vasten derhalve behaagt *God* niet door zig *zelf*, maar ten opzichte van haar *doelwit* en *uitwerking* en behoort niet tot genoegdoening voor de zonde, maar alleen tot kruisinge van het vleesch" 1).

Ook deze zinsneê uit de *Bekèntenisse des Christelycken Gheloofs* van 1586, te Leiden, bij Jan Paedts Jacobson uitgekomen:

»Die zeggen wij dat zij eer vasten, die van hun natuurlijcke behoefticheyt afbreecken, en haer selven strenghere onthoudinghe dan zij gewoon zijn, voor eenen sekeren tijt opleghen. Niet, alsof het een gedaente van Godsdienst ware: maar voor so vele het gheschiet om eens beteren eyndis wille. (Augustinus in den 2 boeck over de maniere der Manicheeën, C. 13 ende in den 30 boeck tegen Faustus) namelyc, op dat ons wulpsch vleesch door de honger als getemd wordt (1 Cor. 9 : 25, 26, 27). Of op dat wij ons te rechts innigher met de begheerte des herten, tot het vurich gebedt bereyden (Luc. 2 : 37, Act. 13, 14, 23). Oft, opdat wij ons gantsch en gheheel met een ootmoedighe ghebrokene siele, voor Gods voeten nederwerpen, en ook door uitwendige ghetuygenisse ons selven ende onsen

1) *De verborgenheid des Gheloofs*, enz. door M. Leydekker, p. 398, XXI.

naesten, tot oprecht berouw ende leedwesen versoeken (Joël 2 : 14, 15; 1 Sam. 7 : 5, 6 ende elders door gaens). Eyndelijck, so en ghebieden wij gheenen sekeren gesetten vastendach, want dat meer Jodisch dan Christelyck is (Euseb. in zijn eccl. histor. in de 5 boek cap. 18): maar aangaende het besonder vasten, is ons ghenoech dat wij elck vermanen, wat men behoort te doen, of te laten. Ende het ghemeen overal vasten aangaende so wanneer de tijt ende de aanstaande jammer, door onse sonden wel verdient dat eyscht, duncket ons billick ende oorbaarlyck te wesen, dat alsulck vasten door authoriteyt der kerckendienaers, ende der Godvruchtighe wereldlycke ouerheyt, int ghemeyne oueral gheboden worde" 1).

En zegge men ons dan, of in dit gezuiverde vasten niet een middel geboden was, dat veler ziel weer inleidde in de volzalige gemeenschap.

Toch is hiermeê niet alles gezegd.

Er ligt in het vasten *ook* een geloofsmysterie.

Daarover in een slotartikel.

---

1) *Bekentenisse des Christelycken Gheloofs na de Heylige Schrift* enz., Thed. Baan, *eerstelyk in 't Latijn beschreven.* Cap. 5 fol. 92 : 40.

V.

NIET BIJ BROOD ALLEEN.

Hij verootmoedigde u en liet u hongeren en spijsde u met het Man, dat gij niet kendet, noch uwe vaderen gekend hadden, opdat Hij u bekend maakte, dat de mensch niet alleen van het brood leeft, maar dat de mensch leeft van alles, wat uit des Heeren mond uitgaat.

Deut. 8 : 3.

De vraag of het vasten ook in onzen tijd voor de Christenheid aanbeveling verdient, beantwoorden we zonder aarzelen in toestemmenden zin. Zelfs zouden we geneigd zijn nog verder te gaan en te beweren: *in onzen tijd meer dan ooit.*

Met *Teelinck*, in zijn uitnemend »*Noodwendigh Vertoogh*" (in 1626 door de Leidsche hoogleeraren geapprobeerd) belijdt immers ook elk Christen in onze dagen: »De Heere onze wijze God, die ons duizendmaal beter kent, dan wij ons zelven doen, die weet óók wel, dat onze verdorvene natuur, die altijd naar weelde hunkert (waarvan hoe zij meer verkrijgt, hoe

zij meer verdorven wordt), niet wel kan getemt worden, dan door zwarigheid en kwelling." Edoch, wijl het een zaak is, »die weinig te achten is, indien iemand moeite en zwarigheid lijdt, als hij daar niet voorbij en kan, so heeft de Heere Godt nog verder in zijn menigerlei wijsheid goed gevonden, zijn eigen volk voor te stellen eenige middelen, *daardoor zij hun eigen vleesch zouden zelve kwellen ende temmen, en daarvoor is de oefening des vastendags wel de voornaamste, die niet is een vont der menschen maar een ordonnantie Gods.*"

Omhelst men dit gevoelen; een voorstellling, die in den bloeitijd van onze kerk door de gezamenlijke hoogleeraren van twee hoogescholen, en daaronder door mannen als Rivet, Polyander, Thisius, Amesius, Amama en Walaeus, blijkens de approbatie, als Schriftmatig beteekend is; erkent men derhalve dat het vasten een der voornaamste van God geboden middelen is, om den invloed van de weelde des vleesches en de grootschheid des levens te keeren; wie, zoo vragen we met ernst, weêrspreekt dan de onmisbaarheid van het vasten voor een tijd als de onze, die immers in overdadige weelde en botgevierde zinnelijkheid uitbreekt naar alle zijden?

Er schuilt hierin een geloofsquaestie, waar de Schrift telkens op wijst en waarop dusver niettemin veel te weinig gelet is.

Kent men het ons verhaalde in Deuteronomium 8?

Stondt gij, lezer, ooit opzettelijk bij de diepzinnige woorden, die daar over Israëls woestijnleven voorkomen, stil?

Uw Heiland, ge weet het, keurde die woorden der-

mate krachtig en gestaald, dat hij er Satan in de ure zijner verzoeking meê terugsloeg.

»Daar staat wederom geschreven: De mensch zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord dat uit den mond Gods uitgaat!"

In welken zin zijn deze woorden door Mozes in Deuteronomium 8 bedoeld?

Ze slaan blijkbaar op de *veertig jaren*, die Israël in de woestijn sleet en duiden de bedoeling aan, waarmeê de Heere Israël die lange jaren in de woestijn liet.

»De Heere uw God," dus schrijft hij, »heeft u deze veertig jaren in de woestijn geleid, opdat Hij u verootmoedigde."

Wat beteekent »verootmoedigen" hier?

Wil het zeggen, gelijk men gemeenlijk verstaat: opdat Hij u kastijdde voor uw daad van afval?

Stellig niet.

»De ziel verootmoedigen" beteekent, gelijk ieder kenner der Oud-Testamentische Schrift weet, niet anders dan vasten. »Iemand verootmoedigen" kan dus beteekenen: iemand doen vasten, hem spijs onthouden, hem doen hongeren. En dat nu werkelijk aan deze en aan geen andere beteekenis in Deuteronomium 8 te dénken is, blijkt ten duidelijkste uit den aanhef van het volgende vers: »En Hij verootmoedigde u en liet u hongeren."

En waartoe strekte nu, naar luid van Mozes' verhaal, dit gedwongen vasten, dat de Heere aan Israël oplegde?

»Om u te verzoeken, dus lezen we, om te weten wat in uw hart was."

Ook die laatste, wel eenigszins raadselachtig uitdruk-

king, licht Mozes zelf toe, als hij in het 16de vers aldus voortgaat:

»Om u te verootmoedigen (lees: te doen hongeren) en om u te verzoeken, opdat Hij u in het laatste weldeed. Opdat gij niet in uw hart zoudt zeggen: Mijne kracht en de sterkte mijner hand heeft mij dit vermogen verkregen; maar gij gedenken moogt den Heere uwen God, dat Hij het is, die u kracht geeft om vermogen te verkrijgen; opdat Hij zijn verbond bevestige, dat Hij aan uwe vaderen gezworen heeft, gelijk het te dezen dage is."

Hoe nu heeft de Heere dit aan Israël willen leeren? Willen leeren, dat Israël van oogenblik tot oogenblik van alle eigen kracht ontbloot was en alleen door de mogendheid des Heeren bestond?

Door ze te doen hongeren en te spijzen met een geheimzinnig voedsel, »opdat Hij u bekend maakte, zegt vers 3, dat de mensch niet alleen van het brood leeft, maar van alles, wat ook, dat uit den mond des Heeren uitgaat."

Er is alzoo in deze gewichtige uitspraak geen zweem te ontdekken van een tegenstelling tusschen de zorg voor het *lichaam* en de zorg voor de *ziel*. »Niet alleen bij brood leven, maar bij alle woord dat uit den mond Gods uitgaat", wil volstrekt niet zeggen: »Niet alleen uw lichaam heeft brood, maar ook uw ziel het voedsel van Gods Woord noodig." »Alle woord dat uit den mond Gods uitgaat" beteekent naar Hebreeuwsch taaleigen: »Alle ding, alle zaak, alle kracht, die uit den mond des Heeren uitgaat" 1), en doelt in het

1) Vergelijkt b. v. Luc. 4 : 36: »Wat woord is dit, dat hij met macht en kracht den onreinen geest gebiedt."

verband van Deut. 8 niet op den Bijbel, waarvan geen Israëliet nog gehoord had, wijl die nog niet bestond, maar eenvoudig op het Manna. Israël kreeg geen brood, maar Manna. Het moest leeren, dat het geen brood noodig had om het leven te behouden, maar dat het evengoed leven kon bij een spijze, die, gelijk het Manna, onmiddellijk uit den mond des Heeren uitging.

Zoolang Israël nog het brood vóór zich op tafel had, kon het nog zeggen: »Mijne kracht en de sterkte mijner hand heeft mij deze spijs verworven", wijl het én meel én zuurdeeg zelf daarvoor bereid en zelf met eigen hand zijn brood gebakken had.

Maar bij het Manna viel die aanleiding tot zelfverheffing weg. Het Manna *vond* men; vond het in *afgepaste* maat; vond het gereed en toebereid; vond het geheel, gelijk het daar lag, voortgekomen uit den mond, d. i. uit het machtige scheppingswoord, des Heeren; vond het in een vaste maat, voor ieder ongelijk, en naar de uitdrukkelijke bijvoeging van Mozes: *gelijk ieder eten mocht.*

Paulus noemt het een »geestelijke spijze," als hij 1 Cor. 10 : 3 zegt: »En allen dezelfde *geestelijke spijs* gegeten hebben, en allen denzelfden geestelijken drank gedronken hebben."

Azaf in Psalm 78 noemt dit Manna »engelenbrood", als hij jubelt: »En een iegelijk at *het brood der machtigen* en Hij zond hun teerkost tot verzadiging; Hij gaf hun hemelsch koren."

Dat onze Heere in dit Manna een afschaduwing van zijn eigen Middelaarswezen zag, sprak Hij uit met deze woorden: »Uw vaders hebben het Manna gegeten

in de woestijn en zijn gestorven, ik ben dat levende brood, dat uit den hemel is neêrgedaald, opdat de mensch daarvan ete en niet sterve."

Herinnert dit Manna in de woestijn niet aan de voeding, die van Godswege voor den mensch bestemd was in het Paradijs?

Rijke, schier overbodige weelde den mensch van alle zij omringend en zijn spijze gereed, zonder den minsten arbeid van zijnentwege in het zweet zijns aanschijns; een leven uit de hand des Heeren; een bestaan alleen door Hem.

En toch, dat rijke, weelderige, overbodige is den mensch nog te weinig. De eenige boomvrucht, die den mensch onthouden wierd, moet juist daarom, moet opzettelijk bezien, geplukt, gegeten. Op God alleen afgaan, wilde men niet.

Vandaar de ommekeer, die in de straf der zonde over den mensch komt. Ge hebt uit *Gods hand* niet willen leven, leef dan nu van den arbeid *uwer eigen hand.* »In het zweet uws aanschijns zult ge uw brood eten."

Doch ook *die* straf, in steê van den mensch tot verootmoediging te brengen, prikkelt hem tot nieuw verzet, tot de veerkracht der hoovaardij. In het zweet zijns aanschijns zou hij brood eten. Zij het zoo. Maar hij kan anderen voor zich laten werken. Hij kan uit anderer arbeid macht en weelde scheppen. En zie, nu zet de welgevoede mensch zich aan zijn rijk voorzienen disch neêr en spreekt in zijn hart: »Mijn hand en de kracht van mijn vermogen heeft mij dit verworven."

In dien zondigen levenstoon verviel geheel de menschheid.

»Zij *aten* en *dronken* tot op den dag dat Noach in de arke ging en de Zondvloed kwam en verdierf ze allen."

Die zondige levenstoon blijft ook na den Zondvloed voortduren.

De wijnstok wordt geplant en de rechtvaardige Noach is de eerste, die, bedwelmd door den wijn, neêrzijgt.

Nu komt de ure dat God zijn volk gaat afzonderen.

Abraham wordt geroepen en ontvangt van Melchisedek de sacramenteele teekenen van brood en wijn.

Een hongersnood is het, die én hem én Israël én Jacob naar Egypte trekt.

In dien hongersnood staat de hope der patriarchen nog uitsluitend op de korenschuren van Egypte.

De gedachte aan een leven door een kracht, die uit 's Heeren mond uitgaat, kennen ze nog niet.

Zoo komt Abraham in moeite om Sara, Isaäk in verdriet om Rebekka, Jacob in zorge om Jozef en Benjamin, heel Israël in de boeien van het diensthuis.

Het is de hongersnood zonder kennis van het hoogere, waardoor deze sombere sluier over Israëls oorsprongen ligt uitgespreid.

Ezau vervalt om den honger geheel. Hij verkoopt zijn eerstgeboorterecht om een schotel linzen.

Isaäk wordt door zinlijken trek naar wildbraad, naar smakelijke spijze, oorzaak van een ontzettende tragedie, die straks tusschen de leden van zijn gezin zal worden afgespeeld.

Zóó ver zonk Israël in zijn betrekking tot Egypte niet. Maar dit blijft niettemin, dat de te sterk geprikkelde behoefte aan spijze, aan voeding, aan brood

in geheel het leven van de patriarchen een hoofdrol speelt, en dat de band, die Israël aan Egypte bond en zoo de patriarchen als het volk zelf in Egypte bracht, geen andere was dan *behoefte aan spijs.*

De *zucht om overvloediger spijs* voor zich en het vee te hebben, verlokte Jacobs zonen, en hier let men gemeenlijk te weinig op, *om Gosen boven Kanaän te verkiezen.*

Kanaän was het land der belofte, het land, door God aan Abraham, Isaäk en Jacob toegezegd.

Maar Kanaän werd telkens met hongersnood geteisterd en Egypte vloeide van koren en tarwe over.

In Egypte was een onuitsprekelijk weelderige natuur, door het vette Nijlslib gevoed. En ook dit verdient opmerking, in Egypte was een geordend Staatsbeheer, om door wetten en verordeningen het opsparen voor de kwade jaren in de vette jaren mogelijk te maken.

Toen nu in dat welvarend Egypte de beste streek, het uitnemendste deel des lands, het gewest van Gosen, Jacobs zonen werd aangeboden, begingen ze tot op zekere hoogte de Ezaus-zonde en gaven aan het vette Gosen in het rijke Egypteland de voorkeur.

De voorkeur, niettegenstaande Gods woord er was: dat ze in Kanaän een land overvloeiende van melk en honig zouden bezitten; in weerwil van de macht des Heeren om het koren te gebieden en de wolken van boven te verordenen, om Israël ook op Kanaäns bodem tegen den hongersnood te beveiligen.

Israëls levensleuze moest zijn wat de dichter in Psalm 33 zong:

Zijn machtige arm beschermt de vromen,
En redt hun zielen van den dood;
Hij zal hen nimmer om doen komen,
In duren tijd of *hongersnood*.

Maar aan deze levensleuze werd het ontrouw, en die ontrouw boette het met den moord van de jonggeboren zonen in den Nijl en zijn harde verdrukking in Egypte.

Eerst indien men dit in het oog houdt wordt de beteekenis van de Manna-spijziging in de woestijn duidelijk.

Ten eerste moest het volk der verkiezing door dezelfde beproeving heengaan, waarvoor Adam gestaan had. Het moest een tijdlang uitsluitend door het geloof, ook in stoffelijken zin, leven uit de hand des Heeren.

Dat óók de geschiedenis van het Manna hiermeê saâmhing, toont de aanhef van Deuteronomium 8 duidelijk.

Adam stond voor *het gebod*.

Ook Israël werd voor het gebod geplaatst, en nu zegt Mozes hiervan: »Hij liet u hongeren om te weten wat in uw hart was, om te weten of gij zijn geboden zoudt houden of niet."

Maar ook in de tweede plaats moest het aan de zonde, die het naar Egypteland gedreven had, afsterven.

Hongersnood, gebrek aan spijs, had het uit Kanaän door de woestijn naar Egypte gedreven.

Thans moest het in de woestijn, vlak voor de deur van Egypte, zonder brood zitten, opdat blijken zou, wat nu in zijn hart was: *of* het, gelijk eertijds, door

lust naar spijs weêr naar Egypte zou terugverlangen; *dan wel of* het, geleerd door de harde verdrukking, nu niet op Egypte, maar naar den hemel zou zien.

Israël bezweek, gelijk Adam viel.

Het verlangde naar Egypte terug.

Eerst nu zal men gevoelen, welke bijzondere beteekenis, gebodsschennis, geloofsverzaking en ontrouw dit terugverlangen naar de vleeschpotten van Egypte was.

Met dit terugverlangen viel het uitverkoren volk, gelijk eens Adam gevallen was.

Zoo bleek dat ook Israël zelf geen redding kon brengen, en aller oog zich te richten had naar dien Vorst uit Israël, die eenmaal óók in *de woestijn*, óók de plage des *hongers* lijden zou, maar in de daaruit geboren worsteling stand zou houden, heerlijk zegepralend waar én Adam viel én Israël feilde.

VI.

DE STOK EN STAF DES BROODS.

> De Heere, Heere der heirscharen zal van Jeruzalem en Juda wegnemen den stok en den staf, allen stok des broods en allen staf des waters.
>
> Jesaia 3 : 1.

Het geheim der tevredenheid ligt in het kinderlijk geloof *dat God voor ons zorgt*, en onze bezorgdheid dus *overbodig*, zoo niet *zondig* is.

Onze kinderen verstaan die kunst.

Ze werken op school en buiten school, ze zijn den ganschen dag bezig en doen wat hun gezegd wordt, en denken er evenwel niet om tegen straks hun spijze te bereiden.

De gedachte dat ze werken, om door dien arbeid zich spijs te verwerven, komt niet in hen op.

Daar zorgen vader en moeder voor! En als de ure van het ontbijt of van koffiedrinken of van middageten daar is, gaan ze zonder de minste bezorgdheid op hun plaats zitten, er vast op rekenend dat moeder hun stuk brood of hun maal middagspijs zóó voor hen zal zetten.

Dat het hun als straf kan onthouden worden weten zij, en toch geldt het hun, indien ze het krijgen, nooit als loon voor verdienste.

Voor hun voedsel *wordt gezorgd*, zij hebben slechts te zorgen voor hun *plicht*, — dat is de eenvoudige regel van alle goede opvoeding, en in huisgezinnen die nog niet gansch ontaard zijn, worden de kinderen nog in die leer groot.

Maar wat doet Jezus nu anders dan dezen gulden regel ook op het leven van *zijn verlosten* toepassen, om ook bij hen het vrije kunstleven van het kind voor het slaafsche leven van den loondienaar in plaats te stellen?

Ook in Galilea waren de goede lieden zeer bezorgd over hun voedsel. Ze zochten hun brood in het zweet huns aanschijns en lieten zich daarenboven het genot van het stuk brood, dat op hun tafel lag, nog rooven door de angstige overweging, hoe ze voor zich en hun kroost *morgen*spijze zouden vinden. Het was altijd hun klacht: »Wat zullen we morgen eten, wat zullen we morgen drinken, waarmeê zullen we ons morgen kleeden?"

En keurt Jezus dit nu goed?

Integendeel.

Dat is naar den *trant der heidenen*, dus voegt hij hun toe, maar alzoo betaamt het u, volk des Heeren, niet.

»Weest dan niet bezorgd voor den dag van morgen, de morgen zal voor het zijne zorgen; elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad! En zeg niet: Wat zullen wij eten of wat zullen wij drinken of waarmeê zullen wij ons kleeden? Want al deze dingen zoeken de heidenen. U voegen ze niet, want gij hebt een

Vader in de hemelen, en die hemelschen Vader weet, dat gij al deze dingen behoeft!"

Wat ze dan moesten doen?

Wel, als kinderen in het groote huis van hunnen hemelschen Vader moesten ze in stil en ootmoedig vertrouwen even vrij en onbekommerd leven als de leeuwrik die uit het veld opstijgt of de roos die bloeit in de dalen.

»Ik zeg u, dus zei Jezus, als wilde hij doen gevoelen: de wereld leerde het u anders, — maar *ik* zeg u: zijt niet bezorgd voor uw leven, wat gij eten of wat gij drinken zult, noch voor uw lichaam, waarmeê gij u kleeden zult. Ziet eens naar de vogelen des hemels. Die zaaien toch niet noch maaien noch verzamelen in hun schuren; en uw hemelsche Vader voedt ze toch. En nu dan? Zijt gij minder? Maar immers gij menschenkinderen gaat de vogelen des hemels zeer veel te boven. En wat zijt gij bezorgd voor uw kleeding! Let eens op de leliën des velds hoe ze wassen! En toch ook zij arbeiden niet en spinnen niet, en ik zeg u toch, dat Salomo in al zijn heerlijkheid niet zoo prachtig gekleed was als een van deze. Welnu dan, mijne vrienden, indien God dan zulk een lelietje, dat zich in het gras des velds verliest, dat heden is en morgen in den oven geworpen wordt, zoo heerlijk bekleedt, zal Hij u dan niet nog veel meer kleeden, gij kleingeloovigen!"

En wat is nu de regel, dien Jezus uit deze heerlijke levensbeschouwing afleidt?

Immers, ge kent ze, die paradox waar heel ons aardsch bestaan tegen in verzet komt en die toch zoo teederlijk waar is: »Bekreun u om deze dingen niet te zeer, zoek gij maar eerst het Koninkrijk Gods en

zijn gerechtigheid, en dan komt het overige vanzelf, en worden al deze dingen u toegeworpen, Hij geeft het zijn beminden als in den slaap!"

o, Dat men toch de heilige kalmte van dat heerlijk woord niet verzwakke door er iets op af te dingen. Heel die uitlegging: »dat Jezus natuurlijk slechts tegen te groote bezorgdheid, tegen *over*bezorgdheid waarschuwt, dat we toch ook onze zorgen moeten hebben en dat luchthartigheid de ondergang is der huisgezinnen!" ze klinkt bij dat teedere woord van onzen Heiland als heiligschennis.

Laat dat woord ongeschonden of het troost u niet meer!

Leef gij in den wille Gods in en arbeid in dien wille, niet uit wettischen dwang, niet om spijze te verdienen, noch ook alsof uw levensonderhoud daarvan afhing, maar uitsluitend om Gods wil, alleen om Hem te dienen, geheel en eeniglijk uit lust aan zijn eer. Worde het leven u één liefdedienst, een liefdedienst die u nooit verdrieten zal en waarbij zelfs om de nietigste taak een heilige glans speelt. Zoek in alle dingen niet het uiterlijke, niet het zichtbare, niet den schijn, niet wat de wereld als haar doelwit kiest, maar wat aan de binnenzijde is, de verborgen, innerlijke kracht der dingen, kortom het Koninkrijk Gods, waarin God Koning is en uw ik verloochend wierd, Gods Koninkrijk en het recht, de gerechtigheid van dat Koninkrijk, wat daarin thuis hoort, met den aard er van overeenkomstig is. Doe zoo niet alleen in de oefeningen uwer godzaligheid, niet enkel in oogenblikken van gebed en meditatie, maar aldoor, in elke betrekking, bij elk voorval dat u overkomt en elke taak, die u is opgelegd — en neem er de proef eens van, of Jezus' woord

niet uitkomt! Niet uitkomt, in dien zin dat uw arbeidsvermogen in dezen stillen liefdedienst verhoogd, dat ge meer doende minder moede wordt, loopt en toch niet mat wordt, en nochtans geens dings gebrek hebt! Ja niet uitkomt, in dien heerlijken zin, dat ge niet slechts aan uw arbeid lust en op uw tafel overvloed hebt, maar voor de kwellende zorge van weleer een zalige kalmte in het wachten op Gods Vaderhand u voelt doorstroomen.

Zulk een leven had Israël in de woestijn, toen de Heere »honigbeken deed uit de rotsen vloeien", de kwakkelen nederstreken, het water aan de steenrots ontsprong, het manna elken morgen nieuw was, en de kleederen om hun schouders niet verteerden en het schoeisel onder hun voet niet verouderde.

Dat onbezorgd kinderleven door Israël in de woestijn genoten, was een terugbrengen, althans op zekeren afstand, van het onbezorgd weeldeleven den eersten menschen in het Paradijs geboden.

Elia genoot er een voorsmaak van, toen een engel des Heeren hem spijsde.

De weduwe van Zarphat werd door een machtwonder des Heeren voor korte dagen in dat heerlijk leven der ruste geleid, toen de olie in de kruik niet ophield en het meel in het vat niet verteerde.

Onze Heiland beeldde dat reine, onbezorgde leven voor de vier en vijf duizend af, toen hij ze deed nederzitten in de vallei en ze spijsde met brood, dat zich vermenigvuldigde, of ook toen hij op Kana's bruiloft het water vloeien deed als wijn, of eindelijk de zee gebood, dat ze netten vulde met de visch, die zich op haar bodem verdrong.

Eens zal dat schier te heerlijk leven in vollen luister ons toestralen, als de Heere een vetten maaltijd zal aanrichten vol mergs en ongemengden wijn.

Zie, de Opperste Wijsheid heeft haar huis gebouwd, ze heeft haar pilaren gehouwen, zij heeft haar slachtvee geslacht, zij heeft haren wijn gemengd, ook heeft zij hare tafel toegericht, en zij noodt van de tinnen der stad.

In uw bezorgdheid, zoolang ge zelf om spijs bekommerd zijt, is óf uw buik uw God, om het weenende met den apostel te zeggen, óf eet ge ver van de vooraadschuren in uw verlatenheid het draf der zwijnen.

Voor wie terugkeert zijn de schatten des Vaders, voor hem *die God laat zorgen* wordt het gemeste kalf geslacht!

Van deze heerlijkheid ziet noch beseft de wereld ook maar het geringste.

Zij zegt: Indien ge geen spijze wint in het zweet uws aanschijns, komt ge van honger om.

Van den vlinder die honigzoet uit bloemen puurt weet ze niet. Zij kent slechts de mier.

Zorgt ze niet, dan eet ze niet.

Zij leeft niet bij de gratie des Almachtigen, maar bij de kracht van haar hand!

Alleen *het geloof* weet voor deze heerlijke ruste en liefdedienst het zielsoog te ontsluiten.

Het geloof, dat het eigen werk vergeet, om alleen op Gods werk te letten.

Dat alles vermogend geloof, dat Gods zorge zoo overheerlijk groot en rijk vindt en onze nooden daarbij vergeleken, zoo klein en nietig.

o, Dat wondere geloof, dat door de schermen heengluurt en duidelijk een gansche wereld om zich ziet, waarvan gij niets bespeurt.

Eerst in die stille geloofswereld kan ook de glorie van het vasten verstaan worden.

De Moderne theoloog, gelijk hij zich noemt, de ontnuchterde, die der vaderen geloof wegwierp om uit eigen vondst een geloof voor onze eeuw te knutselen, en nu reeds, na nog geen veertig jaren, het »veel aanbod weinig vraag" zich door eigen geestverwanten voor de voeten hoort werpen, de arme Moderne theoloog verstaat hier niets van.

Hij lacht, als hij van vasten reppen hoort.

In het leven zijner vaderen weinig thuis, wist hij zelfs niet welke hooge beteekenis het vasten voor onze oude kerk had, en meent hij Roomsche dwaling op het spoor te zijn.

Val hem niet hard!

De zin voor zoo teedere oefeningen der godzaligheid ontging hem sinds lang.

»Het lichaam te bedwingen" kent hij nog wel in den wettischen vorm van een »matigheids-genootschap", niet meer in de bezielde uiting des geloofs.

Des geloofs!

Want ja, eerst wie aldus naar Jezus' woord uit Gods hand wist te leven, kan vasten.

Vasten, om, als de ziel zich in haar vrede gestoord voelt en weet den Heiligen Geest bedroefd te hebben, zich de zorge geheel onwaardig te achten, die 's Heeren liefde aan hem wijdt.

Een zelf voor een wijle zich onttrekken aan die teedere, alomvattende zorge, om zich in eigen ver-

brijzeling voor den Kenner der harten te verootmoedigen.

Een zeer stille worden voor den Heere, als het verootmoedigde kind, dat nauwelijks de oogen op durft heffen en zijn plaats aan de tafel zijns vaders uit schaamte ledig laat.

Wie vast, als uitvloeisel van wat in de ziel omgaat, *is* nederig en daardoor ontvankelijk voor genade.

Te kwader ure heeft ook ten deze de zinlijke trek op ons maatschappelijk leven overmocht.

Men zie toe, waar dit heenleidt.

»Stok en staf des broods" noemt de profeet de dagelijksche spijs, die een volk bij zijn kracht bewaart en de stoffelijke kracht der natie onderhoudt.

»Geef ons heden ons dagelijksch brood" is de door eenvoud schoone en toch zoo rijke bede, die Jezus zijn Kerk op de lippen legt.

Heel een volk zinkt weg, indien God Almachtig het dien stok en dien staf ontneemt.

In Jeruzalem had men met het vasten gespot, en zie, de Heere der heirscharen heeft ze laten vasten, toen de ontzettende Godspraak van Jesaia in vervulling ging, de heilige poorte gerammeid werd, en der onzalige moeder de lust bekroop naar het vleesch van haar eigen kind.

Ook te Parijs was, lichtzinniger dan in eenige stad ter wereld, met het vasten de spot gedreven, en wat niemand mogelijk had gedacht, ook te Parijs heeft de stok en staf des broods in het midden van deze grootsche eeuw opgehouden en is het bij de spotters tot een vasten gekomen dat in gestrengheid de oefening van den asceet beschaamde.

Dit dunkt ons lijdt niet wel tegenspraak.

Aan diepe, innige vroomheid waren de landen der Hervorming zelden armer dan thans, en nooit waren ze zoo ver als nu van de practijk des vastens verwijderd.

VII.

EEN HUIS.

> Heiligt een vasten, roept een verbodsdag uit!
>
> Joël 2 : 15.

Men heeft, en terecht, gevraagd, of ons ter sprake brengen van het vasten nog een ander doel had dan het oprakelen van een historische bijzonderheid.

Die vraag beantwoorden we bevestigend.

Het was ons om tweeërlei te doen: én om niet aan Rome prijs te laten wat ook ons toebehoort, én om een practijk der godzaligheid weêr aan het geweten van ons volk te leggen, die vooral in onze dagen beteekenis kan verkrijgen.

Dat het vasten ook ons toebehoort, valt na ons betoog niet meer te betijfelen.

Te goeder trouw zal niemand thans meer ontkennen, dat het vasten een der godsdienstvormen is, die, naar luid der Heilige Schrift, ook tot den Christelijken godsdienst behooren, en al evenmin, dat onze Gereformeerde vaderen, Calvijn vooraan, het vasten aangeprezen en geboden hebben.

Dit nu zoo zijnde, versterken we Romes geestelijken invloed, indien we langer door onze houding feitelijk het publiek in den waan stijven, dat vasten Roomsch is, en dus alleen de Roomsche kerk gelegenheid voor de oefening van deze practijk der godzaligheid oplevert.

Dit verraadt gebrek aan onbevooroordeelde Schriftverklaring, onbekendheid met de practijk der vaderen en geringschatting van de oefeningen der godzaligheid.

Bevooroordeeldheid bij de verklaring der Heilige Schrift. Immers al nemen we slechts de Bergrede, die toch stellig geen voorbijgaand karakter draagt, hoe kan men dan het vasten, dat naast gebed en aalmoes onder de practijken der godzaligheid voorkomt, die Jezus niet opheft maar van haar uitwendig, Farizeesch karakter ontdoet, als niet door Jezus gewild beschouwen, tenzij men de Heilige Schrift leest door het mat glas eener ongeestelijke traditie.

Maar ook onbekendheid met de practijk der vaderen. Of wie zal zeggen, al ware het slechts Calvijns *Institutie* te kennen en het beweren volhouden dat de Hervorming het vasten als Roomsche dwaling heeft verworpen?

Ten slotte geringschatting van de oefeningen der godzaligheid; daar het toch met het levensverhaal van alle geloofshelden der Kerk, met de rijke heerlijke letterkunde der Christelijke mystiek, en de nog huidendaagsche bevinding van de teeder levende kinderen Gods voor oogen, niet wel aangaat de vrucht te ontkennen, die de godzaligheid op het veld dezer oefeningen oogst.

Elk dezer drie fouten nu verzwakt.

Verzwakt bovenal in den strijd met een tegen-

stander, die althans op dit terrein niet aan gelijke fouten schuldig staat.

Het is zoo vaak gezegd en kan niet genoeg herhaald: alleen door een deel der waarheid aan uw tegenstander te laten, maakt gij hem sterk tegen u.

Meer dan ergens, geldt dit in den strijd tegen Rome.

Maar ook op terugkeer tot het vasten zelf wilden we aandringen.

Was er ooit een tijd, waarin Paulus' droeve klacht: »Wier God de buik is, waarvan ik weenende zeg, dat ze vijanden van Christus zijn," meer signatuur van het leven in vaak toongevende kringen werd, dan de onze?

De keur der spijzen is een kunst, de verfijnde toebereiding een *culinaire* wetenschap geworden.

Van eenvoud in drank en spijs nauwlijks een spoor meer.

Hand over hand neemt de weelde des levens en daarmeê de steeds hoogere eisch van het lichaam toe.

Ook in vorige eeuwen is gebanket en gemaaltijd en waren de drinkgelagen vaak buitensporiger dan thans.

Maar, en ziehier het groote onderscheid, dit was *uitzondering*, staande tegenover den gewoonlijk hoogst *eenvoudigen leefregel.*

Naarmate thans het hooger levensideaal het deel van al minder, bijzonder bevoorrechte, uitverkoren geesten werd, is het »goed en wel" op aarde hebben voor al meerderen éénig levensdoel geworden. Kenteekenend is de hinderlijke zegswijs van »lekker maken" en »lekker zijn," die uit de Indische maatschappij ook in de onze doordringt.

Acht men niet dat deze heerschappij van het lichaam,

van het vleesch, van de steeds kieschkeuriger tong, schadelijk op den geest werkt en de functiën der ziel verstoort? Vreest men haar invloed niet op onze kinderen? Is men voor eigen hart en geest zóó buiten alle gevaar?

Durft men beweren dat althans onze Christelijke kringen voor deze min edele weelde gesloten zijn?

Onze kennis van den toestand weigert ons den moed te geven, die ten deze in stil vertrouwen kan doen rusten.

De *weelde des levens* is vooral in onze dagen één der facatoren die strijd voert ook tegen de kracht van den Christelijken geest.

Zou dan in zulke dagen de practijk des vastens zoo geheel te versmaden zijn?

Spreekt ook Paulus niet van een »bedwingen des lichaams en een brengen van het vleesch tot dienstbaarheid"?

We vragen slechts.

Ieders consciëntie antwoorde.

Voor zooveel eigen ervaring aanbeveling mag zijn, meenen we te kunnen getuigen, dat hier metterdaad macht schuilt.

En nu weten we wel, dat de Staat geen vasten meer kan uitschrijven en dat althans de Hervormde kerk er de geestelijke macht toe mist, maar zien toch niet in, dat daarmeê het laatste woord behoeft gesproken te zijn.

Zijn er geen kerkeraden, die ten deze althans voor hun gemeenten iets doen konden?

En gesteld al, dat ook dit ondoenlijk bleek, hebben we dan onze huiskerken, het geestelijk leven in onze

huisgezinnen niet, met den vader des gezins tot priester en die met hem wonen tot leden?

Hoe dit dan te doen ware?

Ziehier, niet als regel, maar als aantooning der mogelijkheid, wat *Teellinck*, de uitnemende prediker uit de zeventiende eeuw, in zijn *Nootwendigh Verhoogh* desaangaande schreef in den vorm van

»*Huisordre voor den Vastendagh*" 1).

»V. Nu uyt de verscheyden geleghentheyt deser ghevallen, ontstaen somtijdts twee onderscheyden betrachtingen, onder den Huys-ghesinde, namelijck, het houden van een *Vastendach*, ofte *Dancdach*, na dat onse saken oft ons wel nae den sin oft anders gaen.

VI. Aengaende den *Vasten-dach*, die men met sijn Huys-ghesinde te houden heeft, daer over staen alle die dinghen aen te mercken ende te betrachten, die wij hier vooren Lib 4 Cap. 8 hebben aengheroert, over de gheleghentheydt van eenen gemeynen Vasten-dach ende dan noch vorder, ten aansien van de gelegentheydt des ghesindes, soo mach dese voet, ende dit beleydt ghevolght worden.

1. Dat alle de Huys-genooten daeghs te vooren trouwelijkck bereydt worden tot d' oefeninghe des *Vasten-biddachs*. Tot dien eynde soo is het zeer nut

a. Dat de Huys-vader des avondts, te vooren, kortelijck ende duidelijck aen sijne Huys-ghenooten verhale wat *d' oorsaken* zijn, daerom den *Vasten-biddagh* beleydt wordt, ende hoe seer sij daerover behooren beweecht te zijn.

---

1) W. Teellinck, *Nootwendigh Vertoogh*, Rotterdam, P. van Waesberghe, 1647, pag. 195. 7.

b. Midtsgaders oock wat die *bijsondere heilighe oeffeninghen zijn* die op den *Vasten-biddach* moeten ghepleeght worden.

c. Als oock mede wat *kracht d' oeffeninghe des Vastens* heeft, om een zegheninghe van Gode te verwerven, ende hoe groote vrucht de selve wel oyt gheschaft heeft: ende dat hij daer uit dan aenwijse

d. Hoe wel het de pijne weerdt is, dat wij ons selven ter deghe daer toe schicken souden, dat wij jae nu al in tijdts, al ons tijdelijck bedrijf afdoen souden, ende alle aerdtsche bekommernissen uyt onsen hoofde stellen, ende ons pooghen te voorsien met de gheestelijcke gaven des ijvers, ende des gheloofs.

e. Maer noch zonderlinghe is het van noode, dat in dese betrachtinge de Huys-vader syne Huysgenooten waerschouwe teghen haer eyghen *onbequaemheyt* om dese heylige oeffeninghe wel te pleghen, tegen *d'onwillicheydt* hares vleesches ende de tegenstandt des Duyvels.

ende *f.* hun alsoo henen wijse, tot den Heere haren Godt, om van hem hare hulpe te verwachten, ende te betrachten door sijnen ghenadighen bijstant, machtich ghemaeckt te werden, om dese heylige oeffeninghe noch wel te pleghen, ten goede des volcks, ende tot harer zielen troost.

g. Ende dewijle wij ghehoort hebben (in de gemeyne handelinghe van den *Vasten-biddach*) dat de Heere voor al vereyscht, dat wij onse bekende zonden ende grouwelen moeten wech doen, souden onse betrachtinghen op den *Vasten-dach*, Gode aenghenaem zijn; soo moet de Christelijcke Huysvader hier op occassie nemen, om sijn Huysgezin te doorsoecken met

Jacob, Exod. 35 : 2, en al wat hij daer in vint, dat Gode mishagelijck is, ende stracx kan gheweert worden, oock dadelijck weere ende wech doe; alsoo sijn huys suiverende, van bekende grouwelen op occassie des Vasten-biddachs.

h. Ende dit betracht hebbende, soo moet hij het alles besluyten met den gebede. Psalm 90 : 16 en 17. Ende dat soo ghedaan zijnde, soo sal hij wel doen, dat hij sijn volck al tijdelijck doe tot hare ruste gaen op dat sij des morghens vroech, sich mochten op spoeden, om sich tot d'oefeninghe des Vastens, als tot een seer heylighe ende noeste oeffeninghe, al tijdelijck ende wackerlijck te begheven.

2. Dat dan oock 's ander-daechs, alle de Huys-genooten des morgens vroeg, ende tijdelijck haer op maken, ende als dan ghesamentlijcken, in den *aenvangh des daechs*, een Capittel tot voorbereydinge lesen; waertoe seer dienstich is, het 26 Cap. Lev. ofte het 28 Cap. Deuteronomi; ende daer na den naem des Heeren aenroepen (de Huys-heere, oft die de bequaemste gaven daer toe heeft, de reste in den ghebede voorgaende) om van Gode geholpen te worden, in de voorgenome oeffeninghe des Vasten-biddachs.

3. Dat ghedaen zijnde, dat dan een ieghelijck apart gae, ende op sijn selve, voor een redelijcke tijdt; als namelijck tot omtrent neghen uren in den morgen; opdat middelertijdt elck sijn herte bewercke, door die betrachtinghen, die wij aengewesen hebben Lib. 4, Cap 8, dat op den Vasten-dach gepleecht moeten werden.

4. Dat daer nae ontrent neghen uren, het gantsche Huys-ghesin wederom bijeenkomt, voor twee uren tijdts

ofte daerontrent, ende deselve tijdt aldus besteden, namelijk:

a. Dat zij wederom den naem des Heeren gesamentlijk aen-roepen, ende oock eenen bequamen Psalm singhen, soo de gheleghentheydt dat verdraghen kan, als den een-en-vijftichsten ende dier-ghelijcke.

b. Dat daernae de Vader des Huysghesins, eenich bequaem Capittel, ofte Psalm voorlese, als den Psalm 101, ofte dierghelijcke, welcke hij wel oyt van sijne Leeraaren ter deghe heeft hooren uyt-legghen, ofte daervan hij een bequame verklaringhe in drucke heeft; en dat hij daer uyt sijnen ghesinde voorstelle, soodanige aenmerckinghen, als best passen, op de gheleghentheydt der sake, die sij voor hebben. Hier moet dan oock een yeder van den gesinde, vrijheydt hebben, om daer toe, oock wat te segghen, soo de Heere hem yet gheopenbaert heeft, ofte in 't herte ghegheven heeft, dat tot stichtinghe dient. 1 Cor. 14 : 32.

c. Dat sij dan echter, als haer ghemoet aldus, door het Woort Godts opgheweckt is, vierichlijck den Heere aensoecken, door den ghebede, ende oock ghesanghe, nae de ghelegentheyt des daechs.

d. Dit ghedaen zijnde, dat sij dan wederom elck wat alleene gaen, voor een ure ofte ander-half, om met haer eyghen herte te wercken, tot hare verootmoedinghe ende versoeninghe, ende oock om Gode in 't bysonder nae hare bysonderen staet, door den ghebede aen te soecken; ende dan wederom bijeen komen, als vooren tot driemaels toe in den dach.

5. Ende siet aldus hebben wij bevonden, dat met goeden ordre, ende stichtinghe, een particulieren Vasten-dach, van een gantsch Huys-ghesin, bequame-

lijck kan beleydt worden. Daer toe wij alleene dit noch voeghen, dat het dickwils ook seer stichtelijck is, ende veel vruchts schaft, dat men, in plaetse van eenighe andere deelen der Schriftuere te lesen, op den *Vasten-dach* als de Huys-genooten bijeen komen, voor de hant neme de thien gheboden, Exod. 20, ende neffens elck eene van die gheboden, ondersoecke de sonden, die daer tegen strijden; ghelijck daer van exempelen ghestelt zijn, in verscheiden verklaringhen der thien gheboden: en navolghens de selve den Huys-ghenooten toe-eyghene, na dat sy daer in schuldich zijn, met heylighe schult-bekentenisse, ende belofte van beteringhe. Ende tot dien eynde is het nut, de thien gheboden in drieën te verdeelen; om die in de drie bij-een-komsten des *Vasten-dachs* af te handelen; nemende d'eerste reyse ter handt d'eerste tafel: voor de tweede reyse, het vijfde, seste ende sevenste ghebodt: voor de derde, de resterende gheboden. Ende soo wat Huys-vader dit conscientieuselijck beproeven sal, die sal sich te gheener tijdt van sijne moeyte beklaghen, maer altijts bekennen moeten, dat hij noyt tijdt profijtelijcker heeft weten te besteden.

VII. Nu wat belanght den *Danckdagh*, daer mach dat selve beleyt in gebruyckt worden; edoch, met dit onderscheyt, dat in desen dach, de *heylighe blijdtschap* ende het *singhen*, predomineren moet; ghelijck in den *Vasten-dach de heylighe droeffenisse* ende het *bidden;* want tot den *Danck-dagh* belanghen sonderlinghe dese drie dinghen:

1. Heylighe *verheuginghe*, over alle de weldaden Godts tot ons waerts.

2. Heylighe *lovinghe* en groot-makinghe des naems

Godts, over het goede dat de Heere ons ghedaen heeft.

3. Heylighe *opofferinghe* onses zelfs, met al wat ons aenkleeft, aen Gode; ghelijck tot den *Vasten-dach*, dese drij oeffeninghen sonderlinge belanghen:

a. Heylige *verootmoedinghe* over onse misdaden. *b.* De betrachtinge onser *versoeninge* met Godt. *c.* Ende heylige *ghebeden* ende verbintenissen onser zielen, tot gehoorsaemheydt, ende derhalven, ten aensien van van dese onderscheyden oeffeninghen ende betrachtinghen, soo valt daer noch dit onderscheydt, dat de Huys-ghenoten niet alleene bij een en komen, om de voorghemelde heylighe plichten te betrachten; maer oock als feeste te houden midts de creatueren Godts met vreuchde te nutten; ende daerom soo hebben de Huys-ghenooten op dien dag, langher t'samen bij een te wezen, ende te blijven, dan wel op den *Vasten-dach*, welcke daer een dach der treuringhe zijnde, oock d'eensaemheyt meer soect ende vereyscht."

We herhalen wat we straks reeds uitdrukkelijk verklaarden, dat met dit citaat niet het stellen van een regel, slechts een aantoonen der mogelijkheid bedoeld is.

Althans de uitvlucht: »Ik zou niet weten hoe het aan te leggen!" is hiermeê afgesneden.

Geve de Heere, dat ook dit ons woord nog voor velen een aanleiding tot wassen in de godzaligheid zijn moge, en indien men vast, dat het steeds een vasten zij, dat naar Jezus' heerlijke uitspraak *door Hem, die in het verborgen ziet, eens in het openbaar worde vergolden!* (Matth. 6 : 18).